331.05
POLA
v. 4 no. 2
1924

PRACA i OPIEKA SPOŁECZNA

CZASOPISMO MINISTERSTWA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ.

LE TRAVAIL ET L'ASSISTANCE SOCIALE

REVUE PÉRIODIQUE DU MINISTÈRE DU TRAVAIL ET DE L'ASSISTANCE SOCIALE DE LA RÉPUBLIQUE POLONAISE.

ROK IV — ZESZYT II.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI MINISTERSTWA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ W ROKU 1923
SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSPEKCJI PRACY W R. 1922

RAPPORT DU MINISTÈRE DU TRAVAIL ET DE L'ASSISTANCE SOCIALE POUR L'ANNÉE 1923
RAPPORT DE L'INSPECTION DU TRAVAIL POUR L'ANNÉE 1922

WARSZAWA — VARSOVIE
TŁOCZONO CZCIONKAMI DRUKARNI PAŃSTWOWEJ — MIODOWA 22.
1924.

TREŚĆ

Część urzędowa:

	Str.
Ustawy, Rozporządzenia, Orzeczenia, Obwieszczenia i Instrukcje (spis)	145—148
(Teksty)	
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 31 marca 1924 r. w przedmiocie zmiany rozporządzenia z d. 23 czerwca 1923 r. o czasie pracy w zakładach handlowych	148
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 12 kwietnia 1924 r. w przedmiocie zmiany podziału województw poznańskiego i pomorskiego na okręgi i obwody inspekcji pracy	148
Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 4 czerwca 1924 r. w sprawie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego	149
Ustawa z d. 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet	151
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 14 lipca 1924 r. o nadaniu nowego brzmienia rozporządzeniu z d. 8 listopada 1920 r. o środkach przeciwko zwijaniu i unieruchamianiu zakładów	153
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 15 lipca 1924 r. o nadaniu nowego brzmienia rozporządzeniu o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników podczas okresu demobilizacji gospodarczej z d. 12 lutego 1920 r.	155
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 18 lipca 1924 r. w sprawie przedłużenia czasu pracy w hutach w górnośląskiej części województwa śląskiego	159
Rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 26 maja 1924 r. w przedmiocie tymczasowego rozszerzenia działalności okręgowych urzędów ubezpieczeń w Warszawie i Lwowie	159
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 7 czerwca 1924 r. o wprowadzeniu w życie ustawy z d. 30 stycznia 1924 r. w przedmiocie rozciągnięcia obowiązujących na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego i cieszyńskiej części województwa śląskiego ustaw o obowiązkowem ubezpieczeniu robotników od wypadków na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego, białostockiego, wołyńskiego, poleskiego, nowogródzkiego oraz Ziemi Wileńskiej	160
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 9 lipca 1924 r. w sprawie ustanowienia i kompetencji Głównego Urzędu Ubezpieczeń	162
Rozporządzenia do ustawy o opiece społecznej	164—166
Ustawa z d. 18 lipca 1924 r. o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia	167
Ustawa z d. 10 czerwca 1924 r. o społecznem pośrednictwie pracy	173
Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 14 maja 1924 r. w przedmiocie przejęcia spraw repatrjacji przez władze administracyjne	177

SOMMAIRE

Partie officielle:

	Page
Lois, Arrêtés, Sentences, Avis et Instructions (index)	145—148
(Textes)	
Arrêté du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale du 31 mars 1924 concernant la modification du décret du 23 juin 1923 sur la durée du travail dans les entreprises commerciales	148
Arrêté du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale du 12 avril 1924 sur le changement dans la division des voyévodies de Posnanie et de Poméranie en régions et circonscriptions de l'inspection du travail	148
Arrêté du Conseil des Ministres du 4 juin 1924 portant modification et complétant certaines prescriptions des décrets allemands relatifs à la démobilisation économique en Haute Silésie polonaise	149
Loi du 2 juillet 1924 concernant le travail des adolescents et des femmes	151
Arrêté du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale du 14 juillet 1924 portant modification au décret du 8 novembre 1920 relatif aux mesures contre la liquidation et la fermeture des usines	153
Arrêté du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale du 15 juillet 1924 portant modification au décret du 20 février 1920 sur l'embauchage et le congédiement des ouvriers et employés durant la période de démobilisation économique	155
Arrêté du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale du 18 juillet 1924 sur la prolongation de la durée du travail dans l'industrie métallurgique de la Haute Silésie polonaise	159
Arrêté du 26 mai 1924 du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale relatif à l'extension provisoire de l'activité des offices régionaux d'assurance ayant leur siège à Varsovie et à Léopol	159
Arrêté du 7 juin 1924 du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale concernant l'entrée en vigueur de la loi du 30 janvier 1924 sur l'application aux voyévodies de Varsovie, Lodz, Kielce, Lublin, Bialystok, Volhynie, Polésie, Novogrodek et au territoire de Vilno des lois sur l'assurance obligatoire contre les accidents, en vigueur dans les voyevodies de Cracovie, Léopol, Stanislawow, Tarnopol, et dans les régions silésiennes de Teschen	160
Arrêté du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale du 9 juillet 1924 relatif à la constitution et les attributions de l'Office Central d'Assurances	162
Arrêtés relatifs à l'application de la loi sur l'assistance sociale	164—166
Loi du 18 juillet 1924 sur l'assurance contre le chômage	167
Loi du 10 juin 1924 sur le placement effectué par les soins des établissements et organisations sociaux	173
Arrêté du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale du 14 mai 1924 transférant le rapatriement aux autorités administratives	177

Pozwalamy sobie przesłać WP. nasze wydawnictwo p.t.

„PRACA I OPIEKA SPOŁECZNA",

z prośbą o łaskawe nadsyłanie nam swoich publikacji.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej,

Warszawa, Plac Dąbrowskiego 1.

- : -

Nous avons l'honneur de vous envoyer notre revue periodique

„Le TRAVAIL et l' ASSISTANCE SOCIALE",

en vous priant de bien vouloir nous faire parvenir vos publi-
cations.

Le Ministere du Travail et de l' Assistance
Sociale de la Republique Polonaise.

Varsovie, 1 Plac Dąbrowskiego.

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.
Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.
To renew call Telephone Center, 333-8400
UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN
JUL 29 1983
JUL 15 1983
L161—O-1096

Rok IV. Warszawa ... t II.

PRACA i OPI... ...IA

CZASOPISMO MINISTERSTW...

LE TRAVAIL ET D...
REVUE PÉRIODIQUE DU MINISTÈRE ...
DE LA RÉPU...

CZĘŚĆ U...

USTAWY, ROZPORZĄDZENIA, ORZEC... ...CJE

ogłoszone w „Dzienniku Ustaw Rz. Polskiej Śląskich" od 1.IV ...

OCHRONA PRACY

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 marca 1924 r. w przedmiocie zmian niektórych kwot pieniężnych w ustawie o sądach przemysłowych i w ustawie, zawierającej ordynację dla rozjemców, obowiązujących na obszarze województw: poznańskiego i pomorskiego oraz górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 32 z d. 12 kwietnia 1924 r. poz. 322).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 31 marca 1924 r. w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zmiany rozporządzenia z d. 23 czerwca 1923 r. o czasie pracy w zakładach handlowych (Dz. U. Rz. P. № 32 z d. 12 kwietnia 1924 r. poz. 335).

Umowa, ustalająca warunki pracy i płacy dla straży leśnej w województwach: warszawskiem, lubelskiem, kieleckiem, łódzkiem i białostockiem na rok służbowy 1923/24 (Monitor Polski № 91 z d. 18 kwietnia 1924 r.).

Postanowienie Ministrów Przemysłu i Handlu oraz Skarbu z d. 1 marca 1924 r. w przedmiocie zatwierdzenia statutu prowizyjnego dla robotników, zatrudnionych w państwowych żupach solnych w Małopolsce, oraz zaopatrzenia dla ich wdów i sierot (M. P. № 95 z d. 24 kwietnia 1924 r.).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej wydane w porozumieniu z Ministrami Przemysłu i Handlu i Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 12 kwietnia 1924 r. w przedmiocie zmiany podziału województw: poznań... ...dy 29 ...kwietnia... ...maja 1924 r. o przepisach sanitarnych dla zakładów fryzjerskich i golarskich (Dz. U. Rz. P. № 44 z d. 31 maja 1924 r. poz. 470).

Orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalającej warunki płacy i pracy robotników rolnych na terytorjum województwa krakowskiego i powiatów: Kolbuszowa, Łańcut, Nisko, Przeworsk, Rzeszów i Tarnobrzeg województwa lwowskiego (M. P. № 124 z d. 31 maja 1924 r.).

Umowa № 1 dla ordynarjuszy (M. P. № 124 z d. 31 maja 1924 r.).

Sprostowanie Orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej ogłoszonego w № 124 M. P. (M. P. № 145 z d. 27 czerwca 1924 r.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 r. w sprawie zmiany, względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9 lipca 1924 r. p. 587).

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 28 czerwca 1924 r. do rozporządzenia Rady Ministrów z d. 4 czerwca 1924 r. w przedmiocie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9 lipca 1924 r. p. 593).

Copyright

Rok IV. Warszawa — 1924 — Varsovie. Zeszyt II.

PRACA i OPIEKA SPOŁECZNA

CZASOPISMO MINISTERSTWA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ.

LE TRAVAIL ET L'ASSISTANCE SOCIALE

REVUE PÉRIODIQUE DU MINISTÈRE DU TRAVAIL ET DE L'ASSISTANCE SOCIALE DE LA RÉPUBLIQUE POLONAISE.

CZĘŚĆ URZĘDOWA

USTAWY, ROZPORZĄDZENIA, ORZECZENIA, OBWIESZCZENIA I INSTRUKCJE

ogłoszone w „Dzienniku Ustaw Rz. Polskiej", „Monitorze Polskim" i „Dzienniku Ustaw Śląskich" od 1.IV do 31.VII 1924 r.

OCHRONA PRACY

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 marca 1924 r. w przedmiocie zmian niektórych kwot pieniężnych w ustawie o sądach przemysłowych i w ustawie, zawierającej ordynację dla rozjemców, obowiązujących na obszarze województw: poznańskiego i pomorskiego oraz górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 32 z d. 12 kwietnia 1924 r. poz. 322).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 31 marca 1924 r. w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zmiany rozporządzenia z d. 23 czerwca 1923 r. o czasie pracy w zakładach handlowych (Dz. U. Rz. P. № 32 z d. 12 kwietnia 1924 r. poz. 335).

Umowa, ustalająca warunki pracy i płacy dla straży leśnej w województwach: warszawskiem, lubelskiem, kieleckiem, łódzkiem i białostockiem na rok służbowy 1923/24 (Monitor Polski № 91 z d. 18 kwietnia 1924 r.).

Postanowienie Ministrów Przemysłu i Handlu oraz Skarbu z d. 1 marca 1924 r. w przedmiocie zatwierdzenia statutu prowizyjnego dla robotników, zatrudnionych w państwowych żupach solnych w Małopolsce, oraz zaopatrzenia dla ich wdów i sierot (M. P. № 95 z d. 24 kwietnia 1924 r.).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej wydane w porozumieniu z Ministrami Przemysłu i Handlu i Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 12 kwietnia 1924 r. w przedmiocie zmiany podziału województw: poznańskiego i pomorskiego na okręgi i obwody inspekcji pracy (Dz. U. Rz. P. № 36 z dn. 29 kwietnia 1924 r. poz. 389).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 17 maja 1924 r. o przepisach sanitarnych dla zakładów fryzjerskich i golarskich (Dz. U. Rz. P. № 44 z d. 31 maja 1924 r. poz. 470).

Orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalającej warunki płacy i pracy robotników rolnych na terytorjum województwa krakowskiego i powiatów: Kolbuszowa, Łańcut, Nisko, Przeworsk, Rzeszów i Tarnobrzeg województwa lwowskiego (M. P. № 124 z d. 31 maja 1924 r.).

Umowa № 1 dla ordynarjuszy (M. P. № 124 z d. 31 maja 1924 r.).

Sprostowanie Orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej ogłoszonego w № 124 M. P. (M. P. № 145 z d. 27 czerwca 1924 r.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 r. w sprawie zmiany, względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9 lipca 1924 r. p. 587).

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 28 czerwca 1924 r. do rozporządzenia Rady Ministrów z d. 4 czerwca 1924 r. w przedmiocie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9 lipca 1924 r. p. 593).

Sprostowanie rozporządzenia wykonawczego Ministra Pracy i Op. Społecznej z dn. 28 czerwca 1924 r. (Dz. U. Rz. P. № 58 p. 593) zamieszczone w Dz. U. Rz. P. № 64 z dnia 25 lipca 1924 r. str. 956.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 18 lipca 1924 r. w sprawie przedłużenia czasu pracy w hutach w górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 63 z d. 21 lipca 1924 r. p. 621).

Obwieszczenie z d. 12 lipca 1924 r. w sprawie podania o nadanie umowie z d. 12 czerwca 1924 r. mocy obowiązującej dla wszystkich piekarń w m. Toruniu i pow. toruńskim z wyjątkiem m. Chełmży (M. P. № 167 z d. 23 lipca 1924 r.).

Postanowienie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, powołanej na zasadzie Ustawy z d. 16 maja 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 39 p. 324, 1922 r.) decyzją Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 4 lipca 1924 r. L. 1297/VI (o płacach dozorców domowych w Warszawie. M. P. № 166 z d. 22 lipca 1924 r.).

Ustawa z d. 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet (Dz. U. Rz. P. № 65 z d. 29 lipca 1924 r. p. 636).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 14 lipca 1924 r. o nadaniu nowego brzmienia rozporządzeniu z d. 8 listopada 1920 r. o środkach przeciwko zwijaniu i unieruchamianiu zakładów (Dz. U. Rz. P. № 65 z d. 29 lipca 1924 r. p. 642).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 15 lipca 1924 r. o nadaniu nowego brzmienia rozporządzeniu o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników podczas okresu demobilizacji gospodarczej z d. 12 lutego 1920 r. (Dz. U. Rz. P. № 65 z d. 29 lipca 1924 r. p. 643).

UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE

Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z d. 28 marca 1924 r. w przedmiocie zmiany dodatków drożyźnianych w ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa (Dz. U. Ś. № 9 z dnia 11 kwietnia 1924 r. poz. 36).

Rozporządzenie Rady Wojewódzkiej z d. 28 marca 1924 r. w przedmiocie podwyższenia dodatków w ubezpieczeniu od wypadków (Dz. U. Ś. № 9 z d. 11 kwietnia 1924 r. p. 37).

Ustawa z d. 27 marca 1924 r. w przedmiocie zmiany rozporządzenia z d. 16 sierpnia 1922 r. (Dz. U. S. № 17 p. 57) o opiece połogowej, zatwierdzonego ustawą z 12 grudnia 1922 r. (Dz. U. Ś. № 2 p. 17 ex 1923 r.) (Dz. U. Ś. № 9 z d. 11 kwietnia 1924 r. p. 38).

Ustawa z d. 27 marca 1924 r. w przedmiocie odprawy dla wdów w ubezpieczeniu od wypadków przy ponownem zamążpójściu (Dz. U. Ś. № 9 z d. 11 kwietnia 1924 r. p. 41).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 marca 1924 r. w przedmiocie dodatków drożyźnianych do rent ubezpieczenia inwalidów, z powodu starości i dla rodzin po ubezpieczonych, zapewnionych obowiązującą w b. dzielnicy pruskiej ordynacją ubezpieczeniową Rzeszy Niemieckiej z d. 19 lipca 1911 r. (Dz. U. Rz. P. № 32 z d. 12 kwietnia 1924 r. p. 323).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 marca 1924 r. w przedmiocie podwyższenia dodatków drożyźnianych do rent pobieranych na podstawie ustaw o ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków w przemyśle i rolnictwie, obowiązujących w b. dzielnicy pruskiej (Dz. U. Rz. P. № 32 z d. 12 kwietnia 1924 r. poz. 324).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej wydane w porozumieniu z Ministrami Przemysłu i Handlu i Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 12 kwietnia 1924 r. w przedmiocie zmiany podziału województw: poznańskiego i pomorskiego na okręgi i obwody inspekcji pracy (Dz. U. Rz. P. № 36 z dnia 29 kwietnia 1924 r. p. 389).

Ustawa z d. 14 kwietnia 1924 r. w przedmiocie zmiany § 96 Ordynacji Ubezpieczeniowej z d. 19 lipca 1911 r. (R. G. Bl. str. 509). (Dz. U. Ś. № 10 z 29 kwietnia 1924 r. p. 45).

Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z d. 4 kwietnia 1924 r. w przedmiocie zmiany dodatków drożyźnianych w ubezpieczeniu funkcjonarjuszów prywatnych (Dz. U. Ś. № 10 z 29 kwietnia 1924 r. p. 46).

Ustawa z d. 30 kwietnia 1924 r. w przedmiocie odroczenia terminu wyborów do urzędów ubezpieczeń, Wyższego Urzędu Ubezpieczeń i Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Ś. № 11 z d. 11 maja 1924 r. p. 48).

Ustawa z d. 30 kwietnia 1924 r. w przedmiocie ustalenia przez Radę Wojewódzką opłat ryczałtowych dla Wyższego Urzędu Ubezpieczeń (Dz. U. Ś. № 11 z d. 12 maja 1924 r. p. 49).

Rozporządzenie Rady Wojewódzkiej z d. 13 maja 1924 r. w przedmiocie obowiązkowego ubezpieczenia, uprawnienia do ubezpieczenia się na wypadek choroby i w przedmiocie płac zasadniczych w kasach chorych (Dz. U. Ś. № 13 z d. 31 maja 1924 r. p. 55).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 26 maja 1924 r. w przedmiocie tymczasowego rozszerzenia działalności okręgowych urzędów ubezpieczeń z siedzibą w Warszawie i Lwowie (Dz. U. Rz. P. № 48 z d. 10 czerwca 1924 r. p. 491).

Ustawa z d. 3 czerwca 1924 r. w przedmiocie zmiany Ordynacji Ubezpieczeniowej (Dz. U. Ś. № 15 z d. 15 czerwca 1924 r. p. 60).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 7 czerwca 1924 r. o wprowadzeniu w życie ustawy z d. 30 stycznia 1924 r. w przedmiocie rozciągnięcia obowiązujących na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego i cieszyńskiej części województwa śląskiego ustaw o obowiązkowem ubezpieczeniu robotników od wypadków na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego, białostockiego, wołyń-

skiego, poleskiego, nowogródzkiego oraz Ziemi Wileńskiej (Dz. U. Rz. P. № 50 z d. 18 czerwca 1924 r. p. 512).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 26 czerwca 1924 r. o zastosowaniu złotego do obliczenia wkładek (premji) jako też świadczeń pieniężnych (rent) i o przerachowaniu na złote dawnych zobowiązań rentowych w ubezpieczeniu na wypadek niezdolności do pracy, na starość i na korzyść pozostałych po ubezpieczonych rodzin w b. dzielnicy pruskiej (Dz. U. Rz. P. № 55 z d. 30 czerwca 1924 r. p. 549).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 28 czerwca 1924 r. o zastosowaniu złotego do obliczania składek (premji) jako też świadczeń pieniężnych (rent) i o przerachowaniu na złote dawnych zobowiązań rentowych w ubezpieczeniu urzędników prywatnych w b. dzielnicy pruskiej (Dz. U. Rz. P. № 56 z d. 30 czerwca 1924 r. p. 571).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 28 czerwca 1924 r. o zastosowaniu złotego do obliczania składek (premji) jako też świadczeń pieniężnych (rent) i o przerachowaniu na złote dawnych zobowiązań rentowych w ubezpieczeniu pensyjnem funkcjonarjuszy w b. dzielnicy austrjacko-węgierskiej (Dz. U. Rz. P. № 56 z d. 30 czerwca 1924 r. p. 572).

Rozporządzenie Rady Wojewódzkiej z d. 3 czerwca 1924 r. w przedmiocie ustalenia kwot pieniężnych w ubezpieczeniu od wypadków (Dz. U. Ś. № 16 z d. 30 czerwca 1924 r. p. 62).

Ustawa z d. 18 czerwca 1924 r. w przedmiocie uregulowania rent od wypadków (Dz. U. Ś. № 16 z d. 30 czerwca 1924 r. p. 66).

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 30 czerwca 1924 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej o przerachowaniu na złote kwot w ubezpieczeniu od wypadków w b. dzielnicy pruskiej (Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9 lipca 1924 r. p. 590).

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 30 czerwca 1924 r. w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej w sprawie przerachowania na złote kwot pieniężnych, wyrażonych w ustawie z d. 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby (Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9 lipca 1924 r. p. 591).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 7 lipca 1924 r. o dodatkach drożyźnianych do rent ubezpieczenia od wypadków dla osób, pobierających renty i dodatki do rent z Zakładu Ubezpieczenia od Wypadków we Lwowie (Dz. U. Rz. P. № 60 z d. 15 lipca 1924 r. p. 604).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 9 lipca 1924 r. w sprawie ustanowienia i kompetencji Głównego Urzędu Ubezpieczeń (Dz. U. Rz. P. № 63 z d. 21 lipca 1924 r. p. 619).

Rozporządzenie Rady Wojewódzkiej z d. 5 lipca 1924 r. o pomocy połogowej (Dz. U. Ś. № 18 z d. 23 lipca 1924 r. p. 71).

Rozporządzenie Rady Wojewódzkiej z d. 5 lipca 1924 r. o opiece połogowej (Dz. U. Ś. № 18 z d. 23 lipca 1924 r. p. 72).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 25 lipca 1924 r. w sprawie ustalenia terminu wejścia w życie ustawy z d. 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby w pow. grodzieńskim (Dz. U. Rz. P. № 66 z d. 31 lipca 1924 r. p. 648).

OPIEKA SPOŁECZNA

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 27 marca 1924 r. w przedmiocie odsyłania osób, potrzebujących opieki, do gmin, w których osoby te mają prawo do opieki trwałej (Dz. U. Rz. P. № 31 z dnia 10 kwietnia 1924 r. poz. 318).

Ustawa z d. 11 kwietnia 1924 r. o przywróceniu mocy obowiązującej ustawy z d. 22 marca 1923 r. o zasiłkach dla rodzin osób powołanych na ćwiczenia wojskowe (Dz. U. Rz. P. № 35 z d. 25 kwietnia 1924 r. p. 363).

Rozporządzenie z d. 18 kwietnia 1924 r. Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu w przedmiocie zmiany §§ 6 i 7 rozporządzenia austrjackiego Ministra Opieki Społecznej (Dz. U. P. № 79 z d. 23/II 1918 r.), dotyczących wysokości wsparć dla inwalidów cywilnych, członków ich rodzin i osób pozostałych po inwalidach cywilnych (M. P. № 99 z d. 29 kwietnia 1924 r.).

Ustawa z d. 14 kwietnia 1924 r. w przedmiocie przedłużenia terminu przewidzianego w artykule 18 ustawy niemieckiej o zatrudnieniu ciężko poszkodowanych inwalidów z 6 kwietnia 1920 r. (R. G. Bl. str. 458). (Dz. U. Ś. № 10 z 29 kwietnia 1924 r. p. 44).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 24 kwietnia 1924 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zwrotu kosztów z tytułu świadczeń na opiekę społeczną, przewidzianych ustawą z d. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. Rz. P. № 38 z d. 2 maja 1924 r. p. 404).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 26 czerwca 1924 r. o nadaniu statutu Państwowym Zakładom Przemysłowo-Szkolnym dla inwalidów w Piotrkowie (Dz. U. Rz. P. № 55 z d. 30 czerwca 1924 r. p. 548).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 29 czerwca 1924 r. w sprawie wykonywania opieki społecznej nad obywatelami polskimi, którzy w żadnej gminie Rzeczypospolitej Polskiej nie mają prawa do opieki trwałej, oraz ponoszenia wynikających stąd kosztów (Dz. U. Rz. P. № 56 z d. 30 czerwca 1924 r. p. 576).

Ustawa z d. 15 lipca 1924 r. w przedmiocie uregulowania zaległych należności z tytułu zaopatrzenia pieniężnego inwalidów wo-

jennych tudzież pozostałych po nich rodzin (Dz. U. S. № 18 z d. 23 lipca 1924 r. p. 77).

Ustawa z d. 18 lipca 1924 r. o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia (Dz. U. Rz. P. № 67 z d. 31 lipca 1924 r. p. 650).

POŚREDNICTWO PRACY

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej z d. 9 kwietnia 1924 r. w przedmiocie zastosowania stałej jednostki (franka złotego) do opłat, pobieranych od pracodawców przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy za dokonane zapośredniczenia do pracy tytułem zwrotu kosztów kancelaryjnych (Dz. U. Rz. P. № 33 z d. 15 kwietnia 1924 r. poz. 345).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 26 kwietnia 1924 r. w przedmiocie ustanowienia ulgowych opłat, pobieranych od pracodawców przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy za dokonane zapośredniczenia do pracy tytułem zwrotu kosztów kancelaryjnych, oraz ustanowienie terminu płatności wzmiankowanych opłat (normalnych i ulgowych) (Dz. U. Rz. P. № 38 z d. 2 maja 1924 r. p. 405).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 28 maja 1924 r. w przedmiocie ustalenia kaucyj zarobkowych pośredników pracy (Dz. U. Rz. P. № 50 z d. 18 czerwca 1924 r. p. 511).

Ustawa z d. 10 czerwca 1924 r. o społecznem pośrednictwie pracy (Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9 lipca 1924 r. p. 585).

Ustawa z d. 12 czerwca 1924 r. w przedmiocie uzupełnienia dekretu Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z d. 6 lipca 1919 r. o organizacji biur pośrednictwa pracy (Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9 lipca 1924 r. p. 586).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych i Ministrem Skarbu z d. 10 lipca 1924 r. w sprawie przedłużenia terminu zgłaszania przez pracodawców w Państwowych Urzędach Pośrednictwa Pracy wolnych miejsc dla inwalidów wojennych ciężko poszkodowanych (Dz. U. Rz. P. № 63 z d. 21 lipca 1924 r. p. 620).

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 25 lipca 1924 r. do ustawy z d. 10 czerwca 1924 r. o społecznem pośrednictwie pracy (Dz. U. Rz. P. № 67 z d. 31 lipca 1924 r. p. 652).

EMIGRACJA

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 14 maja 1924 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie przejęcia spraw repatrjacji przez władze administracyjne (M. P. № 115 z d. 20 maja 1924 r.).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 31 marca 1924 r.

w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zmiany rozporządzenia z dnia 23 czerwca 1923 r. o czasie pracy w zakładach handlowych.

Na mocy art. 19 ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. Rz. P. z r. 1920 № 2, poz. 7), oraz art. 3 ustawy z dnia 14 lutego 1922 r. zmieniającej ustawę z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. Rz. P. № 14, poz. 127) zarządza się co następuje:

§ 1. Paragraf 7 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Spraw Wewnętrznych z dnia 23 czerwca 1923 r. o czasie pracy w zakładach handlowych (Dz. U. Rz. P. № 70, poz. 551) otrzymuje następujące brzmienie: „Kioski i budki, w których sprzedają do spożycia na miejscu wodę sodową, wody mineralne, napoje chłodzące, słodycze i owoce i nie sprzedają innych towarów, mogą być otwarte w czasie od 1 kwietnia do 30 września włącznie w tych samych godzinach co jadłodajnie.

W czasie zaś od 1 października do 31 marca włącznie do zakładów tych stosują się przepisy § 5".

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*
Minister Przemysłu i Handlu: *Józef Kiedroń*
Minister Spraw Wewnętrznych: *Z. Hübner*

(Dz. U. Rz. P. № 32 z d. 12.IV 1924 r. poz. 335).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY i OPIEKI SPOŁECZNEJ

wydane w porozumieniu z Ministrami Przemysłu i Handlu i Rolnictwa i Dóbr Państwowych

z dnia 12 kwietnia 1924 r.

w przedmiocie zmiany podziału województw: poznańskiego i pomorskiego na okręgi i obwody inspekcji pracy.

Na podstawie §§ 2 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 października 1922 r. o urządzeniu tymczasowem inspekcji pracy na obszarze b. dzielnicy pruskiej (Dz. U. R. P. № 96, poz. 885) zarządza się co następuje:

§ 1. Dwa ostatnie ustępy § 4 rozporządzenia z dnia 12 marca 1923 roku (Dz. U. R. P. № 30, poz. 188) otrzymują brzmienie następujące:

„Do 61 odbwodu należy obszar powiatów: wejherowskiego, puckiego i kartuskiego".

„Do 62 obwodu należy obszar powiatów: starogardzkiego, tczewskiego, gniewskiego, chojnickiego, sępolińskiego i kościerzyńskiego".

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*

Minister Przemysłu i Handlu: *Józef Kiedroń*

Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych: *Janicki*

(Dz. U. Rz. P. № 36, z dn. 29.IV 1924 r. poz. 389).

ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

z dnia 4 czerwca 1924 r.

w sprawie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego.

Na podstawie § 1 rozporządzenia Rady Związkowej w przedmiocie demobilizacji gospodarczej z dnia 7 listopada 1918 r. (Dz. U. R. str. 1292) i § 5 niemieckiej ustawy przejściowej z dnia 4 marca 1919 r. (Dz. U. R. str. 285) oraz na podstawie art. 1 i punktu 9 art. 2 ustawy z dnia 16 czerwca 1922 r. o rozciągnięciu na ziemie górnośląskie województwa śląskiego Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i niektórych innych ustaw oraz w przedmiocie zmian w ustawodawstwie na tych ziemiach (Dz. U. Rz. P. № 46, poz. 388) zarządza się co następuje:

§ 1. § 2 niemieckiego rozporządzenia z dnia 8 listopada 1920 r. o środkach przeciwko zwijaniu i unieruchomieniu przedsiębiorstw (Dz. U. R. str. 1901) uzupełnia się przez dodanie następujących ustępów:

Ustęp 2. Wydalania, wychodzące poza ramy § 1 ustęp 1 lit. 2 są w okresach, przewidzianych w § 1 ustęp 2, dopuszczalne jedynie za zgodą Ministra Pracy i Opieki Społecznej względnie osoby, przez niego upoważnionej. Jeżeli pracodawca w powyższych okresach nie może w pełni zatrudnić pracowników, zarządzi Minister Pracy i Opieki Społecznej, względnie osoba, przez niego upoważniona, skrócenie czasu pracy poszczególnego pracownika (rozłożenie pracy) na przeciąg tych okresów. Przy takiem rozłożeniu czas pracy pracownika nie może jednak wynosić mniej niż 24 godziny na tydzień.

Ustęp 3. W razie rozłożenia pracy, pracodawca ma prawo obniżyć zarobki lub płace pracowników odpowiednio do skrócenia czasu pracy, jednak dopiero od chwili, w której dopuszczalna jest zmiana warunków pracy w myśl ogólnych postanowień ustawowych lub umownych.

Ustęp 4. Utrzymuje się w mocy prawo do zwolnienia bez wypowiedzenia z przyczyn, uprawniających ustawowo do wypowiedzenia stosunku pracy bez przestrzegania terminu wypowiedzenia.

Ustęp 5. Zwolnienia, które byłyby nieważne przy przestrzeganiu obowiązku ich zgłaszania, są również nieważne wówczas, jeżeli temu obowiązkowi zadość nie uczyniono.

§ 2. Ustępowi pierwszemu § 12 rozporządzenia Ministra Pracy o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników podczas okresu demobilizacji gospodarczej z dnia 12 lutego 1920 r. (Dz. U. R. str. 218) nadaje się brzmienie następujące:

Wydalenia celem ponownego przyjęcia pracownika (§§ 3, 5, 7) lub celem zmniejszenia ilości pracowników ponad 5% ich liczby miesięcznie przeprowadzone być mogą tylko, jeżeli pracodawca z powodu warunków produkcji nie może zatrudnić dotychczasowej liczby robotników przy jednoczesnem skróceniu ich czasu pracy (rozłożeniu pracy) nie poniżej 24 godzin tygodniowo i to za zgodą Ministra Pracy i Opieki Społecznej, względnie osoby, przez niego upoważnionej.

Ustępy 2 i 3 pozostają bez zmiany.

Dodaje się ustępy 4 i 5.

Do liczby 5%, wymienionej w ustępie 1, nie wlicza się osób, które mają zapewnioną dostateczną, wystarczającą na utrzymanie rentę inwalidzką lub stałą zapomogę, rentę zastępującą. Kategorje pracowników, które podlegają temu przepisowi, określi Minister Pracy i Opieki Społecznej lub osoba przez niego upoważniona. Nie podlegają oni przy wydalaniach ograniczeniom ustępu 1.

Przepisy ustępu 4 nie ograniczają praw inwalidów, zastrzeżonych w ustawie o zatrudnianiu ciężko uszkodzonych z dnia 6 kwietnia 1920 r. (Dz. U. R. str. 458) i rozporządzeniu z dnia 21 kwietnia 1920 r. (Dz. U. R. str. 591) w przedmiocie wykonania §§ 5 i 10 ustawy o zatrudnianiu ciężko uszkodzonych z dnia 6 kwietnia 1920 r.

§ 3. § 14 rozporządzenia Ministra Pracy o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników podczas okresu demobilizacji gospodarczej z dnia 12 lutego 1920 r. (Dz. U. R. str. 218) skreśla się.

W pierwszym ustępie § 19 tego rozporządzenia skreśla się po słowie: „postanowienia §" —„§ 14 i".

Ustęp 1 § 22 tego rozporządzenia otrzymuje brzmienie następujące:

Spory, wynikłe przy stosowaniu § 12 w wypadkach wydaleń celem zmniejszenia ilości pracowników oraz § 13 rozstrzyga Minister Pracy i Opieki Społecznej lub osoba przez niego upoważniona; dla pozostałych zaś sporów, wynikłych przy zastosowaniu niniejszego rozporządzenia, właściwy jest wydział pojednawczy przewidziany w § 15 rozporządzenia o umowach zbiorowych, komitetach robotników i pracowników i o załatwianiu sporów z dziedziny pracy z d. 23 grudnia 1918 r. (Dz. U. R. str. 1456) i to wyłącznie

o ile spory dotyczą pretensji o ponowne przyjęcie (§§ 3 do 8 ust. 1, § 11) lub o przedłużenie albo wznowienie stosunku pracy (§§ 10, 12 i 19). Właściwość terytorjalną wydziału określa siedziba zakładu lub biura przedsiębiorstwa.

W § 23 w ustępie 2 tego rozporządzenia skreśla się w nawiasie „(§§ 10, 12, 13, 19)" paragraf „13".

§ 4. Ministra Pracy i Opieki Społecznej upoważnia się do wydawania niezbędnych przepisów wykonawczych, jako też do wydawania rozporządzeń, zmieniających rozporządzenie niniejsze, jako właściwą władzę centralną w rozumieniu § 2 rozporządzenia Rady Związkowej z dnia 7 listopada 1918 r. (Dz. U. Rz. str. 1292).

Uprawnienia komisarzy demobilizacyjnych, przewidziane w obowiązujących przepisach prawnych, będą wykonywane od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej, który może je przekazywać w całości lub w części osobom, przez niego wyznaczonym.

§ 5. Upoważnia się Ministra Pracy i Opieki Społecznej do wydania jednolitego tekstu rozporządzeń z d. 8 listopada 1920 r. (Dz. U. R. str. 1901) i z d. 12 lutego 1920 r. (Dz. U. R. str. 218) z uwzględnieniem wyżej wprowadzonych zmian.

§ 6. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezes Rady Ministrów: *W. Grabski*

Minister Przemysłu i Handlu: *Józef Kiedroń*

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9.VII 1924 r. p. 587).

SPROSTOWANIE.

W Dz. U. R. P. z 1924 r. № 58 poz. 593, w rozporządzeniu wykonawczem Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 28 czerwca 1924 r. do rozporządzenia Rady Ministrów z d. 4 czerwca 1924 r., w przedmiocie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego, w § 3 ust. 2, wiersz 3 od góry zamiast: „w nowym terminie" winno być: „w nowem brzmieniu".

(Dz. U. Rz. P. № 64 z d. 25.VII. 1924 r.).

ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 28 czerwca 1924 r.

do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 r. w przedmiocie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego.

Na mocy § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 roku w przedmiocie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 58, poz. 587) zarządza się co następuje:

§ 1. Zastrzegając sobie zwierzchnie kierownictwo oraz mianowanie dla spraw poszczególnych delegatów specjalnych, przekazuję Komisarzowi Demobilizacyjnemu z siedzibą w Katowicach:

1) uprawnienia, przysługujące Komisarzom demobilizacyjnym na mocy obowiązujących przepisów prawnych, z wyjątkiem uprawnień, zawartych w ustępie 1 § 1 rozporządzenia o demobilizacji gospodarczej z dn. 7 listopada 1918 r. (Dz. U. Rz. str. 1292) i w art. II rozporządzenia z dnia 17 grudnia 1918 r. (Dz. U. Rz. str. 1436), uzupełniającego rozporządzenie o czasie pracy robotników przemysłowych z dnia 23 listopada 1918 r. (Dz. U. R. str. 1334);

2) pełnienie czynności, przewidzianych w §§ 1, 2 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 r. w przedmiocie zmiany niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 58, poz. 587), prócz prawa ustalania kategorji pracowników, podlegających przepisom ustępu 5 § 2.

§ 2. Pozwolenia na wydalenia w okresach, przewidzianych w § 1 ustęp 2, wychodzące poza ramy § 1 ustęp 1 lit. 2 niemieckiego rozporządzenia z dnia 8 listopada 1920 r. o środkach przeciwko zwijaniu i unieruchomianiu przedsiębiorstw (Dz. U. R. str. 1901) w brzmieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 r. (Dz. U. Rz. P. № 58, poz. 587), dopuszczalne w myśl ustępu 2 § 2 tego rozporządzenia jedynie za zgodą Ministra Pracy i Opieki Społecznej względnie osoby, przez niego upoważnionej, mogą być udzielane tylko w drodze wyjątku.

§ 3. Wydalenia w granicach, ustalonych w § 12 rozporządzenia Ministra Pracy o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników podczas okresu demobilizacji gospodarczej z dnia 12 lutego 1920 r. (Dz. U. R. str. 218) w brzmieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 r. (Dz. U.

Rz. P. № 58, poz. 587), z uwzględnieniem § 13 powyższego rozporządzenia z dnia 12 lutego 1920 r., są prawomocne z chwilą wygaśnięcia terminów ustawowych lub umownych wypowiedzenia. Prawo odwołania się do Komisarza demobilizacyjnego przysługuje tylko organizacjom pracowniczym. Odwołanie nie odracza wypowiedzenia.

W razie odwołania się do Komisarza demobilizacyjnego, na podstawie ustępu 1 § 22 rozporządzenia z dnia 12 lutego 1920 r. w nowym terminie w sprawie, w której żądanie przedłużenia umowy o pracę opiera się również na § 84 albo 94 ustęp 3 ustawy o Radach załogowych, Komisarz demobilizacyjny rozpatruje sprawę łącznie na podstawie rozporządzenia z dnia 12 lutego 1920 r., oraz ustawy o Radach załogowych i decyduje ostatecznie.

§ 4. Rozporządzenie powyższe wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 58 z d. 9.VII 1924 r. p. 593).

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

USTAWA

z dnia 2 lipca 1924 r.

w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet.

ROZDZIAŁ I.

Postanowienia ogólne.

Art. 1. W zakresie pracy młodocianych oraz kobiet, zatrudnionych w zakładach pracy przemysłowych, górniczych, hutniczych, w handlu, biurowości, komunikacji i przewozie oraz w innych zakładach pracy, choćby na zysk nieobliczonych, a prowadzonych w sposób przemysłowy, niezależnie od tego, czy te zakłady pracy są własnością prywatną, państwową, czy samorządową, obowiązują ogólne przepisy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. Rz. P. 1920 r. № 2, poz. 7), uzupełnione przez przepisy ustawy niniejszej.

Art. 2. Młodocianymi w rozumieniu ustawy niniejszej są osoby płci obojga w wieku od lat 15 do ukończonych lat 18.

Art. 3. Przepisom niniejszej ustawy podlega również praca młodocianych uczniów, terminatorów i praktykantów.

Art. 4. Zatrudnianie młodocianych i kobiet jest wzbronione w warunkach, w których praca jest szczególnie niebezpieczna lub szkodliwa dla zdrowia oraz przy robotach ciężkich lub niebezpiecznych dla zdrowia, moralności i dobrych obyczajów, a w szczególności zabronione jest zatrudnienie kobiet przy transmisjach, przy procesach chemicznych, oddziałujących szkodliwie na organizm, i przy dźwiganiu ciężarów. Spisy takich robót wydawać będzie w miarę potrzeby Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z właściwymi ministrami po zasięgnięciu opinji organizacyj zawodowych pracodawców i pracowników.

ROZDZIAŁ II.

Przepisy w przedmiocie pracy młodocianych.

Art. 5. Przyjmowanie do pracy zarobkowej dzieci przed ukończeniem lat 15 jest wzbronione.

Art. 6. Młodocianych przyjmować wolno do pracy, jeżeli przedstawią świadectwo z ukończenia lat 15, zezwolenie przedstawiciela władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej, dowód z wykonania obowiązku szkolnego i świadectwo lekarza, wskazanego przez inspekcję pracy, że dana praca nie przekracza sił młodocianego. Świadectwa są bezpłatne i nie podlegają opłacie stemplowej.

Art. 7. Zarząd przedsiębiorstwa winien w każdym czasie na żądanie inspektora pracy zarządzić bezpłatne badanie młodocianych przez lekarza, wskazanego przez inspektora pracy, dla stwierdzenia, czy praca, przy której młodociany jest zatrudniony, nie przekracza jego sił fizycznych i nie szkodzi jego rozwojowi.

Na podstawie orzeczenia lekarza inspektor pracy ma prawo zakazać zatrudnienia młodocianego przy danej pracy, wskazując jednocześnie, przy jakiej pracy młodociany zatrudniony być może.

Art. 8. Odpoczynek nocny młodocianych trwać powinien najmniej 11 godzin bez przerwy i obejmować w zakładach, pracujących na jedną zmianę, czas między 8 wieczorem a 6 rano, a dla zakładów, pracujących na dwie zmiany — czas między 10 wieczorem a 5 rano.

Zakaz pracy nocnej nie stosuje się do młodocianych płci męskiej powyżej lat 16:

A) w wypadkach siły wyższej, które nie mogły być przewidziane, ani powstrzymane, a które, nie mając charakteru perjodycznego, stanowią przeszkodę w normalnym ruchu zakładu przemysłowego;

B) w gałęziach przemysłu, wyszczególnionych poniżej, przy pracy, która z natury rzeczy musi być prowadzona bez przerwy dniem i nocą:

a) fabryki żelaza, stali, prace, w których są używane piece płomienne (odbijające) i regeneracyjne, galwanizacja blachy żelaznej i drutu (z wyłączeniem warsztatów dla odczyszczania rdzy);
b) huty szklane;
c) papiernie;
d) cukrownie, wyrabiające surowy cukier;

C) w kopalniach węgla praca pomiędzy godziną dziesiątą wieczorem a piątą rano może być dozwolona, jeśli przerwa między dwo-

ma okresami pracy wynosi zwykle godzin 15; nie może ona być dozwolona w żadnym razie, jeśli przerwa ta wynosi mniej niż godzin 13.

Art. 9. Młodociani obowiązani są do uczęszczania na naukę dokształcającą lub dla analfabetów.

Do obowiązujących godzin pracy wlicza się godziny nauki zawodowej i dokształcającej w szkołach dla młodocianych uczniów, terminatorów i praktykantów w liczbie, nie przekraczającej 6 godzin tygodniowo. Regularne odbywanie tej nauki winno być wykazane zaświadczeniem odnośnego zakładu naukowego.

Art. 10. Zatrudnianie młodocianych w godzinach nadliczbowych, oprócz wypadków, przewidzianych w art. 6 p. a) ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu, jest wzbronione.

Art. 11. Pracodawcy, zatrudniający młodocianych, obowiązani są prowadzić wykaz młodocianych według wzoru, ustalonego przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Wykaz ten winien być okazywany na żądanie organów inspekcji pracy. Ponadto w zakładach pracy, zatrudniających młodocianych, winien być wywieszony w miejscu widocznem spis młodocianych, ze wskazaniem początku i końca pracy, przerw w pracy i rodzaju pracy.

ROZDZIAŁ III.

Przepisy w przedmiocie pracy kobiet.

Art. 12. Zatrudnianie kobiet w kopalniach pod ziemią jest wzbronione.

Art. 13. Odpoczynek nocny kobiet trwać winien conajmniej 11 godzin bez przerwy i obejmować dla zakładów, pracujących na jedną zmianę, czas między 8 wieczorem a 6 rano, a dla zakładów, pracujących na dwie zmiany — czas między 10 wieczorem a 5 rano.

Przepisy te nie rozciągają się w stosunku do kobiet powyżej lat 18 na wypadki:

a) objęte punktem a) art. 6 ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. (Dz. U. Rz. P. 1920 r. № 2, poz. 7);
b) objęte punktem a) art. 11 ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. z wyjątkiem zakładów, wchodzących w zakres przemysłu wytwórczego i przetwórczego;
c) wypadki, gdy przerabiane są surowce lub półprodukty, ulegające bardzo szybkiemu zepsuciu, o ile to niezbędne jest dla zabezpieczenia tych materjałów przed natychmiastowem zepsuciem.

W razie stosowania pracy nocnej w wypadku, objętym punktem c) artykułu niniejszego, należy poprzednio uzyskać zezwolenie od inspektora pracy właściwego okręgu.

Art. 14. W gałęziach przemysłu, podlegających wpływowi pór roku (przemysł sezonowy), oraz w okolicznościach, spowodowanych szczególnemi udowodnionemi potrzebami zakładu pracy, może być odpoczynek nocny dla kobiet powyżej lat 18 zmniejszony do 10 godzin na dobę, lecz tylko 60 godzin w ciągu roku kalendarzowego i po otrzymaniu uprzedniego pozwolenia od inspektora pracy właściwego okręgu.

Art. 15. Przedsiębiorca, zatrudniający ponad 5 kobiet, obowiązany jest do urządzenia dla nich osobnych ustępów, ubieralni i umywalni.

W zakładach, gdzie pracuje ponad 100 kobiet, winien przedsiębiorca utrzymywać dla nich urządzenie kąpielowe oraz żłobek dla niemowląt.

Matkom karmiącym przysługuje prawo korzystania w ciągu godzin pracy z dwóch półgodzinnych przerw w pracy, które wlicza się do godzin pracy.

Art. 16. Kobieta w stanie ciąży ma prawo przerwać pracę z chwilą złożenia świadectwa lekarskiego, że spodziewać się można rozwiązania nie później niż za sześć tygodni.

Kobietom w stanie ciąży przysługuje prawo do korzystania z przerw w pracy nie dłuższych aniżeli 6 dni w ciągu jednego miesiąca.

Nie wolno zatrudniać kobiet w ciągu sześciu tygodni od dnia porodu.

W ciągu wszystkich przerw, przewidzianych w artykule niniejszym, pracodawcy nie wolno rozwiązać, ani wymówić służbowego stosunku pracy.

ROZDZIAŁ IV.

Przepisy karne.

Art. 17. Za przekroczenie przepisów niniejszej ustawy osoba, zarządzająca przedsiębiorstwem, ulegnie karze aresztu do sześciu tygodni i grzywnie od 50 złotych do 250 złotych lub jednej z tych kar.

Surowsze postanowienia ustaw karnych dzielnicowych pozostają w mocy.

Właściwe dla spraw tych są sądy powiatowe, względnie sądy pokoju.

ROZDZIAŁ V.

Przepisy przejściowe.

Art. 18. Do dzieci w wieku do lat 15, które przed ogłoszeniem ustawy rozpoczęły pracę w charakterze pracowników, terminatorów, praktykantów i uczniów, stosują się przepisy ustawy niniejszej, dotyczące młodocianych.

Art. 19. Termin, w którym uzyska moc obowiązującą art. 6 niniejszej ustawy co do wykonania obowiązku szkolnego, zostanie ustalony dla poszczególnych okręgów szkolnych przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 20. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej, a co do art. 17—Ministrowi Sprawiedliwości.

Art. 21. Przepisy niniejszej ustawy nie ograniczają upoważnienia Rady Ministrów, zawartego w p. d) art. 6 ustawy o czasie pracy

w przemyśle i handlu (Dz. U. Rz. P. 1920 r. № 2 poz. 7).

Art. 22. Czas wejścia w życie niniejszej ustawy w oddzielnych dziedzinach pracy (art. 1) określi rozporządzenie Rady Ministrów na wniosek Ministra Pracy i Opieki Społecznej, nie przekraczając jednak terminu rocznego od dnia ogłoszenia niniejszej ustawy.

W tym samym terminie wyda Minister Pracy i Opieki Społecznej pierwszy spis robót, o których jest mowa w art. 4 niniejszej ustawy.

Prezydent Rzeczypospolitej: *S. Wojciechowski*

Prezes Rady Ministrów: *W. Grabski*

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *L. Darowski*

Minister Sprawiedliwości: *Wł. Wyganowski*

(Dz. U. Rz. P. № 65 z d. 29.VII. 1924 r. p. 636).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 14 lipca 1924 r.

o nadaniu nowego brzmienia rozporządzeniu z dnia 8 listopada 1920 r. o środkach przeciwko zwijaniu i unieruchamianiu zakładów.

Na podstawie §§ 4 i 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 roku w sprawie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 58, poz. 587) zarządza się co następuje:

§ 1. Rozporządzenie z dnia 8 listopada 1920 r. (Dz. U. Rzeszy Niem. str. 1901) o środkach przeciwko zwijaniu i unieruchamianiu zakładów otrzymuje brzmienie, podane w załączniku do rozporządzenia niniejszego.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje z dniem ogłoszenia.

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *L. Darowski*

Załącznik (do poz. 642).

Rozporządzenie o środkach przeciwko zwijaniu i unieruchamianiu zakładów.

§ 1. Właściciele albo kierownicy zakładów przemysłowych (§ 105b ust. 1 ordynacji przemysłowej Rzeszy Niemieckiej) oraz przedsiębiorstw komunikacyjnych, w których przeciętnie pracuje przynajmniej 20 robotników, jednakże z wyłączeniem zakładów państwowych, obowiązani są donieść uprzednio właściwej władzy demobilizacyjnej, którą wyznaczy Minister Pracy i Opieki Społecznej:

1) o zwinięciu całkowitem lub częściowem zakładów albo o pozbawieniu zakładu przedmiotów, dotychczas do niego należących, a w szczególności o sprzedaży lub o uczynieniu ich niezdatnymi do użytku, jeżeli przez to znacznie się zmniejsza zdolność wytwórcza przedsiębiorstwa. Przepis niniejszy ma odpowiednie zastosowanie do praw, z zakładem związanych;

2) o zaprzestaniu korzystania z urządzeń zakładu całkowicie lub częściowo, o ile przez to:

a) w zakładach albo samodzielnych działach zakładów, zatrudniających zwykle mniej niż 200 pracowników, podlega wydaleniu 10 pracowników,

b) w zakładach albo samodzielnych działach zakładów, zatrudniających zwykle przynajmniej 200 pracowników—5% zatrudnionej w zakładzie liczby pracowników, w każdym razie zaś, o ile podlega wydaleniu więcej niż 50 pracowników; niema obowiązku zawiadamiania o przerwach i ograniczeniach ruchu, uwarunkowanych właściwościami zakładu.

Zamierzone zarządzenie nie może być w wypadku 1 przeprowadzone przed upływem 6 tygodni, w wypadku zaś 2 przed upływem 4 tygodni od zgłoszenia zawiadomienia. Jeżeli zarządzenie to nie zostało przeprowadzone w ciągu miesiąca od upływu terminów, ustalonych w zdaniu 1 niniejszego ustępu, a w wypadku § 4 ustęp 1 p. 1 w ciągu miesiąca od upływu ustalonych tam terminów, to zawiadomienie winno być zgłoszone ponownie z uwzględnieniem założeń ustępu 1.

Jeżeli zarządzenie o charakterze, określonym w ustępie 1 p. 2, musi być przedsięwzięte niezwłocznie, to zawiadomienie o niem winno być zgłoszone niezwłocznie, najpóźniej w ciągu 3 dni.

Niezwłocznie, najpóźniej w ciągu 3 dni od zgłoszenia zawiadomienia, winny być właściwej władzy demobilizacyjnej zakomunikowane całkowicie rzeczywiste zapasy surowców i materjałów, szczególnie zaś materjałów opałowych i półfabrykatów, znajdujących się w danym zakładzie lub samodzielnym dziale jego.

Pracownikami w znaczeniu niniejszego rozporządzenia są pracownicy w znaczeniu ustawy o radach załogowych.

§ 2. W ciągu okresów, ustalonych w § 1 ustęp 2 i w wypadkach § 1 ustęp 3 w ciągu 4-ch tygodni od wniesienia zawiadomienia, nie może bez zgody właściwej władzy demobilizacyjnej nastąpić zmiana faktycznego i prawnego stanu rzeczy, o ile wpływa to ujemnie na utrzymanie w zakładzie ruchu prawidłowego. Szczególnie zaś wolno dysponować zapasami, wymienionemi w § 1 ustęp 4 i tylko w ramach prawidłowej gospodarki w zakładzie.

Wydalania, wychodzące poza ramy § 1 ustęp 1 p. 2 są w okresach, przewidzianych w § 1 ustęp 2-gi, dopuszczalne jedynie za zgodą Ministra Pracy i Opieki Społecznej względnie osoby przez niego upoważnionej. Jeżeli pracodawca w powyższych okresach nie może w pełni zatrudnić pracowników, zarzą-

dzi Minister Pracy i Opieki Społecznej, względnie osoba przez niego upoważniona, skrócenie czasu pracy poszczególnego pracownika (rozłożenie pracy) na przeciąg tych okresów. Przy takiem rozłożeniu czas pracy pracownika nie może jednak wynosić mniej niż 24 godziny na tydzień.

W razie rozłożenia pracy, pracodawca ma prawo obniżyć zarobki lub płace pracowników odpowiednio do skrócenia czasu pracy, jednak dopiero od chwili, w której dopuszczalna jest zmiana warunków pracy w myśl ogólnych postanowień ustawowych lub umownych.

Utrzymuje się w mocy prawo do zwolnienia bez wypowiedzenia z przyczyn, uprawniających ustawowo do wypowiedzenia stosunku pracy bez przestrzegania terminu wypowiedzenia.

Zwolnienia, które byłyby nieważne przy przestrzeganiu obowiązku ich zgłaszania, są również nieważne wówczas, jeżeli temu obowiązkowi zadość nie uczyniono.

§ 3. Właściwa władza demobilizacyjna winna niezwłocznie wyjaśnić w porozumieniu się z kierownictwem zakładu i przedstawicielstwem robotniczem, ewentualnie przy współudziale rzeczoznawców, szczególnie właściwych organizacyj fachowych (np. gospodarczych organów samorządowych, urzędów handlu zagranicznego) i urzędowych organizacyj zawodowych, jakie warunki wywołały zamierzone zarządzenie. Wyjaśnienie to nastąpić musi w ciągu okresów, wymienionych w § 2. Badanie winno również dotyczyć środków zaradczych, jakie wydawałyby się właściwe celem usunięcia trudności gospodarczych zakładu.

Minister Pracy i Opieki Społecznej i właściwe władze demobilizacyjne uprawnione są do przedsięwzięcia wszelkich zarządzeń, które wydadzą się odpowiednie celem wyjaśnienia istotnych warunków zakładu i zapobieżenia przekroczeniom § 2.

§ 4. Właściwa władza demobilizacyjna jest uprawniona:

1) do przedłużenia w razie koniecznej potrzeby w wypadku § 1 ustęp 1 p. 1 o miesiąc okresu, ustalonego w § 1 ust. 2, a jeżeli istnieje nadal konieczność — o dalsze 2 miesiące. Przepisy §§ 2 i 3 mają odpowiednie zastosowanie;

2) do zajęcia i wywłaszczenia na rzecz Skarbu Państwa w wypadku § 1 ustęp 1 p. 1 i 2 zapasów, wyszczególnionych w § 1 ustęp 4, w wypadku § 1 ustęp 1 p. 1 także przedmiotów, którym grozi albo których dotyczy zwinięcie lub usunięcie. Władze demobilizacyjne mogą zamiast wywłaszczenia nakazać przekazanie przedmiotów osobie innej, przez nie wyznaczonej. Zajęcie nastąpić może tylko w ciągu okresów, wymienionych w §§ 2, 4 ustęp 1 p. 1; wywłaszczenie albo przekazanie musi nastąpić najpóźniej w ciągu 2 tygodni od upływu tych okresów.

W wyniku zajęcia przedmioty, których ono dotyczy, nie mogą być bez zgody władzy demobilizacyjnej poddane żadnym zmianom i akty o charakterze prywatno-prawnym ich dotyczące są nieważne. Równoznaczne aktom prywatno-prawnym są zarządzenia wydane w drodze egzekucji przymusowej lub zajęcia. Podczas okresu zajęcia obowiązana jest osoba, której dotyczy zajęcie, przechowywać przedmioty zajęte i opiekować się niemi. Zajęcie traci moc prawną z chwilą wywłaszczenia lub przekazania albo jeżeli to nie nastąpiło, z chwilą upływu terminów, wymienionych w ustępie 1 p. 2.

Wykonanie uprawnień ustanowionych w ustępie 1 następuje w trybie doręczenia właścicielowi albo kierownikowi zakładu odpowiedniej decyzji. Z chwilą otrzymania przez osobę, której to dotyczy, zawiadomienia o wywłaszczeniu lub przekazaniu, przechodzi prawo własności przedmiotu lub cofnięte uprawnienie na Skarb Państwa albo na osobę, w zarządzeniu wskazaną. Przeciwko przedłużeniu terminów w myśl ustępu 1 p. 1 może być do Ministra Pracy i Opieki Społecznej wniesione zażalenie.

Zajęcia i przekazania materjałów opałowych w myśl rozporządzenia z dnia 24 lutego 1917 roku (Dz. U. R. str. 167) dokonywa wyłącznie Komisarz państwowy do rozdziału węgla i czynniki, przez niego upoważnione, w myśl obowiązujących przepisów.

Wywłaszczenie albo przekazanie innej osobie, w myśl ustępu 1 p. 2, nastąpić winno za odpowiedniem wynagrodzeniem, które nie może przekraczać cen rynkowych z dnia zajęcia. Utracone korzyści nie podlegają zwrotowi. Wywłaszczenie albo przekazanie nie powinno wpłynąć ujemnie na normalne prowadzenie pozostałych działów przedsiębiorstwa, o ile wobec stanu rzeczy wchodzi w rachubę dalsze prowadzenie zakładu. Przeciwko ustalonemu wynagrodzeniu może być wniesione zażalenie w drodze sądowej w ciągu 6 miesięcy od chwili wręczenia decyzji o ustaleniu wynagrodzenia.

Przepisy rozporządzenia o zaradzeniu palącemu brakowi mieszkań z dnia 9 grudnia 1919 r. (Dz. U. R. str. 1968) pozostają bez zmiany.

§ 5. Jeżeli wbrew § 1 nie zgłoszono zawiadomienia, to uprawnienia władzy demobilizacyjnej w myśl §§ 3 i 4 nie są skrępowane ustanowionemi w nich okresami.

§ 6. Przepisy niniejszego rozporządzenia nie mają zastosowania:

a) jeżeli zarządzenia, wymienione w § 1 ustęp 1, zostały przedsięwzięte na podstawie polecenia albo za zgodą właściwej władzy lub urzędu, który otrzymał odpowiednie uprawnienia,

b) do zarządzeń w myśl § 1 ustęp 1 p. 2, które zastosowane zostały tylko jako środek walki ekonomicznej pomiędzy pracodawcami i pracownikami.

§ 7. Kto z rozmysłem przeciwdziała przepisom §§ 1, 2, 4 albo zarządzeniom, wydanym w myśl § 3 ustęp 2, podlega karze pieniężnej do 25.000 zł. i karze więzienia do 1 roku albo jednej z tych kar. W razie niedbalstwa grozi kara do 10.000 złotych.

Obok kary mogą być skonfiskowane przedmioty, których dotyczy przekroczenie, niezależnie od tego czy są własnością sprawcy przekroczenia czy nie.

§ 8. Minister Pracy i Opieki Społecznej wydaje potrzebne przepisy wykonawcze.

§ 9. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

(Dz. U. Rz. P. № 65 z d. 29.VII 1924 r. p. 642).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 15 lipca 1924 r.

o nadaniu nowego brzmienia rozporządzeniu o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników podczas okresu demobilizacji gospodarczej z dnia 12 lutego 1920 r.

Na podstawie § 4 i § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 r. w sprawie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Rz. P. № 58 poz. 587) zarządza się co następuje:

§ 1. Rozporządzenie niemieckie Ministra Pracy o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników podczas okresu demobilizacji gospodarczej z dnia 12 lutego 1920 r. (Dz. U. Rzeszy Niem. str. 218) otrzymuje nowe brzmienie, podane w załączniku do niniejszego rozporządzenia.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *L. Darowski*

Załącznik (do poz. 643).

Rozporządzenie o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników podczas okresu demobilizacji gospodarczej.

§ 1. Pracownikami w znaczeniu przepisów poniższych są:

a) osoby, które na podstawie stosunku służbowego są zatrudnione w zakładzie pracy jako robotnicy, czeladnicy, pomocnicy lub na podobnych stanowiskach (robotnicy);

b) osoby, które w myśl ustawy ubezpieczeniowej dla pracowników z dnia 20 grudnia 1911 r. (Dz. U. Rz. str. 989) podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu, wliczając osoby, które na podstawie § 10 № 5, § 11 albo § 14 № 2 i 3 tejże ustawy są zwolnione od obowiązkowego ubezpieczenia, poza tem osoby, które podlegałyby obowiązkowemu ubezpieczeniu, gdyby ich zarobek roczny nie przekraczał 5.000 marek albo ich wiek lat 60, jak również pracowników biurowych, zajętych głównie niższemi lub wyłącznie mechanicznemi czynnościami.

Za pracowników uważani są również uczniowie i osoby, które przechodzą przepisowe wyszkolenie w jednym z wyżej wymienionych zawodów.

§ 2. Uczestnikami wojny w rozumieniu niniejszego rozporządzenia są te osoby, które uzyskały prawa uczestników wojny przed demobilizacją wojskową.

§ 3. Przedsiębiorcy i właściciele biur, nie wyłączając korporacyj o charakterze publiczno-prawnym, są obowiązani, z zastrzeżeniem § 11 niniejszego rozporządzenia, do ponownego przyjęcia tych uczestników wojny i jeńców cywilnych, którzy w dniu 1 sierpnia 1914 r. byli zatrudnieni jako pracownicy w ich zakładzie lub biurze. Ten sam obowiązek mają ci sami pracodawcy względem uczestników wojny, którzy 1 sierpnia 1914 r. odbywali służbę w wojsku lub marynarce i z tego powodu porzucili poprzednie zajęcie. Wreszcie rozciąga się obowiązek ponownego przyjęcia na tych uczestników wojny, którzy w chwili jej wybuchu uczęszczali jeszcze do szkoły i dopiero potem stali się pracownikami, jeżeli wprost z pierwszego miejsca pracy wstąpili do służby wojskowej lub marynarki.

Obowiązek ponownego przyjęcia upada, jeżeli pracownicy dali ważny powód do wypowiedzenia bez zachowania okresu wypowiedzenia i z tego powodu zostali zwolnieni, albo jeżeli pracodawca dowiedział się o tym ważnym powodzie dopiero po wystąpieniu pracownika z zakładu lub biura z innych powodów. Niema również obowiązku ponownego przyjęcia, jeżeli co do danego pracownika istnieje ważny powód, który uprawniałby pracodawcę do wypowiedzenia bez zachowania okresu wypowiedzenia w razie trwania stosunku służbowego.

§ 4. Obowiązek ponownego przyjęcia wygasa, jeżeli pracownicy nie zgłoszą się w ciągu dwóch tygodni do swych poprzednich pracodawców, celem natychmiastowego podjęcia poprzedniej pracy. Okres obowiązkowego zgłaszania się wynosi 6 tygodni dla uczestników wojny, powracających z niewoli i osób, wracających z obozów jeńców cywilnych.

Okres powyższy rozpoczyna się z dniem przepisowego zwolnienia dla uczestników wojny, którzy w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia nie są jeszcze zwolnieni z wojska, a dla jeńców cywilnych, którzy jeszcze

nie posiadają prawa wolnego obioru miejsca zamieszkania, z dniem uzyskania tego pozwolenia. Dla zwolnionych już uczestników wojny oraz dla jeńców cywilnych, którzy mają prawo wolnego obioru miejsca zamieszkania, okresy zgłaszania się, ustalone w niniejszem rozporządzeniu, wchodzą na miejsce okresów, których bieg rozpoczął się w myśl rozporządzenia z dn. 3 września 1919 r. (Dz. U. R. str. 1500) przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia i jeszcze nie upłynął. Jeżeli okresy zgłaszania się w myśl rozporządzenia z dnia 3 września 1919 r. już upłynęły w chwili, gdy niniejsze rozporządzenie weszło w życie, to ustaje prawo do dalszych roszczeń. Okres rozpoczyna się z dn. przepisowego zwolnienia, jednakże najpóźniej do dnia 31 marca 1920 r. Dla już zwolnionych uczestników wojny, którzy należą do siły zbrojnej lądowej lub marynarki, lub znajdują się w organizacjach wojskowych czy marynarskich, przeznaczonych do utrzymania wewnętrznego porządku lub obrony granic i którzy w przeciągu 6 tygodni od chwili ich zwolnienia ze służby wojskowej lub, o ile są robotnikami do 6 lutego 1919 r., o ile zaś pracownikami—do 23 lutego 1919 r., wstąpili do siły zbrojnej lądowej, marynarki, lub innej z wymienionych organizacji. Okres zgłaszania się rozpoczyna się z chwilą zwolnienia, najpóźniej jednak dn. 31 marca 1920 r. dla już zwolnionych uczestników wojny, którzy bezpośrednio po swem zwolnieniu z ostatniego oddziału wojskowego lub zapasowego oddziału wojskowego albo z ostatniego urzędu wojskowego lub morskiego zostali przyjęci na mocy służbowej umowy cywilnej do przeprowadzenia rozbrojenia.

§ 5. Uczestnicy wojny i jeńcy cywilni, którzy zmienili jako pracownicy od 1 sierpnia 1914 r. swoje miejsce pracy, mogą żądać ponownego przyjęcia do pracy od tego pracodawcy, u którego byli ostatnio zatrudnieni, jeżeli wydział pojednawczy (komisarz demobilizacyjny) zwolnił w myśl §§ 22 i nast. niniejszego rozporządzenia, zobowiązanego zgodnie z § 3 pracodawcę od obowiązku ponownego przyjęcia. To roszczenie pracownika jest wszakże o tyle ograniczone, że ten drugi pracodawca, do którego zgłoszono roszczenie, winien przedewszystkiem przyjąć do pracy tych pracowników, do których przyjęcia obowiązany jest w myśl § 3. Okres zgłaszania się wynosi dwa tygodnie i rozpoczyna się z dniem, w którym pracownik został zawiadomiony o zwolnieniu pierwszego pracodawcy, do którego zgłoszono roszczenie.

§ 6. Mogą żądać ponownego przyjęcia od ostatniego pracodawcy, u którego po 1 sierpnia 1914 r. byli zatrudnieni, jako pracownicy, uczestnicy wojny i jeńcy cywilni, którzy w dn. 1 sierpnia 1914 r.:

1. byli bez zajęcia, albo
2. byli zatrudnieni zagranicą i nie mogli być przyjęci ponownie na podstawie § 3, albo
3. byli zatrudnieni w zakładach lub biurach, które następnie, jednakże przed wygaśnięciem prawa pracownika do ponownego przyjęcia w myśl § 3, zostały zwinięte, albo
4. byli samodzielnymi przedsiębiorcami, lecz wskutek wojny nie prowadzą już żadnych przedsiębiorstw, jak również nie polecili prowadzenia swych przedsiębiorstw osobom innym.

Przepisy § 4 o zgłaszaniu się mają tu zastosowanie.

§ 7. Obowiązki, wymienione w §§ 3, 5 i 6 przechodzą na prawnych następców poprzednich pracodawców, oraz na te osoby, które dalej prowadzą przedsiębiorstwo albo biuro, jako faktyczni następcy poprzednich właścicieli. To samo ma miejsce w razie kilkakrotnej zmiany własności w drodze spadku, albo kilkakrotnej zmiany właścicieli danego przedsiębiorstwa.

§ 8. Ponowne przyjęcie winno nastąpić w ciągu dwóch tygodni od zgłoszenia się, o ile dzięki okolicznościom specjalnym nie jest konieczne przedłużenie tego okresu.

Ponownie przyjęci winni w miarę możności być zatrudnieni w ten sam sposób, co przed zwolnieniem, uczniowie zaś na takiem stanowisku, jakieby osiągnęli w razie normalnego kontynuowania nauki, o ile dadzą dowód uzdolnienia. Ponownie przyjętym nie przysługuje prawo żądania pełnomocnictwa lub prawa zastępstwa.

Ponownie przyjęci winni wykonywać również inne roboty, które słusznie mogą być im powierzone.

§ 9. Przyjęci ponownie mają prawo do wynagrodzenia odpowiadającego temu, jakie przyznawane jest w tych samych warunkach innym pracownikom zakładu lub biura.

§ 10. Przyjęci ponownie mogą być z uwzględnieniem § 12 zwolnieni najwcześniej po upływie trzech miesięcy od chwili ponownego przyjęcia i to tylko w końcu miesiąca kalendarzowego. Wypowiedzenie w tym terminie ważne jest nawet wówczas, gdyby według zwykłych przepisów prawnych było w tym terminie niedopuszczalne; termin wypowiedzenia wynosi w ostatnim wypadku 6 tygodni.

§ 11. Obowiązek ponownego przyjęcia nie istnieje, jeżeli wykonanie jego jest zupełnie czy też częściowo niemożliwe, wobec specjalnych warunków zakładu, jak warunków gospodarczych zakładu, możności zatrudnienia pracowników, i nie może być osiągnięte przez rozłożenie pracy (§ 12). Nie istnieje on również, jeśli pracownicy byli przyjęci tylko do chwilowego zastępstwa, lub do jakiegoś celu przejściowego. W porozumieniu z prawnem przedstawicielstwem robotniczem, albo w braku tegoż z większością robotników lub pracowników określa się, jacy pracownicy zgodnie z powyższem nie muszą być ponownie przyjęci.

§ 12. Wydalenia celem ponownego przyjęcia pracowników (§§ 3, 5 do 7) lub celem zmniejszenia liczby pracowników ponad 5%

ich liczby miesięcznie przeprowadzone być mogą tylko, jeżeli pracodawca z powodu warunków produkcji nie może zatrudnić dotychczasowej liczby robotników przy jednoczesnem skróceniu ich czasu pracy (rozłożeniu pracy) nie poniżej 24 godzin tygodniowo i to za zgodą Ministra Pracy i Opieki Społecznej, względnie osoby przez niego upoważnionej.

W razie rozłożenia pracy pracodawca jest uprawniony do odpowiedniego zmniejszenia płacy lub poborów pracowników, zatrudnionych przez czas skrócony. Zmniejszenie to jednakże nastąpić może dopiero od chwili, w której w myśl obowiązujących ogólnych przepisów ustawowych lub umownych, poza przepisami ustępu 1, dopuszczalne byłoby wydalenie danych pracowników.

Przepis zdania 1 ustępu 1 nie ma zastosowania przy wydalaniu pracowników, przyjętych tylko do chwilowego zastępstwa lub dla jakiegoś celu przejściowego.

Do liczby 5%, wymienionej w ustępie 1, nie wlicza się osób, które mają zapewnioną dostateczną, wystarczającą na utrzymanie rentę inwalidzką lub stałą zapomogę, rentę zastępującą. Kategorje pracowników, które podlegają temu przepisowi, określi Minister Pracy i Opieki Społecznej lub osoba przez niego upoważniona. Nie podlegają oni przy wydalaniach ograniczeniom ustępu 1.

Przepisy ustępu 4 nie ograniczają praw inwalidów, zastrzeżonych w ustawie o zatrudnianiu ciężko uszkodzonych z dn. 6 kwietnia 1920 r. (Dz. U. R. str. 458) i rozporządzeniu z dn. 21 kwietnia 1920 r. (Dz. U. R. str. 591) w sprawie wykonania §§ 5 i 10 ustawy o zatrudnianiu ciężko uszkodzonych z dn. 6 kwietnia 1920 r.

§ 13. Jeżeli mają być wydaleni pracownicy celem zmniejszenia ich liczby, to winny być przy wyborze zbadane przedewszystkiem warunki pracy, szczególnie zaś możność zastąpienia poszczególnego pracownika w stosunku do potrzeb gospodarczych przedsiębiorstwa. Poza tem winny być uwzględnione wiek i czas pracy oraz stan rodzinny pracownika, aby w miarę możności zostali zatrzymani starsi, dłużej zatrudnieni pracownicy oraz mający na swem utrzymaniu niezdolnych do zarobkowania członków rodziny. To samo dotyczy samodzielnych niegdyś przedsiębiorców i takich pracowników, którzy do 1 sierpnia 1914 r. albo później pracowali zagranicą, jak również uczniów i osób, które przechodzą przepisowe wyszkolenie. Inwalidzi wojenni i rodziny ofiar wojny winni być specjalnie uwzględniani.

§ 14. Jeżeli pracownik pobierał zapomogę dla bezrobotnych podczas okresu, za który przysługuje mu w myśl niniejszego rozporządzenia prawo do płacy lub poborów, to pracodawca winien jest zwrócić urzędowi, który zapomogi wypłacał, udzielone przez ten czas zasiłki dla bezrobotnych wraz z ewentualnemi dodatkami rodzinnemi. Ma on prawo potrącić wpłaconą sumę z wynagrodzenia należnego pracownikowi. Pracownikowi musi jednak pozostać w okresie, w ciągu którego ma on prawo do wynagrodzenia, kwota dzienna w wysokości zasiłku dla bezrobotnych łącznie z dodatkiem na rodzinę, przysługującym mu w razie bezrobocia. Jeżeli pracownicy zakładu albo biura otrzymywali wskutek przejściowego wstrzymania lub ograniczenia pracy zasiłki dla bezrobotnych, zgodnie z § 9 ust. 2 rozporządzenia Rzeszy o pomocy dla bezrobotnych, za okres czasu, za który pracownik otrzymywał zasiłek dla bezrobotnych, to odpada obowiązek zwrotu w wysokości odpowiedniej kwoty.

Ust. 1 zdanie 1 i 4 mają odpowiednie zastosowanie, jeżeli pracownikowi przysługuje prawo do odszkodowania wzamian za prawo do płacy lub poborów, wskutek odmowy ponownego przyjęcia lub wydalenia z pogwałceniem przepisów niniejszego rozporządzenia.

§ 15. Komisarz demobilizacyjny może zobowiązać do przyjęcia pewnej określonej minimalnej liczby uczestników wojny albo jeńców cywilnych przedsiębiorców takich zakładów lub właścicieli takich biur, które zatrudniają przeciętnie conajmniej 20 robotników lub 10 pracowników, lub też które powstały lub zostały znacznie powiększone dopiero po 1 sierpnia 1914 r.

Przepisy ustępu 1 nie mają zastosowania do korporacji o charakterze publicznoprawnym. Nakaz komisarza demobilizacyjnego jest niedopuszczalny w stosunku do takich pracodawców, którzy dobrowolnie i bez jakiegokolwiek istotnego powiększenia zakładu lub biura powiększyli od 1 września 1919 r. swój personel pracowniczy o 5% przez przyjęcie pracowników kategorji, określonej w ustępie 1.

§ 16. Obowiązek taki może być każdorazowo nałożony tylko na przeciąg trzech miesięcy i tylko o tyle, o ile wykonanie jego jest dla pracodawcy możliwe dzięki specjalnym warunkom jego zakładu lub umożliwione być może przez rozłożenie pracy (§ 12). Jeżeli wskutek ponownego przyjęcia pracowników konieczne jest rozłożenie pracy, to nakaz komisarza demobilizacyjnego winien wyznaczyć pracodawcy okres odpowiedni celem zorganizowania ruchu w zakładzie.

Nakaz komisarza demobilizacyjnego winien być zniesiony, gdy zachodzi niemożność jego wykonania (ust. 1).

Nakaz staje się obowiązującym z chwilą doręczenia pracodawcy. Może on w drodze zażalenia być w ciągu dni 5 zaskarżony przez osoby zainteresowane do Ministra Pracy i Opieki Społecznej. Minister Pracy i Opieki Społecznej rozstrzyga ostatecznie.

§ 17. Jeżeli komisarz demobilizacyjny skorzystał z przysługującego mu zgodnie z § 16 uprawnienia, to pracodawca obowiązany jest przyjąć określoną w nakazie liczbę osób z pośród zgłaszających się do pracy,

które w myśl § 16 wchodzą w rachubę i nadają się dla jego zakładu, jako posiadające odpowiednie wykształcenie, warunki fizyczne i godne zaufania.

Osoby przyjęte winny otrzymać odpowiednie zatrudnienie. Są one obowiązane do wykonywania wszelkiej pracy, jaka słusznie może być od nich wymagana i otrzymują wynagrodzenie odpowiadające temu, które otrzymują inni pracownicy zakładu lub biura w jednakowych warunkach.

§ 18. Przyjęcie do pracy winno nastąpić na czas ważności nakazu wydanego w myśl § 15. W ciągu tego okresu liczba pracowników nie może być zmniejszona. Przy wydalaniach z pogwałceniem niniejszych przepisów mają odpowiednie zastosowanie przepisy § 14.

Po upływie okresu oznaczonego w nakazie komisarza demobilizacyjnego (§ 16 ust. 1 zdanie 1) lub po zniesieniu nakazu (§ 16 ust. 2) mogą być dokonane wydalania pracowników przyjętych; wypowiedzenia w tym czasie są dozwolone nawet wówczas, gdyby w myśl obowiązujących przepisów prawnych były w tym terminie niedopuszczalne. Termin wypowiedzenia wynosi w tym wypadku miesiąc. Przy częściowem zniesieniu nakazu pracodawca może z pośród przyjętych (§ 17) wybrać pracowników, podlegających zwolnieniu, z uwzględnieniem przepisów § 13 niniejszego rozporządzenia.

§ 19. Jeżeli pracodawca odmawia przyjęcia zgłaszającego się w myśl § 17, to pracownikowi temu nie przysługuje prawo do żadnych dalszych roszczeń względem pracodawcy.

Pracodawcy, którzy uchylają się w sposób karygodny od obowiązku przyjęcia do pracy w myśl § 17, mogą być przez właściwy urząd pojednawczy karani grzywną do tysiąca złotych za każde nieobsadzone miejsce. Wyznaczona grzywna może być przez komisarza demobilizacyjnego uznana za podlegającą wyegzekwowaniu i wówczas ściągana jest jak podatki gminne. Kwota ta winna być wpłacona do głównego urzędu opieki nad inwalidami wojennymi i rodzinami ofiar wojny i zużytkowana na rzecz pracowników — inwalidów wojennych.

§ 20. Przepisy niniejsze nie dotyczą postanowień prawnych o przyczynach rozwiązania stosunku służbowego bez zachowania okresu wypowiedzenia.

Konieczność przejściowego wstrzymania ruchu zakładu wskutek braku węgla lub surowca nie jest uważana za ważny powód w rozumieniu powyższych przepisów.

§ 21. Spory, wynikłe przy stosowaniu § 12 w wypadkach wydaleń celem zmniejszenia liczby pracowników oraz § 13, rozstrzyga Minister Pracy i Opieki Społecznej lub osoba przez niego upoważniona (komisarz demobilizacyjny); dla pozostałych zaś sporów, wynikłych przy zastosowaniu niniejszego rozporządzenia, właściwy jest wydział pojednawczy, przewidziany w § 15 rozporządzenia o umowach zbiorowych, komitetach robotników i pracowników i o załatwianiu sporów z dziedziny pracy z dn. 23 grudnia 1918 r. (Dz. U. R. str. 1456) i to wyłącznie, o ile spory dotyczą pretensyj o ponowne przyjęcie (§§ 3 do 8 ust. 1, § 11) lub o przedłużenie albo wznowienie stosunku pracy (§§ 10, 12 i 18). Właściwość terytorjalną wydziału określa siedziba zakładu lub biura przedsiębiorstwa.

Jeżeli przedsiębiorca odmówił ponownego przyjęcia lub wydalił bez wypowiedzenia z powodów, które według przepisów uprawniają do rozwiązania stosunku służbowego bez zachowania okresu wypowiedzenia, to wydział pojednawczy winien zawiesić postępowanie, jeżeli wobec odmowy ponownego przyjęcia lub wobec wypowiedzenia toczy się postępowanie sądowe lub jeżeli jedna ze stron wnosi o zawieszenie postępowania celem spowodowania orzeczenia sądowego. Postępowanie zostaje wznowione, jeżeli w ciągu czterech tygodni od zgłoszenia wniosku o zawieszenie nie zostanie udowodnione wniesienie skargi lub jeżeli zapadło prawomocne orzeczenie sądowe, odmawiające prawa do zwolnienia bez wypowiedzenia.

§ 22. Postępowanie przed wydziałem pojednawczym odbywa się według przepisów rozporządzenia z dnia 23 grudnia 1918 r. z zastrzeżeniem, że również poszczególni pracownicy mogą się odwoływać do wydziału pojednawczego.

Jeżeli żądanie przedłużenia lub wznowienia stosunku służbowego (§§ 10, 12 i 18) wnosi się łącznie ze sprzeciwem z mocy § 84 lub § 96 ust. 3 ustawy o radach załogowych, to w orzeczeniu rozjemczem czy to wydziału pojednawczego, czy też komisarza demobilizacyjnego (§ 21 ust. 1), winna być uwzględniona sprawa słuszności zgłoszonych żądań zarówno z mocy niniejszego rozporządzenia, jak i ustawy o radach załogowych.

§ 23. W sporach, w myśl § 21, może komisarz demobilizacyjny odwoływać się do wydziału pojednawczego i popierać sprawę jako strona, przez zgłaszanie wniosków i branie udziału w rozprawach.

§ 24. Komisarz demobilizacyjny może uznać orzeczenie rozjemcze wydane zgodnie z § 21 za obowiązujące. Odpowiedni wniosek winien być przez jedną ze stron zgłoszony w okresie dwutygodniowym. Jeżeli orzeczenie rozjemcze dotyczy ponownego przyjęcia lub wydalenia pracowników, komisarz demobilizacyjny może wyznaczyć podlegających ponownemu przyjęciu lub dalszemu zatrudnianiu. Decyzja jego jest ostateczna.

Jeżeli orzeczenie w wypadku § 22 ust. 2 głosi, że zarówno roszczenie z mocy niniejszego rozporządzenia, jak roszczenie z mocy ustawy o radach załogowych jest uzasadnione, to uznanie orzeczenia rozjemczego za obowiązujące ma ten skutek, że dalsze zatrud-

nianie pracownika winno odbywać się zgodnie z postanowieniami ustawy o radach załogowych. W tym wypadku poprzednie oświadczenie pracodawcy, że odmawia dalszego zatrudniania pracownika (§ 87 ust. 3 ustawy o radach załogowych), uważa się za niebyłe, wypłacone odszkodowanie winno być przez pracownika zwrócone lub zaliczone na poczet jego wynagrodzenia umownego.

Jeżeli orzeczenie rozjemcze w myśl ust. 1 i 2 uznane zostaje za obowiązujące, to uważane są za zawarte pomiędzy pracodawcami a pracownikami takie umowy o pracę, które odpowiadają treści orzeczenia rozjemczego, o ile zaś orzeczenie to nie przewiduje unormowania tej sprawy, to umowom o pracę pracowników tej samej kategorji.

§ 25. W razie przekroczenia przepisów niniejszego rozporządzenia przez wydział pojednawczy komisarz demobilizacyjny jest uprawniony do zwrócenia sprawy wydziałowi pojednawczemu celem ponownego rozpatrzenia i rozstrzygnięcia.

§ 26. Jeżeli w wypadku, wymienionym w § 27 ust. 4 rozporządzenia z dn. 23 grudnia 1918 r., orzeczenie rozjemcze nie doszło do skutku, to komisarz demobilizacyjny może po ponownej rozprawie w wydziale pojednawczym spowodować wydanie orzeczenia rozjemczego. Przysługują mu przy tem uprawnienia bezstronnego przewodniczącego. Jeżeli taki przewodniczący istnieje, to nie bierze on udziału w danej rozprawie.

§ 27. W razie sporów o płace, pobory lub inne warunki pracy komisarzowi demobilizacyjnemu (Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej lub osobie przez niego upoważnionej) przysługują uprawnienia §§ 23 do 26 niniejszego rozporządzenia. Może on również zwracać się do komisyj pojednawczych, które w myśl § 20 rozporządzenia z dn. 23 grudnia 1918 r. zastępują wydział pojednawczy.

§ 28. Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia zamiast rozporządzenia z dnia 12 lutego 1920 r. (Dz. U. R. str. 218).

(Dz. U. Rz. P. № 65 z dn. 29.VII 1924 r. poz. 643).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 18 lipca 1924 r.

w sprawie przedłużenia czasu pracy w hutach w górnośląskiej części województwa śląskiego.

Na mocy § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1924 r. (Dz. U. Rz. P. № 58, poz. 587) w sprawie zmiany względnie uzupełnienia niektórych postanowień niemieckich rozporządzeń, dotyczących demobilizacji gospodarczej w górnośląskiej części województwa śląskiego oraz działu II rozporządzenia uzupełniającego z dnia 17 grudnia 1918 r. (Dz. U. Rzeszy, str. 1436) do rozporządzenia w sprawie normowania czasu pracy robotników z dnia 23 listopada 1918 r. (Dz. U. Rzeszy, str. 1334) zarządzam co następuje:

§ 1. Celem zapobieżenia bezrobociu w okresie trudnego położenia gospodarczego w górnośląskiej części województwa śląskiego, zezwalam na przedłużenie czasu pracy robotników w hutach najwyżej do 10 godzin na dobę pod warunkiem, żeby czas pracy poszczególnych kategoryj robotników nie przekraczał ich czasu pracy z pierwszej połowy 1914 r.

§ 2. Wykonanie niniejszego rozporządzenia powierzam Komisarzowi Demobilizacyjnemu w Katowicach.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje w ciągu trzech miesięcy, o ile w drodze osobnego rozporządzenia nie zostanie wcześniej uchylone.

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *L. Darowski*

(Dz. U. Rz. P. № 63 z d. 21.VII. 1924 r. p. 621).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 26 maja 1924 r.

w przedmiocie tymczasowego rozszerzenia działalności okręgowych urzędów ubezpieczeń z siedzibą w Warszawie i Lwowie.

Na podstawie art. 98 i art. 102 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby (Dz. U. Rz. P. № 44, poz. 272) zarządza się co następuje:

§ 1. Do czasu zorganizowania okręgowego urzędu ubezpieczeń z siedzibą w Krakowie, ustanowionego rozporządzeniem Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 6 grudnia 1922 r. w przedmiocie utworzenia i organizacji okręgowych urzędów ubezpieczeń (Dz. U. Rz. P. № 116, poz. 1059), zakres działalności okręgowego urzędu ubezpieczeń z siedzibą w Warszawie rozszerza się na województwo kieleckie, zakres zaś działalności okręgowego urzędu z siedzibą we Lwowie rozszerza się na województwo krakowskie i cieszyńską część województwa śląskiego.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze otrzymuje moc obowiązującą z dniem 9 czerwca r. b.

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 48, z dn. 10.VI 1924 r. p. 491).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 7 czerwca 1924 r.

o wprowadzeniu w życie ustawy z d. 30 stycznia 1924 r. w przedmiocie rozciągnięcia obowiązujących na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego i cieszyńskiej części województwa śląskiego ustaw o obowiązkowem ubezpieczeniu robotników od wypadków na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego, białostockiego, wołyńskiego, poleskiego, nowogródzkiego oraz Ziemi Wileńskiej.

Na mocy art. 2 i 12 ustawy z d. 30 stycznia 1924 r. w przedmiocie rozciągnięcia obowiązujących na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego i cieszyńskiej części województwa śląskiego ustaw o obowiązkowem ubezpieczeniu robotników od wypadków na obszar województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego, białostockiego, wołyńskiego, poleskiego, nowogródzkiego oraz Ziemi Wileńskiej (Dz. U. Rz. P. № 16, poz. 148) zarządza się co następuje:

§ 1. Oznacza się na dzień 1 lipca 1924 r. termin zastosowania ustaw, wymienionych w art. 1 ustawy z dnia 30 stycznia 1924 roku (Dz. U. Rz. P. № 16, poz. 148) do przedsiębiorstw, znajdujących się na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego, białostockiego, wołyńskiego, poleskiego, nowogródzkiego oraz Ziemi Wileńskiej, wymienionych niżej w punktach a, b i c bez względu na to, czy przedsiębiorstwa te stanowią własność osób fizycznych, osób prywatno-prawnych, czy osób prawa publicznego, z wyjątkiem kolei i kolejek żelaznych oraz gospodarstw rolnych i leśnych:

a) do wszystkich przedsiębiorstw, używających motorów lub kotłów zamkniętych i zatrudniających przez cały rok przeciętnie ponad 5 osób;

b) do następujących przedsiębiorstw, bez względu na to, czy używają motorów lub kotłów zamkniętych, oraz bez względu na ilość osób w nich zatrudnionych: kolejki i tramwaje elektryczne, przedsiębiorstwa żeglugi parowej na rzekach i jeziorach, promy, przewozy na rzekach, holowanie statków, zakłady przeprawy pociągów, przedsiębiorstwa spławiania drzewa, przedsiębiorstwa ładowania i wyładowywania okrętów, składy dźwigarów i ciężkiego żelaza, samoloty do przewozu osób lub rzeczy, kopalnie i huty oraz ich zakłady uboczne, zakłady wyrabiające materjały wybuchowe lub używające przy produkcji materjałów wybuchowych; przedsiębiorstwa budowlane, jako to: pogłębianie lądowe i podwodne, przedsiębiorstwa wiertnicze, jako samoistne przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwa pogłębiania szybów jako samoistne przedsiębiorstwa, budowa mostów, budowa kanałów, roboty około tam, roboty demolacyjne, roboty drenarskie, budowa i rekonstrukcja kolei żelaznych, montowanie i demontowanie konstrukcyj żelaznych, budownictwo lądowe, budowa dróg, budowa dróg wodnych; przemysł budowlany jako to: studniarze, pokrywacze dachów, murarze, cieśle; zawodowe straże pożarne;

c) do wszystkich przedsiębiorstw, nie używających motorów lub kotłów zamkniętych, nieobjętych punktem b) niniejszego paragrafu, a zatrudniających przez cały rok przeciętnie ponad 15 osób.

Jeżeli dane przedsiębiorstwo składa się z kilku części, z których tylko pewne części podlegają obowiązkowi ubezpieczenia w myśl postanowień poprzedniego ustępu, wówczas obowiązek ubezpieczenia rozciąga się i na te części przedsiębiorstwa, które w myśl postanowień poprzedniego ustępu nie podlegałyby temu obowiązkowi ubezpieczenia od wypadków, gdyby były prowadzone samoistnie.

§ 2. Przedsiębiorcy, względnie zawiadowcy, kierownicy lub pełnomocnicy, istniejących już przedsiębiorstw, wymienionych w § 1 niniejszego rozporządzenia, winni zgłosić te przedsiębiorstwa w terminie 30 dni, licząc od dnia ogłoszenia niniejszego rozporządzenia, w Zakładzie ubezpieczenia od wypadków we Lwowie. Zgłoszenie przedsiębiorstw, wymienionych w § 1 niniejszego rozporządzenia, uruchomionych po dniu 1 lipca 1924 r. począwszy, ma nastąpić w ciągu 14 dni od uruchomienia przedsiębiorstwa. Formularze zgłoszenia można otrzymać w Zakładzie ubezpieczenia od wypadków, od władz administracyjnych I instancji oraz inspektorów pracy. Do czasu dostarczenia przez Zakład ubezpieczenia od wypadków tych formularzy, zgłoszenie winno nastąpić bez użycia przepisanych formularzy. W tym ostatnim przypadku należy podać:

a) imię i nazwisko i adres przedsiębiorcy oraz firmę;

b) imię, nazwisko i adres zastępcy przedsiębiorcy, uprawnionego do odbioru pism Zakładu;

c) rodzaj przedsiębiorstwa z określeniem używanych motorów i maszyn;

d) przeciętną liczbę i płacę wszystkich osób zatrudnionych, względnie osobno urzędników, robotników, mężczyzn, kobiet, młodocianych i dzieci;

e) przeciętną liczbę dni ruchu przedsiębiorstwa w ciągu roku.

§ 3. Władze administracyjne I instancji zgodnie z postanowieniem ustępu II § 18 usta-

wy z dnia 28 grudnia 1887 r. (austr. Dz. Ust. P. № 1 z r. 1888) w brzmieniu ustawy z dnia 7 lipca 1921 r. (Dz. U. Rz. P. № 65, poz. 413), winny donosić Zakładowi ubezpieczenia od wypadków o istniejących lub powstających w ich okręgu przedsiębiorstwach, podlegających obowiązkowi ubezpieczenia w myśl § 1 niniejszego rozporządzenia.

§ 4. Przedsiębiorcy względnie zawiadowcy, kierownicy lub pełnomocnicy przedsiębiorstw, nieobjętych § 1 niniejszego rozporządzenia, mogą ubezpieczyć dobrowolnie w Zakładzie ubezpieczenia od wypadków osoby, zatrudnione w tych przedsiębiorstwach. Ubezpieczenie takie w myśl art. VI ustawy z dnia 20 lipca 1894 roku (austr. Dz. U. P. № 168) zmienionej ustawą z dnia 7 lipca 1921 r. (Dz. U. Rz. P. № 65, poz. 413), musi być zbiorowe co do wszystkich osób, zajętych w tem przedsiębiorstwie i rozpoczyna się z dniem następującym po wejściu zgłoszenia do Zakładu ubezpieczenia od wypadków, a ustaje z dniem odwołania, najwcześniej jednak po upływie pół roku.

Przedsiębiorcy, chcąc ubezpieczyć dobrowolnie pracowników swych przedsiębiorstw, winni zgłosić je w sposób przepisany w § 2 niniejszego rozporządzenia.

§ 5. Na podstawie zgłoszenia, nadesłanego przez przedsiębiorcę, Zakład ubezpieczenia od wypadków winien orzec w myśl § 18 ustawy z dnia 28 grudnia 1887 roku (austr. Dz. U. P. № 1 z r. 1888) w brzmieniu ustalonem ustawą z dnia 7 lipca 1921 r. (Dz. U. Rz. P. № 65, poz. 413), czy dane przedsiębiorstwo rzeczywiście podlega obowiązkowi ubezpieczenia, a jeżeli tak, do której kategorji niebezpieczeństwa i do jakiej klasy tej kategorji niebezpieczeństwa należy je zaliczyć.

O tem orzeczeniu należy zawiadomić przedsiębiorcę, podając równocześnie taryfę, oraz władzę, do której przedsiębiorca może wnieść zarzuty.

Takie samo orzeczenie należy wydać przedsiębiorcy w razie zgłoszenia przedsiębiorstwa do dobrowolnego ubezpieczenia.

Zaliczenia przedsiębiorstw do kategorji i klas niebezpieczeństwa należy dokonywać według postanowień rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 24 marca 1922 r. w przedmiocie przydzielania do kategorji niebezpieczeństwa przedsiębiorstw, podlegających obowiązkowi ubezpieczenia od wypadków w myśl postanowień ustaw z dnia 28 grudnia 1887 roku, z dn. 20 lipca 1894 roku, w brzmieniu, ustalonem ustawą z dnia 7 lipca 1921 roku, oraz w przedmiocie ustanowienia klas niebezpieczeństwa dla poszczególnych kategoryj niebezpieczeństwa na czas od 1 lipca 1921 roku do 31 grudnia 1924 roku (Dz. U. Rz. P. № 37, poz. 311).

§ 6. Przedsiębiorcy, względnie zawiadowcy, kierownicy, lub pełnomocnicy przedsiębiorstw, podlegający w myśl § 1 niniejszego rozporządzenia obowiązkowi ubezpieczenia od wypadków, winni w terminie 30 dni, licząc od dnia ogłoszenia niniejszego rozporządzenia przedłożyć Zakładowi ubezpieczenia od wypadków wykaz osób, uprawnionych do pobierania rent wypadkowych od tych przedsiębiorstw z powodu wypadków, zaszłych od dnia 30 czerwca 1924 r. włącznie.

W zgłoszeniu należy podać: imię i nazwisko rencisty, dokładny adres (miejscowość, poczta, powiat), datę uszkodzenia, rodzaj uszkodzenia, stopień niezdolności do pracy i wysokość wypłacanej, względnie należnej renty. Do zgłoszenia należy dołączyć dokumenty, stwierdzające uprawnienia rencisty, jako to: uwierzytelnione odpisy ugód, umów rejentalnych, wyroków sądowych i t. p. oraz uwierzytelnione odpisy kwitów na 3 raty renty, pobranej ostatnio przez rencistów.

Jeżeli renta poszkodowanego nie została jeszcze oznaczona, należy zgłosić szczegóły wypadku według § 9 niniejszego rozporządzenia.

§ 7. Osoby, uprawnione do pobierania renty z powodu wypadków, zaszłych do dnia 30 czerwca 1924 r. włącznie w przedsiębiorstwach, podlegających na zasadzie § 1 niniejszego rozporządzenia obowiązkowi ubezpieczenia od wypadków, mogą zgłaszać swe roszczenia bezpośrednio do Zakładu ubezpieczenia od wypadków we Lwowie lub za pośrednictwem inspektorów pracy. W takim przypadku winny one podać: dokładny swój adres (miejscowość, poczta, powiat), datę i rodzaj uszkodzenia, stopień niezdolności do pracy, wysokość renty i czas, do jakiego renta została pobrana, oraz załączyć dowody, stwierdzające uprawnienia do pobierania renty t. j. umowę rejentalną, wyrok sądowy i t. p.

Osobom tym zakład ubezpieczenia od wypadków wypłacać będzie od dnia 1 lipca 1924 roku należne renty w kwotach, ustalonych w wyżej wymienionych dokumentach, wraz z dodatkami drożyźnianemi w myśl rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 7 marca 1924 r. w przedmiocie dodatków drożyźnianych do rent ubezpieczenia od wypadków dla osób, pobierających renty i dodatki do rent z Zakładu ubezpieczenia od wypadków we Lwowie (Dz. U. Rz. P. № 26, poz. 269).

§ 8. Sposób i termin przekazania przez Towarzystwo ubezpieczeniowe osób, uprawnionych do pobierania rent wypadkowych z powodu wypadków zaszłych w przedsiębiorstwach, podlegających obowiązkowi ubezpieczenia od wypadków w myśl § 1 niniejszego rozporządzenia, ustali Zakład ubezpieczenia od wypadków stosownie do postanowień ustępu 1 artykułu 6 ustawy z dnia 30 stycznia 1924 roku (Dz. U. Rz. P. № 16, poz. 148).

§ 9. Przedsiębiorcy względnie zawiadowcy, kierownicy lub pełnomocnicy przedsiębiorstwa winni o wypadku, który zaszedł w czasie od 1 lipca 1924 r. począwszy w przedsiębiorstwie, podlegającem obowiązkowi ubezpie-

czenia od wypadków na zasadzie § 1 niniejszego rozporządzenia lub ubezpieczonym dobrowolnie w myśl § 4 niniejszego rozporządzenia i który spowodował śmierć lub niezdolność poszkodowanego, trwającą najmniej 3 dni, wnieść doniesienie w terminie 5 dni po wypadku w 4 egzemplarzach do władzy administracyjnej I instancji tego okręgu, w którym znajduje się przedsiębiorstwo.

Formularze doniesienia o wypadku można otrzymać w Zakładzie ubezpieczenia od wypadków, od władz administracyjnych I instancji oraz inspektorów pracy. Do czasu dostarczenia przez Zakład ubezpieczenia od wypadków tych formularzy zgłoszenia winny nastąpić bez użycia przepisanych formularzy. W tym wypadku należy podać:

a) nazwisko przedsiębiorcy (firma), miejsce i rodzaj przedsiębiorstwa;
b) imię i nazwisko, wiek, adres, zajęcie i zarobek roczny poszkodowanego;
c) datę i miejsce wypadku;
d) gdzie umieszczono poszkodowanego, kto go leczy, do jakiej kasy chorych należał;
e) jakie uszkodzenie poniósł poszkodowany;
f) w razie śmierci wskutek wypadku należy podać imiennie żonę i dzieci (ślubne, legitymowane i nieślubne) zmarłego oraz innych członków jego rodziny, do utrzymania których się przyczyniał. Przy wymienianiu dzieci i członków rodziny należy podać nadto wiek każdej z tych osób.

O ile zmarły nie pozostawił ani żony lub dzieci ani też żadnego członka rodziny, do utrzymania którego się przyczyniał, należy to zaznaczyć.

§ 10. Wszelkie czynności i pisma urzędowe potrzebne do uzasadnienia i rozwikłania stosunków prawnych między Zakładem ubezpieczenia od wypadków z jednej strony a przedsiębiorcami przedsiębiorstw, podlegających obowiązkowi ubezpieczenia lub dobrowolnie ubezpieczonych, albo osobami ubezpieczonemi z drugiej strony, wolne są od należytości i opłat stemplowych w myśl § 56 ustawy z dnia 28 grudnia 1887 r. (austr. Dz. U. P. № 1 z roku 1888) w brzmieniu ustalonem ustawą z dnia 7 lipca 1921 r. (Dz. U. Rz. P. № 65, poz. 413).

§ 11. Przedsiębiorcy, względnie zawiadowcy, kierownicy lub pełnomocnicy przedsiębiorstw, podlegających obowiązkowi ubezpieczenia od wypadków, o ile nie czynią zadość obowiązkom zgłaszania w terminach określonych w § 2 i 9 niniejszego rozporządzenia, ulegają karom przewidzianym w § 52 ustawy z dnia 28 grudnia 1887 r. (austr. Dz. U. P. № 1 z r. 1888) zmienionej ustawą z dnia 7 lipca 1921 r. (Dz. U. Rz. P. № 65, poz. 413).

§ 12. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje z dniem ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Pracy
i Opieki Społecznej: *G. Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 50 z d. 18.VI 1924 r. p. 512).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 9 lipca 1924 r.

w sprawie ustanowienia i kompetencji Głównego Urzędu Ubezpieczeń.

Na podstawie art. 98 i 102 ustawy z dn. 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby (Dz. U. Rz. P. № 44 poz. 272) zarządza się co następuje:

§ 1. W celu wykonywania ogólnego kierownictwa oraz nadzoru w dziale ubezpieczenia na wypadek choroby ustanawia się Główny Urząd Ubezpieczeń z siedzibą w Warszawie tymczasowo przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej.

§ 2. Do zakresu działania Głównego Urzędu Ubezpieczeń należy w szczególności:

1) rozstrzyganie w ostatniej instancji zażaleń na decyzje Okręgowych Urzędów Ubezpieczeń;

2) organizowanie Okręgowych Urzędów Ubezpieczeń;

3) nadzór nad Okręgowemi Urzędami Ubezpieczeń oraz nadzór w ostatniej instancji nad Kasami Chorych podległemi tym urzędom;

4) organizacja Kas Chorych oraz Związków Kas Chorych jako też mianowanie komisarzy lub instruktorów, wzgl. tymczasowych władz dla organizowania tych instytucyj, jak również pociąganie na mocy art. 100 lit. b) ustawy z dnia 19 maja 1920 r. władz samorządowych do współdziałania przy tej organizacji;

5) kierownictwo i nadzór nad związkami Kas Chorych;

6) wydawanie dla Kas Chorych oraz ich Związków ogólnych przepisów o prowadzeniu biurowości, księgowości, statystyki, lokowania funduszów, składania sprawozdań z działalności i zamknięć rachunkowych, układanie planów organizacji lecznictwa dla instytucji ubezpieczenia na wypadek choroby, ustalanie wzorów formularzy dla zgłoszeń obowiązkowych, przewidzianych w ustawie z dnia 19 maja 1920 r.;

7) wydawanie instrukcji i regulaminów i t. p. dla Okręgowych Urzędów Ubezpieczeń.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje od dnia ogłoszenia.

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *L. Darowski*

(Dz. U. Rz. P. № 63 z d. 21.VII 1924 r. p. 619).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SKARBU

z dnia 30 czerwca 1924 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej w sprawie przerachowania na złote kwot pieniężnych, wyrażonych w ustawie z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby.

Na podstawie art. 13 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 kwietnia 1924 r. w przedmiocie ustroju pieniężnego (Dz. U. R. P. № 34, poz. 351) zarządza się co następuje:

§ 1. Wyrażone w markach polskich kwoty pieniężne, wymienione w ustawie z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby (Dz. U. R. P. № 44, poz. 272) przerachowuje się na złote, a mianowicie: w art. 4 i 8 kwota 30.000 mk. przerachowuje się na 7.500 zł.; w art. 20 kwoty wymienione w tabeli przerachowuje się na złote, jak następuje [p. tabelę]:

w art. 30 kwoty 2 mk. i 5 mk. przerachowuje się odpowiednio na 20 i 50 gr.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia z mocą obowiązującą od dnia 1 lipca 1924 r.

Minister Skarbu: *W. Grabski*

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 58, z dn. 9.VII 1924 r. poz. 591).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SKARBU

z dnia 30 czerwca 1924 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej o przerachowaniu na złote kwot w ubezpieczeniu od wypadków w b. dzielnicy pruskiej.

Na mocy § 13 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 kwietnia 1924 roku o zmianie ustroju pieniężnego (Dz. U. R. P. № 34, poz. 351) zarządza się co następuje:

§ 1. Kwotę przewidzianą w § 544 i § 548 p. 3 Ordynacji Ubezpieczeniowej z dnia 19 lipca 1911 r. (Dz. Ust. Rzeszy Niemieckiej № 42) przerachowuje się na 5.000 złotych; kwotę, przewidzianą w § 548 p. 1 i § 550 tejże Ordynacji — na 3.000 złotych; kwotę, przewidzianą w 563 u. II przerachowuje się na 1.800 złotych; kwotę, przewidzianą w § 586 — na 50 złotych; kwotę, przewidzianą w § 612 ust. I na 60 złotych; zaś przewidzianą w ust. III tegoż § na 5 groszy.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, z mocą obowiązującą od dnia 1 lipca 1924 r.

Minister Skarbu: *W. Grabski*

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 58, z dn. 9.VII 1924 r. poz. 590).

Grupa zarobkowa	Dla zarabiających: dziennie	albo tygodniowo	albo miesięcznie	Płaca ustawowa wynosi dziennie zł.
	w złotych			
1	do 1.00	do 6.00	do 25.00	0.75
2	ponad 1.00 do 1.50	ponad 6.00 do 9.00	ponad 25.00 do 37.50	1.25
3	„ 1.50 „ 2.00	„ 9.00 „ 12.00	„ 37.50 „ 50.00	1.75
4	„ 2.00 „ 2.50	„ 12.00 „ 15.00	„ 50.00 „ 62.50	2.25
5	„ 2.50 „ 3.00	„ 15.00 „ 18.00	„ 62.50 „ 75.00	2.75
6	„ 3.00 „ 4.00	„ 18.00 „ 24.00	„ 75.00 „ 100.00	3.50
7	„ 4.00 „ 5.00	„ 24.00 „ 30.00	„ 100.00 „ 125.00	4.50
8	„ 5.00 „ 6.00	„ 30.00 „ 36.00	„ 125.00 „ 150.00	5.50
9	„ 6.00 „ 7.00	„ 36.00 „ 42.00	„ 150.00 „ 175.00	6.50
10	„ 7.00 „ 8.00	„ 42.00 „ 48.00	„ 175.00 „ 200.00	7.50
11	„ 8.00 „ 9.00	„ 48.00 „ 54.00	„ 200.00 „ 225.00	8.50
12	„ 9.00 „ 10.50	„ 54.00 „ 63.00	„ 225.00 „ 262.50	9.50
13	„ 10.50 „ 12.50	„ 63.00 „ 75.00	„ 262.50 „ 312.50	11.50
14	„ 12.50	„ 75.00 „	„ 312.50	12.50

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 27 marca 1924 r.

w przedmiocie odsyłania osób, potrzebujących opieki, do gmin, w których osoby te mają prawo do opieki trwałej.

Na zasadzie art. 24 ustawy z d. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. Rz. P. № 92, poz. 726) zarządza się co następuje:

§ 1. Osoby niedołężne fizycznie, chore umysłowo i małoletnie do lat 14 w wypadkach odsyłania ich w myśl art. 10 ustawy z d. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. Rz. P. № 92, poz. 726) do gmin, obowiązanych do sprawowania opieki trwałej, winny mieć zabezpieczoną opiekę konwojenta na koszt gminy, obowiązanej do opieki trwałej.

§ 2. Odesłanie osoby, potrzebującej opieki do gminy, obowiązanej do sprawowania opieki trwałej, jest niedopuszczalne w rozumieniu punktu a) art. 11 ustawy z d. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. Rz. P. № 92, poz. 726), jeżeli gmina, obowiązana do opieki trwałej, nie zapewnia opieki, przewidzianej w art. 3 powołanej ustawy, w szczególności—co do dzieci i młodocianych — nie zapewnia nauki szkolnej lub zawodowej, rozpoczętej lub zapewnionej na terenie gminy pobytu.

§ 3. Gmina obowiązana do opieki trwałej, żądając odesłania, winna zadeklarować zapewnienie opieki w myśl § 2 nin. rozp.

Deklaracja gminy wymaga potwierdzenia przez władzę nadzorczą.

§ 4. W wypadkach, określonych w § 2 nin. rozp., osoba, opieki potrzebująca, pozostać ma na terenie, gdzie się znajduje, na koszt gminy obowiązanej do sprawowania opieki trwałej w myśl art. 12 powołanej ustawy z dn. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. Rz. P. № 92, poz. 726).

§ 5. Spory, wynikłe na tle spraw, objętych niniejszem rozporządzeniem, rozstrzygać będą właściwe organy nadzorcze.

§ 6. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje z dniem ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Pracy
i Opieki Społecznej: *Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 31 z d. 10.IV. 1924 r. p. 318).

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

U S T A W A

z dnia 11 kwietnia 1924 r.

o przywróceniu mocy obowiązującej ustawy z dnia 22 marca 1923 r. o zasiłkach dla rodzin osób, powołanych na ćwiczenia wojskowe (Dz. U. Rz. P. № 37, poz. 246).

Art. 1. Przywraca się moc obowiązującą ustawy z dnia 22 marca 1923 roku o zasiłkach dla rodzin osób, powołanych na ćwiczenia wojskowe (Dz. U. Rz. P. № 37, poz. 246) do dnia 31 grudnia 1924 r.

Art. 2. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrami Spraw Wojskowych, Skarbu oraz Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 3. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Rodzinom osób, powołanych w roku 1924 na ćwiczenia wojskowe przed dniem ogłoszenia niniejszej ustawy, mają być wypłacone zasiłki podług postanowień ustawy z d. 22 marca 1923 r. (Dz. U. Rz. P. № 37, poz. 246).

Prezydent Rzeczypospolitej:
S. Wojciechowski

Prezes Rady Ministrów i Minister Skarbu:
W. Grabski

Minister Spraw Wewnętrznych: *Z. Hübner*

Minister Spraw Wojskowych: *Sikorski*

Kierownik Ministerstwa Pracy
i Opieki Społecznej: *G. Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 35 z d. 25.IV. 1924 r. p. 363).

U S T A W A

z dnia 14 kwietnia 1924 r.

w przedmiocie przedłużenia terminu przewidzianego w artykule 18 ustawy niemieckiej o zatrudnieniu ciężko poszkodowanych inwalidów z 6 kwietnia 1920 r. (R. G. Bl. str. 458).

Art. 1. Wyznaczony w § 18 ustępie 1 ustawy niemieckiej o zatrudnieniu ciężko poszkodowanych inwalidów z 6 kwietnia 1920 r. (R. G. Bl. str. 458) czasokres, w przeciągu którego wypowiedzenie staje się wobec ciężko poszkodowanego inwalidy skutecznem dopiero wtedy, gdy zgodził się na nie Wydział Pracy i Opieki Społecznej Województwa Śląskiego, przedłuża się do 31 grudnia 1924 r.

Art. 2. Upoważnia się Wojewodę do przedłożenia w razie potrzeby za zgodą Rady Wojewódzkiej tego czasokresu na dalszy okres czasu.

Art. 3. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Art. 4. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Wojewodzie.

Marszałek:
(—) *Wolny*

(Dz. U. Ś. № 10 z d. 29 kwietnia 1924 r.).

ROZPORZĄDZENIE

z dnia 18 kwietnia 1924 r.

Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu w przedmiocie zmiany §§ 6 i 7 rozporządzenia austrjackiego Ministra Opieki Społecznej (Dz. U. P. Nr. 79 z dn. 22.II 1918 r.), dotyczących wysokości wsparć dla inwalidów cywilnych, członków ich rodzin i osób, pozostałych po inwalidach cywilnych.

Na zasadzie ustawy austrjackiej z dn. 31.XII 1917 r. (Dz. U. P. 525), zarządza się co następuje:

§ 1. § 6 wyżej powołanego rozporządzenia otrzymuje brzmienie następujące:

Wysokość wsparć dla inwalidów cywilnych.

Wysokość wsparcia państwowego dla inwalidów cywilnych zależna jest od stopnia zmniejszenia się zdolności zarobkowania i stanowi:

a) przy niezdolności do pracy od 20 — 35%—600.000 mk. miesięcznie;

b) przy niezdolności do pracy od 36 — 45% — 1.200.000 mk. miesięcznie;

c) przy niezdolności do pracy od 46 — 60% — 2.400.000 mk. miesięcznie;

d) przy niezdolności do pracy od 61 — 80% — 3.600.000 mk. miesięcznie;

e) przy niezdolności do pracy od 81 — 100% — 4.800.000 mk. miesięcznie;

f) jeżeli zachodzi zupełna niezdolność do pracy, jako następstwo uszkodzenia, wymagające szczególnej pielęgnacji, 6.000.000 mk. miesięcznie.

§ 2. § 7 wyżej powołanego rozporządzenia otrzymuje brzmienie następujące:

Wysokość wsparć dla członków rodzin lub osób, pozostałych po inwalidach cywilnych:

a) członkowie rodziny, którzy żyli z inwalidą cywilnym we wspólnem gospodarstwie domowem bezpośrednio przed jego uszkodzeniem, następnie w każdym razie żona i dzieci ślubne otrzymują tytułem wsparć 20% kwot, które się przyznaje po myśli § 6 w brzmieniu art. 1, samemu inwalidzie cywilnemu.

Do osób, upoważnionych do alimentacji, należy stosować analogiczne postanowienie § 3, ustęp 3 austrjackiej ustawy z dn. 27.VII 1917 r. (Dz. U. P. № 313).

b) Wysokość wsparcia dla członków rodziny, wymieniona pod a) i stanowiąca 20% wsparcia, przysługującego samemu inwalidzie, może być przekroczona tylko wtedy, gdy osoba ubiegająca się o wsparcie, żyła sama jedna we wspólnem gospodarstwie domowem z inwalidą cywilnym i jest trwale niezdolna do pracy.

W tym wypadku należy udzielić wsparcia o podwójnym wymiarze, jeżeli inwalida cywilny, jako następstwo uszkodzenia, doznał zmniejszenia swej zdolności zarobkowej conajmniej o 50% lub poniósł śmierć.

c) Suma wsparć dla członków rodziny, którzy w chwili uszkodzenia inwalidy cywilnego prowadzili wspólne gospodarstwo domowe, nie może przekraczać miesięcznie kwoty wsparcia należącego się samemu inwalidzie.

d) Osobom, pozostałym po inwalidach cywilnych, udziela się wsparcia w tym wymiarze, jakie zobowiązuje co do wsparć dla członków rodziny w razie zupełnej niezdolności inwalidy cywilnego do pracy (§ 6 p. f.).

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 maja 1924 r. i obowiązuje na terenie b. zaboru austrjackiego.

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej:
(—) *Gust. Simon*

Minister Skarbu:
(—) *W. Grabski*

(Monitor Polski № 99, z dn. 29.IV 1924 r.)

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 24 kwietnia 1924 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zwrotu kosztów z tytułu świadczeń na opiekę społeczną, przewidzianych ustawą z dn. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej.

Na podstawie art. 24 ustawy z dn. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. Rz. P. № 92 poz. 726) zarządza się w wykonaniu ustępu ostatniego art. 4, art. 5, art. 10, art. 12 i 14 tejże ustawy co następuje:

§ 1. Gminy wiejskie i miejskie zobowiązane są od dnia 21 marca 1924 r. do zwrotu kosztów opieki tymczasowej z zachowaniem przepisów niniejszego rozporządzenia.

§ 2. Gmina, zobowiązana do okazania opieki tymczasowej, może zażądać zwrotu kosztów, poniesionych na sprawowanie opieki od gminy, zobowiązanej do okazania opieki trwałej, jeżeli po przeprowadzeniu dochodzenia stwierdzi:

a) że na terenie gminy opieki tymczasowej niema osób fizycznych lub prawnych, zobowiązanych z tytułu ustaw cywilnych, lub innych tytułów prawnych do zaspakajania niezbędnych potrzeb osoby wspieranej, albo też, że nie jest wogóle wiadomem o istnieniu takich osób,

b) że osoby fizyczne i prawne, wymienione w punkcie a) zwrotu kosztów odmówiły.

§ 3. W każdym wypadku, kiedy wspierana osoba posiada osoby fizyczne lub prawne, zobowiązane z tytułu ustaw cywilnych lub innych tytułów prawnych do zaspakajania jej

niezbędnych potrzeb, gmina, sprawująca opiekę tymczasową, żądając zwrotu kosztów, poniesionych na sprawowanie opieki od gminy, zobowiązanej do okazania opieki trwałej, winna jest podać wszystkie znane jej dane, dotyczące tych ostatnich osób, w szczególności imiona ich, nazwiska, bądź nazwę osoby prawnej oraz ich adresy, oraz winna szczegółowo podać wszystkie te okoliczności, które spowodowały konieczność udzielenia opieki.

§ 4. Gmina, zobowiązana do okazania opieki tymczasowej, winna jest rozpocząć dochodzenie w sprawie ustalenia gminy, zobowiązanej do okazania opieki trwałej w terminie miesięcznym, poczynając od dnia powstania tytułu do roszczenia o zwrot poniesionego wydatku. Gmina, zobowiązana do okazania opieki trwałej, do której zwrócono się z roszczeniem o zwrot wydatków, lub do której zwrócono się z żądaniem wyjaśnień, dotyczących osób, nad któremi roztoczono opiekę, winna roszczenie rozpatrzyć bądź też udzielić wyjaśnień na piśmie w terminie miesięcznym.

§ 5. Przy ustalaniu wysokości roszczenia za okazaną opiekę zakładową koszt dzienny opieki, podlegający zwrotowi, nie może przekraczać przeciętnego kosztu utrzymania w zakładzie.

Przeciętny koszt dzienny utrzymania w zakładzie, brany za podstawę obliczeń, obejmuje wydatki na pożywienie, światło, opał i pranie w zakładzie, na administrację zakładu, na opiekę lekarską i pomoce wychowawczo-szkolne.

Najwyższy koszt dziennego utrzymania, podlegający zwrotowi, nie może z mocy niniejszego rozporządzenia przewyższać stawki, której wysokość ustalać będzie Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

§ 6. Wszelkie wydatki, poniesione na okazanie niezbędnej pomocy poza-zakładowej lub w związku z opieką zakładową, ale nieobjęte sumą kosztów dziennego utrzymania, obliczoną stosownie do postanowień § 5 niniejszego rozporządzenia, podlegają zwrotowi na zasadzie przedstawionych dowodów, stwierdzających poniesienie wydatku.

§ 7. Wysokość sumy, podlegająca zwrotowi z tytułu zwrotu kosztów poniesionych na okazanie opieki, w żadnym wypadku nie może przewyższać rzeczywistych i koniecznych kosztów poniesionych przez gminę.

§ 8. Prawo żądania od gmin, zobowiązanych do okazania opieki trwałej, oraz od osób fizycznych i prawnych, zobowiązanych do opieki w myśl ustaw cywilnych bądź innych tytułów prawnych, niewymienionych w ustawie z dn. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej, zwrotu kosztów, poniesionych na sprawowanie opieki zakładowej, przysługuje również Państwu oraz powiatowym i wojewódzkim związkom komunalnym.

§ 9. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje od dnia ogłoszenia na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego.

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Z. Hübner*

(Dz. U. Rz. P. № 38 z dn. 2.V 1924 r. poz. 404).

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 29 czerwca 1924 r.

w sprawie wykonywania opieki społecznej nad obywatelami polskimi, którzy w żadnej gminie Rzeczypospolitej Polskiej nie mają prawa do opieki trwałej, oraz ponoszenia wynikających stąd kosztów.

Na podstawie art. 1 punkt 4-a ustawy z dn. 11 stycznia 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej (Dz. U. Rz. P. № 4, poz. 28) zarządzam, zgodnie z uchwałą Rady Ministrów z dnia 26 czerwca 1924 r. co następuje:

§ 1. Opiekę nad obywatelami, którzy w żadnej gminie Rzeczypospolitej nie mają prawa do trwałej opieki, wykonywa gmina pobytu. Koszty tej opieki ponosi wojewódzki związek komunalny, w którego skład ta gmina wchodzi, na terenie zaś m. st. Warszawy gmina miejska Warszawa.

§ 2. Do czasu wprowadzenia w życie samorządu wojewódzkiego koszty opieki społecznej, określone § 1 niniejszego rozporządzenia, ponoszą powiatowe związki komunalne oraz wydzielone z nich gminy miejskie, wchodzące w skład odnośnego województwa (wileńskiego okręgu administracyjnego), a to w stosunku do ich liczby mieszkańców według ostatniego urzędowego spisu ludności.

§ 3. Repartycji tych kosztów pomiędzy związki komunalne dokona na obszarze każdego województwa (wileńskiego okręgu administracyjnego) Wojewoda (Delegat Rządu w Wilnie) po upływie każdego roku kalendarzowego.

Na poczet przypuszczalnych należności może Wojewoda (Delegat Rządu w Wilnie) pobrać od powiatowych związków komunalnych i wydzielonych z nich gmin miejskich zaliczki.

§ 4. Sposób zwracania gminom kosztów, poniesionych w myśl niniejszego rozporządzenia, oraz wysokość i terminy wpłat zaliczek przewidzianych w § 3, określi rozporządzenie wykonawcze.

§ 5. Na pokrycie kosztów spowodowanych niniejszem rozporządzeniem służyć będą zwiększone dodatki komunalne do państwowych podatków bezpośrednich.

§ 6. Wykonanie niniejszego rozporzą-

dzenia powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Skarbu.

§ 7. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej z wyjątkiem województw: poznańskiego, pomorskiego i śląskiego. Z dniem tym traci na tym obszarze moc obowiązującą przepis art. 13 ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. Rz. P. № 92, poz. 726).

Prezydent Rzeczypospolitej:
S. Wojciechowski

Prezes Rady Ministrów i Minister Skarbu:
W. Grabski

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *Simon*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Z. Hübner*

(Dz. U. Rz. P. № 56 z d. 30.VI. 1924 r. p. 576).

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

USTAWA

z dnia 18 lipca 1924 r.

o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia.

I. Zakres działania.

Art. 1. Obowiązkowi zabezpieczenia na wypadek bezrobocia podlegają w myśl niniejszej ustawy robotnicy bez różnicy płci, po ukończeniu 18 lat życia, pozostający w stosunku najmu pracy w przedsiębiorstwach przemysłowych, górniczych, hutniczych, handlowych, komunikacyjnych i przewozowych, oraz w innych zakładach pracy, choćby na zysk nieobliczonych, a prowadzonych w sposób przemysłowy, o ile przedsiębiorstwa te zatrudniają powyżej 5 robotników.

Co się tyczy robotników, zatrudnionych w przedsiębiorstwach i zakładach pracy państwowych i samorządowych, Rada Ministrów na wniosek Ministra Pracy i Opieki Społecznej określi w drodze rozporządzenia w ciągu 3 miesięcy od wejścia w życie niniejszej ustawy rodzaje przedsiębiorstw i zakładów pracy, oraz kategorje robotników, które mają podlegać obowiązkowi zabezpieczenia na wypadek bezrobocia.

Art. 2. Uprawnionymi do korzystania z zasiłków, niniejszą ustawą przewidzianych, są robotnicy, wymienieni w art. 1, których stosunek najmu pracy został rozwiązany, o ile w ciągu jednego miesiąca po rozwiązaniu tego stosunku zgłosili swe prawo do świadczeń zabezpieczeniowych w państwowym urzędzie pośrednictwa pracy, względnie w jego oddziale, i conajmniej przez 20 tygodni w 12 miesiącach przed dniem zgłoszenia swego bezrobocia pozostawali w stosunku najmu pracy w zakładach pracy, wymienionych w art. 1 niniejszej ustawy.

Czas, spędzony w służbie wojskowej, wyjąwszy służbę czynną, oraz czas choroby, stanowią przerwę, o którą przedłuża się okresy, przewidziane w ustępie 1 niniejszego artykułu.

Art. 3. Prawo do świadczeń na wypadek bezrobocia może przyznać Minister Pracy i Opieki Społecznej na wniosek zarządu głównego funduszu bezrobocia również tym robotnikom, pozostającym w stosunku najmu pracy w zakładach pracy, wymienionych w art. 1 niniejszej ustawy, których zarobek tygodniowy z powodu ograniczenia produkcji nie przekracza pełnego umówionego zarobku za 3 dni pracy.

Zasiłek dla tej kategorji osób określi w każdym wypadku zarząd główny funduszu bezrobocia w granicach od 30% do 50% normy zasiłku, przewidzianej w art. 11 niniejszej ustawy, zależnie od ilości dni przepracowanych.

Art. 4. Wykluczeni od prawa do świadczeń zabezpieczeniowych są zabezpieczeni, którzy pozostają bez pracy:

a) w czasie pobierania zasiłków, przysługujących im z tytułu ubezpieczenia na wypadek choroby, jak również po ich wyczerpaniu, oraz w wypadkach, w których przymus ubezpieczenia na wypadek choroby nie został wykonany, jeśli stan zdrowia nie pozwala im na podjęcie właściwej pracy;
b) na skutek inwalidztwa;
c) na skutek strajku podczas jego trwania;
d) na skutek okoliczności, powstałych z winy robotnika, które w myśl obowiązujących ustaw powodują natychmiastowe wydalenie z pracy do czasu zgłoszenia przez robotnika nowego wypadku utraty pracy.

W wypadkach spornych co do winy wydalonego robotnika zarząd obwodowy ma prawo zawiesić wypłatę zapomogi do wyroku sądowego. Robotnik uznany za niewinnego, któremu od pracodawcy przysądzone zostało wyrokiem sądowym odszkodowanie, otrzyma z funduszu bezrobocia zapomogę w wysokości, odpowiadającej nadwyżce należnych mu zapomóg nad przysądzonem mu odszkodowaniem.

Art. 5. Robotnicy sezonowi, których praca normalnie trwa krócej niż 10 miesięcy w roku, nie posiadają prawa do świadczeń zabezpieczeniowych w okresie sezonów martwych.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej, wydane w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami, określi kategorje robotników sezonowych oraz początek i koniec martwych sezonów.

W przypadkach szczególnego braku pracy Minister Pracy i Opieki Społecznej na wniosek zarządu głównego funduszu bezrobocia,

w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami, ma prawo uchylić na czas trwania sezonu martwego działalność powyższego przepisu w stosunku do poszczególnych kategoryj robotników sezonowych i poszczególnych miejscowości.

W tym przypadku robotnik nabywa prawa do zasiłku po 10 dniach od dnia zarejestrowania i pobiera zasiłek w ciągu 6 tygodni podczas sezonu martwego.

Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej, w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami, przysługuje prawo zwolnienia od obowiązku zabezpieczenia na wypadek bezrobocia robotników, którzy są zatrudnieni w zakładach czynnych krócej niż przez 6 miesięcy w ciągu roku.

II. Fundusze.

Art. 6. Celem wykonania obowiązku zabezpieczenia na wypadek bezrobocia i pokrycia płynących stąd wydatków tworzy się przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej „fundusz bezrobocia", który czerpie swe dochody:

a) z wkładek zakładów pracy, zatrudniających robotników, którzy podlegają zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia;
b) z dopłat Skarbu Państwa;
c) z odsetek od kapitałów, stanowiących fundusz bezrobocia;
d) z dochodów nadzwyczajnych, płynących z darów, zapisów, dotacji Sejmu, Rządu lub samorządów;
e) z kar pieniężnych, nakładanych za przekroczenie przepisów niniejszej ustawy.

Art. 7. Wkładki zakładów pracy, zobowiązanych do zabezpieczenia robotników na wypadek bezrobocia, wynoszą 2% od każdorazowo wypłacanych zarobków robotników, w tych zakładach pracy zatrudnionych, z tem jednakże zastrzeżeniem, że najwyższą normą zarobku, stanowiącego podstawę do obliczenia wkładek, jest 5 złotych polskich.

Najwyższa norma zarobków, wskazana w poprzednim ustępie, może ulec w razie zmiany stosunków zarobkowych odpowiedniej zmianie w drodze rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej na wniosek zarządu głównego funduszu bezrobocia.

Z wkładek zakładów pracy $^1/_4$ potrącają pracodawcy przy każdej wypłacie zarobków robotniczych, zaś $^3/_4$ dopłacają z funduszów własnych. Część wkładki, przypadająca na robotników, niepotrącona z jakiejkolwiek przyczyny przy wypłacie, nie może być potrącona przy wypłacie następnej.

Wkładki zakładów pracy, zobowiązanych do zabezpieczenia robotników na wypadek bezrobocia, winny być co miesiąc zdołu, najpóźniej do dnia 20 następnego miesiąca przekazane do funduszu bezrobocia za pośrednictwem organów, wymienionych w art. 21 niniejszej ustawy. Pracodawcy odpowiadają za całą wkładkę bez względu na to, czy część, przypadająca na robotników, została potrącona.

Art. 8. Dopłaty Skarbu Państwa do funduszu bezrobocia wynoszą 50% kwoty, należnej temu funduszowi — tytułem wkładek zakładów pracy, obowiązanych do zabezpieczenia robotników na wypadek bezrobocia.

Rada Ministrów może najwyżej połową dopłat, przypadających na Skarb Państwa, przy równoczesnem wskazaniu źródeł pokrycia, obciążyć gminy miejskie oraz gminy wiejskie, posiadające większe zakłady górnicze i przemysłowe, które określi rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Repartycji ogólnej sumy dopłat pomiędzy poszczególnemi gminami dokonywa Rada Ministrów na wniosek Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 9. Jeżeli kwoty, uzyskane ze źródeł, wymienionych w art. 6 niniejszej ustawy, nie wystarczą na pokrycie kosztów akcji zabezpieczeniowej na wypadek bezrobocia w danym okresie rachunkowym, winien Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu na wniosek zarządu głównego funduszu bezrobocia podwyższyć wkładki z zachowaniem stosunku, ustalonego w art. 7 i 8 niniejszej ustawy.

W razie niedoboru Skarb Państwa zaliczy funduszowi bezrobocia sumę potrzebną na pokrycie, a Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu, na wniosek zarządu głównego funduszu bezrobocia, rozłoży niedobór na czynniki, wymienione w art. 6 lit. a) i b) z zachowaniem stosunku, ustalonego w art. 7 i 8.

Jeżeli rezerwy funduszu bezrobocia osiągną 50% rocznych wkładek zakładów pracy, w art. 1 wymienionych, natenczas Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu, na wniosek zarządu głównego funduszu bezrobocia, obowiązany jest obniżyć wkładki stosownie do rozmiaru bezrobocia, lub też podwyższyć świadczenia, przewidziane w art. 11, do wysokości, nie przekraczającej 60% każdorazowego zarobku robotników, z tem wszakże, że podwyżki stopniowane będą według skali, przewidzianej w art. 11 niniejszej ustawy, z uwzględnieniem najwyższej normy zarobkowej, oznaczonej w myśl art. 7 niniejszej ustawy.

Art. 10. Fundusze, powstałe z wpływów, wymienionych w art. 6, używane być mogą jedynie na wypłatę zasiłków, przewidzianych w art. 11, na pokrycie wydatków kosztów przejazdu do miejscowości, w której bezrobotny otrzymał pracę, na pokrycie wydatków administracyjnych funduszu bezrobocia, oraz na utworzenie sum rezerwowych.

Osobne rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej, wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu oraz Prezesem Najwyższej Izby Kontroli Państwa, określi przepisy:

a) o sposobach dysponowania funduszem bezrobocia, o wykonywaniu kontroli oraz o rachunkowości i kasowości funduszu bezrobocia, zgodnie z art. 3, 11 i 12 ustawy z dn. 3 czerwca 1921 r. o Kontroli Państwowej (Dz. U. Rz. P. № 51 poz. 314);
b) o przedkładaniu przez zarząd główny funduszu bezrobocia sprawozdania z tytułu administrowania funduszem, oraz o lokowaniu sum, wpływających do funduszu bezrobocia.

III. Świadczenia.

Art. 11. Uprawnieni do pobierania zasiłku w myśl art. 2 niniejszej ustawy otrzymują na czas swego bezrobocia zasiłek pieniężny z funduszu bezrobocia w stosunku procentowym do zarobku, stanowiącego podstawę do obliczenia wkładek, w art. 6 lit. a) określonych. Zasiłek zwiększa się lub zmniejsza w tym samym stopniu, z jakim do dnia jego wypłaty zwiększą się, względnie zmniejszą w danej miejscowości zarobki robotników tej kategorji, do której zalicza się zabezpieczony, przyczem znajduje zastosowanie najwyższa norma zarobku, przewidziana w art. 7 niniejszej ustawy.

Zasiłek ten wynosi:

dla robotnika samotnego 30%
dla robotnika, obarczonego rodziną, złożoną z 1—2 osób 35%
dla robotnika, obarczonego rodziną, złożoną z 3—5 osób 40%
dla robotnika, obarczonego rodziną, złożoną z więcej niż 5 osób 50%

zarobku, ustalonego w myśl art. 7 niniejszej ustawy.

Zasiłki zabezpieczeniowe zajęciu sądowemu ani administracyjnemu nie podlegają.

Art. 12. Do rodziny zalicza się pozostających na wyłącznem utrzymaniu bezrobotnego:

a) żonę niezarobkującą, względnie męża;
b) dzieci, pasierbów i rodzeństwo niezarobkujące do lat 16 życia, oraz ponad lat 16 życia, ale niezdolne do zarobkowania;
c) dzieci, pasierbów i rodzeństwo od lat 16 do lat 18, kształcące się w średnich zakładach;
d) rodziców i dziadków niezdolnych do zarobkowania.

Art. 13. Prawo do pobierania zasiłku na wypadek bezrobocia zaczyna się po 10 dniach, licząc od dnia zarejestrowania się bezrobotnego w Państwowym Urzędzie Pośrednictwa Pracy, i trwa najwyżej przez 13 tygodni w ciągu jednego roku, licząc od dnia pobrania pierwszego zasiłku tygodniowego.

Na wniosek zarządu głównego funduszu bezrobocia może Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu przedłużyć ten okres do 17 tygodni.

Prawo do następnych 13 tygodniowych zasiłków przysługuje po roku, licząc od dnia pobrania pierwszego zasiłku tygodniowego w okresie poprzednim, o ile zabezpieczony przepracował w tym czasie conajmniej 20 tygodni w zakładach pracy, podlegających obowiązkowi zabezpieczenia na wypadek bezrobocia.

Wypłata zasiłku dla bezrobotnych odbywa się w ustalonych dniach tygodnia za tydzień ubiegły, względnie za tę ilość dni, przez które w ubiegłym 7-dniowym okresie zabezpieczony pozostawał bez pracy.

Art. 14. Bezrobotny, który w trakcie otrzymywania zasiłku na wypadek bezrobocia przystąpił do pracy zarobkowej i ukończył ją, względnie utracił bez winy z jego strony, po upływie dni 10 podlega dla otrzymania zasiłku obowiązkowi 10-dniowego wyczekiwania w myśl art. 13 niniejszej ustawy; od wyczekiwania wolny jest bezrobotny, który ukończył nową pracę, względnie utracił ją bez własnej winy przed upływem 10 dni.

Art. 15. Prawo do pobierania zasiłku na wypadek bezrobocia traci robotnik:

a) jeżeli nie przyjmie odpowiedniej pracy, wskazanej mu przez Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy na warunkach, w danej miejscowości ogólnie przyjętych, z wyjątkiem jeżeli odmówi przyjęcia pracy w zakładach, objętych strajkiem lub lokautem.

Praca winna być uważana za odpowiednią, o ile odpowiada zdolnościom fizycznym bezrobotnego, nie jest niebezpieczna ani dla jego zdrowia, ani moralności, jeżeli jest opłacana wystarczająco wedle przyjętych w danej miejscowości norm i nie spowoduje dla bezrobotnego poważnych przeszkód przy powrocie do jego pracy zawodowej.

Bezrobotny może odmówić przyjęcia pracy poza miejscem swego zamieszkania z przyczyny niedostarczenia mu odpowiedniego mieszkania w miejscowości, w której mu pracę zaofiarowano;

b) jeżeli nie stosuje się do przepisów niniejszej ustawy, lub też do postanowień, na jej podstawie wydanych.

Art. 16. Jeżeli robotnik, podlegający zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia, dobrowolnie z przyczyn nieuzasadnionych rozwiązał stosunek najmu pracy, traci w ciągu 4 tygodni, licząc od dnia rozwiązania tegoż stosunku, prawo do świadczeń, niniejszą ustawą przewidzianych. Po upływie rzeczonych 4 tygodni otrzyma on zasiłek w myśl zasad ustalonych wyżej w art. 11—14.

IV. Organizacja i administracja.

Art. 17. Fundusz bezrobocia jest osobą prawną. Na jego czele stoi zarząd główny, pozostający pod kierownictwem Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

W skład zarządu głównego wchodzą:

a) przewodniczący, względnie jego zastępca, mianowani przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej;
b) dwaj urzędnicy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, wyznaczeni przez Ministra Pracy;
c) przedstawiciel Ministra Skarbu;
d) 6 przedstawicieli robotników;
e) 4 przedstawicieli pracodawców;
f) 4 przedstawicieli samorządów.

Przedstawicieli, wymienionych pod lit. d), e) i f), powołuje na okres 3 lat Minister Pracy i Opieki Społecznej, a to: przedstawicieli robotników na wniosek zarządów największych w Państwie zrzeszeń pracowniczych związków zawodowych, przedstawicieli pracodawców na wniosek zarządów organizacyj centralnych pracodawców, przedstawicieli samorządów po dwóch na wniosek zarządów centralnych organizacyj gmin miejskich, oraz powiatowych związków komunalnych.

Zarząd główny ma prawo powoływać z pośród swych członków komisje, powierzając im wykonywanie poszczególnych swych czynności.

Przewodniczący ma obowiązek zakwestjonowania uchwał, przeciwnych przepisom niniejszej ustawy i winien wnieść sprzeciw do Ministra Pracy i Opieki Społecznej; sprzeciw ten powoduje zawieszenie uchwały aż do rozstrzygnięcia przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej, które winno nastąpić w ciągu dwóch tygodni od dnia zgłoszenia sprzeciwu.

Art. 18. Do zakresu działania zarządu głównego funduszu bezrobocia należy:
a) administrowanie funduszami, przeznaczonemi na zabezpieczenie na wypadek bezrobocia;
b) podejmowanie uchwał, dotyczących zmiany wkładek i zasiłków w myśl art. 9 niniejszej ustawy;
c) wykonywanie nadzoru nad podwładnemi sobie organami;
d) przeprowadzanie czynności, związanych z wykonywaniem niniejszej ustawy.

Art. 19. Organami miejscowemi funduszu bezrobocia są zarządy obwodowe, powołane do życia w siedzibie Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy. Działalność zarządu obwodowego rozciąga się na teren działalności odnośnego Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy.

W skład zarządu obwodowego wchodzą:
a) kierownik Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy, jako przewodniczący;
b) 3 przedstawicieli robotników;
c) 2 przedstawicieli pracodawców;
d) 2 przedstawicieli samorządu.

Osoby, wymienione pod lit. b), c) i d), powołuje na okres 3 lat w sposób analogiczny, przewidziany w art. 17 niniejszej ustawy, zarząd główny funduszu bezrobocia na wniosek, przedłożony przez kierownika Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy.

Art. 20. Do zakresu działania zarządu obwodowego funduszu bezrobocia należy:
a) uskutecznianie poboru wkładek na rzecz funduszu bezrobocia, wypłacanie zasiłków i oznaczanie ich wysokości zależnie od zarobku zabezpieczanego, oraz wykonywanie wszystkich innych czynności, związanych z poborem wkładek i wypłatą zasiłków, względnie wykonywanie kontroli nad temi czynnościami, uskutecznianemi w myśl art. 22 niniejszej ustawy przez gminy lub instytucje społeczne;
b) wprowadzenie rejestracji bezrobotnych, zgłaszających swe prawo do zasiłku, oraz utrzymywanie i prowadzenie ewidencji tychże;
c) załatwianie wszystkich czynności, przekazanych zarządowi obwodowemu przez zarząd główny funduszu bezrobocia.

Art. 21. Czynności, wymienione w poprzednim artykule, wykonywa zarząd obwodowy bądź przez własne biura lub za pośrednictwem instytucyj, wymienionych w art. 22 niniejszej ustawy, a w szczególności odnośnie do rejestracji i ewidencji bezrobotnych, zgłaszających swe prawo do zasiłku, oraz kontroli, przewidzianej w art. 27 ustawy, za pośrednictwem Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy.

Art. 22. Zarząd obwodowy funduszu bezrobocia może za pozwoleniem zarządu głównego i za zwrotem kosztów powierzyć czynności na terenie swego działania częściowo lub w całości gminom po zasięgnięciu opinji ich władz nadzorczych, lub instytucjom społecznym o charakterze publiczno-prawnym, które uzna za zaufania godne, a odnośnie do rejestracji i ewidencji bezrobotnych oraz wykonywania nad nimi kontroli — Państwowym Urzędom Pośrednictwa Pracy, które dotyczące zlecenie otrzymać mają od Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 23. Gminy, którym zarząd obwodowy powierzył w myśl art. 22 niniejszej ustawy wykonywanie zastępczo swych czynności, obowiązane są powierzone im czynności w myśl otrzymanych instrukcyj wykonać bezwzględnie, instytucje społeczne zaś jedynie wówczas, jeżeli na wykonanie tych czynności wyraziły swą zgodę. W tym wypadku instytucje te wykonywać muszą przekazane im czynności przez cały umówiony okres, a jeżeli taki nie został oznaczony, aż do zrzeczenia się tego prawa, o czem najmniej na 3 miesiące przedtem muszą zawiadomić zarząd obwodowy.

Zarząd obwodowy może w każdej chwili cofnąć upoważnienie, udzielone instytucjom, wymienionym w art. 22 niniejszej ustawy.

Art. 24. Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych może zwolnić gminy na ich prośbę od wykonywania czynności, powierzonych im przez zarząd obwodowy funduszu

bezrobocia. Zwolnienie to nastąpić musi, jeżeli powierzone gminom czynności nie są zgodne z art. 22 niniejszej ustawy, albo przekraczają możność odnośnych gmin.

Do czasu uzyskania tego zwolnienia gminy są zobowiązane powierzone im czynności wykonać w całym zakresie.

Art. 25. Za wszystkie swoje czynności jest zarząd obwodowy odpowiedzialny przed zarządem głównym funduszu bezrobocia.

Art. 26. Regulamin zarządu głównego, zarządu obwodowego i obwodowych komisyj odwoławczych, jak również regulamin Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy, względnie ich oddziałów, w sprawie zgłoszeń bezrobotnych celem kontroli (art. 28) określą rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych określi w drodze rozporządzenia sposób pokrywania kosztów ich działalności i wysokość przypadającego wynagrodzenia dla gmin, Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy oraz instytucyj społecznych za sprawowanie czynności, powierzonych im przez zarząd obwodowy funduszu bezrobocia.

V. Kontrola nad bezrobotnymi.

Art. 27. Bezrobotny, ubiegający się o zasiłek zabezpieczeniowy, winien przed upływem dni 30 od dnia rozwiązania stosunku najmu pracy zgłosić się do Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy, względnie jego oddziału, i przedłożyć dowody, stwierdzające rozwiązanie tego stosunku, oraz poddać się obowiązującym w zakresie rejestracji przepisom.

W razie niemożności wskazania bezrobotnemu odpowiedniej pracy przyznaje zasiłek zarząd obwodowy, względnie upoważnione przez niego w myśl art. 22 instytucje.

Art. 28. Celem kontroli oraz ewentualnego otrzymania wskazanej mu pracy obowiązany jest bezrobotny przez cały czas pobierania zasiłku zgłaszać się w Państwowym Urzędzie Pośrednictwa Pracy, względnie w jego oddziale, zgodnie z przepisami regulaminu Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy, podanego do wiadomości publicznej.

Za zaniechanie tego obowiązku z przyczyn nieuzasadnionych może bezrobotny być pozbawiony zasiłku na okres 10 dni.

Dla bezrobotnych, mieszkających poza siedzibą Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy, względnie jego oddziału, winien zarząd obwodowy wyznaczyć jako miejsce kontroli gminę lub instytucję społeczną w myśl art. 22 z uwzględnieniem miejscowych warunków komunikacyjnych.

Art. 29. Zakład pracy, z którym robotnik, ubiegający się o zasiłek zabezpieczeniowy, rozwiązał stosunek najmu pracy, obowiązany jest na żądanie robotnika wydać w ciągu 24 godzin zaświadczenie, w którem podany będzie czas, w ciągu którego trwał stosunek najmu pracy i data rozwiązania tego stosunku oraz wysokość płacy.

Art. 30. Minister Pracy i Opieki Społecznej ma prawo wydać zarządzenie dla poszczególnych obwodów lub gałęzi pracy w przedmiocie zawiadamiania przez pracodawców właściwych Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy, względnie ich oddziałów, w terminie 3-dniowym o każdem wolnem lub nowoobsadzonem miejscu.

Osobne rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej, wydane w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami, określą przepisy:

a) o obowiązku zgłaszania miejsc wolnych i zawiadamiania o nowo-przyjętych robotnikach;
b) o postępowaniu przy ustalaniu przynależności do zakresu osób, wymienionych w art. 1 niniejszej ustawy, oraz o ściąganiu wkładek, wymienionych w art. 6 lit. a) niniejszej ustawy;
c) o postępowaniu przy wypłacaniu zasiłków.

VI. Środki prawne i instytucje odwoławcze.

Art. 31. Od decyzji zarządu obwodowego funduszu bezrobocia przysługuje zabezpieczonemu w terminie dni 8, licząc od dnia otrzymania zawiadomienia, prawo odwołania do obwodowej komisji odwoławczej, działającej w siedzibie zarządu obwodowego, która w terminie 14-dniowym, licząc od dnia wniesienia odwołania, wydaje ostateczne rozstrzygnięcie.

Wniesienie odwołania przeciwko wymiarowi zasiłku nie wstrzymuje jego wypłaty.

Art. 32. Obwodowa komisja odwoławcza orzeka w składzie następującym:

a) przewodniczący lub jego zastępcy, mianowani przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej na wniosek zarządu głównego funduszu bezrobocia;
b) 1 przedstawiciel robotników;
c) 1 przedstawiciel pracodawców.

Osoby, wymienione pod b) i c), oraz ich zastępców powołuje zarząd główny na okres jednego roku. Członkami obwodowej komisji odwoławczej nie mogą być członkowie zarządu głównego lub zarządu obwodowego funduszu bezrobocia.

Art. 33. Minister Pracy i Opieki Społecznej, na wniosek zarządu głównego funduszu bezrobocia, ma prawo skasować orzeczenie obwodowej komisji odwoławczej, o ile uzna, że nastąpiło:

1) jawne pogwałcenie prawa lub niewłaściwa jego wykładnia;

2) pogwałcenie formalności postępowania o tyle istotnych, że wskutek niezachowania ich niepodobna rozstrzygnięcia obwodowej komisji odwoławczej uznać za prawomocne;

3) przekroczenie zakresu kompetencji, nadanej obwodowej komisji odwoławczej.

VII. Kary.

Art. 34. Pracodawcy, uchylający się od obowiązku, nałożonego na nich art. 29 i 30 niniejszej ustawy, karani będą w drodze administracyjnej na wniosek zarządu obwodowego funduszu bezrobocia grzywną od 10—100 złotych, uchylający się zaś od obowiązku zgłaszania robotników, podlegających obowiązkowi zabezpieczenia, oraz od płacenia wkładek, przewidzianych w art. 6 niniejszej ustawy, grzywną administracyjną od 200 do 1000 złotych.

Grzywna zamieniona będzie, na wypadek niemożności ściągnięcia, na karę pozbawienia wolności według uznania władzy orzekającej, jednak nie ponad 4 tygodnie. Do orzeczenia powołane są władze administracyjne I instancji.

Od orzeczenia władzy administracyjnej I instancji można w ciągu dni 7 od dnia doręczenia orzeczenia wnieść na ręce tej władzy żądanie przekazania sprawy właściwemu sądowi powiatowemu (pokoju), który postąpi tak, jakby orzeczenia karnego nie wydano.

Na obszarze województwa poznańskiego, pomorskiego i w górnośląskiej części województwa śląskiego stosują się przepisy o wydaniu policyjnych nakazów karnych.

Art. 35. Jeżeli zarząd obwodowy funduszu bezrobocia stwierdzi, że bezrobotny podał nieprawdziwe dane co do warunków, uprawniających go do pobierania zasiłków, może pozbawić bezrobotnego prawa do zasiłku na okres do 4 tygodni.

Winni rozmyślnego przedstawienia względnie potwierdzenia nieprawdziwych danych, mających uzasadnić przyznanie zasiłku z tytułu niniejszej ustawy, ulegną karze aresztu do 1 miesiąca, lub grzywny od 30—1000 złotych, o ile dany czyn nie ulega karze surowszej. Właściwe są sądy powiatowe (pokoju).

VIII. Postanowienia końcowe.

Art. 36. Wykaz należnych zaległości, stwierdzonych przez zarząd obwodowy lub upoważnioną w myśl art. 22 niniejszej ustawy instytucję, stanowi tytuł egzekucyjny.

Zaległe składki, koszty egzekucyjne i inne należności ściągane będą w ten sam sposób, jak podatki gminne.

Zarządom obwodowym i upoważnionym przez nie instytucjom przysługuje również prawo poszukiwania tych należności w drodze egzekucji sądowej.

Kara za zwłokę wynosi 5% za każdy rozpoczęty miesiąc.

Art. 37. Wszelkie pisma i załączniki, dotyczące zabezpieczenia na wypadek bezrobocia, wolne są od opłat stemplowych w myśl ustawy z dnia 7 kwietnia 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 38, poz. 315) oraz ustawy z dnia 24 marca 1923 roku. (Dz. U. Rz. P. № 44, poz. 296).

Art. 38. Minister Pracy i Opieki Społecznej ma prawo w ciągu roku od wejścia w życie niniejszej ustawy zawiesić przepis art. 2, dotyczący obowiązku pozostawania zabezpieczonego w stosunku najmu pracy przez 20 tygodni w 12 miesiącach przed dniem zgłoszenia rozwiązania tego stosunku, oraz przedłużyć ustalony w tymże artykule termin zgłoszenia w Państwowym Urzędzie Pośrednictwa Pracy przez bezrobotnego swego prawa do świadczeń.

Art. 39. Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej, w odniesieniu zaś do art. 34 i 35 niniejszej ustawy również Ministrowi Sprawiedliwości.

Art. 40. Ustawa niniejsza wchodzi w życie po upływie 1 miesiąca od jej ogłoszenia, przeprowadzenie zaś ustawy na obszarze całej Rzeczypospolitej Polskiej nastąpi w ciągu roku od dnia jej ogłoszenia.

Przy zastosowaniu przepisów niniejszej ustawy na obszarze województwa śląskiego przewidziane w ustawie funkcje Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy wykonywają komunalne Urzędy Pośrednictwa Pracy, a na przewodniczących zarządów obwodowych funduszu bezrobocia powoływani będą wyznaczeni przez wojewodę urzędnicy.

Art. 41. Od dnia ogłoszenia niniejszej ustawy traci moc obowiązującą ustawa tymczasowa z dnia 4 listopada 1919 r. o doraźnej pomocy dla bezrobotnych, oraz postanowienia ustaw i rozporządzeń niemieckich w sprawie pomocy i opieki nad bezrobotnymi.

Art. 42. W razie, gdyby w okresie pierwszych dwóch lat od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy bezrobocie było tak niewielkie, że na pokrycie kosztów akcji zabezpieczeniowej wystarczyłyby wpływy, przewidziane pod punktami a), c), d) i e) art. 6, Rada Ministrów na wniosek Ministra Pracy i Opieki Społecznej władna jest zwolnić Skarb Państwa w tymże okresie od uiszczenia dopłat, podanych pod punktem b) tego artykułu, względnie zmniejszyć te dopłaty do rozmiarów, pokrywających jedynie ewentualny deficyt funduszu bezrobocia.

Jeżeli w trzecim roku, licząc od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, skutkiem wzrostu bezrobocia powstanie niedobór w funduszu bezrobocia, Skarb Państwa będzie obowiązany niedobór ten pokryć do wysokości sum, zaoszczędzonych dzięki wykorzystaniu uprawnień, przewidzianych w ustępie poprzednim, poczem dopiero Minister Pracy i Opieki Społecznej będzie mógł podwyższyć wkładki w myśl ustępu pierwszego art. 9.

Art. 43. W czasie pomiędzy dniem ogłoszenia ustawy a dniem wypłat normalnych świadczeń, obowiązujących na zasadzie niniejszej ustawy, Rada Ministrów ma prawo w razie potrzeby zarządzić w odnośnych miejscowościach akcję doraźnej pomocy za pośredni-

ctwem powiatowych związków komunalnych i gmin miejskich.

Koszty doraźnej pomocy, określone niniejszym artykułem, mają być pokrywane na rachunek funduszu bezrobocia w formie pożyczek, udzielanych samorządom, i nie mogą w żadnym wypadku obciążać samorządów pod względem finansowym.

Prezydent Rzeczypospolitej: *S. Wojciechowski*

Prezes Rady Ministrów: *W. Grabski*

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *L. Darowski*

Minister Sprawiedliwości: *Wł. Wyganowski*

(Dz. U. Rz. P. № 67 z dn. 31.VII 1924 r. poz. 650).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 26 kwietnia 1924 r.

w przedmiocie ustanowienia ulgowych opłat, pobieranych od pracodawców przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy za dokonane zapośredniczenia do pracy tytułem zwrotu kosztów kancelaryjnych, oraz ustanowienie terminu płatności wzmiankowanych opłat (normalnych i ulgowych).

Na podstawie art. 3 dekretu z d. 27 stycznia 1919 r. o organizacji państwowych urzędów pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami (Dz. P. P. P. № 11, poz. 127) i art. 3 dekretu Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z dnia 6 lipca 1919 r. o organizacji biur pośrednictwa pracy (Tyg. Urz. № 29, poz. 93), zarządza się w uzupełnienie § 1 rozporządzenia Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej z dnia 9 kwietnia 1924 r. w przedmiocie zastosowania stałej jednostki (franka złotego) do opłat pobieranych od pracodawców przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy za dokonane zapośredniczenia do pracy tytułem zwrotu kosztów kancelaryjnych (Dz. U. Rz. P. № 33 p. 345) i §§ 1 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 3 marca 1923 r. w przedmiocie zwrotu kosztów kancelaryjnych przez pracodawców, którzy przyjęli do pracy pracowników, poleconych przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy (Dz. U. Rz. P. № 28, poz. 176) co następuje:

§ 1. Pracodawca, który jednocześnie przyjął do pracy od 5 do 20 pracowników, z pośród osób zapotrzebowanych przez niego jednorazowo w państwowym urzędzie pośrednictwa pracy i poleconych przez takiż urząd, obowiązany jest wypłacić urzędowi polecającemu 35 groszy za każdego przyjętego pracownika. W razie przyjęcia w analogicznych warunkach powyżej 20 pracowników, odnośna opłata za każdego z tych pracowników obniża się do 20 groszy.

§ 2. Zarówno opłaty powyższe, jak i opłata, ustanowiona w § 1 wyżej powołanego rozporządzenia z dn. 9 kwietnia 1924 r. (Dz. U. Rz. P. № 33, poz. 345), winny być uiszczane najpóźniej do dni 14 od daty przyjęcia do pracy kandydatów, polecanych przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy. Opłata ustanowiona w § 4 wyżej zacytowanego rozporządzenia z dnia 3 marca 1923 r. (Dz. U. Rz. P. № 28, poz. 176), winna być uiszczana w terminach, które będą ustalane łącznie z wysokością tej opłaty trybem, wskazanym w tymże paragrafie.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 38 z d. 2.V. 1924 r. poz. 405).

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

USTAWA

z dnia 10 czerwca 1924 r.

o społecznem pośrednictwie pracy.

Art. 1. Prawo wykonywania pośrednictwa pracy w granicach Rzeczypospolitej Polskiej mają organizacje społeczne o charakterze niezarobkowym, które posiadają zatwierdzone przez władze statuty, przewidujące jako jeden z celów wykonywanie pośrednictwa pracy, oraz które uzyskały od Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej pozwolenie na wykonywanie pośrednictwa pracy.

Art. 2. Przy wykonywaniu pośrednictwa pracy instytucje i organizacje, wymienione w art. 1, muszą:

1) utworzyć i wyodrębnić z ogólnej swej biurowości specjalny dział pod nazwą „społeczne biuro pośrednictwa pracy", wykonywający funkcje pośrednictwa pracy oddzielnie od innych funkcyj w danej organizacji w specjalnie wyznaczonych godzinach i prowadzący oddzielną od innych spraw organizacji biurowość, zawartą w specjalnie do tego przeznaczonych aktach i księgach;

2) wyznaczyć odpowiedzialnego za prawidłowość czynności kierownika biura;

3) w ciągu dwóch tygodni od wejścia w życie niniejszej ustawy, względnie na dwa tygodnie przed rozpoczęciem czynności biura, powiadomić o powstaniu biura z wymienieniem jego kierownika właściwy państwowy urząd pośrednictwa pracy, przyczem zadeklarować, czy pośrednictwo pracy ma być uprawiane wyłącznie dla członków danej instytucji lub organizacji, czy też i dla osób postronnych.

Wszystkie czynności społecznego biura pośrednictwa pracy winny być wykonywane pod odpowiedzialnością kierownika biura.

Przepisy powyższe dotyczą również filji i oddziałów biur pośrednictwa pracy, zakładanych przez instytucje i organizacje, wymienione w art. 1.

Art. 3. Instytucje i organizacje społeczne, wykonywające pośrednictwo pracy, kierownik i pracownicy społecznego biura pośrednictwa pracy oraz osoby, pozostające z niemi w jednem gospodarstwie domowem, nie mogą jednocześnie być właścicielami, ani zajmować się prowadzeniem następujących przedsiębiorstw: sprzedaży napojów wyskokowych, hoteli i pokojów umeblowanych, wynajmu mieszkań, handlu odzieżą, sprzedaży losów loteryjnych i kart okrętowych, wymiany pieniędzy i zakładów zastawniczych; nadto nie mogą zajmować się prowadzeniem: jadłodajni, kawiarni, mleczarni i handlu żywnością, o ile prowadzą je dla celów zarobkowych.

Art. 4. Społeczne biura pośrednictwa pracy winny uprawiać pośrednictwo z wyłączeniem zysku materjalnego, mogą jednak pobierać tytułem zwrotu kosztów pośrednictwa opłaty jedynie od pracodawców w wysokości 5% pierwszego miesięcznego zarobku osoby zapośredniczonej.

Oprócz tych opłat żadnych innych należności, jak wpisowego, kaucji i t. p. od poszukujących pracy pobierać nie wolno.

Art. 5. Społeczne biura pośrednictwa pracy winny w swej działalności przestrzegać zasad następujących:

1) każde zgłoszenie poszukujących pracy oraz miejsc wolnych winno być odpowiednio według zawodów zarejestrowane;

2) utrzymywane w ewidencji zgłoszenia winny być perjodycznie sprawdzane celem usuwania zapisów nieaktualnych;

3) przy skierowywaniu poszukujących pracy na wolne miejsca winna być uwzględniona w ramach poszczególnych zawodów kolejność zgłoszeń kandydatów; kandydat, kierowany do pracy, winien być zaopatrzony w kartę polecającą biura;

4) wysokość umówionego zarobku miesięcznego osoby, zapośredniczonej przez biuro, oraz wysokość ewentualnie pobranej za to pośrednictwo całkowitej opłaty winna być uwidoczniona w księgowości biurowej i stwierdzona zapomocą kwitarjuszy lub podpisów stron zainteresowanych;

5) regularnie co miesiąc biuro winno przesyłać do właściwego państwowego urzędu pośrednictwa pracy sprawozdanie z akcji pośrednictwa pracy za miesiąc ubiegły, zawierające liczbowe dane, które ustali osobną instrukcją Minister Pracy i Opieki Społecznej.

Państwowe urzędy pośrednictwa pracy winny conajmniej raz na pół roku dokonywać lustracji każdego ze społecznych biur pośrednictwa pracy, znajdujących się w jego obwodzie.

Art. 6. Osoby, winne przekroczenia obowiązków, z niniejszej ustawy wynikających, ulegają w drodze sądowej karze od 10 do 250 zł., o ile czyn odnośny nie stanowi przestępstwa, surowiej karanego w myśl innych obowiązujących ustaw. Niezależnie od powyższego sąd może je pozbawić prawa spełniania czynności w społecznych biurach pośrednictwa pracy na okres czasu do 3 lat za przekroczenia przepisów art. 2 i 3 oraz pozbawić odnośną instytucję, względnie organizację społeczną, prawa prowadzenia biura pośrednictwa pracy na okres czasu do 3 lat przez zawieszenie na ten czas odnośnego przepisu statutu, względnie udzielonego przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej zezwolenia.

Właściwe są sądy powiatowe (pokoju).

Art. 7. Instytucje i organizacje, wykonywające pośrednictwo pracy, kierownik i pracownicy biur pośrednictwa pracy oraz wszelkie inne osoby, które poza przysługującemi im normalnemi poborami czerpią z akcji tych biur korzyści materjalne dla siebie, uważani będą za zarobkowych pośredników pracy, uprawiających swój proceder bez pozwolenia Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej i jako tacy karani będą w myśl art. 17 ustawy z dnia 21 października 1921 r. o zarobkowem pośrednictwie pracy (Dz. U. Rz. P. № 88, poz. 647).

W wypadkach wyjątkowo ciężkich przekroczeń, wymagających natychmiastowych zarządzeń, Minister Pracy i Opieki Społecznej ma prawo zawiesić działalność społecznego biura pośrednictwa pracy do czasu wyroku sądowego, winien jednak sprawę skierować niezwłocznie na drogę sądową.

Art. 8. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 9. Ustawa niniejsza wchodzi w życie w miesiąc po jej ogłoszeniu. Z chwilą tą tracą moc obowiązującą wszelkie przepisy sprzeczne z postanowieniami tej ustawy.

Na obszarze województwa śląskiego przewidziane w ustawie funkcje państwowych urzędów pośrednictwa pracy wykonywają komunalne urzędy pośrednictwa pracy.

Prezydent Rzeczypospolitej:
S. Wojciechowski

Prezes Rady Ministrów: *W. Grabski*

Kierownik Ministerstwa Pracy
i Opieki Społecznej: *G. Simon*

(Dz. U. Rz. P. № 58, z d. 9.VII. 1924 r. poz. 585).

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

USTAWA

z dnia 12 czerwca 1924 r.

w przedmiocie uzupełnienia dekretu Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z dnia 6 lipca 1919 r. o organizacji biur pośrednictwa pracy.

Art. 1. Dekret Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z dnia 6 lipca 1919 r. o organizacji biur pośrednictwa pracy (Tyg. Urz.

z dnia 21 lipca 1919 r. № 29) uzupełnia się następującem postanowieniem, jako IV:

„Przy każdem biurze pośrednictwa pracy winna istnieć komisja, która wnioski swe oraz opinje co do działalności biura będzie komunikowała Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej; połowę członków komisji muszą tworzyć przedstawiciele pracowników, drugą zaś połowę—przedstawiciele pracodawców".

Art. 2. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych oraz Ministrem Przemysłu i Handlu.

Art. 3. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej:
S. Wojciechowski

Prezes Rady Ministrów: *W. Grabski*

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *G. Simon*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Z. Hübner*

Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych: *Janicki*

Minister Przemysłu i Handlu: *Józef Kiedroń*

(Dz. U. Rz. P. № 58, z d. 9.VII. 1924 r. poz. 586).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ W POROZUMIENIU Z MINISTREM SPRAW WOJSKOWYCH I MINISTREM SKARBU

z dnia 10 lipca 1924 r.

w sprawie przedłużenia terminu zgłaszania przez pracodawców w Państwowych Urzędach Pośrednictwa Pracy wolnych miejsc dla inwalidów wojennych ciężko poszkodowanych.

Na mocy art. 55 i 58 ustawy z dnia 18 marca 1921 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i ich rodzin, oraz o zaopatrzeniu rodzin po poległych i zmarłych, których śmierć znajduje się w związku przyczynowym ze służbą wojskową (Dz. U. Rz. P. № 32, poz. 195) zarządza się co następuje:

§ 1. W § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej i Ministra b. Dzielnicy Pruskiej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych i Ministrem Skarbu z d. 15 listopada 1921 r. o obowiązku zatrudniania ciężko poszkodowanych inwalidów wojennych (Dz. U. Rz. P. № 94, poz. 699) zamiast słów: „w ciągu 24 godzin"—wstawia się wyrazy „w ciągu 3 dni".

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Pracy i Opieki Społecznej:
L. Darowski

Minister Skarbu: *W. Grabski*

Minister Spraw Wojskowych: *Sikorski*

(Dz. U. Rz. P. № 63, z d. 21.VII 1924 r. poz. 620).

ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 25 lipca 1924 r.

do ustawy z dnia 10 czerwca 1924 roku o społecznem pośrednictwie pracy.

Na podstawie art. 8 ustawy z dnia 10 czerwca 1924 r. o społecznem pośrednictwie pracy (Dz. U. Rz. P. № 58, poz. 585) zarządza się co następuje:

§ 1. Wymienione w art. 1 ustawy z dn. 10 czerwca 1924 r. o społecznem pośrednictwie pracy organizacje społeczne o charakterze niezarobkowym, posiadające zatwierdzone przez władze statuty, należą na mocy odnośnych przepisów obowiązujących do następujących kategoryj organizacyj społecznych:

a) w b. zaborze rosyjskim:

1. wciągniętych do rejestru stowarzyszeń: w Warszawie przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, względnie Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, w innych miejscowościach przez właściwy urząd wojewódzki lub Delegaturę Rządu w Wilnie (art. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie przepisów wykonawczych do dekretu z dnia 3 stycznia 1919 r. o stowarzyszeniach (Dz. U. Rz. P. z 1920 r. № 19, poz. 100), art. 22 ust. 1 p. c. ustawy o opiece społecznej (Dz. U. Rz. P. z 1923 r. № 92, poz. 726) oraz art. 18 rozporządzenia (11984/191) Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich o stowarzyszeniach i związkach z dn. 25 września 1919 r. (Dz. Urz. Z. C. Z. W. № 25, poz. 255);

2. pracowniczych związków zawodowych, wciągniętych do rejestru przez Głównego Inspektora Pracy albo przez obwodowych inspektorów pracy (w Warszawie i Łodzi również i przez okręgowych inspektorów pracy); tudzież ich filij (oddziałów), zgłoszonych u miejscowych obwodowych inspektorów pracy w (Warszawie i Łodzi również i u okręgowych inspektorów pracy), względnie i u starostów (art. 3 i 4 dekretu z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych (Dz. U. Rz. P. № 15, poz. 209) i art. 2 ustawy z dnia 4 lipca 1923 r. w sprawie zakładania filji przez związki zawodowe (Dz. U. Rz. P. № 76, poz. 594);

b) w b. zaborze austrjackim i w cieszyńskiej części woj. śląskiego:

1. stowarzyszeń, które otrzymały od właściwego urzędu wojewódzkiego poświadczenie prawnego istnienia swego (§ 9 ustawy austrjackiej z dnia 15 listopada 1867 r. o prawie stowarzyszania się — Dz. Ust. Państw. № 134);

2. zgłoszonych miejscowemu obwodowemu inspektorowi pracy i staroście filij (oddziałów) pracowniczych związków zawodowych, zarejestrowanych przez Głównego Inspektora Pracy (wyżej powołany art. 2 ustawy z dnia 4 lipca 1923 r.);

c) w b. zaborze pruskim i w górnośląskiej części woj. śląskiego:

1. stowarzyszeń, wpisanych do rejestru stowarzyszeń właściwego sądu powiatowego (§ 21 niemieckiego kodeksu cywilnego);

2. stowarzyszeń politycznych, które otrzymały od miejscowej władzy policyjnej poświadczenie o swem zgłoszeniu (§ 3 ustawy niemieckiej z dnia 19 kwietnia 1908 r. o stowarzyszeniach— Dz. Ust. Rzeszy str. 151).

§ 2. Wymienione w § 1 instytucje i organizacje społeczne o charakterze niezarobkowym, których statuty nie przewidują wykonywania pośrednictwa pracy, oraz takież instytucje i organizacje, nie posiadające zatwierdzonych przez władze statutów, winny — celem uzyskania prawa wykonywania pośrednictwa pracy—wystąpić o odpowiednie uzupełnienie względnie zatwierdzenie statutu trybem, przewidzianym przez odnośne przepisy, jednocześnie powiadamiając o tem właściwy państwowy urząd pośrednictwa pracy, względnie — za pośrednictwem tegoż urzędu wnieść podanie do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej (§ 3 niniejszego rozporządzenia) o udzielenie pozwolenia na wykonywanie pośrednictwa pracy.

Właściwym jest państwowy urząd pośrednictwa pracy, na którego terenie działania ma siedzibę zarząd instytucji czy organizacji społecznej.

Wspomniane instytucje i organizacje, faktycznie wykonywające czynności pośrednictwa pracy bezpośrednio przed dniem 9 sierpnia 1924 r., a pragnące i nadal wykonywać te czynności, winny niezwłocznie zastosować się do wymogów ustępu 1-go niniejszego paragrafu.

§ 3. Pozwolenia na wykonywanie pośrednictwa pracy na zasadzie przepisów niniejszych udziela na piśmie właściwy Urząd Wojewódzki (Delegatura Rządu w Wilnie) jako organ Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, instytucjom zaś i organizacjom, mającym siedzibę zarządu w m. st. Warszawie,— Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej (do czasu utworzenia właściwego urzędu II instancji w Warszawie).

Pozwolenia mogą być wydawane na określony czas i z prawem cofnięcia w razie stwierdzenia przez dłuższy czas znikomej w stosunku do potrzeb miejscowego rynku pracy działalności biura.

W razie udzielenia odmownej odpowiedzi (nieudzielenia albo cofnięcia pozwolenia), należy podać na piśmie motywy odmowy.

Przeciwko odmownej decyzji urzędu wojewódzkiego służy odwołanie się do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w ciągu miesiąca od dnia otrzymania tej decyzji.

§ 4. Po uzyskaniu, zgodnie z przepisami ustępu 1 § 2, uzupełnienia lub zatwierdzenia statutu, względnie pozwolenia Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej—instytucje i organizacje społeczne winny zastosować się do wymogów ustępu 1 art. 2 ustawy o społecznem pośrednictwie pracy.

§ 5. Jeżeli instytucje i organizacje po zastosowaniu się do wymogów ustępu 1 § 2 niniejszego rozporządzenia:

a) nie uzyskają odpowiedniego uzupełnienia względnie zatwierdzenia statutu albo
b) uzyskają zatwierdzenie statutu, lecz z wyłączeniem zeń punktu o pośrednictwie pracy, albo
c) otrzymają od Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej pisemną odmowę udzielenia odnośnego pozwolenia, względnie pozwolenie zostanie im cofnięte, wówczas nie mogą wykonywać pośrednictwa pracy względnie winny zaprzestać dalszego jego prowadzenia w terminie wyznaczonym przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej (§ 3 niniejszego rozporządzenia) oraz dokonać całkowitej likwidacji wszystkich spraw, związanych z akcją pośrednictwa pracy, najdalej w ciągu miesiąca od powyższego terminu.

Zgłoszenie odwołania się od odmownej decyzji Urzędu Wojewódzkiego (Delegatury Rządu) (§ 3 ust. 4 nin. rozp.) nie wstrzymuje likwidacji.

§ 6. Od opłat stemplowych, przy wykonywaniu przepisów niniejszego rozporządzenia, zwolnione są instytucje i organizacje, mające na celu wyłącznie działalność dobroczynną albo naukową, oświatową, kulturalną lub religijną (p. 4 § 7 przepisów w przedmiocie opłat stemplowych od podań oraz od świadectw urzęd. Załącznik do rozporządzenia z dnia 24 kwietnia 1923 r. — Dz. U. Rz. P. № 44, poz. 298).

§ 7. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 9 sierpnia 1924 r.

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *L. Darowski*

(Dz. U. Rz. P. № 67, z d. 31.VII. 1924 r. poz. 652).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 14 maja 1924 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie przejęcia spraw repatrjacji przez władze administracyjne.

Na podstawie art. 5 ustawy z d. 4.XI 1920 r. w przedmiocie regulowania dobrowolnej oraz przymusowej emigracji ludności (Dz. U. Rz. P. 1920 r. № 108, poz. 707) zarządza się co następuje:

§ 1. Istniejące etapy U. Em. z ich ekspozyturami, przeznaczone dla celów repatrjacji, podlegają nadzorowi właściwych władz administracyjnych I instancji.

§ 2. Przyjmowanie, przenoszenie i zwalnianie personelu etapów odbywać się winno po zasięgnięciu opinji władz administracyjnych I instancji.

§ 3. Dla uskutecznienia funkcyj, określonych w art. 1, władza administracyjna I instancji ma prawo:

a) żądać od kierowników etapów przedstawienia potrzebnych jej akt, ksiąg, rachunków, kwitów kasowych i t. p.;
b) przeprowadzać kontrolę magazynów, składów, zapasów i wogóle całego majątku ruchomego i nieruchomego etapów;
c) kontrolować realizowanie udzielonych etapom kredytów ze względu na celowość i sposoby wykonania;
d) kontrolować nabywanie i sprzedaż w razie potrzeby inwentarza i zapasów, będących w posiadaniu etapów.

§ 4. Władza administracyjna I instancji wydaje w porozumieniu z komisarzem etapu zarządzenia, mające na celu zabezpieczenie wszelkiego rodzaju inwentarza i zapasów od kradzieży, zepsucia, pożaru i t. p.

§ 5. W razie uchybień w pełnieniu obowiązków służbowych ze strony urzędników etapu, władza administracyjna I instancji występuje z odpowiednim wnioskiem do władzy przełożonej.

§ 6. Do dnia 1 lipca 1924 r. Urząd Emigracyjny przeprowadzi likwidację etapów repatrjacyjnych, względnie przekaże te etapy władzom administracyjnym I instancji.

§ 7. Inwentarz, który po likwidacji etapów nie będzie wykorzystany przez Urząd Emigracyjny dla innych celów, może być przekazany władzom administracyjnym I instancji na potrzeby, związane z prowadzeniem spraw, dotyczących powrotu repatrjantów.

§ 8. Po zlikwidowaniu w terminie ustalonym w § 6 etapów dla celów repatrjacji służących, sprawy, dotyczące powrotu repatrjantów, załatwiane obecnie przez etapy Urzędu Emigracyjnego, prowadzone będą nadal przez władze administracyjne I instancji.

§ 9. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej: *Gust. Simon*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Z. Hübner*

(Monitor Polski № 115 z d. 20/V 1924 r.).

OKÓLNIKI MINISTRA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

Okólnik № 328 z d. 4 kwietnia 1924 r. w przedmiocie opłat za pasporty zagraniczne.

Okólnik № 329 z d. 4 kwietnia 1924 r. z instrukcją o kierowaniu i przyjmowaniu inwalidów wojennych i weteranów powstań narodowych do zakładów opieki zamkniętej.

Okólnik № 330 z d. 7 kwietnia 1924 r. w przedmiocie umieszczania rozdzielnika na pismach urzędowych.

Okólnik № 331 z d. 15 kwietnia 1924 r. w przedmiocie przerwy w czynnościach urzędowych i dyżurów podczas świąt Wielkiejnocy 1924 r.

Okólnik № 332 z d. 23 kwietnia 1924 r. w sprawie rozkładu urlopów wypoczynkowych.

Okólnik № 333 z d. 25 kwietnia 1924 r. w sprawie pomocy kredytowej dla związków komunalnych na opiekę nad bezrobotnymi.

Okólnik № 334 z dnia 1 maja 1924 roku w przedmiocie godzin urzędowania w urzędach państwowych.

Okólnik № 335 z dnia 1 maja 1924 roku w przedmiocie dyżurów.

Okólnik № 336 z d. 30 kwietnia 1924 r. w przedmiocie przejęcia i wykonywania zwierzchniej władzy nad fundacjami o celach opieki społecznej na obszarze województw: lwowskiego, krakowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego, poznańskiego i pomorskiego.

Okólnik № 337 z d. 2 maja 1924 r. w sprawie nadsyłania akt osobistych urzędników Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Okólnik № 338 z d. 15 maja 1924 r. z instrukcją dla komisyj lekarskich do spraw kapitalizacji rent inwalidów wojennych.

Okólnik № 339 z d. 15 maja 1924 roku w sprawie ustalenia gmin zobowiązanych do trwałej opieki.

Okólnik № 340 z d. 19 maja 1924 roku w sprawie obecności członków Rządu na posiedzeniach sejmu i senatu.

Okólnik № 341 z d. 23 maja 1924 roku

w sprawie udzielania informacyj Wydziałowi Polityczno-Prasowemu Prezydjum Rady Ministrów.

Okólnik № 342 z d. 23 maja 1924 roku w sprawie nadesłania wykazu czynności i zaległości po dzień 30 kwietnia 1924 r.

Okólnik № 343 z d. 27 maja 1924 roku w sprawie ścisłego wykonywania budżetu w dziale wydatków personalnych.

Okólnik № 344 z d. 27 maja 1924 roku w sprawie godzin przyjęć i załatwiania interesantów w urzędach.

Okólnik № 345 z d. 28 maja 1924 roku w sprawie ścisłego przestrzegania godzin biurowych i sposobu dalszego stosowania list obecności.

Okólnik № 346 z d. 2 czerwca 1924 roku w sprawie przyjmowania i noszenia odznaczeń b. państw zaborczych przez obywateli Rzeczypospolitej Polskiej.

Okólnik № 347 z d. 12 czerwca 1924 r. w sprawie zaniechania używania wyrażenia „w przedmiocie".

Okólnik № 348 z d. 17 czerwca 1924 r. w sprawie ogólnej ewidencji pracowników i funkcjonarjuszów niższych z resortu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, zatrudnionych w podległych mu urzędach.

Okólnik № 349 z d. 18 czerwca 1924 r. w sprawie wykonania przepisów art. 97 Ustawy Emerytalnej z d. 11.XII. 1923 r. (Dz. U. Rz. P. № 6, poz. 46) w brzmieniu ustawy z d. 13 lipca 1924 r. (Dz. U. Rz. P. № 18, poz. 178).

Okólnik № 350 z d. 24 czerwca 1924 r. w sprawie pracowniczek — mężatek, których mężowie są również funkcjonarjuszami państwowymi.

Okólnik № 351 z d. 30 czerwca 1924 r. w sprawie kwartalnika „Praca i Opieka Społeczna".

Okólnik № 352 z d. 1 lipca 1924 roku w sprawie objęcia urzędowania przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Okólnik № 353 z d. 16 lipca 1924 roku w sprawie nadsyłania wykazów pobranych opłat emerytalnych od funkcjonarjuszów państwowych w myśl okólnika Ministerstwa Skarbu z d. 18 marca 1924 r. № 2261/D.A./Em.

Okólnik № 354 z d. 18 lipca 1924 roku w sprawie nieuzasadnionej wypłaty dodatku kresowego.

Okólnik № 355 z d. 18 lipca 1924 roku w sprawie obsadzania stanowisk urzędowych.

OKÓLNIKI GŁÓWNEGO INSPEKTORA PRACY

OKÓLNIK Nr. 4/24.

z dnia 20 stycznia 1924 r.

w sprawie orzeczeń Komisyj Rozjemczych, dotyczących zaległych pensyj robotników rolnych.

Do PP. Inspektorów Pracy wszystkich Okręgów i Obwodów.

Zdarzają się wypadki, że na Komisjach Rozjemczych zaległe świadczenia w gotówce (pensje) są przyznawane robotnikom rolnym w tej samej ilości marek polskich, jaka winna była być wypłacona w czasie, przewidzianym w art. 15 Umowy zbiorowej na rok służbowy 1923/24.

Zwracam przeto uwagę Panów Inspektorów Pracy, że szkody i straty, wynikające z dewaluacji pieniądza skutkiem niewypłacenia go w czasie umownym, mogą być, jak wskazują wyroki sądowe, prawnie przyznawane.

Jednocześnie wyjaśniam, że uwaga do art. 3 umowy № 1 ma na celu nie wyrównanie szkód i strat, wynikłych skutkiem dewaluacji pieniądza, lecz wynagrodzenie opóźnienia w wypłacie skutkiem niesłusznego oskarżenia i przewidziane w niej rygory winny być stosowane niezależnie od przyznania szkód i strat, wynikłych skutkiem dewaluacji.

Główny Inspektor Pracy:
M. Klott.

OKÓLNIK Nr. 7

z dnia 28 stycznia 1924 r.

w sprawie kryzysu przemysłowego i bezrobocia.

Do Panów Inspektorów Pracy wszystkich Okręgów i Obwodów.

Wzrastający obecnie kryzys przemysłowy zapowiada się w formach ostrzejszych od kryzysów dotychczasowych. W przeciwieństwie do poprzednich kryzysów obecny ma charakter przewlekłej choroby gospodarczej, której rozmiarów i skutków nie można narazie obliczyć, lecz która bezwzględnie wywoła długotrwałe i ciężkie bezrobocie. Sprawa jest tak doniosła, że Rząd uznał uregulowanie jej za swe najbardziej kardynalne — obok sanacji Skarbu — zadanie i przygotował już Ustawę o ubezpieczeniu od bezrobocia. Ustawa ta jednak może tylko zmniejszyć skutki katastrofy, dla skutecznej zaś walki z nią należy zastosować środki zapobiegawcze przeciwko samemu rozrostowi kryzysu i bezrobocia. W tym kierunku winni Panowie inspektorzy skierować wszelkie możliwe wysiłki.

Jakkolwiek Inspektor Pracy nie jest organem przeznaczonym bezpośrednio do walki z bezrobociem, jednakże z natury swego urzędowania jest on czynnikiem, z którym każda odnośna akcja musi nawiązać kontakt. Będąc w ciągłej styczności z pracodawcami

i pracownikami oraz znając, jak żaden inny organ władzy, stosunki gospodarcze danego terenu, Inspektor Pracy może sobie wyrobić trafny sąd o środkach, które w walce z bezrobociem należy w poszczególnych wypadkach zastosować; stanowi też on źródło kompetentnych informacyj dla innych organów, powołanych do zwalczania bezrobocia, a działalnością pośredniczącą i rozjemczą mocen jest załagodzić niejeden zatarg.

Kładę specjalny nacisk na to, że dzisiaj Panowie Inspektorzy za pierwsze swe zadanie winni uważać współdziałanie w walce z bezrobociem. Działalność Panów w tym kierunku winna obejmować:

1) wyczerpujące badanie sytuacji gospodarczej odnośnego terenu obecnego i przewidywanego rozwoju kryzysu i bezrobocia i nadsyłanie mi raportów zgodnie z memi okólnikami №№ 10 i 47 z 1923 r.;

2) nawiązanie kontaktu z władzami administracyjnemi i samorządowemi organizacjami społecznemi w celu skutecznego zwalczania bezrobocia, oraz informowanie Ministerstwa o przedsiębranych przez te władze i organizacje zarządzeniach;

3) inicjatywę co do zorganizowania walki z bezrobociem tam, gdzie odnośne czynniki urzędowe społeczne akcji tej nie prowadzą;

4) utrzymanie kontaktu jak z pracodawcami tak i pracownikami w celu możliwego łagodzenia przebiegu kryzysu i niedopuszczenia do nagłych masowych wybuchów bezrobocia; należy zwłaszcza wpływać na pracodawców, aby w razie konieczności ograniczali wytwórczość do kilku dni w tygodniu i nie zwalniali całkowicie z pracy;

5) ułatwianie pozbawionym pracy emigracji, o ile niema innych środków przetrwania kryzysu i zabezpieczenia bytu poszkodowanych wskutek bezrobocia.

Rozumiem, że skuteczna działalność Panów w sprawie powyższych zaleceń nie od Panów wyłącznie zależy; jednakże rozwinięcie jak największej inicjatywy i wzmożona akcja ze strony Inspektorów Pracy może zdziałać bardzo wiele. Energja i twórczość Panów ma w danym wypadku szeroki teren do działalności, a znajomość stosunków miejscowych, oraz posiadane u stron zaufanie pracę wysoce ułatwią. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej z całą uwagą traktować będzie zgłaszane przez Panów wnioski i spostrzeżenia i nie omieszka wykorzystać ich w prowadzonej przez Rząd centralny akcji. Oczekuję od Panów Inspektorów rozwinięcia jak największej energji w niniejszym przedmiocie.

Główny Inspektor Pracy:
M. Klott.

OKÓLNIK Nr. 15/24

z dnia 18 marca 1924 r.

w sprawie stosowania rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społ. z d. 15 stycznia 1924 roku w sprawie czasu pracy dla wykonywania robót, poprzedzających produkcję lub po niej następujących (Dz. U. Rz. P. z 1924, Nr. 19, poz. 188).

Do Panów Inspektorów Pracy wszystkich Okręgów i Obwodów.

Przy udzielaniu pozwoleń, przewidzianych w § 5 powyższego rozporządzenia, należy wyszczególniać w nich następujące dane:

1) okres czasu, na jaki pozwolenie zostaje udzielone (najwyżej półroczny);

2) kategorje robót i ilość osób, niezbędnych do ich wykonywania;

3) długość czasu, o jaki zostaje przedłużony czas pracy poszczególnego pracownika (wraz z normalnym czasem pracy najwyżej do 10 godzin na dobę, a w soboty do 8 godzin na dobę).

Ponadto należy wskazać na obowiązek wywieszania udzielonego zezwolenia w zakładzie pracy na widocznem miejscu.

Co do zapłaty za przedłużenie czasu pracy na podstawie powyższego rozporządzenia— brak jest podstawy prawnej do stosowania w tych wypadkach przepisu art. 16 ustawy z d. 18.XII 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu, jednakże ze względu na rodzaj robót, których rozporządzenie powyższe dotyczy, pożądane jest stosowanie dodatkowego wynagrodzenia za prace, wykonywane w czasie, wykraczającym poza normalny czas pracy.

Główny Inspektor Pracy:
M. Klott.

OKÓLNIK Nr. 24/24

z dnia 19 maja 1924 r.

w sprawie interpretacji rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społ. z d. 11 czerwca 1923 r. w przedmiocie wykonania ustawy o urlopach.

Do Panów Inspektorów Pracy wszystkich Okręgów i Obwodów.

Wobec zgłaszanych przez pp. Inspektorów Pracy zapytań, jak należy interpretować niektóre §§ rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 11 czerwca 1923 r. w przedmiocie wykonania ustawy o urlopach, wyjaśniam:

Do § 9.

„Przerwy w pracy", o których mowa jest w § 9 rozporządzenia, mają znaczenie tylko przy obliczaniu okresu uzyskiwania przez pracownika prawa do urlopu, t. zn. pierwszego okresu 1-rocznej wzgl. 3-letniej „nieprzerwa-

nej" jego pracy w tem samem przedsiębiorstwie od dnia rozpoczęcia pracy w tem przedsiębiorstwie, wzgl. terminu rozpoczęcia pracy, ustalonego w umowie o pracę (§ 10 rozp.), aż do dnia upłynięcia powyższych okresów nieprzerwanej pracy, po których upływie pracownik uzyskuje przewidziane ustawą uprawnienia do 8-io względnie 15-dniowego urlopu w każdym roku kalendarzowym. Z chwilą uzyskania przez pracownika tych uprawnień, wszelkie przerwy w pracy lub w umowie o pracę — o ile te ostatnie nie są dłuższe niż 3 miesiące — nie wpływają na prawa pracownika do otrzymania urlopu w każdym roku kalendarzowym wzgl. zapłaty za czas jego.

Do § 15 p. 1.

Zastrzeżenie: „a niewykonywających pracy fizycznej", uczynione w tym paragrafie w stosunku do majstrów fabrycznych, rozumieć należy w ten sposób, że za pracowników, pracujących umysłowo, nie mogą być uważani ci z pośród t. zw. „majstrów fabrycznych", którzy wykonywają wraz z robotnikami, nad którymi sprawują nadzór, tę samą, co i oni, pracę fizyczną; natomiast majster fabryczny, kierujący technicznie pracą w danym oddziale fabryki i będący za całość pracy tego oddziału odpowiedzialnym, nie traci prawa zaliczania go do kategorji pracowników umysłowych wskutek wykonywania przez siebie pracy fizycznej, o ile praca ta powierzona mu jest ze względu na specjalne posiadane przez niego kwalifikacje.

Do § 22.

Prawo do zapłaty za czas urlopu przysługuje w chwili rozwiązania umowy o pracę tym wszystkim pracownikom, objętym § 22 rozporządzenia, którzy w chwili tej prawo do urlopu już uzyskali (j. w. wyjaśnienie do § 9), a z urlopu w tym roku kalendarzowym w czasie, wyznaczonym im w liście kolejności urlopów, jeszcze skorzystać nie mogli, a mianowicie:

1. Pracownikom, objętym art. 1 ustawy, prócz pracowników umysłowych i młodocianych,—o ile od początku czasu pracy, uprawniającego do urlopu (§ 10 rozporządzenia) — a nie od ostatniego urlopu, co w tym względzie jest bez znaczenia — do chwili rozwiązania umowy o pracę upłynął już 1-roczny okres pracy (z potrąceniem wszystkich przerw w pracy, o których mowa w § 9 rozp.)—przysługuje prawo do zapłaty w wysokości 8-dniowego zarobku;

— o ile zaś upłynął już okres 3-letni — prawo do zapłaty w wysokości 15-dniowego zarobku.

2. Pracownikom młodocianym (lecz nie umysłowym) — o ile upłynął 1-roczny okres pracy—prawo do zapłaty w wysokości 14-dniowego zarobku;

— o ile zaś upłynął już okres 3-letni — jak pracownikom dorosłym.

3. Pracownikom umysłowym — o ile upłynął półroczny okres pracy — prawo do zapłaty w wysokości 2-tygodniowego zarobku;

— o ile zaś upłynął już jednoroczny okres pracy — prawo do zapłaty w wysokości 1-miesięcznego zarobku.

Zapłatę tę winni otrzymać pracownicy niezależnie od wynagrodzenia, należnego im z tytułu wypowiedzenia umowy o pracę.

Jeżeli pracownik umysłowy uzyskał już prawo do miesięcznego urlopu i wobec rozwiązania z nim umowy o pracę przez przedsiębiorcę otrzymał zapłatę za czas przysługującego mu urlopu na mocy § 22 rozporządzenia,—nie przysługuje mu w tym samym roku kalendarzowym prawo do urlopu, chociażby w przedsiębiorstwie, z którem zawarł nową umowę o pracę, upłynął już półroczny okres nieprzerwanej pracy. W tym wypadku przedsiębiorca ma prawo odmówić pracownikowi umysłowemu udzielenia urlopu, o ile udowodni, że w tym samym roku kalendarzowym pracownik bądź korzystał już z 1-miesięcznego urlopu w innem przedsiębiorstwie, bądź też otrzymał w tem przedsiębiorstwie z tego tytułu przy rozwiązaniu umowy o pracę wynagrodzenie w wysokości 1-miesięcznego zarobku.

Do § 28.

Przez użyty w tym § termin „dni robocze" nie należy rozumieć tylko dni, w których pracownik istotnie pracował w okresie ostatnich 3 miesięcy, lecz wszystkie dni, w których praca odbywa się normalnie bez żadnej redukcji dni pracy, a więc w zakładach o ruchu ciągłym, w których pracownicy pracują przeciętnie 56 godzin tygodniowo— wszystkie kolejne dni kalendarzowe w okresie ostatnich 3-ch miesięcy; w zakładach o ruchu ciągłym, w których pracownicy pracują przeciętnie 48 godzin tygodniowo—podobnież, lecz z potrąceniem jednego dnia w każdym tygodniu, a w pozostałych zakładach pracy— z potrąceniem wszystkich niedziel i dni świątecznych.

Główny Inspektor Pracy:
M. Klott.

OKÓLNIK Nr. 27/24

z dnia 26 czerwca 1924 r.

w sprawie urlopów pracowników w razie rozwiązania umowy o pracę.

Do Panów Inspektorów Pracy wszystkich Okręgów i Obwodów.

Ponieważ stosowanie przepisu ust. 1-go art. 3 ustawy z dnia 16 maja 1922 r. o urlopach dla pracowników, zatrudnionych w przemyśle i handlu, wywołuje często wątpliwości, podaję Panom do wiadomości zasady, jakiemi należy się kierować przy ich rozstrzyganiu:

1) Rozwiązanie umowy o pracę przez pracownika powoduje utratę prawa pracownika do urlopu, o ile okoliczności, pociągające za sobą rozwiązanie umowy o pracę, zaszły po stronie pracownika.

2) Rozwiązanie umowy o pracę przez przedsiębiorcę nie powoduje utraty prawa pracownika do urlopu, o ile okoliczności, pociągające za sobą rozwiązanie umowy o pracę, zaszły po stronie przedsiębiorcy.

3) O ile okoliczności, pociągające za sobą rozwiązanie umowy o pracę nie zaszły ani po stronie pracownika, ani po stronie przedsiębiorcy, lub o ile rozwiązanie umowy o pracę nastąpiło na podstawie wzajemnego porozumienia pracownika i przedsiębiorcy, — pracownik nie traci prawa do urlopu.

Jako ilustrację zastosowania powyższych zasad w poszczególnych wypadkach rozwiązania umowy o pracę, przewidzianych w przepisach ustaw przemysłowych lub o pracy w przemyśle b. państw zaborczych, podaję następujący podział tych przepisów według punktów:

A. Dla b. zaboru rosyjskiego.

Punkt 1) powyższych zasad stosuje się do art. 61 p. 4 (o ile umowa wypowiedziana jest przez pracownika), art. 61 p. 5, 6 i 7, art. 62 p. 1, 2, 3, 4, 5 (art. 62 p. 2—patrz wyjaśnienie Zgromadzenia Ogólnego Sądu Najwyższego z dn. 20 grudnia 1923 r., okólnik Głównego Inspektora Pracy № 16/24), art. 63 p. 4 i 5.

Punkt 2) — stosuje się do art. 61 p. 4 (o ile umowa wypowiedziana jest przez przedsiębiorcę), art. 63 p. 1 i 2.

Punkt 3)— stosuje się do art. 61 p. 1, 2, 3 i 8 i art. 63 p. 3.

B. Dla b. zaboru austrjackiego.

Punkt 1) stosuje się do § 82.

Punkt 2) stosuje się do § 82-a punkty b, c, d, e i § 84.

Punkt 3) stosuje się do § 82-a punkt a i § 83.

C. Dla b. zaboru niemieckiego.

Punkt 1) stosuje się do § 123 i § 124 p. 1.

Punkt 2) stosuje się do § 124 punkty 2, 3, 4.

Punkt 3) stosuje się do § 124 p. 5.

Przy stosowaniu innych ustaw, dotyczących stosunków pracy (np. austrjackiej ustawy górniczej) należy kierować się zasadami analogicznemi.

Główny Inspektor Pracy:
M. Klott.

OKÓLNIK Nr. 30/24

z dnia 10 lipca 1924 r.

w sprawie nowych przepisów o ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków.

Do Panów Inspektorów Pracy wszystkich Okręgów i Obwodów na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

Zgodnie z art. 2 ustawy z d. 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. Nr. 16, poz. 148) w przedmiocie rozciągnięcia na obszar b. zaboru rosyjskiego obowiązujących na obszarze b. zaboru austrjackiego ustaw o obowiązkowem ubezpieczeniu robotników od wypadków i na mocy rozporządzenia z dn. 7 czerwca 1924 r. (Dz. U. Nr. 50, poz. 512), ustawy wymienione w art. 1 ustawy z d. 30 stycznia 1924 r. mają zastosowanie do przedsiębiorstw, wyszczególnionych pod punktami a, b i c § 1 rozporządzenia z d. 7 czerwca r. b. Powyższe ustawy nie są skodyfikowane, częściowo są przekazane przez Austrję, częściowo zaś są prawodawstwem polskiem. Począwszy od zasadniczej ustawy z dnia 28 grudnia 1887 roku w brzmieniu ustawy z dn. 7 lipca 1921 r., są one zgromadzone w książce, opracowanej przez J. Janellego, która na koszt Ministerstwa stopniowo dostarczana jest bezpośrednio przez wydawców do wszystkich urzędów Inspekcji Pracy.

Po 1 lipca r. b. rosyjskie ustawy o odszkodowaniu za nieszczęśliwe wypadki z 1903 r. i z 1911 r., a co zatem idzie wynikająca z nich ingerencja inspektorów pracy w sprawach o odszkodowania pozostają w mocy jedynie w stosunku do przedsiębiorstw, posiadających motor i zatrudniających poniżej 5 robotników, o ile przedsiębiorstwa takie nie należą do liczby wyszczególnionych pod punktem b) § 1 rozporządzenia z d. 7 czerwca 1924 r. W razie wypadków w tych przedsiębiorstwach Panowie Inspektorzy obowiązani są do dotychczasowego trybu postępowania i prowadzenia istniejących ksiąg i dokumentów (aktów ugody i niezgody).

Natomiast przy postępowaniu we wszystkich innych wypadkach udział Panów Inspektorów ogranicza się zgodnie z ustawą z d. 28 grudnia 1887 r. w brzmieniu ustawy z dn. 7 lipca 1921 r. (Dz. U. Nr. 65, poz. 413): 1) do otrzymywania za pośrednictwem starostwa (komisarjatu rządu) zawiadomienia o nieszczęśliwym wypadku (§ 30); 2) do brania udziału w dochodzeniu, zarządzanem przez władzę administracyjną na miejscu wypadku, o ile wypadek spowodował niezdolność do pracy dłużej niż 4 tygodnie trwającą lub śmierć ubezpieczonego (§ 31),—co posiada szczególnie ważne znaczenie dla pogłębienia wiadomości inspektora o warunkach bezpieczeństwa przy pracy; 3) do otrzymywania odpisu rezolucji Zakładu o stopniu niezdolności do pracy i wysokości przyznanego wynagrodze-

nia (§ 36); poza tem 4) do inspekcjonowania przedsiębiorstw na żądanie Zakładu Ubezpieczenia w wypadkach przewidzianych przez § 28; oraz 5) zgodnie z rozporządzeniem z d. 24 marca 1922 r. (Dz. U. Nr. 37, poz. 311), do współdziałania z Zakładem przy zaliczaniu przedsiębiorstw do klas niebezpieczeństwa, zwłaszcza gdy Zakład przyjmuje zwiększenie niebezpieczeństwa albo podaje w wątpliwość słuszność twierdzenia przedsiębiorcy o mniejszem niebezpieczeństwie (§ 9).

Żadnych innych uprawnień w zakresie ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków przedsiębiorstw, wymienionych w § 1 rozporządzenia z dn. 7 czerwca r. b., inspektorzy pracy nie posiadają. Nie mogą więc Panowie przyjmować od poszkodowanych w tych przedsiębiorstwach jakichkolwiek zażaleń lub skarg na postępowanie Zakładu, o którem rozstrzyga wyłącznie i bezapelacyjnie specjalny sąd rozjemczy (por. § 38 ustawy z 1887 r. w brzmieniu ustawy z 1921 r.).

W związku z tem również prowadzenie ewidencji wypadków w dawnych rozmiarach jest niemożliwe. W ogromnej większości w księdze ewidencyjnej zaznaczone będą jedynie dane według otrzymanych zawiadomień: Nr. bieżący wypadku, Firma oraz Nazwisko, stan i wiek poszkodowanego, Data i Nr. zawiadomienia (zamiast Daty otrzymania zawiadomienia od fabryki), Starostwo lub Komisarjat (zamiast Nr. wypadku według księgi fabrycznej), Grupa przemysłu, Data wypadku, Przyczyna wypadku, Następstwa wypadku; pozostałe punkty księgi ewidencyjnej pozostaną niewypełnione. Na zasadzie wyszczególnionych danych Panowie Inspektorzy będą mogli wypełniać w sprawozdaniach tabl. V w tej postaci, w jakiej nastąpił ostatni jej przedruk (bez rozdzielenia na Va i Vb).

Jednakże w okresie przejściowym na Panach Inspektorach spoczywać będą specjalne obowiązki, a mianowicie:

1) w stosunku do delegatów, wysłanych przez Zakład do każdego województwa w celu rejestracji przedsiębiorstw podlegających ubezpieczeniu oraz dotychczasowych rencistów — okazywanie im pomocy w obu kierunkach, a zwłaszcza: a) udostępnienie im aktów ugody w celu wydobycia z nich adresów i innych szczegółów, dotyczących rencistów; b) skierowywanie zgłaszających się poszkodowanych po 1 lipca r. b. do delegatów lub bezpośrednio do Zakładu (§ 9 rozporządzenia z d. 7 czerwca r. b.) oraz c) dopomaganie w zgłaszaniu przedsiębiorstw (§ 2 rozporządzenia z dn. 7 czerwca r. b.); przytem wszystkie formularze są bezpłatne;

2) w stosunku do poszkodowanych, posiadających tytuł prawny do otrzymania renty od Zakładu, oraz do poszkodowanych, którzy nie posiadają takiego tytułu bądź skutkiem tego, że wypadek zaszedł bezpośrednio przed 1 lipca r. b., bądź z powodu niedojścia do zgody co do wysokości odszkodowania.

Poszkodowani pierwszej kategorji po zgłoszeniu się otrzymają od 1 lipca r. b. od Zakładu dotychczasową rentę plus dodatek, obliczony w stosunku 720 zł. zarobku rocznego, t. j. 40 zł. miesięcznie dla 100% inwalidy.

Sprawy otwarte muszą być jeszcze załatwione według ustawy z 1903 r. albo 1911 r., przyczem w interesie poszkodowanych zaleca się Panom Inspektorom staranne indywidualizowanie tych spraw, a mianowicie:

I kapitalizowanie renty tylko na takich warunkach, które zapewniłyby poszkodowanemu większą korzyść niż otrzymywanie odpowiedniej renty z dodatkiem drożyźnianym;

II doprowadzenie do aktu zgody na warunkach nawet mniej korzystnych dla robotnika, jeżeli wypadek miał miejsce na krótko przed 1 lipca 1924 r., a poszkodowany zadawala się przewidzianą po tym terminie rentą z dodatkiem;

III doradzanie poszkodowanym kierowania na drogę sądową spraw, w których według wszelkiego prawdopodobieństwa uzyskać można znacznie lepsze warunki niż te, jakie ofiarowuje pracodawca, Zakład bowiem przejmuje z dnia 1 lipca r. b. wszelkie renty, a więc i te, które wynoszą więcej niż ustalony tymczasowo dodatek drożyźniany;

IV w razach wątpliwych przy niemożności dojścia do ugody Panowie Inspektorzy będą zawiadamiali o tych sprawach nieukończonych Zakład, który postąpi—według obowiązujących przepisów. To zn. w razie uznania przez Zakład, że sam wypadek i jego okoliczności nie podlegają żadnym wątpliwościom, poszkodowany będzie otrzymywał od d. 1 lipca r. b. należną mu rentę.

Główny Inspektor Pracy:
w/z *T. Ulanowski.*

Instrukcja dla Inspektorów pracy wszystkich okręgów i obwodów w sprawie grzywien.

Z dniem 1 lutego 1924 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 stycznia 1924 r. (Dz. U. Rz. P. № 9 poz. 89), ustalające zasady wymierzania i przerachowywania kar pieniężnych nakładanych przez sądy oraz w trybie administracyjnym i dyscyplinarnym. Rozporządzenie to nakazuje, że „w wyrokach, decyzjach i innych orzeczeniach, skazujących na grzywny (kary pieniężne), sądy i władze administracyjne będą je oznaczały wyłącznie w złotych" (§ 27); złoty jest równy frankowi złotemu, którego kurs ogłaszany jest (patrz ustawę z dnia 6 grudnia 1923 r. Dz.

U. Rz. P. № 127 poz. 1044, art. 3) przez Ministra Skarbu w „Monitorze Polskim" i podawany telegraficznie do wiadomości urzędów pocztowo-telegraficznych. Rozporządzenie z d. 21 stycznia 1924 r. zmienia zasady, zawarte w poprzednich rozporządzeniach o podniesieniu kar — Dzienniki Ustaw № 109 i № 135 z 1923 r. Dla orjentacji podaję Panom, niezależnie od załączonej tabelki, zasady przerachowania grzywien z przepisów prawnych, w których zakresie inspektorzy pracy orzekają, wnioskują lub oskarżają.

Zgodnie z § 25 Rozporządzenia z dnia 21 stycznia 1924 r. za podstawę przerachowania grzywny należy brać przepis późniejszy szczególny, zmieniający przepisy dawne; wobec tego przy przerachowaniu grzywien, nakładanych z mocy ustaw przemysłowych, należy brać stawki wymienione w Ustawie z d. 26 września 1922 r., nie zaś kwoty rublowe i koronowe odnośnych ustaw przemysłowych (względnie kwoty markowe ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu). W zastosowaniu § 19 Rozporządzenia z dnia 21 stycznia przerachowanie wyniesie od 2—1000 złotych (patrz załączoną tabelkę).

Kary z ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. Pr. P. P. № 65 poz. 394) ulegają różnemu przeliczeniu zależnie od tego, czy się je stosuje w sprawach zatargów rolnych, czy do zatargów pomiędzy właścicielami nieruchomości a dozorcami domów. W pierwszym wypadku bierze się za punkt wyjścia kwoty Ustawy z dnia 11 marca 1921 r. (Dz. U. Rz. P. № 26 poz. 147) i przerachowuje się je zgodnie z p. b § 19 Rozporządzenia z dnia 21 stycznia 1924 r. według stosunku 100 marek=0,5 złotych; w drugim zaś zastosowuje się przeliczenie z punktu a § 19 Rozporządzenia z dnia 21 stycznia 1924 r., a to ze względu na okoliczność, że Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. rozciągnięta została na sprawy zatargów dozorców domowych z właścicielami nieruchomości dopiero w 1920 r. i przerachowuje się kwoty wymienione w ustawie z dnia 1 sierpnia 1919 r. według stosunku: 100 marek=1 złoty.

Pamiętać należy, że w orzeczeniach i wyrokach wymienia się kwoty złotowe, zaś organ egzekwujący karę przerachowuje na marki podług kursu w dniu uiszczenia (§§ 28 i 29 Rozporządzenia z dnia 21 stycznia 1924 r.). Podobny system zabezpiecza grzywnę od deprecjacji i czyni bezowocnem zgłaszanie odwołań dla wygrania na czasie i ewentualnym spadku waluty, jak to się praktykuje dotychczas. Z drugiej jednak strony i organ orzekający jest obowiązany do tem skrupulatniejszego i ostrożniejszego ich wymierzania; wykroczenie, ulegające karze, winno być stwierdzone protokularnie, jak to już okólnikiem Głównego Inspektora Pracy № 34 z d. 12/VII 1924 r. było Panom Inspektorom, urzędującym na terenie b. zaboru rosyjskiego, zalecone. W protokule należy wymienić imię, nazwisko i urząd sporządzającego protokuł, a także imię i nazwisko właściciela zakładu oraz zarządzającego w rozumieniu art. 90 Ustawy o pracy w przemyśle; winno też być uwidocznione, czy zarządzający jest mianowany we właściwym trybie przewidzianym w ustawie o pracy w przemyśle (art. 91— powiadomienie inspektora pracy w terminie siedmiodniowym), czy jest tylko faktycznym zarządzającym; brak powiadomienia inspektora pracy stanowi samo przez się wykroczenie, karalne z mocy uwagi do art. 213 Ustawy o pracy w przemyśle.

Poza tem protokuł winien być dokładnym obrazem istniejącego stanu rzeczy, ustalającym okoliczności w sposób zupełnie wyraźny; należy więc wymieniać z imienia i nazwiska, czyje książeczki obrachunkowe są prowadzone nieprawidłowo, komu nie zostały wydane wcale, zaznaczając, że wymienieni robotnicy pracują dłużej niż 7 dni, zajęci są robotami stanowiącemi bezpośredni przedmiot działalności przedsiębiorstwa (w przeciwnym razie książeczki mogą nie być wydane — art. 94 i 96 Ustawy o pracy w przemyśle). Należy też szczegółowo wskazać, jakich brak poza tem książek fabrycznych, jakie ogłoszenia nie są wywieszone i t. p. Protokuł winien być podpisany przez inspektora pracy, zarządzającego przedsiębiorstwem i dwóch świadków; brak któregokolwiek podpisu winien być omówiony w samym protokule z wyjaśnieniem powodów.

Orzeczenie winno zawierać dokładny opis wykroczenia, z powołaniem się na protokuł, ze wskazaniem przepisów prawnych, które zostały przekroczone, i przepisów zawierających sankcje karne dla danego wykroczenia. Jako przykład podobnego orzeczenia podaje się następujący schemat.

Po opisie wykroczenia ze wskazaniem przepisów, które zostały pogwałcone, i z powołaniem się na protokuł następujący: „Zważywszy powyższe (albo biorąc pod uwagę okoliczności powyższe) inspektor pracy NN. na mocy art. 12 Dekretu tymczasowego z d. 3 stycznia 1919 r. o urządzeniu i działalności inspekcji pracy (Dz. Pr. P. P. № 5 poz. 90) art. art.[1]) Ustawy o pracy w przemyśle, art. art. Ustawy z dnia 26 września 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 83 poz. 789), względnie o ile chodzi o niestawiennictwo na komisje rozjemcze dla spraw właścicieli nieruchomości i dozorców domowych,—art. art. Ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. Pr. P. P. № 63 poz. 394) i Ustawy z dnia 23 stycznia 1920 r. (Dz. U. Rz. P. № 8 poz. 53) oraz §§ 19 części I punktu a (o ile chodzi o ustawę z dnia 23 stycznia 1920 r.) lub c (o ile chodzi o ustawę z dnia 26 września 1922 r.) Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 stycznia 1924 r.

[1]) Tutaj powołuje się art. 212—214 z wymienieniem punktów.

(Dz. U. Rz. P. № 9 poz. 89) postanawia nałożyć na XX grzywnę:

za trzymanie N robotników bez książeczek obrachunkowych . . . . złotych
za niewywieszenie ogłoszenia o adresie inspekt. pracy . . . . . „
za nieprowadzenie księgi nieszczęśliwych wypadków . . . . . „
i t. d.
a razem . . . złotych

Dalej następuje zaznaczenie, na jakie conto kary należy wnosić (Dział II § 11 budżetu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej) i wskazanie trybu odwołania do Głównego Inspektora Pracy.

Zalecając powyższy schemat, nie krępuję bynajmniej inicjatywy Panów Inspektorów w kierunku rozwijania i doskonalenia wzorów orzeczeń karnych, wszelkie wnioski i uwagi Panów w tym przedmiocie będą przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej przychylnie rozpatrzone.

Rozporządzenie z dnia 21 stycznia 1924 r., jak podano wyżej, weszło w życie z dniem 1 lutego 1924 r. Postanowienia jego obowiązują bezwarunkowo w wypadkach wykroczeń popełnionych po dniu 31 stycznia 1924 r., w b. dzielnicach rosyjskiej i austrjackiej stosuje się omawiane rozporządzenie także w przypadku osądzenia wykroczeń popełnionych przed dniem 1 lutego 1924 r. (patrz § 3 p. 1 Rozporządzenia z dnia 21 stycznia 1924 r.) i § 2 Rozporządzenia R. M. z d. 19 marca 1924 r. Dz. U. Rz. P. № 30 poz. 302. Dla Panów Inspektorów, urzędujących na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego, ważne są postanowienia § 32, zresztą wszyscy Panowie Inspektorzy powinni dokładnie zaznajomić się z nowemi przepisami.

Szczegółowe systematyczne przerachowanie grzywien jest załączone w specjalnej tabelce.

Kierownik Ministerstwa
G. Simon

Załącznik

Tabelka przerachowania grzywien na mocy Rozporządzenia R. M.

z dnia 21 stycznia 1924 r.

Przy przerachowaniu należy kierować się przepisami §§ 2 — 22 Rozporządzenia z d. 21 stycznia 1924 r., zastosowanemi do poszczególnych przepisów dzielnicowych i do ogólno-polskich. Najważniejsze dla inspekcji pracy przeliczenia podaje się poniżej.

I. W: 1) „Die Gewerbeordnung für das Deutsche Reich und Preussen".

2) Austrjackiej ustawie przemysłowej (co do artykułów znowelizowanych ustawą z d. 26 września 1922 r. patrz niżej IV, 2), 3) Rozp. z d. 15.VI 1919 r. (Dz. U. Min. b. Dz. Pr. № 31).

1919 r. 3) W art. 13 Dekretu z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych (Dz. U. Rz. P. № 15 poz. 209) w miejsce kwot markowych wstępuje ta sama liczba złotych.

II. 1. W ustawie z dn. 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. Nr. 2 1920 rok. 1920 r. poz. 7) przy uwzględnieniu art. 9 Ustawy z dn. 26 września 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 88, poz. 789) grzywny będą wynosiły 10 do 1000 zł.

2. W Ustawie z d. 23 stycznia 1920 r. o rozszerzeniu działalności przepisów ustawy z d. 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. Pr. P. P. Nr. 65, poz. 394) na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości a dozorcami domowymi grzywny będą wynosiły:

art. 6 Ustawy z d. 1 sierpnia 1919 r.	zamiast	5 mk.	— 1/20 zł.
	„	50 „	— 1/2 „
	„	100 „	— 1 „
	„	2000 „	—20 „
art. 7	„	3000 „	—30 „
	„	50 (j. w.)	— 1/2 „
art. 14	„	200 mk.	— 2 „
	„	3000 (j. w.)	—30 „

III. W ustawie z d. 11 sierpnia 1921 r. w przedmiocie zmiany Ustawy z d. 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr. 26, poz. 147) grzywny będą wynosiły:

art. 2	zamiast	50 mk.	— 1/4 zł.
	„	500 „	— 2 1/2 „
1921 r.	„	1000 „	— 5 „
	„	20000 „	— 100 „
art. 3	„	250 „	— 1 1/4 „
	„	2500 „	— 1 1/2 „
	„	5000 „	— 25 „
	„	100000 „	— 500 „

IV. 1. W Ustawie z dn. 16 maja 1922 r. o urlopach dla pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. Nr. 40, poz. 334) wymieniona w art. 10 grzywna 50000 marek będzie wynosiła 100 złotych.

2. W Ustawie z d. 26 września 1922 r. 1922 r. o zmianie artykułów rosyjskiej ustawy o pracy w przemyśle, austrjackiej Ustawy przemysłowej w brzmieniu noweli z d. 5 lutego 1907 r., Ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r.

o czasie pracy w przemyśle i handlu, dotyczących wymiaru grzywien za przekroczenie przepisów prawnych w stosunku pracy w przemyśle (Dz. U. R. P. Nr. 88, poz. 789), przerachowanie będzie następujące:

zamiast	1000 mk.	—	2 zł.
„	3000 „	—	6 „
„	5000 „	—	10 „
„	25000 „	—	50 „
„	50000 „	—	100 „
„	100000 „	—	200 „
„	300000 „	—	600 „
„	500000 „	—	1000 „

WYJAŚNIENIA I OPINJE DEPARTAMENTU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

A. Wyjaśnienia

Na zasadzie art. 102 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. o ubezpieczeniu na wypadek choroby (Dz. U. Rz. P. № 44, poz. 272).

Przyjmowanie i zwalnianie pracowników Kas Chorych.

...W myśl art. 73, III powołanej ustawy, powołanie i zwalnianie pracowników Kas Chorych odbywać się winno wyłącznie na wniosek Dyrektorów tych Kas. Przyjmowanie lub zwalnianie wspomnianych pracowników bezpośrednio przez Zarządy Kas Chorych jest ustawowo nieuzasadnione, a przeto nieważne.

(Pismo do Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń w Poznaniu z dn. 23 lutego 1924 r.).

Kompetencja Komisji Pojednawczej do spraw z lekarzami.

...Zakres kompetencji Komisji Pojednawczej do spraw z lekarzami, przewidzianej w art. 84 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby (Dz. U. Rz. P. № 44 poz. 272) obejmuje: 1) spory wynikłe na tle zawartej pomiędzy Zarządami Kas a lekarzami umowy, oraz 2) spory wynikłe na tle wykonywania przez tych lekarzy praktyki lekarskiej na rzecz Kas Chorych.

(Pismo do Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń w Warszawie z d. 23 lutego 1924 r.).

Wybór i skład Komisyj, powoływanych przez Rady Kas Chorych oraz głosowanie Przewodniczącego Rady.

...Wobec tego, że ustawa z dnia 19 maja 1920 r. nie zawiera żadnych przepisów co do tworzenia i składu Komisyj, powołanych przez organy Kasy dla wykonania pewnych określonych czynności, w zakresie odnośnego organu, przyjąć należy jako zasadę, że zarówno powołanie Komisji, jako też określenie jej składu, t. j. czy ma się składać z członków danego organu, czy z innych osób i jakich, oraz czy zachowany ma być stosunek procentowy pracodawców do ubezpieczonych, zależne są wyłącznie od przyjętej w zwykłym trybie uchwały.

Przewodniczący Rady Kasy przez przyjęcie swego wyboru nie traci pełni praw, przysługujących mu jako członkowi Rady, a zatem nie traci i prawa głosu. Odmówienie mu prawa głosu naruszałoby przytem stosunek procentowy przedstawicieli obydwóch grup, przewidziany w ustawie.

Wobec tego, że powołana ustawa w art. 67 punkt I wymaga — dla uchwały Rady Kasy — zwykłej większości głosów, należy przyjąć, że w razie równości głosów wniosek upada.

(Pismo do Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń w Warszawie z d. 14 marca 1924 r.).

B. Opinje

W przedmiocie przepisów wyborczych z dnia 21 marca 1921 r. (Dz. U. Rz. P. № 35, poz. 211).

...Za podstawę wyborów do władz Kasy, zarówno do Zarządu, jak do Rady, uważać należy stan faktyczny członków Kasy, ustalony w spisie wyborców, w dniu jego wyłożenia, z uwzględnieniem okresu reklamacji, przewidzianego w § 6 rozporządzenia z dnia 21 marca 1921 r. (Dz. U. Rz. P. № 35, poz. 211), a które odnosić się mogą wyłącznie do stwierdzenia, czy dana osoba w dniu wyłożenia posiada członkostwo Kasy. Późniejsze po dniu tym fluktuacje w faktycznym stanie członkostwa Kasy nie mają być brane pod uwagę.

Przepisy, dotyczące reklamacji, wymienione w § 40, lit. d powołanego rozporządzenia, odnoszą się wyłącznie do reklamacyj, przewidzianych w § 16 tegoż rozporządzenia.

W razie wybrania Delegata Rady do Zarządu Kasy lub Komisji Rozjemczej, na jego miejsce wchodzi kolejny zastępca z tej samej listy na tak długo, dopóki delegat, którego on zastępuje, pozostaje członkiem Zarządu względnie Komisji Rozjemczej, nie zaś na pozostały okres kadencji.

(Pismo do Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń w Warszawie z d. 12 stycznia 1924 r.).

Komisje pojednawcze dla spraw z lekarzami.

...Art. 84 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. (Dz. U. Rz. P. № 44, poz. 272) przewiduje tworzenie Komisyj Pojednawczych dla rozstrzygania sporów pomiędzy Zarządami Kas a lekarzami. Ponieważ powołana ustawa specjalnego omówienia, kogo w jej znaczeniu uważa się za lekarza, nie zawiera, rozumieć należy, że termin ten używa w znaczeniu obowiązujących odnośnych ustaw. Zarówno ustawa z dnia 2 grudnia 1921 r. w przedmiocie wykonywania praktyki lekarskiej (Dz. U. Rz. P. № 105, poz. 762) w art. 2 i 3, jak ustawa z dnia 2 grudnia 1921 r. o ustroju i zakresie działania Izb lekarskich (Dz. U. Rz. P. № 105, poz. 763) w art. 2 przez słowo lekarz rozumieją wyłącznie dyplomowanych lekarzy wszechnauk lekarskich, im tylko przyznając prawo wykonywania praktyki lekarskiej oraz należenie z tego tytułu do organizacji Izb lekarskich. Że ustawa z dnia 19 maja 1920 r. wyżej powołana innego znaczenia słowa lekarz nie nadaje, wnosić można ze słów końcowych ustępu I art. 42, które głoszą:

„Czynności pomocnicze i t. d., jeżeli nie może być wezwany lekarz kasowy, lub inny lekarz dyplomowany". Ze słów tych wynika niedwuznacznie, że przez słowo lekarz kasowy rozumieć można wyłącznie lekarza dyplomatycznego. Zestawienie w pierwszem zdaniu tegoż art. 42 dyplomowanych lekarzy z lekarzami dentystycznymi nie oznacza bynajmniej ich zrównania, lecz jedynie uprawnienie t. zw. lekarzy dentystów, istniejących w b. Kongresówce oraz odpowiadających im specjalistów w innych dzielnicach, do wykonywania w Kasach Chorych samodzielnie pomocy w zakresie ich specjalności nie zaś tylko na zlecenie lekarza kasowego, jak to ma miejsce w odniesieniu do techników dentystycznych.

Z powiedzianego wyżej wynika, że ponieważ art. 84 cytowanej wyżej ustawy przewiduje komisje pojednawcze wyłącznie dla lekarzy, t. zw. zaś lekarze dentyści w znaczeniu prawnem lekarzami nie są, tworzenie osobnych komisyj dla spraw z lekarzami dentystami nie znajduje uzasadnienia ustawowego.

Brzmienie powołanego wyżej art. 84, ust. I „Urząd Ubezpieczeń tworzy Komisje Pojednawcze w każdym okręgu kasowym" nie upoważnia do tłumaczenia ich w sensie uprawnienia do tworzenia więcej niż jednej Komisji Pojednawczej dla jednego okręgu kasowego. Byłoby to zresztą niecelowe, wobec tego że w razie sporu w zakresie jakiej specjalności Komisja może zawezwać rzeczoznawców. Poza tem przeciwko tworzeniu specjalnej Komisji dla spraw z dentystami przemawia i to, że przedstawiciela względnie przedstawicieli lekarzy ze strony Kasy wybiera w myśl tegoż artykułu ogół lekarzy Kasy Chorych ze swego grona, lekarzami zaś Kasy Chorych są wyłącznie lekarze dyplomowani i w zebraniach tych lekarzy t. zw. lekarze dentyści udziału nie biorą.

Co się tyczy techniki utworzenia Komisji Pojednawczej, to odnośne zarządzenie co do wyboru przedstawicieli ze strony Zarządu Kasy lekarzy kasowych, jak również kontrola nad przeprowadzeniem tych wyborów, oraz wezwanie odnośnej Izby lekarskiej do wyznaczenia swego przedstawiciela należy do Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń. Czynność przeprowadzenia wyboru odnośnych przedstawicieli wykonać winien Zarząd Kasy Chorych.

(Pismo do Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń w Warszawie z d. 11 lutego 1924 r.).

Lustracja Kas Chorych w zakresie lecznictwa.

...Lustracja Kas Chorych, przewidziana w § 8 p. 8 Statutu Okręgowego Związku Kas Chorych w Krakowie, odnosić się może do wszelkich czynności Kas Związkowych, a więc i do lecznictwa. Do przeprowadzenia pomienionej lustracji Związek użyć może osoby najbardziej do tego celu wskazanej w związku z przedmiotem lustracji, a więc do spraw lecznictwa odpowiednich lekarzy związkowych. Dla uniknięcia wszelkich pod tym względem wątpliwości Związek może wystąpić do Ministerstwa z wnioskiem o zatwierdzenie odnośnego uzupełnienia p. 8 § 8 Statutu.

(Pismo do Okręgowego Związku Kas Chorych w Krakowie z dn. 3 kwietnia 1924 r.).

Zawieszenie w czynnościach członka Zarządu Kasy Chorych.

...Członek organów Kasy Chorych traci mandat, o ile:

1. traci charakter ubezpieczonego względnie pracodawcy,
2. uznany został, na mocy wyroku sądowego, za niezdolnego do piastowania urzędów publicznych.

Sam fakt pozostawania pod dochodzeniem karnem nie powoduje utraty mandatu. Na wniosek Przewodniczącego Zarządu członek Zarządu może być jednak zawieszony w urzędowaniu przez władzę nadzorczą zależnie od okoliczności sprawy.

(Pismo do Kasy Chorych w Chrzanowie z dn. 3 kwietnia 1924 r.).

Wyjaśnienia art. 68, III ustawy z dnia 19 maja 1920 r.

...Art. 68, III ustawy z dnia 19 maja 1920 r. rozumieć należy w ten sposób, że normalnie (po upływie dwóch lat po pierwszych wyborach) każdy z członków Zarządu wybierany jest na okres 3 letni, nie zaś, że co 3 lata zmienia się cały skład Zarządu. Wynika to wyraźnie z dalszego ciągu tegoż ustępu, że „co rok w kolei starszeństwa ustę-

puje 1/3 część członków i zastępców..., a na miejsce ustępujących Rada Kasy wybiera nowych członków i ich zastępców. W pierwszych dwóch latach ustępująca 1/3 część członków zostaje wylosowana". Gdyby co 3 lata ustępowali wszyscy członkowie Zarządu, nie byłoby miejsca na ustępowanie w kolei starszeństwa. Celem tego przepisu jest zapewnienie ciągłości Zarządu.

(Pismo do Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń we Lwowie z dn. 15 kwietnia 1924 r.).

Korespondencja Kas Chorych.

...Pisma i dokumenty Kasy Chorych winny być podpisywane przez przewodniczącego Zarządu (względnie jego zastępcę), jako reprezentującego Kasę na zewnątrz, w myśl art. 74 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. (Dz. U. Rz. P. № 44, poz. 272) w wypadkach następujących:

1. gdy stwierdzają uchwały Zarządu, lub służą do uzasadnienia zobowiązań Kasy (§ 111 Statutu), jak również jej praw i pretensji (np. tyczące się zwrotów z tytułu art. 48 powołanej ustawy);
2. gdy mają charakter orzeczeń, z tytułu art. 76 cytowanej ustawy;
3. gdy wynikają z wykonania ustawowych przepisów w stosunku do władz nadzorczych (art. 73, II, IV i V oraz art. 75 tejże ustawy).

Inne pisma i dokumenty, chociażby kierowane do władz nadzorczych, a więc pisma o charakterze informacyjnym, z żądaniem wyjaśnień co do wykonania obowiązujących przepisów, zawierające wykazy statystyczne i t. p., nie wymagają podpisu Przewodniczącego Zarządu i mogą być podpisywane przez Dyrektora Kasy względnie innego urzędnika Kasy, uprawnionego do tych czynności przez Zarząd, w myśl § 108 ustęp końcowy Statutu.

(Pismo do Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń w Warszawie z dnia 15 kwietnia 1924 r.).

W przedmiocie interpretacji art. 4 ust. I ustawy z dnia 19 maja 1920 r.

...Za osoby, zastępujące bezpośrednio właścicieli przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych, uważać należy w myśl art. 4 ust. I ustawy z dnia 19 maja 1920 r. wyłącznie dyrektorów naczelnych oraz dyrektorów prokurentów. Słowa umieszczone w nawiasie nie mają charakteru przykładowego, lecz są wyszczególnieniem osób, do których przepis tego artykułu i ustępu się stosuje.

Dyrektorowie prowincjonalnych oddziałów, banków lub filji innych przedsiębiorstw handlowych lub przemysłowych winni być, przy stosowaniu przepisu art. 4 ust. 1 powołanej wyżej ustawy, zrównani z dyrektorami naczelnymi Centrali, o ile mają charakter i prawa dyrektorów naczelnych.

(Pismo do Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń w Warszawie z dn. 22 stycznia 1924 r.).

Świadczenia Kasy na rzecz uszkodzonych przez psa wściekłego.

...Uszkodzenia na zdrowiu spowodowane uszkodzeniem przez psa wściekłego winny być traktowane przez Kasę Chorych narówni z chorobami, wynikłemi z innych przyczyn.

(Pismo do Zarządu Powiatowej Kasy Chorych w Żywcu z dn. 14 lutego 1924 r.).

Zasiłek w razie wydania na świat noworodka martwego.

...Przy rozstrzyganiu kwestji, czy położnicy, która wydała na świat noworodka martwego, przysługuje zasiłek połogowy, czy też chorobowy, decydującym jest fakt, w jakiem stadjum rozwoju wydany płód się znajdował. Jeżeli według orzeczenia lekarza kasowego, względnie kasowej akuszerki znajdował się on w tym stopniu rozwoju, że po oddzieleniu od łona matki miał warunki dalszego życia, wydanie na świat bez względu na to, czy płód jest żywy czy martwy, uważać należy za połóg i przyznać matce zasiłek połogowy, jeżeli zaś znajdował się w stopniu rozwoju, który możność życia wykluczał, wydanie na świat uważać należy za poronienie, zaś stan matki za komplikację chorobową, uzasadniającą otrzymywanie zasiłku chorobowego.

(Pismo do Okręgowego Związku Kas Chorych w Krakowie z d. 19 marca 1924 r.).

OKÓLNIKI O OPIECE SPOŁECZNEJ I POŚREDNICTWIE PRACY

OKÓLNIK № 329
z dnia 4 kwietnia 1924 r.

dotyczący kierowania i przyjmowania inwalidów wojennych i weteranów powstań narodowych do zakładów opieki zamkniętej.

Do Panów Wojewodów, Pana Delegata Rządu w Wilnie, Pana Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej przesyła do zastosowania Instrukcję dla władz administracyjnych II instancji w przedmiocie kierowania i przyjmowania inwalidów wojennych, niezdolnych do samodzielnego zarobkowania i pozbawionych opieki oraz weteranów powstań narodowych — do Zakładów Opieki Społecznej utrzymywanych z funduszów Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Równocześnie Ministerstwo zawiadamia, że z funduszów Ministerstwa są obecnie utrzymywane następujące Zakłady opieki zamkniętej dla inwalidów wojennych i weteranów powstań narodowych:

1. Dom inwalidów wojennych w Płocku.
2. Dom Inwalidy Polskiego w Wilnie.
3. Schronisko weteranów powstań narodowych w Warszawie.
4. Schronisko weteranów powstania r. 63 w Krakowie.
5. Oddział weteranów r. 63 w Domu Inw. Woj. w Płocku.

Nadto celom opieki zamkniętej nad inwalidami wojennymi służy Oddział ciężkoposzkodowanych inwalidów wojennych w Domu Inwalidów we Lwowie, pozostający narazie w administracji wojskowej.

Prócz tego na zasadzie osobnej umowy, która zostanie z polecenia Ministerstwa zawarta pomiędzy Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu a Krajowym Związkiem Komunalnym Województwa Poznańskiego, inwalidzi wojenni pochodzący ze wszystkich dzielnic Polski, zakwalifikowani do umieszczenia w zakładach opieki zamkniętej, będą przyjmowani na koszt Ministerstwa Pracy i O. S. do zakładów opiekuńczych i leczniczych (psychjatrycznych), prowadzonych i utrzymywanych przez wzmiankowany Krajowy Związek Komunalny i korzystali także ze wszystkich świadczeń przewidzianych powołanem w załączonej Instrukcji Rozporządzeniem z d. 11.VIII 1923 r. Dz. U. Rz. P. № 84 p. 659. Przy kierowaniu inwalidów wojennych do Zakładów Krajowego Związku Komunalnego obowiązuje z natury rzeczy tylko ustęp 4, 5, 6 i 7 załączonej Instrukcji.

W razie utworzenia nowych Domów Inwalidów Wojennych, Schronisk Weteranów lub innych podobnych Zakładów Opieki zamkniętej Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej prześle zawiadomienie o tem Urzędom Wojewódzkim.

Kierownik Ministerstwa
Pracy i Opieki Społecznej:
(—) *Gust. Simon.*

INSTRUKCJA

dla Urzędów Wojewódzkich (Komisarjatu Rządu na m. st. Warszawę i Delegatury Rządu w Wilnie) w przedmiocie kierowania i przyjmowania inwalidów wojennych niezdolnych do samodzielnego zarobkowania i pozbawionych opieki oraz weteranów powstań narodowych — do zakładów opieki zamkniętej, utrzymywanych z funduszów Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

1. Zakładami opieki zamkniętej nad inwalidami wojennymi, o których mowa w § 1 Rozp. z d. 11.VIII 1923 r. Dz. U. R. P. № 84 poz. 659 — są Domy Inwalidów Wojennych. Zakładami opieki zamkniętej nad weteranami powstań narodowych, o których mowa w art. 4 ustawy z d. 13/III 1922 r. Dz. U. Rz. P. № 26 p. 216 — są Domy lub Schroniska weteranów powstań narodowych.

2. Domy Inwalidów Wojennych i Schroniska weteranów mogą być, w razie potrzeby, złączone w jeden zakład, prowadzony pod wspólnym zarządem, lecz, w tym wypadku, Oddział weteranów powstań narodowych powinien być wyróżniony osobną tabliczką z napisem.

3. Domy Inwalidów Wojennych dzielą się w zasadzie na 3 Oddziały: 1) zupełnie niezdolnych do pracy, 2) zdolnych do lżejszej pracy w warsztatach zakładowych, 3) ociemniałych.

4. Umieszczanie inwalidów wojennych względnie weteranów powstań narodowych w zakładach opieki zamkniętej, znajdujących się na terenie danych Województw, jest niezależne od miejsca przynależności lub stałego pobytu inwalidów wojennych względnie weteranów.

5. Decyzja w sprawie przyjmowania kandydatów do Zakładów opieki zamkniętej, wymienionych powyżej pod 1), przysługuje Urzędom Wojewódzkim właściwym ze względu na siedzibę zakładu.

Urzędy te winny przesyłać innym Urzędom Wojewódzkim wykazy miejsc wolnych w zakładach i, w miarę rozporządzenia miejscami wolnemi w tychże zakładach, przyjmować do nich kandydatów, zaproponowanych przez Urzędy Wojewódzkie, nie posiadające w swym zarządzie zakładu opieki zamkniętej.

6. Sprawa załatwiania podań inwalidów wojennych względnie osób opiekujących się niemi — o umieszczenie w zakładach opieki zamkniętej, wymienionych powyżej pod 1), została uregulowana §§ 9—10 Rozp. z d. 11.VIII 1923 r. Dz. U. R. P. № 84, poz. 659.

7. Bezpośrednie skierowanie kandydatów do zakładów opieki zamkniętej wymienionych powyżej pod 1) i dopuszczenie do korzystania ze świadczeń tychże zakładów powinno się odbywać w sposób następujący:

a) Urząd Wojewódzki, właściwy ze względu na siedzibę zakładu, winien przesłać Urzędowi Wojewódzkiemu, proponującemu umieszczenie kandydata, odpowiedź, czy i kiedy kandydat może być przyjęty oraz równocześnie wydać stosowne polecenie kierownikowi zakładu w sprawie mającego się dokonać przyjęcia;

b) po otrzymaniu wspomnianej odpowiedzi powinien Urząd Wojewódzki, wysyłający kandydata, skierować go lub spowodować przez Starostwo skierowanie tegoż do lekarza powiatowego, w celu stwierdzenia, czy kandydat nie jest dotknięty chorobą zakaźną, która mogłaby się stać niebezpieczną dla pensjonarzy zakładu opieki zamkniętej.

W razie stwierdzenia choroby zakaźnej, Urząd Wojewódzki winien skierować kandydata do odpowiedniej lecz-

nicy na koszt M stwa Pracy i O. S. i dopiero po uleczeniu skierować do zakładu opieki zamkniętej.

W razie stwierdzenia, że kandydat nie jest zakaźnie chory, należy skierować go do zakładu opieki zamkniętej, zaopatrując w odpowiednie dokumenty (zawiadomienie kandydata o przyjęciu do zakładu opieki zamkniętej; notatka, czy kandydat otrzymał jakie świadczenia od Urzędu Wojewódzkiego i t. p.).

O ile kandydat do zakładu opieki zamkniętej jest Urzędowi Wojewódzkiemu przekazany przez zakład leczniczy M. S. Wojsk., obowiązek stwierdzenia, czy kandydat jest lub nie jest dotknięty chorobą zakaźną oraz leczenia tejże choroby spada na tenże zakład leczniczy.

c) Kierownik Zakładu opieki zamkniętej powinien odebrać od kandydata wspomniane wyżej dokumenty, zapoznać go z regulaminem zakładu i odebrać oświadczenie na piśmie lub ustne za protokułem stosownie podpisane, że kandydat poddaje się postanowieniom zawartym w regulaminie, zwłaszcza przepisom ogólnym, dotyczącym samowolnego opuszczenia zakładu. Następnie należy zbadać z jaką i w jakiej własnej odzieży i bieliźnie przybył kandydat, zliczyć sztuki i zapisać w przeznaczonej dla tegoż zanumerowanej książeczce pensjonarza zakładu, nadto zanotować w tejże ilość odzieży inwentarzowej (ubranie, obuwie, bielizna), która zostanie mu wydana do użytkowania, ewentualnie, o ile kandydat sobie tego życzy, przejąć na przechowanie, za pokwitowaniem, pieniądze lub kosztowności, stanowiące własność kandydata — wręczyć mu tę książeczkę i skierować go do lekarza zakładowego.

Lekarz zakładowy powinien zbadać nowo-przyjętego i zanotować w książeczce, na jaki oddział go przeznacza.

Następnie przed zajęciem przez pensjonarza miejsca na wskazanym Oddziale, należy wręczyć mu inwentarzową odzież i skierować go, o ile lekarz nie zarządzi inaczej, do łazienki, gdzie służba powinna odebrać od niego własną jego odzież (ubranie, obuwie, bieliznę) w celu oddania w Zakładzie na przechowanie.

8. Świadczenia, do których zakład opieki zamkniętej nad inwalidami wojennymi jest obowiązany wobec swoich pensjonarzy, zostały określone §§ 6 — 7 cytowanego Rozporządzenia z d. 11.VIII 1923 r. Świadczenia należne weteranom powstań narodowych zostaną ustalone osobnem rozporządzeniem; narazie należy stosować do nich świadczenia przysługujące inwalidom wojennym w myśl przytoczonego rozporządzenia.

9. Sprawa norm żywienia i sprawa prowadzenia warsztatów pracy w zakładach opieki zamkniętej dla inwalidów wojennych oraz zatrudnienia w nich pensjonarzy zostanie unormowana osobnemi instrukcjami.

10. Regulamin zakładu opieki zamkniętej, którego wzór jest załączony przy niniejszej instrukcji, jest ramowy. Według niego powinny być sporządzone egzemplarze regulaminu danych zakładów, przyczem w tytule w miejsce wyrazów: „Zakładów opieki zamkniętej" należy wpisać w dopełniaczu nazwę zakładu np. Regulamin Domu Inwalidów Wojennych w Płocku; Regulamin Schroniska weteranów powstań narodowych w Krakowie.

Właściwy Urząd Wojewódzki może, stosownie do warunków lokalnych, poczynić potrzebne zmiany w części II (porządek dzienny) regulaminu. Zmiany zasadnicze są dopuszczalne tylko za zgodą Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Odpis egzemplarza regulaminu załączonego przy niniejszem, stosownie zmienionego według warunków lokalnych oraz odpis Rozp. z d. 11.VIII 1923 r. Dz. U. R. P. № 84, poz. 659 winny być umieszczone na miejscu widocznem Zakładu. To samo dotyczy norm żywienia pensjonarzy i Rozporządzenia, które zostanie wydane w przedmiocie umieszczania weteranów powstań narodowych. Na egzemplarzach tych powinna być wybita pieczęć Urzędu Wojewódzkiego i zaznaczone zatwierdzenie regulaminu przez tenże Urząd.

Kierownik Ministerstwa
Pracy i Opieki Społecznej
Gust. Simon.

REGULAMIN

zakładu opieki zamkniętej nad inwalidami wojennymi niezdolnymi do samodzielnego zarobkowania i pozbawionymi opieki oraz nad weteranami powstań narodowych.

I. Przyjęcie.

Pensjonarze, przybywający po raz pierwszy do zakładu, winni:

1) niezwłocznie zgłosić się do Kierownika Zakładu względnie do jego zastępcy;

2) złożyć na ręce Kierownika względnie jego zastępcy dokumenty, otrzymane od władz, która ich wysyła, i podać uzupełniające wiadomości dotyczące ich osób, o ile te okażą się potrzebne;

3) zapoznać się z treścią Regulaminu Zakładu oraz złożyć oświadczenie na piśmie, że treść tę znają i że poddają się bez zastrzeżeń postanowieniom tegoż regulaminu;

4) wyliczyć sztuki odzieży własnej (ubranie, obuwie, bielizna), w której i z którą przy-

byli do Zakładu, oraz przedmioty wartościowe, które życzą sobie oddać na przechowanie;

5) przyjąć w posiadanie za pokwitowaniem książeczkę pensjonarza zakładu podpisaną przez Kierownika Zakładu;

6) poddać się zbadaniu przez lekarza zakładowego i spełnić bezpośrednio polecenia, o ile takie zostaną mu przez tegoż wydane;

7) wykąpać się w łazience Zakładu i po kąpieli ubrać się w odzież inwentarzową, swoją zaś oddać na przechowanie w zakładzie za pokwitowaniem;

8) udać się do pomieszczeń zakładowych i zająć wskazane im przez Kierownika Zakładu miejsce oraz przyjąć w posiadanie wyznaczone im do użytkowania przedmioty inwentarzowe.

II. Porządek dzienny.

1. Pensjonarze Zakładu powinni wstawać ze spoczynku nocnego o godzinie ustalonej przez Kierownika Zakładu (np. o godzinie 7 rano) i słać starannie swoje łóżko. Dłuższe leżenie w łóżku po spoczynku nocnym jest dopuszczalne tylko za zezwoleniem lekarza zakładowego.

Obłożnie chorzy lub ociemniali są zwolnieni od obowiązku słania łóżek.

2. Posiłek (według norm zatwierdzonych przez M. P. i O. S.) jest wydawany 3 lub 4 razy dziennie, w godzinach ustalonych przez Kierownika Zakładu, mianowicie:

śniadanie	o godz.	7 m. 30 rano;
obiad	„ „	12 w południe;
podwieczorek	„ „	4 po poł.;
wieczerza	„ „	7 wieczorem.

Posiłek może być przyjmowany tylko w pokoju stołowym. Jedynie inwalidzi wojenni obłożnie chorzy i weterani powstań narodowych mogą przyjmować pożywienie na salach sypialnych.

3. Przyjmowanie odwiedzających może się odbywać tylko w godzinach ustalonych przez Kierownika Zakładu, w innych zaś tylko za osobnem zezwoleniem Kierownika Zakładu.

Pobyt w Zakładzie po godzinie 9-ej wieczorem jest wzbroniony osobom postronnym, nie należącym do Zakładu.

4. O godzinie 9-ej wieczorem wszyscy pensjonarze Zakładu powinni znajdować się w łóżkach. Późniejsze udanie się na spoczynek jest dopuszczalne tylko za zezwoleniem Kierownika Zakładu w porozumieniu z lekarzem Zakładu.

5. Pensjonarze Domu winni kąpać się przynajmniej raz na miesiąc w godzinach wyznaczonych przez Kierownika Zakładu.

III. Współżycie.

1. W stosunku do kolegów i do personelu zakładowego obowiązuje pensjonarzy uprzejmość i przyzwoite formy towarzyskie.

Wobec kolegów, potrzebujących stałej opieki osób drugich, obowiązuje koleżeńska troskliwość.

2. Kierownik Zakładu wyznacza kolejno z grona pensjonarzy jednego delegata do pomocy administracji zakładowej w czynnościach gospodarczych według wskazówek Kierownika Zakładu.

Delegat ten ma prawo uczestniczyć przy wydawaniu produktów do kuchni i przy przygotowaniu oraz wydzielaniu pensjonarzom pożywienia.

3. Pensjonarze Zakładu obowiązani są zachowywać czystość osobistą i w swojem otoczeniu, pomagać czynnie posługaczom przy utrzymywaniu porządku w Zakładzie — nie wolno im pluć na podłogę i śmiecić na salach, schodach, podwórzu i w ogrodzie zakładowym.

4. Palenie tytoniu jest dozwolone tylko w pokojach wskazanych przez Kierownika Zakładu, zaś bezwzględnie zabronione w sypialni.

5. Śpiewanie i granie na instrumentach muzycznych w lokalach Zakładu po godz. 9-ej wieczorem jest niedopuszczalne.

Hałaśliwe zachowanie się w Zakładzie jest wzbronione.

6. Picie napojów alkoholowych i uprawianie gry hazardowej w lokalach Zakładu jest wzbronione i pociąga za sobą wydalenie z Zakładu.

7. Pensjonarze Zakładu mogą oddać za pokwitowaniem pieniądze i kosztowności na przechowanie Kierownikowi Zakładu.

Za zaginięcie przedmiotów, nieoddanych Kierownikowi na przechowanie, Zakład nie odpowiada.

IV. Użytkowanie odzieży i sprzętów.

1. Pensjonarze Zakładu są zobowiązani oszczędzać i chronić przed zniszczeniem inwentarzową odzież (ubranie, obuwie, bieliznę) i pościel i odpowiadają sądownie za rzeczy skarbowe, które zostały wydane z magazynu na czas pobytu w zakładzie.

2. Pensjonarze zwolnieni z Zakładu zobowiązani są zwrócić Kierownikowi Zakładu wszystkie rzeczy skarbowe, które zostały im wydane z magazynu, o ile zaś przebyli w Zakładzie przez rok, otrzymują na własność jeden komplet ubrania, 1 parę obuwia i 1 komplet bielizny osobistej, które im zostają wyznaczone przez Kierownika Zakładu.

Po oddaniu rzeczy skarbowych mogą pensjonarze odebrać ze składu własne ubranie i bieliznę, które oddali na przechowanie przy wstąpieniu do Zakładu.

3. Niszczenie sprzętów i urządzeń Zakładu jest wzbronione pod odpowiedzialnością sądową i może pociągać za sobą wydalenie z Zakładu.

4. Kradzież dokonana przez pensjonarzy Zakładu powoduje wydalenie winnych i pozwanie do odpowiedzialności sądowej.

V. Wychodzenie i wydalenie się z Zakładu oraz urlopy.

1. Pensjonarze Zakładu wychodzący z Zakładu na czas dłuższy, niż 4 godziny, winni zawiadomić o tem Kierownika Zakładu.

2. Wydalanie się pensjonarzy z Zakładu po godzinie 10-ej wieczorem lub na noc oraz na czas dłuższy niż jeden dzień, nie przekraczający jednak jednego tygodnia, jest dopuszczalne tylko za zezwoleniem Kierownika Zakładu, wydanem na zasadzie porozumienia się tegoż z lekarzem zakładowym.

3. Urlop dłuższy niż na jeden tydzień wymaga zezwolenia Urzędu Wojewódzkiego. Urlopowani nie tracą prawa do korzystania z pożywienia wydanego w czasie ich nieobecności lub do równoważnika pieniężnego, obliczonego według normy dziennej na żywność dla pensjonarzy Zakładu.

4. Pensjonarze, pragnący opuścić Zakład na stałe, winni wnieść przynajmniej na 1 miesiąc przed terminem, w którym życzą sobie Zakład opuścić, podanie do Urzędu Wojewódzkiego na ręce Kierownika Zakładu, odpowiednio uzasadnione. W wypadkach wyjątkowych, uznanych przez Urząd Wojewódzki za uzasadnione, powyższy termin miesięczny może być skrócony, jednak najwyżej do dni 14.

VI. Przepisy ogólne.

1. Książeczka pensjonarza służy pensjonarzom za legitymację wobec kierownictwa Zakładu i winna być utrzymana w czystości i porządku. Należy ją przedkładać Kierownikowi Zakładu na każde wezwanie w celu uczynienia w niej notatek, dotyczących rzeczy skarbowych, wydanych w użytkowanie oraz reparacji odzieży tudzież rzeczy oddanych przez pensjonarza na przechowanie, nadto wszelkich świadczeń, udzielanych przez Zakład.

2. Zakład odpowiada tylko za zachowanie się pensjonarzy w obrębie Zakładu.

3. Przekroczenie przepisów Regulaminu Zakładu pociąga za sobą, zależnie od jakości i stopnia przekroczenia, jedną z następujących kar: upomnienie ustne przez Kierownika Zakładu, upomnienie pisemne przez Starostwo, upomnienie pisemne przez Urząd Wojewódzki, wydalenie.

Pensjonarze, upomnieni pisemnie przez Urząd Wojewódzki, mogą być, w razie nowych wykroczeń, wydaleni bezzwłocznie.

4. Samowolne opuszczenie na stałe Zakładu powoduje utratę prawa do umieszczenia w Zakładzie i w zakładach podobnych na zasadzie postanowienia zawartego w § 8 Rozporządzenia z dnia 11.VIII 1923 r. w przedmiocie umieszczania inwalidów wojennych niezdolnych do samodzielnego zarobkowania i pozbawionych opieki — w zakładach opiekuńczych. Dz. U. Rz. P. Nr. 84 poz. 659.

OKÓLNIK Nr. 122/P

z d. 26 kwietnia 1924 r.

w sprawie obsadzenia posad strażników rzecznych przez inwalidów wojennych.

Do Panów Wojewodów, Pana Delegata Rządu w Wilnie.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej prosi Pana Wojewodę o wydanie podległym Mu P. U. P. P. zarządzeń, aby przy kierowaniu inwalidów wojennych, poszukujących pracy, do Państwowych Zarządów Dróg Wodnych, względnie — Zarządów rzek na wolne stanowiska strażników rzecznych (art. 53 ustawy inwalidzkiej)— miały na względzie: 1) że stanowiska te, jak wyjaśnia M-stwo Robót Publicznych, przeważnie nie mają stałego charakteru, a są sezonowe i kontraktowe, 2) że praca strażnika rzecznego wymaga pewnej fachowości (np. wprawy w kierowaniu łodzią przy wysokim stanie wody, a także znacznej siły fizycznej).

Należy przeto na stanowiska strażników rzecznych kierować tylko takich kandydatów z pośród inwalidów wojennych, którzy odpowiadają wskazanym w punkcie 2-gim kwalifikacjom, a przed doręczeniem im karty polecającej uprzedzić o warunkach wymienionych wyżej w p. 1-ym, o ile takowe zachodzą.

Za Ministra
T. Szubartowicz
Dyrektor Departamentu
Opieki Społecznej.

OKÓLNIK № 336

z dnia 30 kwietnia 1924 r.

Ministra Pracy i Opieki Społecznej po porozumieniu się z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie przejęcia i wykonywania zwierzchniej władzy nad fundacjami o celach opieki społecznej na obszarze województw: lwowskiego, krakowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego, poznańskiego i pomorskiego.

Z dniem 21 marca b. r. weszła w życie Ustawa z dn. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. № 92 poz. 726), podług której zwierzchnią władzą fundacyjną nad fundacjami o celach opieki społecznej, wymienionych w art. 2 powołanej Ustawy, jest Minister Pracy i Opieki Społecznej.

Od dnia 21 marca r. b. jako od dnia wejścia w życie Ustawy z dn. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej sprawy o legalizację fundacji o celach opieki społecznej,

wymienionych w art. 22 powołanej ustawy z dn. 16 sierpnia 1923 r., tudzież o legalizację statutów tych fundacyj kierowane być mają w celu uzyskania zatwierdzenia do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Pan Wojewoda Lwowski wezwie zarządy fundacji o celach opieki społecznej wymienionych w art. 2 ustawy o opiece społecznej, na obszarze województw: lwowskiego, krakowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego do złożenia na ręce Pana Wojewody, w terminie do dn. 1 lipca 1924 r., szczegółowych sprawozdań o stanie fundacji.

Sprawozdania, o których wyżej mowa, zawierać mają następujące szczegóły: nazwa fundacji, czas powstania fundacji i wskazanie władzy, która zatwierdziła statut fundacyjny, krótkie lecz treściwe opisanie przeznaczenia fundacji, opisanie majątku fundacyjnego z wymienieniem osób, biorących udział w Zarządzie i odpowiedzialnych za prawidłowy zarząd fundacji.

Również wojewodowie poznański i pomorski wezwą zarządy fundacji o celach opieki społecznej na podległych im obszarach do złożenia na ich ręce, w terminie do 1 lipca 1924 r., wyżej wspomnianych sprawozdań, do których ponadto dołączone być mają odpisy statutów fundacyjnych.

Sprawozdania, o których wyżej mowa, wojewodowie lwowski, poznański, pomorski nadesłać mają do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w terminie do 1 października 1924 r. i przedstawią równocześnie co do każdej fundacji umotywowany wniosek w tym względzie, czy zdaniem Wojewody dana fundacja z uwagi na cel, dla którego istnieje, jest fundacją wyłącznie opiekuńczo-społeczną w rozumieniu ustawy o opiece społecznej z dnia 16 sierpnia 1923 r., czy też fundacją mającą do spełnienia prócz celu opieki społecznej jeszcze inne cele.

Po otrzymaniu tych sprawozdań Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej po porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych zadecyduje o tych fundacjach, nad któremi zwierzchni nadzór należał dotąd do kompetencji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, czy podlegać będą po myśli przepisu art. 22 lit. b) i c) ustawy o opiece społecznej wyłącznej kompetencji Ministra Pracy i Opieki Społecznej, czy też Ministra Spraw Wewnętrznych.

Kierownik Ministerstwa
(—) *G. Simon*

PISMO OKÓLNE

z dnia 14 maja 1924 r.

w sprawie regulaminu Wojewódzkiej Komisji do Spraw Kolonij Letnich.

W myśl okólnika № 611/X z dn. 10/III r. b. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zawiadamia, że Regulamin dla Wojewódzkiej Komisji dla spraw kolonij letnich, wydany przez Pana Ministra Zdrowia Publicznego w związku z rozporządzeniem z dn. 22 lutego 1922 r. Monit. Pol. № 74 z dn. 31/III 1922 r. obowiązuje nadal ze zmianami wskazanemi w piśmie okólnem № 1225/X z dn. 28/III r. b.

Odpis regulaminu załącza się przy niniejszem.

Za Ministra:
T. Szubartowicz

REGULAMIN

Wojewódzkiej Komisji dla spraw kolonij letnich.

Cele.

§ 1. Celem skoordynowania prac Rządu, organów samorządowych i społeczeństwa w dziedzinie zapewnienia dzieciom i młodzieży możności korzystania z kolonij leczniczych, wypoczynkowych i półkolonij, powołuje się do życia na podstawie art. 2 p. 3 i art. 10 Zasadniczej Ustawy Sanitarnej oraz w myśl rozporządzenia p. Ministra Zdrowia Publicznego z dn. 22/II 1922 r. Monitor Polski № 74 z dn. 31/III 1922 r. Wojewódzkie Komisje do spraw kolonij letnich.

Zadania.

§ 2. Zadaniem Komisji jest:

a) współdziałanie w organizowaniu na terenie województwa kolonij leczniczych, wypoczynkowych i półkolonij i otoczenie ich opieką.
b) Kontrola nad prawidłowym doborem dzieci.
c) Rozciąganie dozoru nad prawidłową działalnością kolonij, oraz dążenie do uzgodnienia ich akcji.
d) Popieranie działalności władz komunalnych i organizacyj społecznych w przeprowadzeniu planowej akcji kolonij letnich.
e) Propaganda zadań i znaczenie kolonij letnich.
f) Rozdział sum dla poszczególnych kolonij.

Skład Komisji.

§ 3. W skład Wojewódzkiej Komisji do spraw kolonij letnich wchodzą:

1) jako przewodniczący, Naczelnik Wydziału Pracy i Opieki Społecznej Urz. Woj., jako zastępca przewodniczącego, Naczelnik Wydziału Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego, Delegat Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz 4 przedstawicieli organizacyj samorządowych i społecznych, mających za zadanie prowadzenie kolonij letnich względnie opiekę nad dziećmi.

§ 4. Wszyscy członkowie Komisji pełnią swe obowiązki bezpłatnie.

§ 5. Członkowie Komisji powołani są na lat 3.

§ 6. Członków Komisji powołuje Wojewoda, z wyjątkiem delegatów Ministerstw, których delegują właściwi Ministrowie.

Urzędowanie Komisji.

§ 7. Posiedzenia Komisji odbywają się w miarę potrzeby oraz w zależności od terminów, wskazanych w §§ 9 i 10 regulaminu, niemniej jednak jak 4 razy do roku.

§ 8. Z odbytych posiedzeń prowadzą się protokuły, których odpisy winny być rozsyłane zainteresowanym Ministerstwom.

§ 9. W połowie października każdego roku winny być załączane sprawozdania z działalności poszczególnych kolonij zarówno opisowe, jak rachunkowe i na podstawie zebranego materjału Wojewódzkie Komisje do spraw kolonij letnich winny opracować ogólne sprawozdanie i przesłać je zainteresowanym Ministerstwom niepóźniej niż 1 listopada danego roku.

§ 10. Na dzień 15 lutego każdego roku Komisje sporządzają dokładny plan działalności, umotywowany właściwym preliminarzem budżetowym i składają takowy Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej niepóźniej, niż 1 marca danego roku. Plan działania winien obejmować charakter kolonji (lecznicza, wypoczynkowa, półkolonja), wykaz miejscowości, liczbę dzieci, płeć i wiek.

§ 11. Komisje winny baczyć, aby preliminarze budżetowe uwzględniły jak najszerzej czynnik samorządowy, współudział samorządów i społeczeństwa, mając na uwadze, że akcja Rządu ma jedynie charakter pomocniczy.

§ 12. Komisjom Wojewódzkim pozostawia się szeroką inicjatywę w swojej działalności i realizacji zamierzeń, zależnie od indywidualnych potrzeb i charakteru danej miejscowości, lecz zasadnicze kontury akcji powinny być dostosowane do ogólnych wskazówek, rad oraz zleceń Rady Tymczasowej.

§ 13. Uruchomione kolonje letnie winny pozostawać przez cały czas swej działalności pod opieką Komisji.

Niezależnie od służbowych wizytacyj lekarza powiatowego kolonje winny być wizytowane przez przedstawicieli Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej i Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego względnie delegowanych członków Komisji.

Z odbytych inspekcyj prowadzi się protokuły, których odpisy otrzymują zainteresowane Ministerstwa.

§ 14. Rada Tymczasowa ustanowiona rozporządzeniem Ministra Zdrowia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i Ministrem Pracy i Opieki Społecznej z dnia 22.II 1922 r. jest naczelną i bezpośrednią władzą dla Komisyj Wojewódzkich.

Rada Tymczasowa opracowuje i dostarcza Komisjom schematy statystyczne do wypełnienia i zwrotu w terminie przez nią oznaczonym.

Do Rady Tymczasowej winny się zwracać Komisje wojewódzkie po wszelkie informacje oraz podawać wiadomości niezwłocznie w wypadkach wielkiej wagi, zaszłych w czasie trwania akcji kolonijnej.

OKÓLNIK № 338

z dnia 15 maja 1924 r.

Instrukcja dla Komisyj lekarskich dla spraw kapitalizacji rent inwalidów wojennych.

Do Panów Wojewodów, Pana Delegata Rządu w Wilnie i Pana Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej przesyła do zastosowania Instrukcję dla Komisyj lekarskich dla spraw kapitalizacji rent inwalidów wojennych.

Równocześnie Ministerstwo zawiadamia, że wydaje tę Instrukcję w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wojskowych i z Ministerstwem Skarbu, wobec czego przedstawiciele tych Ministerstw w Komisjach lekarskich dla spraw kapitalizacji rent inwalidów wojennych otrzymają od swoich władz zarządzenie stosowania się do wymienionej Instrukcji.

Kierownik Ministerstwa
Pracy i Opieki Społecznej:
G. Simon

INSTRUKCJA

dla Komisyj lekarskich dla spraw kapitalizacji rent inwalidów wojennych.

1. Podanie.

Komisja lekarska dla spraw kapitalizacji rent inwalidów wojennych bada stan zdrowia inwalidów wojennych, wnoszących podania o kapitalizację rent, w celu orzeczenia, czy stan ten może usprawiedliwić czasokres, jaki ma być brany za podstawę skapitalizowania renty w myśl §§ 1 — 2 rozp. z dn. 11/VIII, 1923 r. (Dz. U. R. P. № 84 p. 661).

Orzeczenia te mają służyć Urzędowi Wojewódzkiemu przy rozpatrywaniu podań inwalidów wojennych o kapitalizację rent za podstawę przewidywania, czy kapitalizacja renty jest celowa i zgodna z interesami Skarbu Państwa.

2. Przydział.

Komisja lekarska działa przy właściwym Urzędzie Wojewódzkim (Delegacji Rządu w Wil-

nie i Komisarjacie Rządu na m. st. Warszawę), z inicjatywy tegoż i w terminach przez niego wyznaczonych, w myśl §§ 8—9 powołanego rozporządzenia z dnia 11/VIII. 1923 r. oraz otrzymuje od tejże władzy lokal, pomoc kancelaryjną i protokulanta posiedzeń.

Członkowie Komisji powinni być mianowani na przeciąg roku kalendarzowego przez władze, które mają zastępować, przyczem lekarz — przedstawiciel Urzędu Wojewódzkiego jest zarazem przewodniczącym Komisji, Członkowie Komisji nie mają prawa do wynagrodzenia pieniężnego za udział w posiedzeniach Komisji.

3. Miejsce urzędowania.

Komisja lekarska urzęduje w siedzibie Urzędu Wojewódzkiego.

4. Tok posiedzenia.

Przewodniczący Komisji wyznacza porządek spraw na posiedzeniu i kieruje obradami, a po zakończeniu posiedzenia zwraca akta spraw załatwionych wraz z orzeczeniami Urzędowi Wojewódzkiemu.

Rozpatrywanie spraw odbywa się w porządku w/g załączonego wzoru protokółu badania inwalidy wojennego (zał. № 1).

Protokólant prowadzi protokół z przebiegu każdej sprawy i księgę protokółów z każdego posiedzenia w/g wzoru zał. 2 oraz wykaz alfabetyczny inwalidów wojennych badanych przez Komisję. Do niego również należy wypełnienie przed posiedzeniem Komisji rubryki I A. protokółu badania w/g danych zawartych w załącznikach do danego podania.

5. Odroczenie—wznowienie sprawy.

O ile Komisja Lekarska uzna, że wyniki badania lekarskiego są niedostateczne do orzeczenia, przewodniczący zarządza odroczenie sprawy. Celem odroczenia jest wyświetlenie sprawy przez zbadanie inwalidy wojennego w najbliższym zakładzie wojskowym leczniczym.

Na badanie w zakładzie wojskowym leczniczym kieruje inwalidę lekarz D. O. K., członek Komisji. Koszta tego badania pokrywa Ministerstwo Spraw Wojskowych z kredytów Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej administrowanych przez siebie.

Ponowne rozpatrzenie sprawy następuje po otrzymaniu przez Komisję orzeczenia lekarskiego, opartego na zbadaniu inwalidy wojennego w leczniczym zakładzie wojskowym.

6. Kolejność spraw.

Badania inwalidów wojennych, ubiegających się o kapitalizację rent, są dokonywane przez Komisję Lekarską w kolejności wpływu podań.

O ile inwalida wojenny powiadomiony o dniu, w którym ma być badany, nie może stawić się przed Komisję lekarską, może prosić o odroczenie sprawy. O ile nieobecność została usprawiedliwiona, sprawa ulega odroczeniu do następnego posiedzenia. W braku usprawiedliwienia nieobecności inwalidy wojennego wyznaczenie terminu załatwienia sprawy zależy od decyzji Urzędu Wojewódzkiego.

Kierownik Ministerstwa
Pracy i Opieki Społecznej:
G. Simon

Załącznik № 1
do Instrukcji dla Komisyj Lekarskich dla spraw kapitalizacji rent inwalidów wojennych.

Wzór

Miejsce urzędowania .....

PROTOKÓŁ

badania inwalidy wojennego n. n. .....

Dnia .....

I. Ustalono następujące dane:

A. (Na podstawie załączników do podania).

1. Imię i nazwisko inwalidy wojennego.
2. Miejsce i data urodzenia inwalidy wojennego.
3. Orzeczenie Komisji (super) — Rewizyjnej względnie Inwalidzkiej Komisji Odwoławczej.
4. Wysokość przyznanej renty inwalidzkiej.
5. Nr. książki inwalidzkiej, data wystawienia tejże.
6. Ujawnienie leczenia w zakładach leczniczych M. S. Wojsk.
7. Ujawnienie protezowania.
8. Ponowne orzeczenie Komisji wojskowo-lekarskiej, wydane dla celów kapitalizacji rent.

B. (Na podstawie ustnego oświadczenia inwalidy wojennego).

9. Krótka historja najbliższej rodziny inwalidy wojennego (stan zdrowia, ilość lat, zdolność do współpracy z inwalidą—rodziców, żony, dzieci, ewentualnie dane, dotyczące śmierci tychże i chorób, które śmierć wywołały).

II. Zbadano stan zdrowia inwalidy wojennego i

A. Ustalono co następuje:

a) wyniki badania ogólnego (wysokość, waga, obwód: szyi, klatki piersiowej, brzucha w wysokości pępka, budowa ciała, muskulatura, odżywianie, wyraz twarzy, cera, postawa, chód, kalectwo),
b) wyniki badania szczegółowego: (skóry, układu nerwowego, gruczołów, piersi i płuc, narządów krwionośnych, trawienia, moczowych, płciowych, aktu-

alnego stanu kalectwa, wpływu protezy na organizm).

B. Uznano powyższe wyniki za dostateczne niedostateczne i odroczono sprawę.

Dnia .....

Rozpatrzono następujące orzeczenie zakładu lecz. wojsk. wydane na zasadzie ambulatoryjnego zbadania:

..... i:

III. Wydano następujące orzeczenie:

1. Inwalida wojenny n. n. jest / nie jest zagrożony chorobą rokującą śmierć w czasie najbliższym lub stosunkowo bliskim, znacznie krótszym niż czas, na jaki ma być dokonana kapitalizacja renty.

Krótkie uzasadnienie:

2. Inwalida wojenny n. n. może / nie może wyzdrowieć w czasie najbliższym lub stosunkowo bliskim, znacznie krótszym, niż czas, na jaki ma być dokonana kapitalizacja renty.

Krótkie uzasadnienie:

3. Praca związana z rzemiosłem, przedsiębiorstwem, gospodarstwem, na które ma być dokonana kapitalizacja renty może / nie może być wykonywana przez inwalidę wojennego n. n. ze względu na stan jego zdrowia lub ze względów higjeny społecznej.

Krótkie uzasadnienie:

4. Wpływ pracy związanej z rzemiosłem, przedsiębiorstwem, gospodarstwem, na które ma być dokonana kapitalizacja renty będzie / nie będzie zgubny dla zdrowia inwalidy wojennego n. n. wpłynie / nie wpłynie na skrócenie czasu jego życia.

Krótkie uzasadnienie:

5. Współpraca najbliższej rodziny inwalidy wojennego n. n. ..... z tymże w rzemiośle, przedsiębiorstwie, gospodarstwie, na które ma być dokonana kapitalizacja renty może / nie może wywrzeć wpływ(u) na okoliczność będące przedmiotem pytania 3 i 4 ustępu III.

Podpisy:

Przewodniczący Komisji:

Członkowie Komisji:

Protokólant:

Uwaga: O ile nie nastąpiło odroczenie sprawy, należy wykreślić w rubryce II B ustęp: „dnia ..... rozpatrzono następujące orzeczenie zakładu leczniczo-wojskowego wydane na zasadzie ambulatoryjnego zbadania: ..... i"

Załącznik № 2
do Instrukcji dla Komisji lekarskiej dla spraw kapitalizacji rent inwalidów wojennych.

Wzór

KSIĘGA PROTOKÓŁÓW POSIEDZEŃ

Komisji lekarskiej dla spraw kapitalizacji rent inwalidów wojennych przy Urzędzie wojewódzkim w .....

Verte

Posiedzenie dnia .....

Skład Komisji:

Rozpatrzono sprawy:

Załatwiono sprawy:

Odroczono sprawy:

Podpis:

Przewodniczący Komisji:

Protokulant:

OKÓLNIK № 339

z dnia 15 maja 1924 r.

w sprawie ustalenia gmin obowiązanych do trwałej opieki.

Do Panów Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie i Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

W myśl przepisów obowiązujących do dnia 21 marca 1924 r., jako dnia wejścia w życie ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. № 92 poz. 726) Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej wydało w pismach okólnych i w poszczególnych sprawach opieki społecznej zarządzenia zbadania przynależności gminnej osób potrzebujących opieki, a to w celu wezwania tych gmin do udzielenia opieki.

Ponieważ cały szereg takich spraw nie został dotychczas zakończony, zaś powołana ustawa o opiece społecznej nie nakłada obowiązku opieki społecznej na gminę przynależności, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej niniejszem poleca we wszystkich sprawach, w których miała być ustalona przynależność gminna, przeprowadzić badania w celu ustalenia gminy obowiązanej do trwałej opieki w myśl art. 8 powołanej ustawy o opiece społecznej.

Wyjątek stanowią sprawy repatrjacji z zagranicy osób, które tam stały się ciężarem dobroczynności publicznej i o których repatrjację wystąpiły z żądaniem władze państw ob-

cych. Co do takich osób winna być ustalona ich przynależność państwowa (obywatelstwo) na podstawie ich przynależności gminnej i prócz tego winna być ustalona gmina, obowiązana do trwałej opieki w myśl przepisów ustawy o opiece społecznej.

Gdyby przynależność państwowa została ustalona na podstawie przynależności gminnej, zaś sprawa ustalenia gminy zobowiązanej do okazania opieki trwałej napotykała na trudności i opóźniała udzielenie danych, dotyczących obywatelstwa, dane dotyczące obywatelstwa winny być dostarczone Ministerstwu niezwłocznie, niezależnie od dalszych dochodzeń, dotyczących ustalenia gminy zobowiązanej do okazania opieki trwałej.

Kierownik Ministerstwa Pracy
i Opieki Społecznej: *G. Simon*

OKÓLNIK Nr. 123/P

z dnia 26 maja 1924 r.

w sprawie zatrudnienia inwalidów wojennych w państwowej służbie kolejowej.

Do Panów Wojewodów i Pana Delegata Rządu w Wilnie.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej podaje poniżej treść 4 ch okólników Ministerstwa Kolei Żelaznych w sprawie zatrudniania inwalidów wojennych w państwowej służbie kolejowej, stanowiących całokształt ogólnych przepisów Ministerstwa Kolei Żelaznych w tej sprawie.

Odpis.

Ministerstwo Kolei Żelaznych
Departament Administracyjny.
L. dz. 1/1280/2/22.

W sprawie zatrudniania inwalidów w służbie państwowej.

Do wszystkich Dyrekcyj Kolei Państwowych, Dyrekcji Budowy Kol. Państw. w Warszawie i Oddziału Budowy Kol. Państw. we Lwowie.

Na posiedzeniu w dniu 17 listopada 1921 r. wznowiła Rada Ministrów uchwałę, by w służbie państwowej obsadzano wakujące stanowiska w pierwszej linji zgłaszającymi się inwalidami, stosownie do ich kwalifikacyj.

Wobec znaczenia społecznego, jakiego nabrała kwestja zaopatrzenia inwalidów, podaje M. K. Z. poniżej ogólne wskazówki co do sposobu postępowania przy przyjmowaniu inwalidów do służby kolejowej, przyczem zaznacza się, że wobec wielkiego nadmiaru pracowników w obecnym czasie, nowe przyjęcia, a więc też i inwalidów mogą mieć miejsce tylko w wypadkach wyjątkowych, gdy rozchodzi się o obsadzenie stanowiska opróżnionego, na które niema odpowiedniego kandydata pośród pracowników zbędnych, do każdego jednak przyjęcia nowego kandydata zewnątrz jest potrzebne uprzednie zezwolenie M. K. Z.

Zgłaszający się inwalidzi mają przy obsadzaniu posad w służbie kolejowej pierwszeństwo przed wszystkimi innymi kandydatami, posiadającymi te same kwalifikacje. Przyjęcie inwalidy jest zależne od stopnia uzdolnienia fizycznego do pełnienia służby w danym dziale i od kwalifikacji, wymaganej dotychczasowemi przepisami. Uzdolnienie fizyczne winien konkretnie stwierdzić lekarz kolejowy, wskazując, czy kalectwo danego osobnika nie przeszkadza jego zatrudnieniu w danym dziale służby. Stopień ogólnej niezdolności do pracy winien być wyrażony w procentach. Zatrudnienie w służbie kolejowej osób, wykazujących na podstawie badania lekarskiego więcej, aniżeli 50% ogólnej niezdolności do pracy, jest wykluczone.

Następujące gałęzie zajęć względnie stanowiska nadają się do wyłącznego nawet obsadzenia inwalidami:

a) stanowiska:

1) bileterów, portjerów, konduktorów stacyjnych, odźwiernych,
2) stróżów wewnętrznych,
3) strażników zaporowych,
4) woźnych,

b) zajęcia:

1) lampiarzy,
2) zamiataczy,
3) uprzątaczy ubikacyj służbowych lokali noclegowych, ustępów,
4) przechowywaczy ręcznego bagażu,
5) zeszywaczy aktów i posłańców,
6) palaczy pieców mieszkaniowych,
7) obsługiwaczy mechanicznych obrotnic, suwnic i żórawi,
8) robotników w składnicach zasobów (rąbanie drzewa, przesiewanie węgla),
9) telefonistów,

o ile powyższe czynności nie są połączone z innem zajęciem, na które inwalida się nie nadaje.

Dyrekcje Kolei państwowych winny prowadzić dokładny spis tych stanowisk i ustalić w powyżej wymienionych gałęziach służby ilość inwalidów, których można przy danej pracy wyłącznie i stale zatrudniać.

Zgłaszający się o posadę inwalidzi winni prócz papierów osobistych dołączyć do podania dokumenty, stwierdzające ich stan inwalidzki, mianowicie: stopień niezdolności do pracy według ostatniego orzeczenia lekarskiego, tudzież ewentualnie uzyskane świadectwo zaopatrzenia w służbie cywilnej, względnie zaświadczenia władz wojskowych, polecających danych osobników do uwzględnienia w służbie państwowej.

Po przeprowadzeniu badania przez lekarza kolejowego (na koszt zgłaszającego się) i stwierdzenia kwalifikacji, Dyrekcja zapisuje zgłaszającego się inwalidę w osobną listę i zawiadamia go o tem z zaznaczeniem, że

powołanie go do służby kolejowej nastąpi w miarę wakansu na takie a takie stanowisko.

Powołanie do służby kolejowej należy uskuteczniać w następującej kolejności, licząc starszeństwo od daty wpływu podania.

W pierwszej linji mają być uwzględnieni byli pracownicy kolejowi, którzy się stali inwalidami, poza tem inwalidzi wojskowi z wojen o niepodległość Polski, następnie inwalidzi wojskowi z wielkiej wojny, byli wojskowi państw zoborczych.

Poszczególne, Dyrekcjom podległe, urzędy mają w razie opróżnienia stanowiska, nadającego się na obsadzenie przez inwalidę, zgłosić zapotrzebowanie Dyrekcji, która według wyżej wskazanej kolejności powoła daną osobę do służby kolejowej.

Powołanie nastąpić może w charakterze robotnika czasowego, stałego pracownika, kontraktowego, lub na próbę, stosownie do wymaganych przepisami warunków, przywiązanych do danego stanowiska.

Warszawa, dnia 14.II. 1922 r.

Podsekretarz Stanu: *Eberhardt*

Warszawa, dn. 29 kwietnia 1922 r.

Ministerstwo Kolei Żelaznych
Departament Administracyjny.

Wasza data 17.4.22 L. II/4. C. 3.809/22.
Nasza L. dz. I. 6497/2/22.

Do Dyrekcji Kolei Państwowych w Poznaniu.

Na powyższe sprawozdanie zawiadamia Ministerstwo Kolei Żelaznych, że postanowienia rozporządzenia Ministerstwa z dn. 12. 2. 22 L. 1280/2/22 odnośnie do zatrudnienia w służbie kolejowej inwalidów, u których stwierdzono więcej aniżeli 50% ogólnej niezdolności fizycznej do pracy, należy stosować tylko do nowo wstępujących do służby kolejowej inwalidów. Wobec czego nie należy zwalniać ciężko uszkodzonych inwalidów (ponad 50% niezdolności do pracy), będących już w służbie kolejowej w dniu ogłoszenia wyżej cytowanego rozporządzenia, o ile w danym dziale i zajęciu służbowem przedstawiają pełnowartościową siłę.

Inwalidów, pobierających prócz pełnych poborów kolejowych, wysokie renty inwalidzkie, należy odtąd zatrudniać wyłącznie w stosunku kontraktowym, lub jako pracowników dziennie płatnych.

Za Ministra:
Hojny
Zastępca Dyrektora Departamentu.

Do wszystkich Dyrekcyj Kolei Państwowych do wiadomości i analogicznego zastosowania.

Warszawa, d. 29 kwietnia 1922 r.

Za Ministra:
Hojny
Zastępca Dyrektora Departamentu.

Warszawa, dn. 28 grudnia 1922 r.

Ministerstwo Kolei Żelaznych
Departament Administracyjny.
L: I/18792/2/22
W sprawie zaopatrzenia inwalidów w służbie kolejowej.

Do wszystkich Dyrekcyj Kolei Państwowych, Dyrekcji Budowy Kolei Państwowych w Warszawie
(Dyr. Kol. Państw. w Katowicach do wiadomości)

Wobec konieczności umieszczenia pewnej ilości inwalidów w służbie kolejowej, szczególnie w tych Dyrekcjach, które nie zatrudniają dotychczas wogóle żadnych inwalidów, poleca się Dyrekcjom, by przy nowoprzyjęciach pracowników do zajęć służbowych, wyszczególnionych w rozporządzeniu Ministerstwa Kolei Żelaznych L: I/1280/2/22 z d. 14.II 1922 r., już teraz bezwzględnie dawały pierwszeństwo inwalidom wojennym.

Za Ministra:
Dr. Wróbel
Dyrektor Departamentu.

Warszawa, d. 30.III 1923 r.

Ministerstwo Kolei Żelaznych
Departament Administracyjny.

W sprawie przyjęcia inwalidów do służby kolejowej.

Do wszystkich Dyrekcji Kolei Państwowych.

Nawiązując do rozporządzenia M. K. Ż. z dnia 28/XII 1922 r. L. I. 18792/2/22, zawiadamia Ministerstwo Kolei Żelaznych, że inwalidzi, ubiegający się o przyjęcie do służby kolejowej, będą w przyszłości wnosili podanie do Dyrekcji za pośrednictwem poszczególnych Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy. Przy tej sposobności Ministerstwo Kolei Żelaznych przypomina odnośne postanowienia rozporządzenia z d. 14/II 1922 r. L. I. 1280/2/22, zwłaszcza co do obowiązku prowadzenia przez Dyrekcję ewidencji stanowisk w służbie kolejowej, zastrzeżonych dla inwalidów.

Za Ministra:
Dr. Wróbel
Dyrektor Departamentu.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej uprasza P. Wojewodę (P. Delegata Rządu) o podanie powyższego do wiadomości podwładnych(ego) Mu P. U. P. P.

Za Ministra:
T. Szubartowicz
Dyrektor Departamentu.

OKÓLNIK

z dnia 24 lipca 1924 r.

w sprawie oględzin lekarskich pensjonarzy przed przeniesieniem ich do innego zakładu.

Do Panów Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie i Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

Wobec tego, że w ostatnim czasie zdarzyły się przypadki przenoszenia z jednego zakładu do drugiego pensjonarzy, obarczonych chorobą zakaźną, co mogło przyczynić się do rozpowszechnienia chorób zakaźnych, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, powołując się na okólnik swój z dn. 15.IX 1923 za № 2438/IX, ponownie poleca wydanie odnośnych zarządzeń, zapobiegających na przyszłość powtórzeniu się podobnych wypadków, przedewszystkiem zaś, — by wychowańcy zakładów, przed przeniesieniem ich do innego zakładu, podlegali oględzinom lekarskim i byli zaopatrzeni w odnośne świadectwa lekarskie, stwierdzające istotny stan ich zdrowia.

Za Ministra: *G. Simon*
Podsekretarz Stanu.

OKÓLNIK

z dnia 18 sierpnia 1924 r.

W sprawie ponoszenia kosztów opieki społecznej nad dziećmi przebywającemi w zakładach.

Do Panów Wojewodów, Pana Delegata Rządu w Wilnie i Pana Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

W związku z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 29.VI b. r. w sprawie wykonywania opieki społecznej nad obywatelami polskimi, którzy w żadnej gminie Rzeczypospolitej Polskiej nie mają prawa do opieki trwałej oraz ponoszenia wynikających stąd kosztów (Dz. U. Rz. P. № 56/24 poz. 576) Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej komunikuje:

Dotychczas Skarb Państwa pokrywał koszty utrzymania dzieci, pozostających w zakładach, a nie posiadających prawa do opieki trwałej. Obecnie od dnia 30.VI b. r., t. j. od dnia wejścia w życie wspomnianego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (§ 7), obowiązek ten Państwa ustaje, a przechodzi aż do czasu zorganizowania samorządu wojewódzkiego na powiatowe związki komunalne oraz miasta wydzielone (§ 2).

Zważywszy jednak, że w okresie repatrjacji Ministerstwo umieściło w zakładach opiekuńczych znaczną liczbę dzieci, które przechodząc odrazu na utrzymanie samorządów obciążyłyby je niewspółmiernie do posiadanych środków finansowych, Ministerstwo w stosunku do tych dzieci nie uchyla nadal swej pomocy.

Pomoc polegać będzie na przyznawaniu subsydjów na podstawie dotychczasowej praktyki w granicach rozporządzalnych kredytów, przyczem pomoc nie będzie miała zastosowania do dzieci o nieustalonej przynależności gminnej, w stosunku do których Ministerstwo nie wyraziło zgody na pokrywanie kosztów ich utrzymania.

Na Panów Wojewodów (Pana Delegata Rządu w Wilnie, Pana Komisarza Rządu na m. st. Warszawę) wkłada się obowiązek przeprowadzenia ścisłego rozgraniczenia między dziećmi, które korzystały z pomocy państwowej w zakładach finansowanych przed dniem 30.VI b. r., a dziećmi, nie mającemi prawa do opieki trwałej i przyjętemi do zakładów po tym terminie.

Dotychczasowe zarządzenia o konieczności nadsyłania sprawozdań, dotyczących liczby dzieci w zakładach i sum wydatkowanych pozostają w mocy.

Za Ministra: *G. Simon*
Podsekretarz Stanu.

OKÓLNIK Nr. 125/P

z dnia 14 czerwca 1924 r.

w sprawie wydawania przez P. U. P. P. zaświadczeń celem uzyskania przez bezrobotnych moratorjum mieszkaniowego.

Do Panów Wojewodów (z wyjątkiem Śląskiego), Pana Delegata Rządu w Wilnie i Pana Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

W wykonaniu art. 23 (ustępy 2 i 3) i art. 24 ustawy z dnia 11 kwietnia 1924 r. o ochronie lokatorów (Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 406) zarządza się, co następuje:

1) Na żądanie bezrobotnego, zarejestrowanego w P. U. P. P., względnie sądu, prowadzącego sprawę o eksmisję, winien P. U. P. P. wydać żądającemu zaświadczenie podług załączonego wzoru Nr. 1 (zaświadczenia takie wolne są od opłaty stemplowej).

2) Zaświadczenia wydawać nie należy, jeżeli bezrobotny, zarejestrowany w P. U. P. P., nie przyjmie odpowiedniej pracy, wskazanej mu przez P. U. P. P. na warunkach, w danej miejscowości ogólnie przyjętych, albo jeżeli dobrowolnie, z przyczyn nieuzasadnionych opuści wskazane mu przez P. U. P. P. na takichże warunkach odpowiednie miejsce pracy.

Przepis ten nie dotyczy miejsc pracy w zakładach i przedsiębiorstwach objętych strajkiem lub lokautem.

Praca winna być uważana za odpowiednią, o ile odpowiada kwalifikacjom pracownika czy robotnika, nie jest niebezpieczna ani dla jego zdrowia, ani moralności, jeśli jest opłacana wystarczająco wedle przyjętych w danej miejscowości, okręgu lub zawodzie norm i nie spowoduje dla pracującego poważnych przeszkód przy powrocie do jego pracy zawodowej.

3) Zaświadczenia wypisywać należy tylko w jednym egzemplarzu (bez odpisów) i odnotowywać na osobnym arkuszu ewidencyjnym, prowadzonym podług załączonego wzoru Nr. 2.

4) W wypadkach, wyszczególnionych w ustępie 1-ym powyższego p. 2-go, (z zastrzeżeniem zawartem w ustępie 2-m tegoż punktu) winien P. U. P. P. na żądanie pozywającego (powoda) w sprawie o eksmisję wydać zaświadczenie, wyraźnie stwierdzające fakt nieprzyjęcia względnie porzucenia przez bezrobotnego pracy, datę tego faktu oraz wszelkie towarzyszące mu okoliczności, powodujące utratę przysługującego bezrobotnemu moratorjum mieszkaniowego (a wyszczególnione w p. 2-m tego okólnika).

Wzmiankowane żądanie pozywającego (powoda) winno być zgłoszone do P. U. P. P. na piśmie i opłacone stemplem podług odnośnych przepisów (obecnie: Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 28.IV r. b. Dz. U. R. P. Nr. 36, p. 392, taryfa, poz. 9); wydawane petentom na skutek tych podań zaświadczenia również podlegają opłacie stemplowej (poz. 20 tejże taryfy).

5) P. U. P. P. winny mieć szczególnie na względzie bezrobotnych, którzy uzyskali moratorjum mieszkaniowe, ponieważ sąd przez udzielenie moratorjum stwierdził ich ciężkie położenie materjalne.

6) Okólnik Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z dn. 26 stycznia 1921 r. Nr. 54 (19593/III/21) w przedmiocie wykonania art. 20 i 21 ustawy z d. 18/XII 1920 r. o ochronie lokatorów (Dz. U. R. P. 1921 r. Nr. 4, poz. 19) uchyla się.

Za Ministra:
T. Szubartowicz.
Dyrektor Departamentu Opieki Społecznej.

Załącznik Nr. I do Okólnika M. P. i O. S. Nr. 125 P.

Wzór Nr. 1.

.....d.....192....r.

Państwowy Urząd
Pośrednictwa Pracy
w.....
№.....

Wolne od opłaty stemplowej na mocy ustawy z dn. 19.XII 1923 r. (Dz. U. R. P. 1924 r. Nr. 4, poz. 25).

ZAŚWIADCZENIE.

Niniejszem zaświadcza się, że P. ..... zarejestrowany(a) w tutejszym Urzędzie dn. .....pod Nr. .....do dnia wydania niniejszego zaświadczenia nie został(a) przez Urząd skierowany(a) do pracy.

Niniejsze wydaje się na żądanie [1] ..... celem dołączenia do sprawy sądowej o eksmisję (ustęp 2 art. 23 ustawy z dn. 11.IV 1924 r. o ochronie lokatorów, Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 406).

Kierownik Urzędu:

Pieczęć Urzędu:

---

[1]) Nazwisko bezrobotnego(ej), ubiegającego(ej) się o niniejsze zaświadczenie,
albo:
urzędowa nazwa sądu, żądającego wydania niniejszego zaświadczenia, data i Nr. żądania.

Załącznik Nr. II do Okólnika M. P. i O. S. Nr. 125 P.

Wzór Nr. 2.

.....d.....192....r.

Państwowy Urząd
Pośrednictwa Pracy
w.....

Ewidencja zaświadczeń

wydawanych bezrobotnym dla uzyskania moratorjum mieszkaniowego (art. 23 i 24 ustawy 11.IV 1924 r. o ochronie lokatorów, Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 406).

№№ kolejne	№ dz. na wydanem zaświadczeniu i data wydania	Nazwisko i imię bezrobotnego(ej) wymienionego(ej) w zaświadczeniu	Informacje podane o bezrobotnym(ej)		Na czyje żądanie zaświadczenie wydane	Własnoręczny podpis odbiorcy wzgl. notat. o wysłaniu pocztą	Adnotacje o zawiadomieniach sądów o udzieleniu zwłoki (moratorjum mieszkaniowego)
			Data rejestracji	№ rejestracji			
1.							
2.							
3.							
4.							

PISMO OKÓLNE

z dn. 21 czerwca 1924 r.

w sprawie liczby robotników zatrudnionych w przedsiębiorstwach przemysłowych, górniczych, hutniczych, handlowych, komunalnych i przewozowych oraz liczby bezrobotnych.

Do Panów Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie i Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, mając na względzie, że ustawa o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia w najbliższych tygodniach uzyska moc obowiązującą (rozprawy w izbach ustawodawczych po upadku pierwszego projektu ustawy, prowadzone są w trybie uproszczonym i przyśpieszonym), liczy się z koniecznością szybkiego jej wprowadzenia w pewnych okręgach przemysłowych, najbardziej dotkniętych bezrobociem. Celem opracowania odpowiednich rozporządzeń o kolejności rozciągania omawianej ustawy na poszczególne województwa, zgodnie z treścią tejże ustawy, upoważniającej rząd do jej stopniowego wprowadzania w życie w ciągu roku, oraz w celu poczynienia odpowiednich przygotowań organizacyjnych i ułożenia preliminarza budżetowego „Funduszu Bezrobocia" Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, mając jedynie ogólne dane statystyczne o stanie zatrudnienia w Polsce, prosi Panów Wojewodów o wydanie zarządzeń podległym organom o dostarczanie w terminie do dn. 20 lipca r. b. następujących danych w podziale terytorjalnym:

1) przybliżonej liczby robotników, zatrudnionych w warsztatach pracy, wymienionych w przytoczonym niżej art. 1 projektu ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia, z wyłączeniem robotników, pracujących w zakładach pracy, zatrudniających mniej niż 5 robotników; liczby te winny być podane w podziale terytorjalnym na poszczególne P. U. P. P. z wyszczególnieniem liczb, dotyczących większych ośrodków przemysłowych.

2) Procentowy stosunek przybliżonej liczby bezrobotnych robotników, podlegających w myśl tegoż art. 1 omawianej ustawy, obowiązkowi zabezpieczenia względnie mających prawo do otrzymania świadczeń, ustawą przewidzianych, do ogólnej przybliżonej liczby bezrobotnych (wszelkich zawodów), podawanej przez P. U. P. P.

Obowiązkowi zabezpieczenia na wypadek bezrobocia, w myśl cytowanego artykułu ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia „podlegają robotnicy bez różnicy płci, po ukończeniu 18 lat życia, pozostający w stosunku najmu pracy w przedsiębiorstwach przemysłowych, górniczych, hutniczych, handlowych, komunikacyjnych i przewozowych, oraz w innych zakładach pracy, choćby na zysk nieobliczonych, a prowadzonych w sposób przemysłowy".

Zakłady pracy w artykule tym wymienione, lecz zatrudniające mniej niż 5 robotników, wyjęte będą narazie z pod działania ustawy zabezpieczeniowej.

Otrzymane od podległych organów dane statystyczne wraz ze swemi umotywowanemi dezyderatami co do kolejności rozciągania ustawy na podległym terenie, zechce Pan Wojewoda przesłać wraz ze swemi uwagami Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej.

Za Ministra:
J. Drecki.
w/z Dyrektora Departamentu Opieki Społecznej.

OKÓLNIK № 127/P

z dnia 19 lipca 1924 r.

Instrukcja Urzędu Emigracyjnego w sprawie wydawania przez P. U. P. P. zaświadczeń na otrzymanie pasportów zagranicznych osobom, udającym się zagranicę celem pracy zarobkowej.

Do Panów Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie i Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

Pismem okólnem z dnia 7 lipca 1924 r. № 1742/WK Urząd Emigracyjny przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej polecił Państwowym Urzędom Pośrednictwa Pracy w sprawach wydawania zaświadczeń na otrzymanie pasportów emigracyjnych stosowanie się do instrukcji w tym przedmiocie, załączonej do wymienionego pisma, a opracowanej w porozumieniu z Departamentem Opieki Społecznej.

Instrukcja wyżej cytowana, zmieniając niektóre przepisy okólnika № 111/P Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z dn. 20/IV 1923 r., reguluje całokształt spraw, związanych z wydawaniem przez P. U. P. P. zaświadczeń na otrzymanie pasportów emigracyjnych osobom, udającym się zbiorowo lub pojedyńczo zagranicę w celu zarobku.

Zechcą Panowie Wojewodowie (Delegat Rządu w Wilnie i Komisarz Rządu na m. st. Warszawę) polecić podległym P. U. P. P., aby ściśle stosowały się do przepisów tej instrukcji, zwłaszcza, aby nadsyłały wymagane w §§ 11 i 12 tejże sprawozdania; pp. Starostom zechcą Panowie Wojewodowie polecić dostarczanie P. U. P. P. wymaganych w tych §§ danych.

Jednocześnie prostuje się omyłkę druku: w § 12 wiersz pierwszy mylnie powołano się na § 9 zamiast na § 11.

Za Ministra:
T. Szubartowicz

INSTRUKCJA

w przedmiocie wydawania przez Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy zaświadczeń na otrzymanie pasportów zagranicznych osobom, udającym się zagranicę celem pracy zarobkowej.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 12/IV 1922 r. (Dz. Ust. R. P. № 29 z 1922 r. poz. 237), wydanem w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej w przedmiocie częściowej zmiany rozporządzenia z dnia 27 września 1920 r. w sprawie wydawania pasportów zagranicznych osobom, udającym się zagranicę celem pracy zarobkowej, zarządza się co następuje:

§ 1. Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy i Opieki nad wychodźcami obowiązane są wydawać zaświadczenia na otrzymanie emigracyjnych pasportów osobom udającym się dla zarobku do krajów europejskich, w których emigracja z Polski regulowana jest przez Urząd Emigracyjny przy Ministerstwie Pracy i O. S., oraz żonom i małoletnim dzieciom tych osób, przy zachowaniu poniższych przepisów.

§ 2. Do wydawania wymienionych w § 1 niniejszej instrukcji zaświadczeń osobom, udającym się zbiorowo do Francji za pośrednictwem Misji Francuskiej do rekrutacji robotników polskich, upoważnione są P. U. P. P. w Poznaniu oraz Urząd Wojewódzki w Katowicach (delegatura w Mysłowicach).

Przy zbiorowej emigracji do innych krajów Urząd Emigracyjny w porozumieniu z Departamentem Opieki Społecznej (Wydziałem Pośrednictwa Pracy) upoważni każdorazowo odpowiedni P. U. P. P. do wydawania zaświadczeń na pasporty emigracyjne.

§ 3. Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy i Opieki nad Wychodźcami wydają wymienione w § 1 niniejszej instrukcji zaświadczenia osobom, które pragną udać się w celach zarobkowych do Francji bez pośrednictwa Misji Francuskiej, o ile imienne zapotrzebowania pracodawców francuskich odpowiadają następującym warunkom:

1) Zapotrzebowanie wymienia imię i nazwisko oraz adres wychodźcy.

2) Dotyczą robotników niewykwalifikowanych, robotników ziemnych oraz niewykwalifikowanych górniczych.

3) Autentyczność zapotrzebowania imiennego pracodawcy francuskiego nie podlega wątpliwości (podpis pracodawcy uwierzytelniony przez Francuskie Ministerstwo Pracy lub Departamentalny Urząd Pośrednictwa Pracy).

4) W zapotrzebowaniu imiennem wymienione są warunki pracy i płacy oraz rodzaj pracy.

§ 4. Wydawanie przez P. U. P. P. zaświadczeń na ulgowe pasporty emigracyjne robotnikom rolnym na imienne zapotrzebowania pracodawców francuskich regulowane będzie przez osobne zarządzenie Urzędu Emigracyjnego w porozumieniu z Departamentem Opieki Społecznej (Wydział Pośrednictwa Pracy) zastosowane do stanu rynku pracy poszczególnych okręgów oraz do sezonu pracy.

§ 5. We wszelkich innych wypadkach, niewymienionych w § 3 niniejszej instrukcji, imienne zapotrzebowania z Francji winny być przysyłane do Urzędu Emigracyjnego do decyzji przy równoczesnem załączeniu opinji P. U. P. P. W wypadkach jeśli zapotrzebowania dotyczą rzemieślników lub robotników zawodowych, P. U. P. P. winien zaopinjować, czy wyjazd danego fachowca nie odbije się ujemnie na miejscowym rynku pracy.

§ 6. Zapotrzebowania imienne pracodawców zagranicznych, zapraszające do objęcia pracy wraz z jednym lub kilkoma innymi towarzyszami, których wybór pozostawia się wymienionemu w zapotrzebowaniu robotnikowi, winny być przesłane do decyzji Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej (Departament Opieki Społecznej i Urząd Emigracyjny).

§ 7. Wydawanie wymienionych w p. 1 niniejszej instrukcji zaświadczeń dla osób, udających się zbiorowo do innych krajów europejskich prócz Francji, może nastąpić dopiero po każdorazowem zatwierdzeniu przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej (Urząd Emigracyjny) warunków najmu oraz zezwolenia na wyjazd zagranicę.

§ 8. Indywidualne zapotrzebowania imienne pracodawców zagranicznych niewymienione w §§ 3 i 5 traktowane będą podobnie jak zapotrzebowania, wyszczególnione w § 5 niniejszej instrukcji.

§ 9. Żony i dzieci do lat 16 wychodźców mogą otrzymać wymienione w § 1 niniejszej instrukcji zaświadczenia, jeżeli przedstawią: 1) poświadczone przez władze kraju, w którym pracuje ojciec rodziny, wezwanie do przyjazdu, w którem wymienione będzie, że zapewnione jest mieszkanie i utrzymanie oraz 2) załączą poświadczone przez właściwe władze świadectwo pracodawcy zagranicznego, stwierdzające zatrudnienie.

§ 10. Małoletni ponad lat 16 oraz dalsi krewni emigranta podlegają przepisom §§ 3, 4 i 5 niniejszej instrukcji.

§ 11. Celem przeprowadzenia ewidencji wydanych zaświadczeń na pasporty zagraniczne P. U. P. P. winny:

1) wynotowywać na specjalnym arkuszu rejestracyjnym ważniejsze dane zapotrzebowań pracodawców zagranicznych (firma lub nazwisko i imię pracodawcy, jego adres, nazwisko i imię robotnika, miejsce zamieszkania tego w kraju, wiek, rodzaj pracy i wynagrodzenie);

2) przesyłać Urzędowi Emigracyjnemu przy Min. Pracy i O. S. a) wykazy imienne osób, które otrzymały zaświadczenia na pasporty zagraniczne zgodnie z instrukcją oraz b) zestawienie liczbowe według kategorji i za-

wodów tych robotników, którzy rezygnując z ulgowych pasportów zagranicznych, otrzymali normalne pasporty zagraniczne;

3) podawać w tygodniowych raportach clearing'owych w dodatkowym punkcie a) liczbę wydanych zaświadczeń na ulgowe pasporty zagraniczne z nadmienieniem, dla jakich kategoryj zawodów zostały zaświadczenia wydane.

§ 12. Celem dostarczenia Min. Pracy i O. S. danych, wymienionych w § 11 niniejszej instrukcji w punkcie 2) b), P. U. P. P. winny perjodycznie informować się w starostwach o kategorjach zawodowych tych robotników, którzy rezygnując z ulgowych pasportów emigracyjnych, otrzymali normalne pasporty zagraniczne.

Gdyby Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy stwierdziły, że tego rodzaju emigracja przybiera rozmiary, wywierające ujemny wpływ na miejscowy rynek pracy, winny raportować o tem M-stwu Pracy i O. S. i Urzędowi Emigracyjnemu.

Zaświadczenia na otrzymanie ulgowego pasportu emigracyjnego, wymienione w § 1 i dalszych niniejszej instrukcji, wydawane będą podług wzoru dołączonego do pisma okólnego Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej № 3600/XII z dn. 23/VIII 1922 r. Zaświadczenia te mogą być wydane jedynie po sprawdzeniu identyczności osoby, wymienionej w zapotrzebowaniu.

§ 14. Okólnik № 111 P. z dn. 20 kwietnia 1923 r. znosi się.

OKÓLNIK № 128/P

z dnia 16 sierpnia 1924 r.

Pomoc doraźna bezrobotnym, warunki i tryb postępowania.

Do Panów Wojewodów, Delegata Rządu w Wilnie, Magistratu m. st. Warszawy.

INSTRUKCJA

w sprawie wykonania uchwały Rady Ministrów z dnia 16 lipca 1924 roku o doraźnej pomocy bezrobotnym.

W myśl uchwały Rady Ministrów z dnia 16 lipca 1924 r. o akcji doraźnej pomocy dla bezrobotnych oraz art. 43 Ustawy z dn. 8 lipca r. b. o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia (Dz. Ust. R. P. 1924 r. № 67, poz. 650) Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych ustala dla powiatowych związków komunalnych i gmin miejskich następujące warunki i tryb postępowania przy wypłacie zasiłków.

I. Przepisy wstępne.

1) W wykonaniu każdorazowej uchwały Rady Ministrów, zarządzającej w określonych miejscowościach prowadzenie akcji doraźnej pomocy dla bezrobotnych, Minister Pracy i Opieki Społecznej na podstawie wyżej powołanej wzywa odnośne gminy miejskie lub powiatowe związki komunalne do podjęcia prowadzenia akcji doraźnej pomocy zgodnie z przepisami niniejszej instrukcji, a to do czasu rozpoczęcia wypłaty rozmaitym bezrobotnym normalnych świadczeń o trybie przewidzianym powołaną ustawą.

II. Czynności rejestracyjne.

2) Po otrzymaniu zarządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej w sprawie prowadzenia akcji doraźnej pomocy dla bezrobotnych, Zarząd powiatowego związku komunalnego lub gminy miejskiej zwraca się do nieczynnych całkowicie lub częściowo zakładów pracy, wymienionych w p. I b) uchwały Rady Ministrów z dnia 16 lipca r. b. o przedstawienie imiennej listy bezrobotnych, odpowiadających wszystkim warunkom tejże uchwały Rady Ministrów (p. 1-a b).

3) Listy te winny być sporządzane w dwóch egzemplarzach według poniższego wzoru:

Lista bezrobotnych fabryki..... w Łodzi.....

L. p:	Nazwisko i Imię	Wiek	Rodzaj pracy	Adres	Jak długo mieszka	Od kiedy pracował	Data utraty pracy	Zarobek dzienny ostatniego tygodnia zł. gr.	Ilość członków rodziny na utrzym. poniżej 16 lat wzgl. 18	Procentowy wymiar zasiłku	Suma do wypłaty	Pokwitowanie odbioru
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	

4) Pożądanem jest, aby przedstawiciele związków zawodowych, zwłaszcza o ile pracowali lub pracują w danym zakładzie pracy, mieli możność sprawdzenia czy wymienieni na listach bezrobotnych nie otrzymali w międzyczasie pracy w innej fabryce.

5) W razie zauważenia przez tych przedstawicieli związków zawodowych, że listy nie są kompletne, mogą one sporządzić podług powyższego wzoru własne listy, uzupełniające niezarejestrowanych bezrobotnych, przyczem zarządy powiatowych związków komunalnych i urzędy gmin miejskich uznają te listy za ważne, o ile będą potwierdzone przez właściwych pracodawców lub w razie niemożności uzyskania tego potwierdzenia, o ile zarządy powiatowych związków komunalnych i gmin miejskich w inny sposób stwierdzą zgodność tej listy z rzeczywistością.

6) W wyjątkowych wypadkach gdyby zalecony powyżej sposób sporządzenia list bezrobotnych napotkał na nieprzezwyciężone trudności, związek komunalny może zwrócić się do właściwego Wojewody (Delegata Rządu w Wilnie, do Zarządu m. st. Warszawy, do Min. Pracy i Opieki Społecznej) z wnioskiem innego trybu postępowania.

III. Wypłaty zasiłków.

7) Celem przeprowadzania wypłaty świadczeń bezrobotnym zarząd związku komunalnego winien podzielić własny obszar, objęty akcją pomocy na obwody, posiadające potrzebną ilość biur wypłat.

8) Wypłaty świadczeń winny być dokonywane w odpowiednie dni tygodnia i we właściwej kolejności, co podane być winno do publicznej wiadomości.

9) Zasiłki wypłacane będą za ubiegły tydzień.

10) Przy wypłacie pożądaną jest obecność przedstawicieli związków zawodowych, o ile możności znających osobiście bezrobotnych, pobierających zasiłki. Na wniosek przedstawiciela związku zawodowego wypłata zasiłku może być wstrzymana.

11) Bezrobotny, zgłaszający się do biura wypłat o zasiłek, winien przedstawić dowód, stwierdzający tożsamość osoby (dowód osobisty, pasport, książeczkę robotniczą i t. p.).

12) W razie otrzymania od P. U. P. P. zawiadomienia, że bezrobotny otrzymał pracę, lub że w wyniku przeprowadzonej kontroli został uznany za nie odpowiadającego warunkom przepisów uchwały Rady Ministrów, związek komunalny winien natychmiast wykreślić bezrobotnego z listy otrzymujących świadczenia.

13) Zarząd powiatowego związku komunalnego lub gminy miejskiej obowiązany jest prowadzić akcję doraźnej pomocy również na terenach, położonych w pobliżu poza jego terytorjum, jeśli niewielka liczba bezrobotnych, zatrudnionych uprzednio w znajdujących się na tych terenach zakładach pracy, nie wymaga dokonywania odnośnych czynności przez zarząd innego powiatowego związku komunalnego lub gminy miejskiej lub jeśli trudności techniczne nie staną temu na przeszkodzie.

Uwaga: Przepis ten dotyczy zwłaszcza gmin podmiejskich większych ośrodków przemysłowych.

14) Po dokonaniu wypłaty świadczeń bezrobotnym związek komunalny odsyła wykazy bezrobotnych do P. U. P. P.

15) Związek komunalny obowiązany jest co miesiąc przesyłać właściwemu urzędowi wojewódzkiemu szczegółowe sprawozdania finansowe i statystyczne z przeprowadzonej akcji pomocy bezrobotnym.

IV. Reklamacje.

16) Wszelkie reklamacje w sprawach, związanych z wymiarem świadczeń i ich wypłatą, należy wnosić do Komisji Reklamacyjnej.

17) Komisje Reklamacyjne mogą być powołane w każdym obwodzie wypłat z przedstawicieli związku komunalnego, pracodawców i robotników związków zawodowych.

18) Opinje Komisyj Reklamacyjnych są przedstawiane do decyzji właściwym organom zarządu komunalnego.

V. Kontrola ze strony P. U. P. P.

19) W ciągu 10 dni od dnia otrzymania pierwszego zasiłku bezrobotny winien zarejestrować się w miejscowym P. U. P. P. lub w jego właściwym oddziale, poddając się wszystkim wymaganiom rejestracyjnym.

20) Każdy zarejestrowany bezrobotny poddany będzie przez P. U. P. P. odpowiedniej kontroli. W razie niewylegitymowania się bezrobotnego dowodem odbytej rejestracji i kontroli P. U. P. P., zarząd powiatowego związku komunalnego lub gminy miejskiej winien wstrzymać bezrobotnemu wypłatę zasiłków do czasu wykonania przez niego przepisanych czynności rejestracyjnych.

21) Robotnicy sezonowi, których praca normalnie trwa krócej niż 10 miesięcy w roku, nie posiadają prawa do świadczeń uchwałą niniejszą przewidzianych w okresie sezonów martwych.

W szczególności ze świadczeń tych nie korzystają robotnicy sezonowi, zatrudnieni w cukrowniach, krochmalniach, gorzelniach, suszarniach i w fabrykach przetworów owocowych.

Minister:
L. Darowski

OKÓLNIK № 129/P

z dnia 16 sierpnia 1924 r.

Wprowadzenie ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia.

Do Panów Wojewodów (Delegata Rządu w Wilnie).

Oddawna oczekiwane uchwalenie ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia nastąpiło w dn. 18 lipca r. b., ustawa zaś wchodzi w życie w dn. 31 sierpnia r. b., Rząd zatem ma wreszcie możność stosowania pomocy dla bezrobotnych w postaci racjonalnej, opartej na zasadach ubezpieczeniowych. Istniejące w kraju bezrobocie wymaga możliwie szybkiego przeprowadzenia wspomnianej ustawy, dlatego też Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej uważa za konieczne natychmiastowe przystąpienie do zorganizowania akcji zabezpieczeniowej w tych miejscowościach, gdzie jest obecnie już podjęta akcja doraźnej pomocy dla bezrobotnych (na podstawie uchwały Rady Ministrów z dn. 16 lipca r. b.) oraz w których są większe zakłady pracy, zobowiązane do płacenia wkładek na rzecz „Funduszu Bezrobocia". Chodzi więc o zorganizowanie akcji zabezpieczeniowej przedewszystkiem na terenach działania następujących P. U. P. P.: Warszawa, Żyrardów, Włocławek, Łódź, Kalisz, Piotrków, Sosnowiec, Częstochowa, Ostrowiec, Radom, Kraków, Oświęcim, Nowy Sącz, Katowice, Poznań, Bydgoszcz, Toruń, Grudziądz, Lublin, Lwów, Drohobycz, Białystok i Wilno.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej przystąpiło już do tworzenia centralnych organów „Funduszu Bezrobocia", powołując w tym celu Komisję Organizacyjną Zarządu Głównego „Funduszu Bezrobocia", która w dn. 31 sierpnia przekształci się na Zarząd Główny i zamianuje Dyrekcję „Funduszu Bezrobocia". Na prowincji zaś akcję organizacyjną należy rozpocząć od powołania Zarządów Obwodowych, które opracują i przedstawią do zatwierdzenia Zarządowi Głównemu plan akcji w odnośnych obwodach. W miarę ustalania planu akcji zabezpieczeniowej Minister Pracy i Opieki Społecznej będzie zarządzał wprowadzenie w życie ustawy z dn. 18 lipca w poszczególnych obwodach P. U. P. P., podając o tem do publicznej wiadomości w „Monitorze Polskim".

Tempo prac organizacyjnych winno być tego rodzaju, aby w ciągu miesiąca września ustawa mogła być w wymienionych miejscowościach wprowadzana oraz aby pierwsze wkładki na rzecz „Funduszu Bezrobocia" mogły wpłynąć w październiku.

Dla celów orjentacyjnych Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej załącza przy niniejszem projekt regulaminu Zarządu Głównego i Zarządów Obwodowych Funduszu Bezrobocia, upraszając o zaznajomienie z jego zasadami kierowników P. U. P. P., na których barkach będzie spoczywała cała lokalna organizacja „Funduszu Bezrobocia". Kierownicy P. U. P. P. będą występowali odtąd w podwójnej roli: z jednej bowiem strony będą regulować i prowadzić przez P. U. P. P. akcję pośrednictwa pracy, rejestracji i kontroli bezrobotnych jako urzędnicy państwowi, podlegli Panom Wojewodom (Panu Delegatowi Rządu), z drugiej zaś będą działali z ramienia Zarządów Obwodowych Fuduszu Bezrobocia jako ich przewodniczący w zakresie ściągania wkładek i wypłaty zasiłków pod bezpośredniem kierownictwem Dyrekcji i Zarządu Głównego Funduszu Bezrobocia.

Nie przesądzając jeszcze kwestji, w jakiej mierze obecni kierownicy P. U. P. P. okażą się odpowiednimi na stanowisku przewodniczących Zarządów Obwodowych „Funduszu Bezrobocia", Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej uprasza Panów Wojewodów (Pana Delegata Rządu) o polecenie tym kierownikom poczynienia wstępnych kroków organizacyjnych, a mianowicie: zorjentowania się co do przypuszczalnego składu zarządu Obwodowego, co do sposobu wykonywania czynności Zarządu Obwodowego (czy przez własne biura, samorządy, czy też instytucje społeczne) etc. Ważną jest rzeczą, aby Urzędy Wojewódzkie (Delegatura Rządu) pozostawały w ścisłym kontakcie z podległymi kierownikami P. U. P. P. w okresie zapoczątkowanych przez nich prac organizacyjnych.

Wreszcie Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zmuszone jest zwrócić specjalną uwagę na znaczenie, jakie nabiera sieć Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy z chwilą wprowadzenia ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia. Wola ustawodawcy uczyniła z P. U. P. P. i ich kierowników główny kościec organizacyjny „Funduszu Bezrobocia", mając na względzie, aby tak odpowiedzialne czynności, jak rejestracja i kontrola bezrobotnych były pozostawione w kompetencji urzędów państwowych, oraz aby ogólne kierownictwo akcją zabezpieczeniową na terenie obwodu również sprawował urzędnik państwowy (kierownik P. U. P. P.). Jednakże ponieważ na skutek akcji oszczędnościowej sieć P. U P. P. została ostatniemi laty znacznie zredukowana i obecnie w wielu obwodach nie sprosta włożonemu nań nowemu zadaniu, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej uprasza Panów Wojewodów (Pana Delegata Rządu) o rozważenie sprawy ewentualnego wzmocnienia sieci P. U. P. P. (rodzaju i rozmiaru tego wzmocnienia). Wydatki z tem związane znalazłyby swoje pokrycie ze specjalnych sum asygnowanych przez „Fundusz Bezrobocia" na mocy art. 26 ustawy tytułem zwrotu kosztów rejestracji i kontroli bezrobotnych.

Minister:
L. Darowski

Uzupełnienie okólnika № 81 z dn. 4/I 1922 r.

Dotyczy tygodniowych sprawozdań z rynku pracy.

Warszawa, dnia 13 września 1924 r.

Do Panów Wojewodów i Delegata Rządu w Wilnie.

W uzupełnieniu okólnika z dn. 4/I 1922 r. № 81 i pisma okólnego z dnia 11/III 1922 r. L. 1032/XII, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej prosi o zarządzenie, ażeby te P. U. P. P., na których terenie odbywa się akcja wypłacania zasiłków bezrobotnym, w sprawozdaniu tygodniowem z rynku pracy po rubryce c) dodawały nową rubrykę d), w której będą notować liczbę pozostających w ostatnim dniu tygodnia w ewidencji Urzędu poszukujących pracy, którzy pobierają zasiłek z funduszu bezrobocia.

Oprócz powyższego Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej poleca, ażeby wszystkie P. U. P. P. w tygodniowych sprawozdaniach z rynku pracy w miarę możności informowały Ministerstwo o zakładach pracy, które są czynne zmniejszoną ilość dni w tygodniu ewentualnie zmniejszoną ilość godzin dziennie.

Za Ministra:
T. Szubartowicz

SPRAWY EMIGRACYJNE

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU I HANDLU
№ MZ. 37.

Warszawa, d. 5/I 1924 r.

Do Towarzystwa Okrętowego.

Na wniosek Urzędu Emigracyjnego i na podstawie obwieszczenia Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej z dnia 26 lipca 1920 r. (Monitor Polski № 175 z 1920 r.) ze zmianami zawartemi w obwieszczeniu tychże Ministrów z dnia 18 czerwca 1921 r. (Monitor Polski № 136 z 1921 r.) Ministerstwo Przemysłu i Handlu udziela Towarzystwu koncesji na sprzedaż biletów okrętowych II, III klasy i międzypokładowych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej emigrantom, udającym się do Ameryki Północnej drogą pośrednią z polskich portów na Bałtyku na statkach Towarzystwa.

Warunki koncesji są następujące:

1) W razie powstania polskiej pomocniczej linji żeglugowej, linja ta ma w stosunku do Towarzystwa pierwszeństwo co do przewozu drogą łamaną emigrantów z polskich portów na Bałtyku do portów wyjścia statków transoceanicznych, o ile Rząd Polski warunki tej linji oraz stan jej statków uzna za niegorsze od innych linij.

Powyższe nie dotyczy towarzystw, utrzymujących tę łamaną komunikację, wyłącznie własnemi statkami.

2) Towarzystwo zobowiązuje się podać, ile jest miejsca do dyspozycji każdego emigranta zarówno II, III klasy, jak i międzypokładowego, stosownie do świadectwa o prawie przewożenia emigrantów do Ameryki.

3) Towarzystwo zobowiązuje się podać szczegółowo racje dzienne wyżywienia dla każdego emigranta i ilości przeznaczonej dla każdego uchodźcy wody do mycia oraz wydawania ich ściśle przestrzegać. Normy te poda Towarzystwo do wiadomości zainteresowanych przez ogłoszenie w języku polskim na statkach. Poza tem Towarzystwo zobowiązuje się traktować wychodźców z Polski narówni z wychodźcami z kraju, pod którego banderą statki Towarzystwa pozostają i stosować do nich obowiązujące w tym kraju przepisy emigracyjne, o ile są korzystniejsze dla emigrantów od warunków umieszczonych w niniejszej koncesji.

Konsulowie Rzeczypospolitej Polskiej, względnie attachés emigracyjni i ich zastępcy lub delegaci Urzędu Emigracyjnego mają prawo dokonywać na pokładach statków wywiadów z emigrantami, badać na miejscu zażalenia ich, interwenjować na ich korzyść u władz okrętowych lub portowych, wreszcie sprawdzać czy pomieszczenie i wyżywienie emigrantów oraz obchodzenie się z nimi służby okrętowej odpowiada przepisom i duchowi koncesji.

4) Towarzystwo zobowiązuje się podać do wiadomości Urzędu Emigracyjnego ceny przewozu emigrantów, ilości bagażu wolnego od opłat w metrach sześciennych oraz opłaty za bagaż dodatkowy i czas trwania podróży.

5) Wszelkie zmiany taryf osobowych i bagażowych winny być podane do wiadomości Urzędu Emigracyjnego nie później niż na siedm dni przed wprowadzeniem w życie projektowanej zmiany. Ewentualne podwyżki taryf osobowych i bagażowych nie mają zastosowania do emigrantów, którzy zostali przed podwyższeniem taryf zakontraktowani przez Towarzystwa.

Do emigrantów z Polski stosują się taryfy, przysługujące obywatelom państw korzystającym z klauzuli największego uprzywilejowania.

6) Sprzedaż biletów okrętowych emi-

grantom, jadącym z Polski, i opłata za bagaż dokonywać się mogą w walucie polskiej, według kursu dziennego giełdy warszawskiej, lub też w walucie obcej. Towarzystwo ma prawo wywozić walutę obcą, otrzymaną z tego tytułu, musi jednak uzyskać każdorazowo zezwolenie Ministerstwa Skarbu, które będzie udzielane na podstawie stwierdzenia przez Urząd Emigracyjny, że pieniądze te pochodzą ze sprzedaży biletów okrętowych.

7) Towarzystwo uprawnione jest do otwierania biur sprzedaży biletów II, III klasy i międzypokładowych w miejscowościach wchodzących w skład Rzplitej, co do których uzyska zgodę każdorazową Urzędu Emigracyjnego.

Sprzedaż biletów tych może się odbywać wyłącznie w wyżej wymienionych biurach, nigdy zaś przez koncesjonowane biura podróżnicze.

Czynności biur sprzedaży biletów II, III klasy i międzypokładowych podlegają opodatkowaniu w myśl obowiązujących w Polsce przepisów podatkowych.

Zabrania się Towarzystwu sprzedaży biletów okrętowych innych przedsiębiorstw, względnie biletów okrętowych II, III klasy i międzypokładowych, na linje własne nieprzewidziane w niniejszej koncesji.

Biura sprzedaży biletów winny być przez Towarzystwo otwierane tylko jako filje na własny rachunek i we własnym zarządzie. Urzędnicy wraz z kierownikami tych filij winni być wynagradzani wyłącznie zapomocą stałych pensyj bez jakichkolwiek wynagrodzeń dodatkowych, uzależnionych od liczby zakontraktowanych kart okrętowych.

Towarzystwu nie wolno posiłkować się pomocą osób, nie będących urzędnikami oficjalnymi T-stwa, których zadaniem byłoby przysporzenie drogą agitacji i werbunku emigrantów Towarzystwu.

8) Od sprzedanych wychodźcom na terytorjum Rzplitej Polskiej, oraz obywatelom polskim poza granicami Rzplitej biletów i prepaidów należy uiszczać $1^1/_2\%$ z sumy całkowitej ceny przejazdu morzem na rzecz Skarbu Państwa Polskiego w tej walucie, w jakiej bilet został sprzedany. Opłata ta uiszczana będzie od ceny przejazdu morzem i nie będzie pobierana od tych kart okrętowych, których właściciele z jakiegokolwiek powodu nie będą dopuszczeni na okręt w portach odjazdu lub do lądowania w portach przyjazdu.

9) Przed rozpoczęciem swych czynności Towarzystwo winno podać do zatwierdzenia Urzędu Emigracyjnego nazwisko i adres swego głównego przedstawiciela w Polsce, który winien mieć swoje stałe miejsce zamieszkania na obszarze Rzplitej. To samo dotyczy i kierowników biur poszczególnych, którzy ponadto posiadać muszą obywatelstwo polskie.

O wszelkich zmianach osobistych, dotyczących powyżej wymienionych funkcjonarjuszy, należy bezwłocznie zawiadomić Urząd Emigracyjny i uzyskać jego aprobatę.

10) Umowy transportowe, w których musi być wymieniony termin, w ciągu którego emigranci przed odejściem okrętu będą utrzymywani przez Towarzystwo, zawiera się wedle załączonego wzoru formularza.

Na odwrotnej stronie formularza winny być umieszczone następujące przepisy, regulujące zwrot pieniędzy emigrantom.

W razie, gdy umowa transportowa zostaje rozwiązana, Towarzystwo zwraca emigrantowi uiszczoną za przejazd kwotę według następujących norm:

1) Zwrot pieniędzy emigrantowi może nastąpić jedynie za uprzedniem zezwoleniem Urzędu Emigracyjnego.
2) Towarzystwo zwraca uiszczoną za przejazd kwotę bez żadnych potrąceń w wypadkach:
   a) jeżeli emigrantowi odmówiono wizy w konsulacie kraju imigracyjnego lub tranzytowego;
   b) gdy doktór danej linji okrętowej stwierdził u emigranta chorobę uniemożliwiającą w myśl odnośnych przepisów imigrację;
   c) gdy emigrant w międzyczasie otrzymał prepaid.
3) W innych wypadkach rozwiązania umowy T-stwo ma prawo potrącić emigrantowi 10% od sumy wpłaconego zadatku: potrącona suma jednak nie może wynosić więcej nad 5% całkowitej należności za przejazd okrętem. W stosunku do wychodźców, posiadających już umowy transportowe, warunki te obowiązują Towarzystwo tylko wtedy, jeżeli emigrant zgłosi żądanie zwrotu pieniędzy w miejscu zawarcia umowy, albo w Centrali Towarzystwa w Warszawie, nie później niż na siedm dni przed zapowiedzianym w umowie transportowej terminem odejścia statku.

Urzędowi Emigracyjnemu przysługuje prawo kontroli ksiąg poszczególnych biur sprzedaży biletów Towarzystwa i sprawdzania kopij umów transportowych, które winny być w każdem biurze przechowywane. Przedstawicielowi polskiego Urzędu Emigracyjnego w porcie odjazdu należy w ciągu pięciu dni po odejściu okrętu dostarczyć szczegółowej listy pasażerów I, II, III klasy i międzypokładowych.

Listy należy sporządzać według specjalnych wzorów, zatwierdzonych przez Urząd Emigracyjny.

11) Towarzystwo obowiązuje się urządzać transporty zbiorowe emigrantów do portów tylko drogą i na warunkach oznaczonych przez Urząd Emigracyjny.

12) Towarzystwu oraz jego urzędnikom nie wolno prowadzić lub polecać komukolwiek prowadzenie agitacji wychodźczej, wer-

bunku lub też innej działalności osadniczej. Za agitację wychodźczą uważane będzie również udzielanie jakichkolwiek informacyj, nie odnoszących się do warunków podróży emigrantów na miejsce przeznaczenia.

13) Towarzystwo zobowiązuje się w razie powiększenia liczby emigrantów z Polski do udziału w kosztach schronisk urządzanych i utrzymywanych wyłącznie przez Urząd Emigracyjny w wysokości oznaczonej przez tenże Urząd w porozumieniu z Towarzystwem.

Towarzystwo ma prawo urządzania na swój koszt według zasad ogólnie przyjętych dla tego rodzaju urządzeń, specjalnych schronisk dla przewożonych przez siebie emigrantów w miejscach oznaczonych przez Urząd Emigracyjny. Schroniska takie podlegałyby kontroli Urzędu Emigracyjnego.

14) Towarzystwo obowiązane jest udzielać jednego miejsca I ej klasy wraz z utrzymaniem w obie strony na rachunek Towarzystwa delegatowi Urzędu Emigracyjnego przy transportowaniu emigrantów drogą pośrednią raz na miesiąc z portu wyjścia do portu przesiadania, a trzy razy na rok z tegoż portu do portu przeznaczenia. Ponadto Towarzystwo przy transportach emigrantów drogą lądową obowiązane jest trzy razy do roku w obie strony przyjmować na swój rachunek delegowanego celem nadzoru i kontroli nad transportem emigrantów przedstawiciela Urzędu Emigracyjnego.

Każdy statek, wiozący wychodźców z Polski, musi mieć wśród załogi okrętowej przynajmniej jednego tłumacza, władającego w słowie i piśmie językiem polskim.

Prócz tego część służby sanitarnej danego okrętu musi dostatecznie władać językiem polskim.

Wszystkie napisy, dotyczące emigrantów II, III klasy i międzypokładowych, winny być umieszczone także i w języku polskim.

Towarzystwo zobowiązuje się nie przewozić na swych statkach emigrantów, którzy wykupili bilety do Polski lub też przez Polskę i nie posiadają przy sobie dokumentów podróży, przepisanych przez władze polskie, a więc bądź paszportów polskich (jeżeli są obywatelami Rzplitej Polskiej), bądź też polskich wiz konsularnych na paszportach zagranicznych (jeżeli są cudzoziemcami).

15) T-stwo zobowiązuje się przewozić pocztę z Polski i do Polski i w tym celu zawrzeć w terminie 2-miesięcznym od chwili rozpoczęcia czynności w Polsce, względnie od dnia wejścia w życie niniejszej koncesji, umowę z Ministerstwem Poczt i Telegrafów, dotyczącą transportu tej poczty. Warunki tej umowy odpowiadać winny warunkom Międzynarodowej Umowy Pocztowej i nie być cięższe od warunków zawieranych przez odnośne T-stwo z innemi państwami.

16) T-stwo uprawnione jest do sprzedaży kart okrętowych jedynie osobom, odpowiadającym przepisom ustawodawstwa imigracyjnego kraju, do którego się udają. W razie przekroczenia tego przepisu T-stwo ulegnie karze administracyjnej w myśl par. 18 niniejszej umowy. Nadto w razie orzeczenia przez Urząd Emigracyjny, że emigrant nie odpowiadający przepisom ustawodawstwa imigracyjnego danego kraju został przewieziony, T-stwo zwraca wszystkie otrzymane kwoty bez żadnych potrąceń z jakiegokolwiek tytułu. Niezależnie od tego T-wo obowiązuje się odesłać na swój koszt do miejsca, skąd został wykupiony bilet okrętowy, wszystkich emigrantów, którzy nie zostali dopuszczeni do imigracji w kraju, do którego ich T-stwo wiozło, przyczem warunki przewozu powrotnego nie mogą być gorsze od warunków pierwotnego transportu.

Powyższe rygory nie będą stosowane w wypadkach, kiedy ustawodawstwo państwa przeznaczenia przewiduje, a władze jego stosują podobne skutki prawne.

T-stwo zobowiązuje się na polecenie Konsulów Generalnych Rzplitej Polskiej lub polskich attachés emigracyjnych w porcie wyjazdu statku przewozić bezpłatnie, lecz w tych samych warunkach, w jakich jadą wszyscy inni reemigranci na każdych 100 obywateli polskich, opłacających podróż jednego obywatela polskiego, który na skutek wypadku lub choroby pozbawiony został zdolności do pracy i nie posiada środków na opłacenie kosztów podróży do Polski.

17) W sprawach pomiędzy T-stwem a emigrantami, podlegających decyzji Sądów, kompetentne są instancje sądowe w Warszawie.

18) Na wypadek nieprzestrzegania przez T-stwo warunków koncesyjnych może Ministerstwo Przemysłu i Handlu na wniosek Urzędu Emigracyjnego nakładać na nie kary pieniężne w wysokości od 100 do 1000 mk. w złocie na rzecz Skarbu Państwa. Prócz tego przysługuje Ministerstwu Przemysłu i Handlu na wniosek Urzędu Emigracyjnego prawo cofnięcia w każdej chwili udzielonej koncesji, jeżeliby działalność T-stwa i jego organów była sprzeczna z określonemi w akcie koncesyjnym warunkami lub obowiązującemi w Rzplitej ustawami.

19) Koncesja niniejsza jest ważna na przeciąg jednego roku kalendarzowego t. j. do dnia 31 grudnia 1924 r. Koncesja może być na nowo wydana na wniosek Urzędu Emigracyjnego, o ile T-stwo na 4 miesiące przed upływem terminu ważności tejże wniesie ponowne podanie, przyczem decyzja odmowna nastąpić winna w przeciągu miesiąca od daty wniesienia podania.

Opłata roczna za koncesję wynosi..... ..... marek w złocie na rzecz Skarbu Państwa.

20) Przy uzyskaniu koncesji T-stwo winno złożyć jako kaucję za swego głównego reprezentanta polskie papiery państwowe w sumie odpowiadającej 1000 mk. w złocie oraz papiery państwowe w sumie odpowiadającej

250 mk. w złocie za każdego kierownika filji. Kaucje te służyć mają na zabezpieczenie ewent. pretensyj Państwa Polskiego i poszczególnych emigrantów polskich.

W razie likwidacji T-stwa z jakiegokolwiek powodu ewentualny zwrot kaucji nastąpi nie wcześniej, jak po roku od chwili zaprzestania czynności Towarzystwa. Złożone przez Towarzystwo kaucje nie będą w żadnym razie wydane przed ewentualnem ostatecznem uregulowaniem wszelkich zobowiązań Towarzystwa względem Urzędu Emigracyjnego lub innych władz polskich.

Przepisy, regulujące zwrot pieniędzy emigrantom.

W razie, gdy umowa transportowa zostaje rozwiązana, Towarzystwo zwraca emigrantowi uiszczoną za przejazd kwotę, według następujących norm:

1) Zwrot pieniędzy emigrantowi może nastąpić jedynie za uprzedniem zezwoleniem Urzędu Emigracyjnego.

2) Towarzystwo zwraca uiszczoną za przejazd kwotę bez żadnych potrąceń w wypadkach:

a) jeżeli emigrantowi odmówiono wizy w konsulacie kraju imigracyjnego lub tranzytowego;

b) gdy doktór danej linji okrętowej stwierdził u emigranta chorobę uniemożliwiającą w myśl odnośnych przepisów imigrację;

c) gdy emigrant w międzyczasie otrzymał prepaid.

3) W innych wypadkach rozwiązania umowy Towarzystwo ma prawo potrącić emigrantowi 10% od sumy wpłaconego zadatku; potrącona suma nie może jednak wynosić więcej nad 5% całkowitej należności za przejazd okrętem. W stosunku do wychodźców, posiadających już umowy transportowe, warunki te obowiązują Towarzystwo tylko wtedy, jeśli emigrant zgłosi żądanie zwrotu pieniędzy w miejscu zawarcia umowy albo w Centrali Towarzystwa w Warszawie nie później, niż na siedm dni przed zapowiedzianym w umowie transportowej terminem odejścia statku.

za Ministra:
(—) *G. Chrzanowski*
Dyrektor Departamentu.

Warunki pracy robotników polskich we Francji.

Robotnicy Rolni.

Robotnik, chcący otrzymać pracę we Francji, musi zgłosić się lub napisać do najbliższego Urzędu Pośrednictwa Pracy z zapytaniem, czy jest zapotrzebowanie z Francji na ludzi z jego zawodu.

Obecnie sprowadzani są do Francji za pośrednictwem Misji Francuskiej, która działa w porozumieniu z Urzędem Emigracyjnym i Wydziałem Pośrednictwa Pracy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej:

1) robotnicy niewykwalifikowani do kopalń,
2) górnicy wykwalifikowani,
3) robotnicy rolni.

Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy rejestrują robotników według zawodu i stosownie do zapotrzebowania wysyłają ich w terminie oznaczonym do punktów zbornych w Poznaniu, Mysłowicach, gdzie znajdują się urzędnicy Misji Francuskiej. Tam robotnicy poddawani są oględzinom lekarskim, badaniu zdolności zawodowej, poczem, o ile uznani są za zdatnych do pracy, podpisują kontrakty i wysyłani są do Francji w transportach zbiorowych.

Górnicy przyjmowani są do lat 35, robotnicy rolni do lat 45, jeżeli są dostatecznie zdrowi i silni.

Kontrakty, czyli umowy najmu ułożone są według typu jednostajnego, zatwierdzonego przez Urząd Emigracyjny.

Robotnicy, zamierzający wyjechać do Francji, powinni znać przedtem ofiarowane im warunki pracy, które w tym celu są tu w krótkości opisane:

Praca robotników rolnych ustalona jest zgodnie z miejscowemi zwyczajami. Przerwy w pracy przeznaczone na posiłek, oraz dodatkowe godziny w czasie pilnych robót polnych są takie jak dla robotników francuskich.

W niedzielę robotnicy obowiązani są obrządzić bydło, a w razie pilnej potrzeby nie uchylać się od pracy w polu. Możność wysłuchania niedzielnego nabożeństwa jest dla nich zapewniona.

Prócz niedziel następujące dni we Francji są wolne od pracy: Nowy Rok, poniedziałek Wielkanocny, Wniebowstąpienie Pańskie, poniedziałek po Zesłaniu Ducha Świętego, Narodowe Święto francuskie 14 lipca, Wniebowzięcie Najśw. Marji Panny, dzień Wszystkich Świętych i Bożego Narodzenia. Prócz tego robotnicy polscy są zwolnieni od pracy w wigilję Bożego Narodzenia przez dzień cały i w wielką sobotę od południa. Inne święta odkłada się według zwyczaju na najbliższe niedziele.

Robotnicy polscy wynagradzani być mają za równą pracę narówni z robotnikami francuskimi. W razie zmiany wysokości wynagrodzenia robotników francuskich w czasie trwania umowy, zmiana dotyczyć będzie również robotników polskich.

Obecnie robotnicy rolni otrzymują 300 fr. miesięcznie bez utrzymania albo 150 franków oraz mieszkanie, wikt, pranie, opał i światło narówni z robotnikami francuskimi.

Wynagrodzenie miesięczne może być zmienione w razie zgody pracodawcy i robot-

nika na płacę akordową równą płacy akordowej robotników francuskich.

Płaca pobierana jest w końcu każdego miesiąca i wpisywana do książeczki rachunkowej, którą otrzyma każdy robotnik w chwili ostatecznego podpisania umowy.

Pracodawca będzie potrącał z wynagrodzenia robotnika w ciągu 6 miesięcy pracy kwotę nie przekraczającą 10% każdej miesięcznej płacy tytułem kaucji na wypadek porzucenia pracy przed upływem kontraktu.

Rodziny i małżeństwa otrzymać mają mieszkania oddzielne, które winny być zdrowe. Robotnicy samotni mieszkać będą w pomieszczeniach oddzielnych dla mężczyzn i kobiet. Fornale i parobcy zajęci przy bydle mieszkać będą w stajniach i oborach w razie braku innego pomieszczenia. Pracodawca dostarczy każdemu robotnikowi łóżko z siennikiem, wałkiem, prześcieradłem i kołdrami.

W razie nieszczęśliwego wypadku przy pracy robotnicy będą korzystali z opieki prawodawstwa francuskiego. Ponadto pracodawca obowiązany jest ubezpieczyć ich od możliwych wypadków przy pracy rolnej, nieprzewidzianych przez obowiązujące obecnie prawo.

W razie lekkiej choroby pracodawca zapewnić ma robotnikowi w ciągu pierwszych 7 dni prócz mieszkania i wiktu także opiekę lekarską i lekarstwa. W razie śmierci robotnika pracodawca zajmie się jego pogrzebem i postara się o zawiadomienie rodziny zmarłego za pośrednictwem Poselstwa Polskiego w Paryżu.

Koszta podróży i wyżywienia w drodze robotników ponosi pracodawca. Jeżeli robotnik sam opłacił swoją podróż, pracodawca zwróci mu cenę biletu i 5 franków za każdy dzień podróży w trzech ratach miesięcznych.

Niepracujący członkowie rodziny przyjechać mogą w razie zgody pracodawcy. Podróż ich odbywa się na koszt robotnika. W niektórych wypadkach pracodawcy udzielają na ten cel zaliczek, które są wpisywane do książki obrachunkowej robotnika.

Robotnik, który całkowicie dotrzymał warunków umowy, otrzyma po jej upływie 100 franków tytułem odszkodowania za koszta powrotne, jeżeli umowa trwała rok jeden, a jeśli była krótsza — odpowiednio mniej, licząc po 25 franków za każde trzy miesiące.

Jeżeli umowę zerwie pracodawca bez winy robotnika i nie na jego życzenie, należy mu się powyższe odszkodowanie i zwrot kaucji. Jeżeli umowę zerwie robotnik, traci prawo do odszkodowania i winien zwrócić pracodawcy część kosztów sprowadzenia go w wysokości zależnej od przepracowanego czasu.

W razie śmierci lub ciężkiej choroby kogoś z rodziny lub innej ważnej przyczyny powrotu robotnik winien poprzeć swą prośbę o zwolnienie świadectwem Polskiego Konsulatu Generalnego. Wówczas otrzymuje kaucję, ale traci prawo do zwrotu kosztów podróży.

Gdyby robotnik odmówił wykonywania roboty, do której został zgodzony, albo gdyby będąc dotknięty zaraźliwą chorobą, nie chciał iść do szpitala, pracodawca będzie mógł go oddalić po wezwaniu mera, wójta, albo strażnika, albo dwóch osób poważnych i znanych w gminie dla stwierdzenia tego faktu. Robotnik wydalony w ten sposób traktowany będzie podobnie jak robotnik zrywający umowę pod względem zwrotu kosztów podróży i odszkodowania.

Gdyby pracodawca nie dotrzymał zobowiązań umowy albo dopuścił się gwałtu na robotniku, ten ostatni, po stwierdzeniu faktu przez mera, strażnika, lub dwie osoby poważne i znane w gminie, będzie mógł żądać zwrotu kaucji i odszkodowania tytułem kosztów powrotnych.

Trudności i nieporozumienia wyniknąć mogące między pracodawcą i robotnikiem rozstrzyga Wydział Robotników Rolnych Ministerstwa Rolnictwa w Paryżu. Robotnicy polscy winni zwracać się w takich wypadkach o pośrednictwo i opiekę do najbliższego Konsulatu Rzeczypospolitej Polskiej we Francji. Poniżej podaje się adresy Polskich Konsulatów.

Urzędy konsularne polskie we Francji.

Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom swoim we Francji opiekę społeczną i pomoc prawną przez swoje urzędy konsularne.

Urzędów takich obecnie jest osiem:

1. Konsulat Generalny w Paryżu, zajmujący się sprawami obywateli polskich w departamentach: Aisne, Ardennes, Aube, Cher, Deux Sèvres, Eure et Loir, Haute Marne, Indre, Indre et Loire, Loir et Cher, Loiret, Loire Inférieure, Marne et Loire, Marne, Oise, Sarthe, Seine, Seine et Marne, Somme, Seine et Oise, Vendée, Vienne, Yonne. Adresować listy należy: Consulat Général de Pologne, 43 rue Theophile Gautier, Paris, XVI.

2. Konsulat w Bordeaux (departamenty Gironde i Landes), adres Consulat de Pologne, 7 Allée de Chartres, Bordeaux.

3. Konsulat w Hawrze (departamenty Calvados, Cotes du Nord, Eure, Finistère, Ille et Vilaine, Mayenne, Manche, Morbihan, Orne, Seine Inferieure), adres Consulat de Pologne, 179, rue Victor Hugo, Le Havre.

4. Konsulat w Lille (departamenty Nord, Pas de Calais), adres Consulat de Pologne, 59 rue Royale, Lille.

5. Konsulat w Lugdunie (Ain, Allier, Cantal, Corrèze, Cote d'Or, Creuse, Doubs, H-te Saone, H-te Savoie, H-te Vienne, Isere, Jura, Loire, Nievre, Puy de Dôme, Rhône, Saone et Loire), adres Consulat de Pologne, 14 bis B-d de la Cote, Villeurbanne, Lyon.

6. Konsulat w Marsylji (departamenty Ardèche, Ariège, Aude, Aveyron, Basses

Alpes, Basses Pyrénées, Bouches du Rhone, Charente, Charente Inferieure, Corse, Dordogne, Drome, Gard, Gers, Gironde, H te Garonne, H-tes Alpes, H-tes Pyrénées, Hérault, Lot et Garonne, Lozere, Pyrénées Orientales, Tarn, Tarn et Garonne, Var, Vaucluse), adres Consulat de Pologne, 36 rue Edouard Delaglande, Marseille.

7. Konsulat w Nicei (departament Alpes Maritimes), adres Consulat de Pologne, 27 B-d Dubouchage, Nice.

8. Konsulat w Strasburgu (departamenty Bas-Rhin, Territoire de Belfort, Haut Rhin, Meurthe et Moselle, Meuse, Vosges), adres Consulat de Pologne, 48 B-d Clemenceau, Strasbourg.

Konsulaty te udzielają wiadomości i pomocy w sprawach dotyczących:

1) dokumentów osobistych, wiz i dokumentów, potrzebnych do zawierania małżeństw,
2) nieszczęśliwych wypadków przy pracy,
3) zatargów z pracodawcami,
4) wszelkich innych związanych z życiem Polaków we Francji.

Przesyłaniem pieniędzy do Polski zajmuje się oddzielnie i wyłącznie Konsulat Generalny Polski w Paryżu, który dostarcza na każde żądanie odpowiednich przekazów.

Władze konsularne polskie wydają paszporty i wizy po złożeniu następujących opłat państwowych:

1) paszport na pobyt roczny we Francji 100 fr.
2) przedłużenie paszportu za kwartał 25 fr.
3) wiza 100 fr.

Niezamożnym, za okazaniem odpowiednich świadectw, Konsulat przyznaje zniżki.

Urząd Emigracyjny przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej № 78/W K.

Warszawa, d. 12/I 1923 r.

Wskazówki dla emigrantów chcących wyjechać do Belgji.

Doszło do wiadomości Urzędu Emigracyjnego, że w niektórych miejscowościach szerzy się bez wiedzy władz emigracyjnych dzika emigracja do Belgji, narażająca robotników nie czyniących zadość przepisom wymaganym przez władze belgijskie, na zawód i bezcelowe wydatki.

Aby temu zapobiec, Urząd Emigracyjny prosi o rozpowszechnianie wśród zainteresowanych robotników informacji, że mogą być dopuszczeni do Belgji i otrzymać wizę belgijską jedynie emigranci, odpowiadający świeżo wydanym przepisom wizowym. Podania o pozwolenia na wyjazd winno być złożone w konsulacie belgijskim, który prześle je do Brukseli, w celu potwierdzenia przez belgijskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Dopiero na podstawie tak zatwierdzonego zgłoszenia robotnicy otrzymają wizy Urzędu Emigracyjnego na wyjazd do Belgji.

Starania o wizę belgijską będą uwzględnione wyłącznie dla tych emigrantów, którzy dołączyć mogą do podania o pozwolenie na wyjazd następujące dokumenty:

1) Umowę najmu podpisaną przez pracodawcę. Umowa ta zawierać winna zobowiązanie odesłania robotnika do kraju po upływie kontraktu.

2) Świadectwo narodowości polskiej.

3) Świadectwo lekarskie, stwierdzające, że robotnik korzysta z pełni zdrowia fizycznego i umysłowego i że nie jest dotknięty chorobą zaraźliwą.

4) Świadectwo moralności stwierdzające, że robotnik nie był karany sądownie za przestępstwo uwłaczające czci.

5) Dokładne informacje dotyczące zdolności zawodowych robotnika lub, jeżeli chodzi o robotnika wykwalifikowanego, świadectwo stwierdzające jego kwalifikacje.

6) Zobowiązanie robotnika, że nie sprowadzi rodziny do Belgji.

W razie zezwolenia belgijskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych wiza udzielana jest na termin 3-miesięczny. Po upływie tego czasu robotnicy pracujący w Belgji u pracodawcy, który ich sprowadził, będą mogli odnowić wizę u władz miejscowych za opłatą. Jeżeli zmienili miejsce pracy, przesłać winni podanie o odnowienie wizy do Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Brukseli, załączając dokumenty wymagane dla pierwszej wizy oraz zobowiązanie niezwłocznego opuszczenia Belgji w razie odmówienia pozwolenia na dalszy pobyt.

Robotnicy cudzoziemcy, przebywający w Belgji, którzy uchylają się od wykonania powyższych przepisów, będą odesłani przez policję do granicy belgijskiej.

Wobec powyższych ograniczeń imigracji do Belgji należy stanowczo odradzać wyrabianie paszportów robotnikom, nie mającym możności uzyskania wizy belgijskiej.

DZIAŁALNOŚĆ INSPEKCJI PRACY W R. 1922*)

Podstawy prawne.

W roku sprawozdawczym podobnie jak w latach ubiegłych organizacja inspekcji pracy w Polsce jak również i jej działanie było oparte na różnorodnych podstawach prawnych: w b. zaborze rosyjskim na przepisach dekretu z d. 3 stycznia 1919 r. o tymczasowem urządzeniu i działalności inspekcji pracy, zaś w b. zaborze austrjackim na ustawie austrjackiej z d. 17 czerwca 1883 r. i na zmianach, zarządzonych w jej przepisach przez ustawę polską z d. 2 marca 1920 r.

W świetle tych różnic i w przewidywaniu nowych trudności administracyjnych skutkiem zniesienia oddzielnego zarządu b. dzielnicy pruskiej tem pilniejszą stawała się jednolita ustawa o inspekcji pracy dla całej Rzeczypospolitej. Jednakże uzgadnianie stanowisk różnych ministerstw w stosunku do opracowanego przez Ministerstwo Pracy projektu ustawy w tym przedmiocie przeciągnęło się poza rok 1921 i znaczną część roku sprawozdawczego. Dopiero uchwała Rady Ministrów z d. 28 września 1922 r. ostatecznie zatwierdziła brzmienie projektu ustawy o inspekcji pracy. Złożony do laski urzędującego jeszcze marszałka sejmu ustawodawczego projekt ten podzielił los wszystkich złożonych w tym czasie wniosków ustawodawczych Rady Ministrów. Ówczesny prezydent ministrów zwrócił mianowicie uwagę (okólnik № 101 z d. 9 listopada) na różnicę w regulaminach obrad sejmu ustępującego i konstytuującego się i na tej zasadzie zarządził przeprowadzenie przez Rząd rewizji wniosków niezałatwionych przez sejm ustawodawczy, potem zaś dopiero ponowne wniesienie ich do nowego sejmu. Związane z tem zarządzeniem formalności nie pozwoliły przed ukończeniem roku sprawozdawczego na przedstawienie projektu ustawy o inspekcji pracy Radzie Ministrów, tem samem zaś nie mógł on być wniesiony do nowego sejmu.

Organizacja.

Rok sprawozdawczy zakończył dzieło scalenia inspekcji pracy.

Zjednoczenie w tym roku z całością Rzeczypospolitej Ziemi Wileńskiej pociągnęło za sobą poddanie pod zarząd ogólny istniejącej tam już przedtem inspekcji pracy, wzorowanej na organizacji polskiej. Rozporządzeniem Rady Ministrów z d. 21 sierpnia 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 73 poz. 662) rozciągnięto na Ziemię Wileńską moc obowiązującą dekretu z d. 3 stycznia 1919 r. o tymczasowem urządzeniu i działalności inspekcji, przyczem jednocześnie uzyskał na tym obszarze moc obowiązującą dekret z d. 8 lutego 1919 r. o pracowniczych związkach zawodowych.

Wniesiony znacznie wcześniej projekt w sprawie zapoczątkowania polskich praw ochronnych na obszarach, przyłączonych do Rzeczypospolitej z mocy traktatu ryskiego, doczekał się zatwierdzenia przez Radę Ministrów dopiero w d. 19 października 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 94 poz. 871). Rozporządzenie wymienione nadało w województwach: nowogródzkiem, poleskiem i wołyńskiem oraz na później włączonych obszarach województwa białostockiego (powiaty: grodzieński i wołkowyski, gminy: białowieska, masiewska i suchopolska powiatu bielskiego) moc obowiązującą dekretowi o inspekcji pracy, dwum ustawom o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi (ustawa z d. 1 sierpnia 1919 r. i ustawa z d. 11 marca 1921 r. w przedmiocie zmian do poprzedniej) oraz analogicznej ustawie o załatwianiu zatargów zbiorowych między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi (ustawa z d. 23 stycznia 1920 r.). W ten sposób przewidzianą na tym terenie instytucję inspekcji pracy wyposażono we właściwości, przysługujące inspektorom na pozostałym obszarze b. zaboru rosyjskiego.

Na kresach zachodnich po zniesieniu ministerstwa b. dzielnicy pruskiej w dniu 7 kwietnia 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 30 poz. 247) okazała się konieczność urządzenia tamtejszej inspekcji według jednolitej zasady, obowiązującej w całem Państwie. Dotychczas bowiem czynności inspektorów pracy w b. dzielnicy pruskiej były wykonywane przez dwojakie organa: 1) przez inspektorów przemysłowych, którzy przejęli czynności dawnych Gewerbeaufsichtsbeamten według przepisów § 139 ordynacji przemysłowej Rzeszy Niemieckiej i pruskiej oraz postanowienia królewskiego z d. 27 kwietnia 1891 r., podlegając Departamentowi Przemysłu i Handlu, który wewnątrz Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej stanowił odpowiednik pruskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu; 2) przez inspektorów pracy w rolnictwie, powołanych d. 15 czerwca 1919 r. rozporządzeniem Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej do załatwiania zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Tyg. Urz. Nacz. R. Lud. № 31, str. 98). W celu dostosowania tych podwójnych organów do organizacji inspekcji pracy w Państwie Polskiem Rada Ministrów wydała jednocześnie dwa rozporządzenia. Jedno z nich (Dz. U. Rz. P. № 96 poz. 884) przekazuje Ministrowi

*) Sprawozdania z działalności inspektorów pracy w 1923 r. dzięki przyznaniu na ten cel przez sejm specjalnego kredytu ukażą się w najbliższym czasie w oddzielnem wydawnictwie.

Pracy i Opieki Społecznej kompetencje, przysługujące dotąd w dziedzinie pracy najemnej na obszarze województw: poznańskiego i pomorskiego Ministrowi Przemysłu i Handlu, i oddaje pod jego zwierzchność urzędujących tam inspektorów przemysłowych oraz dopomagający im zakres czynności władz administracyjnych policyjnych. Drugie rozporządzenie (j. w. poz. 885) znosi w tych województwach podwójną instytucję inspektorów przemysłowych i inspektorów pracy w rolnictwie, nadając w myśl zasady ogólnopaństwowej funkcje urzędników obu tych kategoryj inspektorom pracy, podległym bezpośrednio i wyłącznie Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej i pozostającym pod kierownictwem Głównego Inspektora Pracy w Warszawie. To samo rozporządzenie wprowadza dla inspektorów działających na obszarze województw: poznańskiego i pomorskiego dwustopniową hierarchję (inspektorzy okręgowi i obwodowi), zastępującą dotychczasowe zróżniczkowanie organów nadzoru (Gewerbe und Regierungsräte i Gewerbeaufsichtsbeamten).

Najważniejszym objawem w życiu administracyjnem urzędów inspekcji pracy było w roku sprawozdawczym przekształcenie systemu rachunkowości i kasowości. W miarę rozrastania się obszaru wspólnej administracji prowadzenie przez centrale ministerjalne szczegółowych rachunków i drobiazgowa kontrola wydatków bieżących urzędów prowincjonalnych nietylko stawały się rzeczą coraz trudniejszą i bardziej skomplikowaną, ale, co gorsza, opóźniały bieg spraw na prowincji, powodując niepotrzebne powikłania i niezadowolenia. Odciążenie dokonało się przez powierzenie urzędom prowincjonalnym samodzielnego prowadzenia rachunków z prowincjonalnemi izbami skarbowemi na podstawie ogólnych przepisów rachunkowych i kasowych, ogłoszonych przez Ministerstwo Skarbu d. 15 grudnia 1921 r. (Monitor Polski № 285). Na ich zasadzie p. Minister Pracy i Opieki Społecznej wydał pod datą 24 stycznia 1922 r. instrukcję dla okręgowych inspektorów pracy, zlecającą im załatwianie z właściwemi izbami skarbowemi rachunkowości w zakresie wydatków, czynionych przez należących do ich okręgów inspektorów obwodowych z całego szeregu paragrafów i pozycyj ogólnego budżetu Ministerstwa. Punkty te obejmują: płace i dodatki drożyźniane; komorne, opał, światło i utrzymanie porządku; konserwację, instalację i drobny remont; zakup, konserwację i reparację inwentarza; materjały piśmienne; telefony, porto i telegramy; drobne wydatki; podróże służbowe; zakup i utrzymanie koni; kredyty na komisje rozjemcze. Okręgowi inspektorzy pracy dzielą sumy, przeznaczone na te wydatki, według potrzeb każdego znajdującego się w ich okręgu inspektoratu obwodowego i po zatwierdzeniu tego podziału przez inspektora głównego przyznają kredyty właściwym inspektorom, co pociąga za sobą obowiązek nadzoru nad wydatkami dokonywanemi przez nich. Wydatki urzędów okręgowych są w dalszym ciągu załatwiane przez władzę centralną.

Formalnie w końcu roku sprawozdawczego inspekcja pracy znajdowała się pod jednolitem kierownictwem na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego. Stąd też liczba inspektorów i podinspektorów czynnych w grudniu 1922 r. wynosiła 92 osoby wobec 70 w tym samym miesiącu roku poprzedniego. Tem niemniej województwa: wołyńskie i nowogródzkie nie posiadały w tym czasie ani jednego zorganizowanego urzędu inspekcji pracy; w poleskiem zaś funkcjonował jeden tylko inspektor w Pińsku, który przygotowywał grunt dla przyszłej właściwej organizacji inspekcyjnej. Nawet na obszarach, gdzie organizacja inspekcji sięga wcześniejszego okresu, względy budżetowe i trudność znalezienia odpowiednich kandydatów nie pozwoliły na całkowite obsadzenie koniecznych stanowisk. Wiele obwodów, w tej liczbie tereny naftowe, nie miały wcale inspektorów.

Wobec scalenia administracyjnego kresów dopiero w końcu roku sprawozdawczego roczne sprawozdanie niniejsze dotyczy w szczegółach działalności inspekcji tylko w obrębie pozostałych 11 województw, stanowiących 8 okręgów inspekcyjnych [1]). Okrąg XII (Ziemia Wileńska) dostarczył danych za drugie półrocze 1922 r. z konieczności niekompletnych.

Główny Inspektor Pracy.

Obowiązki Głównego Inspektora Pracy pełnił w roku sprawozdawczym w dalszym ciągu p. Marjan Klott de Heidenfeld.

Porozumiewanie się Głównego Inspektora Pracy z urzędami prowincjonalnemi odbywało się zwykłemi drogami: przez instrukcje ogólne, udzielane za pośrednictwem okólników, w sprawach poszczególnych zaś przez korespondencję zwykłą listowną, a w razach pilnych przy pomocy telegramów i telefonogramów, wreszcie w wypadkach wyjątkowych przez zgłaszanie się osobiste inspektorów do Inspektora Głównego. Nadto w październiku roku sprawozdawczego odbył się w Warszawie zjazd inspektorów okręgowych.

W ciągu 1922 r. Inspektor Główny wydał 73 okólniki. Wobec 102 okólników w 1920 r. i 93 w 1921 r. liczba ta dowodzi pewnego ustalenia form urzędowania, dzięki czemu udzielanie instrukcyj może odbywać się rzadziej.

Trzymając się podziału, ustalonego w sprawozdaniu poprzedniem, widzimy, że w roku sprawozdawczym znikła zupełnie kategorja okólników w sprawach statystyki, które w ciągu tego czasu nie nastręczyły powodu do

[1]) Por. sprawozdanie z 1921 r. (Praca i Opieka Społeczna, rok III, zeszyt II, str. 149).

specjalnych instrukcyj, podczas gdy w roku poprzednim wywołały potrzebę 5 okólników.

W sprawach personalnych i obrachunkowo-kasowych Inspektor Główny wydał 6 okólników (wobec 5 w r. 1921), nie licząc instrukcji Ministra Pracy z powodu przejęcia rachunkowości z izbami skarbowemi przez właściwych inspektorów okręgowych (por. rozdział „Organizacja").

W sprawach administracyjno-organizacyjnych wyszło 8 okólników.

Stosunki i współpraca inspektorów z innemi urzędami i władzami dostarczyły przedmiotu 7 okólnikom.

Wskazówki do działalności sprawozdawczej zawiera 5 okólników.

Ogółem przeto formami urzędowania zajmowało się 26 okólników, co stanowi 35% liczby ogólnej, czyli stosunkowo więcej niż w roku ubiegłym, kiedy przedmioty te dały treść 29% wydanych okólników. Nie znaczy to, by kładziono większy nacisk na stronę formalną, lecz tłumaczy się w znacznej mierze dokonanem przekształceniem systemu rachunkowości i wywołanemi przez to potrzebami wyjaśnień i wskazówek. Jeden z najobszerniejszych okólników (№ 67 z d. 26 listopada) zajmuje się sprawą postępowania karno - administracyjnego w związku z ogłoszeniem ustawy z d. 26 września 1922 (Dz. U. Rz. P. № 88 poz. 789) w przedmiocie wymiaru grzywien za przekroczenia obowiązujących w b. zaborze rosyjskim przepisów prawnych o stosunku pracy w przemyśle. Wiele okólników zasadniczo lub ubocznie kładzie nacisk na działalność wizytacyjną inspekcji pracy.

Najliczniejszą grupę stanowią corocznie okólniki w sprawach komisyj polubownych i rozjemczych, umów zbiorowych w rolnictwie i wogóle spraw rolnych. Grupa ta wynosiła w 1921 r. 30 na 93 okólniki, w roku sprawozdawczym zaś 25 z ogółu 73 okólników czyli stosunkowo nawet nieco wzrosła. Na pierwsze miejsce wśród tych okólników ze względu na wagę przedmiotu wysuwa się okólnik № 29 z d. 20 kwietnia, zawiadamiający inspektorów o warunkach umowy zbiorowej, zawartej dla 5 województw na rok służbowy 1922/3 i zalecający w celu uniknięcia możliwych tarć między pracodawcami a pracownikami rolnymi przystąpienie do formalnego akceptowania i uzupełniania tej umowy na powiatowych komisjach polubownych.—Niemniej ważne były instrukcje w kwestjach zwalniania służby folwarcznej: № 22 z d. 24 lutego w celu łagodzenia sytuacji, wytwarzającej się w związku z nadchodzącym terminem roku służbowego, i № 65, przekazujący wyjaśnienia Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 10 czerwca w sprawie usuwania służby folwarcznej z powodu parcelacji majątków państwowych.

Co kwartał okólniki podawały inspektorom do wiadomości ustaloną na podstawie notowań giełdy zbożowo-towarowej w Warszawie przeciętną wartość centnara żyta, według której zgodnie z art. 1 umowy zbiorowej ustalano płacę ordynarjuszy folwarcznych.

Do tej samej grupy okólników zalicza się okólnik № 48, zalecający inspektorom, by przed oddaniem spraw z powodu złego stanu mieszkania służby folwarcznej zawiadamiali powiatowe władze techniczno-sanitarne i osobiście interwenjowali u pracodawcy; dopiero w razie gdyby obie te drogi nie odniosły pożądanego wpływu, należy po stwierdzeniu istotnego stanu kwestjonowanego mieszkania przekazać sprawę na komisję rozjemczą, przy wydawaniu zaś orzeczenia starać się o ścisłe określanie potrzebnego remontu oraz terminu prekluzyjnego, do którego ma on być wykonany, z wyznaczeniem robotnikowi pewnej sumy pieniężnej w charakterze rygoru w razie niewykonania remontu.

Sprawy wynagrodzenia robotników omówiono w 7 okólnikach, z których niemal każdy porusza przejawy związane z integralnemi przepisami ochronnemi; między innemi: sprawę świadczeń na wypadek choroby, połogu lub śmierci, przewidzianych w ustawie z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby, a niewypłacanych skutkiem trudności tworzenia Kas Chorych; niewypłacanie zarobków w terminach prawnie przewidzianych; nieprzestrzeganie przepisów o książkach robotniczych obrachunkowych i t. p.

Uchwalenie dość pośpiesznie przez sejm w d. 16 maja 1922 r. ustawy o urlopach dla pracowników (Dz. U. Rz. P. № 40 poz. 334) dało w wyniku przepisy ogólnikowe i niejasne, wymagające wielu komentarzy. Próbę wyjaśnienia punktów spornych dał okólnik № 44 z d. 3 lipca; wypowiedziane w nim poglądy przeszły zczasem do rozporządzenia ministerjalnego, które w roku następnym zebrało i uporządkowało różnolite komentarze prawne do powyższej ustawy.

W 1922 roku odbyły się dwa zjazdy inspektorów okręgowych.

Pierwszy z nich[1]), zagajony d. 22 kwietnia przez p. Ministra Darowskiego, obradował przez dwa dni pod przewodnictwem Inspektora Głównego z częściowem uczestnictwem p. Podsekretarza Stanu Gustawa Simona. Do pierwszego punktu porządku dziennego, dotyczącego nowej instrukcji rachunkowej w związku z przekazaniem urzędom okręgowym rachunkowości miejscowych urzędów obwodowych, zaproszono dla poinformowania zebranych i udzielania im wyjaśnień kierowników wydziałów: osobowego i budżetowego w Ministerstwie. Pozostałe punkty dotyczyły: działalności sprawozdawczej inspektorów pracy oraz uzupełnień, wprowadzonych przez późniejsze akta prawodawcze do ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemy-

[1]) Szczegółowe sprawozdanie w „Pracy i Opiece Społecznej" rok II, zesz. II, str. 185.

śle i handlu. W toku dyskusji nad pierwszym punktem ustalono ogólną dyrektywę dla właściwych czynności inspekcyjnych, mianowicie postanowiono ograniczyć rejestrację i wizytacje do zakładów pracy zatrudniających co najmniej 5 robotników, zaś poniżej tej liczby do zakładów pracujących z silnikiem. Wreszcie na żądanie p. Ministra część czasu obrad poświęcono złożeniu ustnych sprawozdań o stanie produkcji w poszczególnych województwach.

Do drugiego zjazdu, który odbył się dnia 12 października, dało pośrednią inicjatywę Ministerstwo Skarbu, które zwróciło się do pozostałych urzędów centralnych o zorganizowanie propagandy 8% pożyczki złotej. Przy tej okazji, prócz samej sprawy pożyczki, omówionej z inspektorami w Ministerstwie Skarbu, poruszono szereg zagadnień, związanych bezpośrednio z urzędowaniem. Między innemi omówiono memorjał, z którym zwróciła się do Ministerstwa Pracy Centralna Komisja Związku Stowarzyszeń Zawodowych, zarzucająca inspektorom w sposób ogólnikowy: 1⁰ niedość ścisły nadzór nad przestrzeganiem ustaw ochronnych i 2⁰ interwenjowanie w zatargach między pracodawcami a robotnikami, co zdaniem Komisji winno być pozostawione wyłącznie związkom. Zebrani zgodnie odparli oba te zarzuty jako nieuprawnione i nieuzasadnione, gdyż 1⁰ inspektorzy w miarę możliwości fizycznych czuwają nad przestrzeganiem ustaw ochronnych, które niejednokrotnie bywają przekraczane z inicjatywy samych robotników; 2⁰ częstokroć liczebność związków i autorytet moralny ich kierowników nie wystarczają do przeprowadzenia układów, do których inspektorzy zawsze niemal przystępują na usilną prośbę jednej lub przynajmniej ze zgodą obu stron. Akcja rozjemcza zabiera inspektorom wiele czasu, odrywa ich od właściwych zadań i jest tem uciążliwsza, że często wywołuje niezadowolenie jednej lub drugiej strony. Wszyscy inspektorzy wypowiedzieli się za koniecznością stworzenia specjalnych instytucyj do spraw rozjemstwa i zdjęciem tych obowiązków z inspekcji pracy; dopóki jednak nie będą stworzone odpowiednie instytucje rozjemcze, inspektorzy mimo wszystko według opinji zjazdu nie mogą zaprzestać tych czynności ze względu na interesy ogólno-państwowe.

W związku z następnym punktem obrad, którym była sprawa zaproszenia na międzynarodowy zjazd inspekcji pracy, ujawniła się potrzeba wyjazdów inspektorów zagranicę dla odbywania tam studjów nad pracami instytucyj analogicznych. Jednakże wyjaśnienia władzy centralnej o przeprowadzanych oszczędnościach w wydatkach administracyjnych nie dały żadnych nadziei na możność urzeczywistniania tych pragnień. Uchwalono natomiast zasadę czasowego wymieniania inspektorów obwodowych w okręgach o produkcji różnej struktury w celu zaznajomienia ich z różnemi warunkami pracy wewnątrz kraju. Zebrani poprosili o udostępnienie im przynajmniej przez słowo drukowane socjalnego prawodawstwa krajów zachodnich, tych zwłaszcza, których kapitały znalazły inwestycję w przedsiębiorstwach krajowych. Omówiono również stan projektu ustawy o inspekcji pracy i kwestję terminowości w składaniu sprawozdań, przyczem wyłoniła się potrzeba uzgodnienia biurowości wewnętrznej z formą sprawozdań.

W zakresie zatargów zbiorowych Inspektor Główny otrzymywał od wszystkich podwładnych inspektorów natychmiastowe zawiadomienie o wybuchu i przebiegu ważniejszych zatargów zbiorowych, w niektórych zaś interwenjował osobiście. Z pośród pertraktacyj, prowadzonych z udziałem urzędu centralnego, należy wymienić:

1. przewlekłe rokowania w celu odnowienia umowy zbiorowej dla czterech kategoryj robotników rolnych (ordynarjuszów, rzemieślników folwarcznych, komorników i dniówki) w 5 województwach środkowych;
2. analogiczną umowę zbiorową między producentami rolnymi a takiemiż jak wyżej kategorjami robotników folwarcznych dla obszaru województw pomorskiego i poznańskiego;
3. likwidację strajku rolnego w woj. poznańskiem;
4. zatargi w łódzkim przemyśle włókienniczym w lipcu i listopadzie;
5. odnowienie umowy zbiorowej górników węglowych w zagłębiach: Dąbrowskiem i Śląskiem.

Zakłady pracy. (tabl. I).

Składanie co roku przez inspektorów pracy danych liczbowych o zakładach pracy, zatrudniających pracowników najemnych i znajdujących się w obrębie powierzonych ich pieczy jednostek terytorjalnych, ma na celu uwidocznienie w najogólniejszych zarysach terenu pracy inspekcyjnej. Dane te pochodzą z rejestrów, które winny być prowadzone w każdym urzędzie inspekcyjnym w zakresie jego terytorjum. Dane na 31 grudnia 1922 r. wykazywały w 10 okręgach inspekcyjnych, obejmujących obszar 9 województw środkowych i południowych oraz Ziemię Wileńską, 25.975 zakładów przemysłowych, handlowych i pokrewnych, objętych rejestrami inspektorów, prócz tego zaś 13.120 folwarków, liczących ponad 100 morgów ogólnej przestrzeni. W 1921 r. odpowiednia cyfra wynosiła 8216 przedsiębiorstw, liczby zaś folwarków nie można było ustalić, gdyż niewszystkie obwody posiadały odpowiednie informacje.

Znaczny wzrost liczby zarejestrowanych zakładów przemysłowych wynikł niemal wyłącznie z coraz dokładniejszego zapoznawania się inspektorów z terenem ich działalności. Różnica między rokiem 1921 a 1922 jest niewspółmierna z faktycznym rozwojem

przemysłu w ciągu roku sprawozdawczego; nie wyjaśnia jej również włączenie do wspólnego obszaru administracyjnego Ziemi Wileńskiej. Wnioskując o ilości uruchomionych przedsiębiorstw przemysłowych z komisyj, udzielających zezwoleń na ich otwarcie, określamy liczbę nowych zakładów na 2738; w Ziemi Wileńskiej zaś zarejestrowano narazie zaledwie 124 zakłady, najbliższe siedziby inspektora i zwiedzone przez niego od chwili przejęcia administracji w tej prowincji przez władze Rzeczypospolitej.

Dla dowiedzenia słuszności tego twierdzenia nie potrzeba obserwować pracy inspektorów i wnikać w jej szczegóły Wzrost bowiem liczby zakładów uderza odrazu nieproporcjonalnością w stosunku do wzrostu liczby robotników, która z 337.604 w 1921 roku wzrosła do 610.539. To też gdy w roku poprzednim według danych inspekcji pracy na jeden zakład przypadało średnio 41 robotników, w sprawozdawczym przypada ich niewięcej nad 23: informacje inspektora pracy zaczęły powoli docierać do zakładów drobniejszych lub położonych głębiej, w zakątkach kraju bardziej oddalonych od siedziby urzędu.

Wynika stąd, że dane liczbowe rejestrów prowadzonych przez inspektorów pracy nie mogą w dalszym ciągu być uważane za wyczerpującą i dokładną statystykę zakładów pracy w Polsce. Są to zresztą dane otrzymywane dorywczo przy stosowaniu różnych metod, właściwie zaś bez metody. Każdy z inspektorów zdobywa je na własną rękę odpowiednio do warunków terenu, na którym pracuje, nie posiada bowiem żadnej podstawy prawnej do żądania właściwych informacyj. Zarządzona przez Główny Urząd Statystyczny w końcu r. 1920 statystyka stanu zatrudnienia (rozporządzenie Rady Ministrów Dz. U. Rz. P. № 115 poz. 759) po zgórą rocznem obowiązywaniu uległa w roku sprawozdawczym zmianie zasadniczej: gdy bowiem pierwotnie informacje dla Głównego Urzędu Statystycznego miały obejmować wszelkie zakłady przemysłowe, zatrudniające powyżej 5 robotników i przychodzić raz na kwartał za pośrednictwem miejscowego inspektora pracy, nowe rozporządzenie (Dz. U. 1922 № 12 poz. 108) ograniczyło zamierzoną statystykę do zakładów większych, z któremi Urząd porozumiewa się bezpośrednio. Odciążyło to znakomicie inspektorów, obarczonych obowiązkami statystycznemi, niepraktykowanemi w żadnym innym kraju; jednocześnie jednak wytrąciło im z ręki jeden ze sposobów zdobycia danych o istniejących zakładach pracy. Polska nie przeprowadziła dotychczas spisu przemysłowego, który w krajach na Zachodzie daje pierwotną podstawę do wszelkiego rodzaju rejestrów zakładów pracy oraz badań nad stanem zatrudnienia.

W świetle tych anomalij statystycznych staje się dopiero zrozumiałem, dlaczego w sprawozdaniu inspektorów pracy najbardziej uprzemysłowione woj. łódzkie wykazuje w roku sprawozdawczym 1899 zakładów z 140.510 robotnikami (średnio po 74 robotników na 1 zakład), woj. kieleckie z okręgiem Zagłębia 3092 zakłady z 154126 robotnikami (średnio prawie po 50 robotników na 1 zakład), Warszawa 2036 zakładów zatrudniających 60596 robotników (średnio po 29 w 1 zakładzie), woj. białostockie 1071 zakładów z 21518 robotnikami (średnio po 20 na 1 zakład), woj. warszawskie 1353 zakłady i 43.026 robotników (średnio około po 17 na 1 zakład), mały, lecz wybitnie uprzemysłowiony obwód bielski aż 1709 zakładów i 23.757 robotników (średnio po 13 na 1 zakład), gdy tymczasem okrąg woj. lwowskiego i tarnopolskiego podaje 10521 zakładów, a przytem tylko 94675 robotników (niespełna 9 robotników na 1 zakład). Skądinąd wiadomo, że inspektorzy w b. zaborze rosyjskim nie posiadają żadnych wykazów przedwojennych, na których mogliby się oprzeć, natomiast inspektor VIII okręgu (woj. lwowskie i tarnopolskie), zastrzegając się przeciw ewentualnej nieścisłości cyfr, przytoczonych w swem sprawozdaniu, cytuje jako źródło spisy Kas Chorych, oparte na danych przedwojennych i obejmujące wszelkie najdrobniejsze nawet przedsiębiorstwa.

Największą ilość wielkich zakładów posiadają województwa: kieleckie (63 zakłady, zatrudniające ponad 500 robotników i 139 zatrudniających od 101 do 500 robotników), i łódzkie (53 zakłady, zatrudniające powyżej 500 robotników i 168 z kategorji 101—500 robotników); robotnicy zatrudnieni w zakładach posiadających powyżej 100 pracowników, stanowią w woj. kieleckiem 82, w łódzkiem zaś 72 na 100 ogółu wykazanych robotników. W Warszawie robotnicy w wielkich zakładach, przemysłowych (powyżej 100) stanowią tylko 49%, w obwodzie bielskim 55% ogółu zatrudnionych.

O zmianach, jakie ujawniły się w rozmiarach przedsiębiorstw przemysłowych skutkiem wciągnięcia do rejestrów inspektorskich drobniejszych zakładów pracy, można sądzić z zestawienia danych z roku 1921 i 1922, podających procentowy stosunek zakładów różnych rozmiarów i zatrudnionych w nich robotników do ogółu rozpatrywanych zakładów i ogółu robotników.

	Zakłady zatrudn. poniż. 16 robotn.		Zakłady zatrudn. od 16 do 100 rob.	
	Zakłady	Robotnicy	Zakłady	Robotnicy
1921	66,0%	7,5%	27,3%	24,6%
1922	80,8%	13,0%	15,6%	25,0%

	Zakłady zatrudn. od 101 — 500 rob.		Zakłady zatrudn. powyżej 500 rob.	
	Zakłady	Robotnicy	Zakłady	Robotnicy
1921	5,4%	27,3%	1,3%	40,7%
1922	2,8%	23,9%	0,8%	38,1%

Według grup przemysłu największą liczbę zatrudnionych widzimy w przemyśle włókienniczym (170461, czyli 28,7% ogółu robotników zatrudnionych w zakresie właściwego przemysłu—grupy III—XVI włącznie). Następną grupę według liczebności zatrudnionych stanowi górnictwo (89.156 robotników), które jednak, według niekompletnych danych posiadanych przez inspektorów, zatrudnia niewięcej nad 15% ogółu robotników przemysłowych. Przemysły: spożywczy, drzewny i mineralny liczą po pięćdziesiąt kilka tysięcy robotników, a więc przedstawiają się procentowo do ogółu zatrudnionych znacznie niżej (nieco więcej nad 8%).

Danych o płci i wieku zatrudnionych dostarczyli niewszyscy inspektorzy, pozostający pod wspólnem zwierzchnictwem administracyjnem. Dotkliwe te braki należy tłumaczyć tem, że nie posiadamy dotychczas istotnie współczesnych przepisów ochronnych dla kobiet i dzieci. W przewidywaniu uchwalenia przez ciała prawodawcze dawno złożonego projektu odpowiedniej ustawy inspektorzy pracy mieli zalecone zebranie możliwie dokładnych wiadomości o pracy robotników tych kategoryj. Istotnie sprawozdania inspektorów wykazują pewien postęp w tym kierunku: w 1921 r. rozporządzaliśmy materjałem o rozmiarach pracy kobiet i młodzieży tylko ze stolicy i trzech województw (warszawskiego, łódzkiego i kieleckiego), zaś w roku sprawozdawczym z 5 województw środkowych, z krakowskiego i wileńskiego, a nadto z obwodów: pińskiego i bielskiego, czyli dla 491.988 najemników.

Liczba pracujących w przemyśle kobiet na powyższym obszarze wynosiła ogółem 139.970 osób dorosłych wraz z dziewczętami młodocianemi, t. zn. 28,4% ogółu. Stanowi to stosunkowy wzrost zatrudnionych sił kobiecych o 1,7% w porównaniu z rokiem ubiegłym i może służyć jako potwierdzenie wiadomego skądinąd faktu pogarszającego się położenia materjalnego klasy robotniczej, w której zarobek głowy rodziny nie wystarcza na utrzymanie żony i dzieci. Jak zwykle, najwyższą bezwzględnie i stosunkowo ilość sił kobiecych wykazują przemysły: papierniczy, odzieżowy i włókienniczy. Przemysł włókienniczy liczy 85.426 kobiet i dziewcząt na 169.672 zatrudnionych, co stanowi 50% ogółu, więcej przeto niż w roku poprzednim (niespełna 49%); w zakładach włókienniczych, zatrudniających powyżej 100 robotników, odsetek kobiet przekracza 52,1%, zaś w największych fabrykach nawet 55,6%. Podobnie w przemyśle odzieżowym kobiety dorosłe i dziewczęta stanowią więcej niż połowę (54% ogółu zatrudnionych). W papiernictwie (przy wyrobie tutek i t. p.) kobiety przekraczają nieraz 80% ogółu. W okręgach inspekcyjnych, w których przeważają wymienione przemysły, kobiety stanowią znaczny odsetek ogółu pracowniczego (np. w łódzkim około 42%); w obwodach górniczych odsetek zatrudnionych sił kobiecych spada poniżej 10%; średnio wynosi on 13—16%.

W rolnictwie praca najemna kobiet ma ogromne zastosowanie; stanowią one więcej niż połowę ogółu robotników rolnych. Umowy zbiorowe w rolnictwie wprowadziły znaczne zmiany do warunków pracy kobiet. Dojenie krów i inne roboty na folwarku winny być przedmiotem oddzielnej umowy z żonami ordynarjuszów, nie są więc one jak dawniej zmuszone do ich wykonywania z tytułu zatrudnienia męża. Najliczniejszą przeto grupę stałych robotnic w gospodarstwach rolnych stanowi dniówka (dawna „posyłka"), są to przeważnie córki ordynarjuszów, rzemieślników i komorników, zatrudniane przy robotach sezonowych (wiosną sadzenie, latem pielenie i pomoc przy żniwach, jesienią kopanie, zimą pomoc przy omłocie zboża). Warunki pracy dniówki zmieniły się bezwarunkowo na korzyść pracownicy w stosunku do okresu przedwojennego dzięki wprowadzeniu umowy rocznej dla tej kategorji pracujących podobnie jak dla ordynarjuszów.

Prócz dniówki kobiety stanowią w b. Kongresówce znaczny odsetek wśród robotników sezonowych, rekrutujących się głównie z Małopolski.

Młodzież w przemyśle wynosiła w roku sprawozdawczym 5,2% ogółu zatrudnionych wobec 4,2% w roku poprzednim, co świadczy obok wzrostu pracy kobiet niekorzystnie o sytuacji materjalnej robotnika. Jest to jednak niewielki ułamek w porównaniu z tą liczbą młodocianych, jaka pracowała w przemyśle przedwojennym. Stosunek liczby pracujących chłopców do dziewcząt przedstawia się jak 2 do 1.

Co do rozmiarów stosowania pracy dzieci w rolnictwie istnieją w sprawozdaniach inspektorów znaczne rozbieżności. Różnica poglądów wynika prawdopodobnie z odmiennego ujmowania terminu „praca dzieci", które mogły być tutaj określane bądź w znaczeniu dawnych ustaw przemysłowych rosyjskich poniżej lat 12, bądź w sensie art. 103 Konstytucji polskiej do lat 15. Otóż dzięki rozwojowi szkolnictwa praca dzieci młodszych istotnie przybiera coraz mniejsze rozmiary; natomiast ma szerokie zastosowanie praca młodzieży, która według wielu powiatowych umów zbiorowych stanowi I kategorję robotników dniówkowych i wykonywa roboty lżejsze: przy sadzeniu — podnoszenie ziemniaków opałkami, przy pieleniu — uprzątanie zielska, przy omłocie zboża — donoszenie oraz zgarnianie słomy i t. p.

Wizytacje (tabl. II i III).

W roku sprawozdawczym zaczęto używać arkuszy inspekcyjnych nowego wzoru. Do tego czasu każdy zabór posługiwał się schematami inspekcyjnemi, wzorowanemi ściśle na zaborczych. Najkrótsze i najbardziej ogólnikowe były karty inspekcyjne rosyjskie, co

przy braku rutyny naszego personelu inspektorskiego ujemnie odbijało się na sposobie inspekcjonowania. Ministerstwo wprowadziło jednolity wzór arkusza inspekcyjnego, wziąwszy za podstawę takie arkusze niemieckie oraz szwajcarskie karty dodatkowe, dające szczegółowy metodyczny spis punktów, na które należy zwracać uwagę podczas inspekcji zakładu.

Naogół w roku sprawozdawczym zaznaczyła się z różnych stron dążność do wprowadzenia pewnego systemu w kolejności przeprowadzania wizytacyj oraz kontroli nad sposobem wykonywania zleceń przez zakłady. W myśl dezyderatów inspektorów okręgowych, które znalazły wyraz w uchwale kwietniowego zjazdu, inspektorzy starali się w roku sprawozdawczym nie rozpraszać swej działalności wizytacyjnej na drobniejsze zakłady przemysłowe, przedsiębiorstwa handlowe i folwarki (dla których zresztą brak szczegółowych przepisów ochronnych). Inspektor radomski wprowadził księgę kontroli dla systematycznego sprawdzania dat wizytacyj poszczególnych zakładów pracy oraz terminów, w jakich mają być wykonane udzielone podczas tych wizytacyj wskazówki, i wreszcie samego wykonania wskazówek. Ogólna tendencja, wychodząca od Inspektora Głównego, zmierzała do przywrócenia działalności ściśle inspekcyjnej należnego jej znaczenia, zaniedbywanego skutkiem przeciążenia inspektorów działalnością rozjemczą.

Ogólna suma wizytacyj dokonanych przy przestrzeganiu tej zasady w zakładach czynnych wynosiła 6490, czyli o 2389 więcej niż w roku poprzednim, Ponieważ okręgi województw poznańskiego i pomorskiego wliczono do wspólnej administracji dopiero z końcem roku sprawozdawczego i okręgi te nie dostarczyły danych o swych czynnościach, wzrost ten należy zapisać całkowicie na realne wzmożenie działalności inspekcyjnych. Dowodzi tego również bliższe ich rozpatrzenie. W roku poprzednim zwiedzono jednorazowo 3251 zakładów, w sprawozdawczym 5189 zakładów; dwukrotnie odwiedzono w roku 1921 — 291 zakładów, w sprawozdawczym — 439 zakładów; trzykrotnie w roku 1921 — 62, w sprawozdawczym — 101 zakładów; liczba zakładów odwiedzonych w ciągu roku więcej niż 3 razy wynosi w roku sprawozdawczym 26 wobec 16 w roku poprzednim. Za objaw ujemny należy poczytać odwiedzenie tylko 203 zakładów z powodu nieszczęśliwych wypadków przy pracy, jakkolwiek liczba ta jest również wyższa od wykazanej w roku poprzednim. Ogółem owe 6490 wizytacyj odbyły się w 5755 zakładach czynnych wobec 3621 zwiedzonych w roku poprzednim.

Licząc prócz tego 3113 zakłady, zwizytowane przez inspektorów z okazji ich budowy lub przebudowy, otrzymujemy liczbę 8493 zakładów odwiedzonych przez inspekcję pracy.

Ogólnej liczby inspekcyj nie można ustalić. Wiadomo tylko, jak powiedziano powyżej, że 6490 wizytacyj dokonano w 5755 czynnych zakładach. Natomiast niepodobna ustalić liczby inspekcyj, dokonanych przez inspektorów w zakładach świeżo wzniesionych i uruchomionych. O liczbie tej nie można mieć ścisłego pojęcia z liczby odwiedzonych zakładów tych kategoryj, gdyż z pomiędzy 3613 zakładów niektóre odwiedzane były parokrotnie przez wydające zezwolenie na pracę w nich komisje z udziałem inspektora, w innych zaś wypadkach ta sama komisja dokonywała odwiedzania kilku zakładów w tej samej miejscowości. Nadto w województwach, gdzie obowiązuje austrjacka ustawa przemysłowa, prócz komisyj przy budowie lub przebudowie nowych zakładów, należałoby uwzględnić kolaudacje, sprawdzające urządzenia zakładów tych kategoryj.

Przeważna liczba wizytacyj, zgodnie z uchwałą inspektorów okręgowych, przypada na przemysł właściwy. Wizytacje w zakładach rzemieślniczych i w innych działach pracy w liczbie ogólnej nie stanowią nawet 9 na sto.

Przy zestawieniu liczby zakładów zwiedzonych z liczbą zakładów wiadomych inspektorom, t. zn. objętą przez ich rejestry, widzimy, że odsetek zakładów zwiedzonych był wciąż jeszcze niedostateczny i we właściwym przemyśle, gdzie działalność inspekcyjna jest najintensywniejsza, średnio wynosił zaledwie nieco powyżej 24%. Przyczyny tego niepożądanego zjawiska, stale podkreślanego w sprawozdaniach inspektorów, leżą częściowo w niedostateczności personelu inspektorskiego, częściowo w warunkach komunikacyjnych i szczupłości kredytów na rozjazdy. Dlatego też Warszawa wykazuje najwyższą liczbę inspekcyj: we właściwym przemyśle odsetek zakładów zwiedzonych wynosi 79,5. W okręgu kieleckim, który po Warszawie zajmuje drugie miejsce pod względem dokonanych inspekcyj, odsetek ten wynosi tylko 33,2, potrosze skutkiem obarczenia inspektorów obowiązkiem rozjazdów związanych ze sprawami rolnemi.

Okręgi inspekcyjne, czynne na zasadzie austrjackich ustaw ochronnych, wykazują czynności komisyjne przy budowie i przebudowie uruchomionych zakładów pracy niepomiernie znaczne w stosunku do innych części kraju. Niezbyt wysokie uprzemysłowienie tych obszarów nie objaśnia liczebności komisyj, przekraczających w niektórych z tych okręgów liczbę wizytacyj zakładów czynnych. Pożądany ze stanowiska właściwych zadań inspekcji żywy udział inspektorów przy udzielaniu zezwoleń na budowę i uruchomienie zakładów przemysłowych osiąga się dzięki dawnemu austrjackiemu przepisowi, który gwarantuje specjalne djety urzędnikom pełniącym te czynności. Jednakże i tutaj widać wiele zaniedbań. Zwłaszcza w województwach południowowschodnich wiele zakładów zniszczonych podczas przejść wojennych odbudowano i uruchomiono bez zezwolenia władzy przemysłowej. Inspektor okręgu tarnopolsko lwowskiego

naliczył podczas swych wizytacyj 80 zakładów czynnych bez właściwego zezwolenia. Należy zaznaczyć, że z tych 80 zakładów 60 nie odpowiadało przepisanym warunkom bezpieczeństwa i dopiero na wniosek urzędu inspekcyjnego władza przemysłowa przeprowadziła w nich dochodzenie komisyjne, którego rezultatem było zastosowanie uznanych przez inspektora warunków i ograniczeń.

Metoda inspekcjonowania zakładów nie uległa żadnej zmianie. Średnia ilość wskazówek udzielanych zarządom zakładów pracy pozostała bez zmiany w porównaniu z rokiem ubiegłym (2, 6 zleceń na 1 zakład). Niepewne konjunktury przemysłowe i trudności w zdobyciu odpowiednich lokali zmuszały inspektorów do uwzględniania wielu braków i niedokładności z obawy, by ostre stawianie sprawy, pociągające za sobą częstokroć zawieszenie produkcji na dłuższy okres czasu, nie wywoływało ujemnych skutków dla rynku pracy i odbudowy przemysłu.

Najwięcej zleceń, mających na celu poprawę warunków zdrowotnych i bezpieczeństwa (23,2% ogółu zleceń pierwszej kategorji i 23,9% zleceń drugiej kategorji), wydano podobnie jak w roku poprzednim w zakładach przemysłu spożywczego. Potwierdza się przeto fakt, że przemysł spożywczy przedstawia największe zaniedbania pod względem urządzeń higjenicznych i technicznych, jakkolwiek cyfry zleceń udzielonych w roku sprawozdawczym są stosunkowo niższe niż w roku 1921 (30,7% ogółu zleceń w celach poprawy warunków zdrowotnych i 25,8% ogółu zleceń w sprawach bezpieczeństwa). Istotnie w obrębie tego przemysłu przeważają zakłady niewielkie, których kontrola jest utrudniona, a urządzenia jak najbardziej prymitywne. Wspomniany już powyżej inspektor okręgu tarnopolsko-lwowskiego stwierdza, iż mimo usiłowań jego własnych i władz sanitarnych dobrze i czysto utrzymane piekarnie należą do rzadkości, jakkolwiek formalnie dla całego Państwa obowiązuje rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z d. 26 kwietnia 1921 r. w przedmiocie urządzenia i utrzymywania piekarń i sklepów z pieczywem oraz wypieku chleba (Dz. U. Rz. P. № 26). Rozporządzenie to stawia minimalne wymagania; między innemi żąda pomieszczenia wysokości 2,6 metra i 4 m. kw. powierzchni na każdego robotnika, podczas gdy przepisy zaborcze wymagały 15 m^3 przestrzeni na robotnika ze względu na panujące w piekarni gorąco i zanieczyszczenie powietrza parą wodną, bezwodnikiem węgla i innemi produktami, pochodzącemi z fermentacji, z palenisk i oświetlenia. Ale nawet te minimalne warunki nie są wypełniane. Liczne skargi pracowników na nadużycia panujące w piekarniach pociągnęły za sobą, podobnie jak w Warszawie w roku poprzednim, gromadne dochodzenia w sprawie pracy piekarzy w Krakowie i Chrzanowie, przeprowadzone zgodnie z przepisami miejscowemi przez władze przemysłowe przy udziale inspektora pracy. Przy dochodzeniach tych stwierdzono we wszystkich prawie piekarniach, zwłaszcza drobniejszych, niechlujstwo, brak urządzeń wentylacyjnych, niedostateczne światło dzienne, zwłaszcza w piekarniach, mieszczących się w suterenach lub piwnicach, brak umywalni i ubieralni i t. p.— W młynach nieprzestrzegane są prócz należytego urządzenia przestrzeni roboczych i zabezpieczenia maszyn i pędni takie wymagania jak: odosobnienie maszyn służących do czyszczenia zboża; sztuczne pochłanianie pyłu mącznego z maszyn i przyrządów roboczych; właściwa wytrzymałość obrotowa i okucie kamieni; mechaniczne wypróżnianie komór mącznych i zupełne niedopuszczanie do nich robotników i t. p.—O masarniach możnaby powtórzyć większość uwag poczynionych o piekarniach.—W młockarniach stale napotykaną wadliwością jest niezabezpieczenie części pędnych. Przy obsługiwaniu młockarni przeważnie przez siły niewykwalifikowane, w znacznej mierze przez kobiety, powoduje to częste i ciężkie wypadki. Potrzeba zabezpieczenia tych urządzeń jest tem większa, że w razie uszkodzenia, powodującego utratę zdolności do pracy, robotnicy w młynach przeważnie nie mają prawa do odszkodowań, przysługujących robotnikom przemysłowym na zasadzie rosyjskiej ustawy z 1903 r.[1]). Z tego względu inspektorzy z b. zaboru rosyjskiego domagają się przeprowadzenia ustawowo przymusu zaopatrywania maszyn rolniczych w ochronniki i zakazu sprzedaży maszyn bez przepisanych ochronników, inspekcje folwarków bowiem są szczególnie utrudnione z powodu braku komunikacji i niskich kredytów przeznaczonych na rozjazdy inspektorów pracy. W fabrykach cykorji pracują w nieznośnych warunkach kobiety zajęte przy naparowywaniu: pomieszczenie pełne jest pary wodnej o wysokiej temperaturze. Inspektor jednego z obwodów woj. warszawskiego zastawał zatrudnione w fabrykach cykorji kobiety odziane tylko w worki, przyczem brak było szatni, których urządzenie — oddzielnie dla robotników różnej płci — nastąpiło dopiero na żądanie inspektora.

Podobne warunki pracy jak w przemyśle spożywczym panują w przemyśle drzewnym. I tutaj przeważają zakłady drobne, oddalone od siedzib inspektoratu i od kolei, a urządzone najczęściej z zaniedbaniem wszelkich warunków bezpieczeństwa i higjeny. O trudnościach, związanych z odwiedzaniem przedsiębiorstw przemysłu drzewnego, można nabrać pojęcia choćby z przykładu karpackich eksploatacyj leśnych, znajdujących się nieraz na stromych zboczach górskich. Zlecenia udzielone w przemyśle drzewnym wyno-

[1]) Pod tym względem dokonała się zmiana dzięki ustawie z d. 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. Rz. P. № 16, 148).

siły 17,7 na sto zleceń, mających na celu poprawę warunków bezpieczeństwa (15,6% w roku ubiegłym), i 11 zgórą na 100 zleceń w sprawach zdrowotności. Inspektorzy obwodów: kieleckiego i radomskiego podają szczegółowo zarządzenia poczynione przez nich w zakładach drzewnych. Zwracano uwagę przedewszystkiem na usuwanie pyłu i na brak lub niedostateczność urządzeń ochronnych przy obrabiarkach, zwłaszcza przy piłach tarczowych stałych i wahadłowych. Niejednokrotnie istniejące osłony u pił umieszczone były na takiej wysokości nad tarczą, że wcale nie spełniały swego zadania. Do stale spotykanych wadliwości należało również nieosłonięcie dolnej części tarczy zębatej i nadmierna odległość żelaznego rozszczepiacza od sęków. U pił wahadłowych, prócz niezabezpieczenia tarczy zębatej, stwierdzano niezastosowanie ograniczenia w wychyleniu piły ku przodowi, co w razie poślizgnięcia się pracującego powodować może ciężkie uszkodzenie dolnej części tułowia. Przy szybko rotujących obrabiarkach inspektorzy żądali szczególnej ochrony pracujących przed odskakującemi opiłkami. U pił taśmowych spotykano niezabezpieczoną taśmę i nieosłonięte koła prowadzące taśmę. Przy trakach w tartakach żądano osłonięcia górnej i dolnej części korbowodu. Charakterystyczne są przytem uwagi wymienionych i innych inspektorów o utrudnieniach, jakie w ich pracy czynią sami robotnicy, w których interesie wydaje się wskazówki, a którzy z lekkomyślności i dla wygody usuwają lub zmieniają na niekorzyść dobrze pomyślane zabezpieczenia.

Sprawozdania z 1922 r. poświęcają również baczną uwagę warunkom pracy w przemyśle ceramicznym. W woj. warszawskiem na zlecenie inspektora okręgowego podinspektor lekarz przeprowadził rozległe badania fajansowni, a wynik tych badań podano do wiadomości inspektorom okręgu jako wytycznę przy wizytacjach. Referat inspektora-lekarza zwraca uwagę na czynniki szkodliwe dla zdrowia zatrudnionych w fabrykach fajansu: pył, gorąco, czad przy piecach i możność zatrucia ołowiem przy glazurowaniu oraz zaleca stosowne środki zapobiegawcze. Specjalnie położono nacisk na konieczność niedopuszczania kobiet i młodzieży do pracy w drejerniach i brenerniach: w pierwszych ze względu na pył, sprzyjający rozwojowi gruźlicy, oraz gorąco, gdyż stosunki finansowe naszych fajansowni niezawsze pozwalają na oddzielenie suszarni od warsztatu, w którym odbywa się toczenie; w brenerniach znów gorąco, promieniujące z otwartych pieców, powoduje choroby oczu, jeżeli nie są one zaopatrzone w ciemne lub niebieskie konserwy, nadto niedostateczne uszczelnienie pieców sprzyja wydobywaniu się tlenku węgla. Mieszanie i rozrabianie masy do wyrobu fajansu oraz przygotowywanie glazury winno odbywać się mechanicznie w zamkniętych bębnach. Przy glazurowaniu konieczne są imadła, podczas gdy w zwiedzonych fabrykach zajęte przy procesie glazurowania robotnice maczały wypalony przedmiot w płynnej masie glazurowej bezpośrednio ręką; może to narażać na przeniknięcie zawartego w glazurze ołowiu do krwi przy najmniejszem uszkodzeniu skóry lub do ust w razie niedomycia rąk. Brak było przytem fartuchów, umywalni, szatni i wentylacji, która jest szczególnie ważna przy produkcji tak niebezpiecznej dla zdrowia.

Nieznaczna liczba wskazówek, udzielanych przez inspektorów pracy w roku sprawozdawczym w sprawach zdrowia i bezpieczeństwa robotników w zakładach górniczych tłumaczy się brakiem ustawowych podstaw dla ingerencji inspekcji pracy w tym zakresie. W województwach, w których obowiązuje ustawodawstwo austrjackie, inspektorzy pracy wcale nie odwiedzają zakładów górniczych; na obszarze b. zaboru rosyjskiego właściwości ich ograniczają się do sporządzania aktów zgody lub niezgody przy likwidacji odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki, do kontroli nad stosowaniem ustaw o czasie pracy i urlopach i wreszcie do spraw, ustalonych na mocy porozumienia z Ministerstwem Przemysłu i Handlu.

Rozpatrując zlecenia udzielone przez inspektorów w roku sprawozdawczym nie według grup przemysłu, lecz stosownie do przyczyn, które je wywołały, widzimy, że największa liczba wskazówek dotyczyła tak samo jak w roku poprzednim w dziale warunków zdrowotnych — przewietrzania, w dziale bezpieczeństwa technicznego — pędni. Zlecenia, dotyczące przewietrzania, stanowiły znowu 13% ogółu wydanych zleceń higjenicznych. Obok braków wentylacji zaznaczono wysoką cyfrę zakładów, nie posiadających ubieralni i umywalni, jakkolwiek rodzaj produkcji czynił te urządzenia nieodzownemi. Pewną, znaczną nawet winę w tym ujemnym stanie rzeczy ponoszą sami robotnicy, którzy nie występują z odpowiedniemi żądaniami, a z urządzeń istniejących przy większych wzorowo wyposażonych zakładach nie korzystają w należytym stopniu. Do wyjątków należy fakt przytoczony przez inspektora okręgu wileńskiego: w umowie zbiorowej, zawartej między zarządem jednej z fabryk tytuniowych a Chrześcijańskim Związkiem Zawodowym, zobowiązano administrację do przeprowadzenia wentylacji elektrycznej, systematycznego zmywania stołów i podłóg, urządzenia oddzielnej szatni, zaopatrzenia robotnic w fartuchy i t. p.

Wskazówki, których inspektorzy udzielili w zakresie zabezpieczenia pędni, przedstawiają 18% wszystkich udzielonych wskazówek (22% w roku poprzednim). Przejścia, schody i drzwi stanowiły treść około 11% zleceń, a prawie tyleż wynosiły zlecenia w sprawie stanu podłóg, kiedy w r. 1921 te same kategorje warunków były przyczyną do udzielania 9 na 100 zleceń.

Inspektorzy, urzędujący w obwodach, w których przeważne zatrudnienie ludności stanowi r o l n i c t w o, z natury rzeczy uwzględniają w swych sprawozdaniach obszerniej pracę robotników rolnych, która w myśl dekretu o inspekcji pracy należy również do ich właściwości. Brak odpowiednich przepisów ochronnych przy znacznej ingerencji, zarezerwowanej inspektorom w ustawach o rozjemstwie, czyni działalność inspektorów w tym zakresie szczególnie odpowiedzialną.

Płace robotników rolnych według inspektora na woj. warszawskie były w 1922 r. przeciętnie wyższe od płac robotników przemysłowych. Wahania w wartości wynagrodzenia za pracę, na skutek wypłacania go częściowo w naturze i przystosowania części gotówkowej do cen zboża, dawały się mniej odczuwać.

Przy braku jakichkolwiek przepisów ochronnych dla pracy na roli umowy zbiorowe zajęły się wprowadzeniem zasadniczych norm w tej dziedzinie i przy swem rozpowszechnieniu mogą być bezwarunkowo uważane za pewien surogat praw ochronnych w rolnictwie. Są to na tle naszych stosunków wyjątkowe umowy, zawierające postanowienia w sprawach higjeny i bezpieczeństwa[1]).

Oprócz czuwania nad warunkami zdrowia i bezpieczeństwa robotników podczas pracy do właściwości inspektorów należy dbałość o stan m i e s z k a ń r o b o t n i c z y c h, o ile są one dostarczane przez pracodawcę. Mieszkania takie istnieją u nas przy większych zakładach przemysłowych, które powstały w miejscowościach słabo lub wcale niezabudowanych, a więc przy hutach żelaznych, cukrowniach i innych zakładach przemysłów rolnych, przy cegielniach, hutach szklanych i t. p. Poza tem cała służba folwarczna mieszka, jak wiadomo, w domach właścicieli folwarków, a czynności, złączone z przestrzeganiem warunków umów zbiorowych, włożone na inspektorów pracy przez ustawę z dn. 1 sierpnia 1919 r. i przepisy uzupełniające, zmuszają ich do odwiedzania folwarków i kontrolowania, między innemi, mieszkań ordynarjuszów, przeważnie w towarzystwie przedstawicieli obu stron zainteresowanych[2]).

Jak opinjuje inspektor okręgowy woj. warszawskiego, względnie najlepsze mieszkania dają cukrownie i huty. O mieszkaniach przy cegielniach w pow. warszawskim pisze miejscowy inspektor, że są niżej wszelkiej krytyki: rodzina, składająca się z 5 — 9 osób, zajmuje najczęściej jedną izbę o pojemności około 200 m³, przy bezpośredniem sąsiedztwie chlewa. Mieszkania robotnicze w przemysłach wiejskich w woj. lubelskiem są według świadectwa tamtejszych inspektorów szczupłe (jednoizbowe) i niskie; brak często komórek lub piwnic, robotnicy więc przechowują zebrane ze swych ogrodów płody w mieszkaniu lub sieni, wskutek tego powietrze jest duszne, przesiąknięte wyziewami psujących się zapasów. Mieszczenie się 2 — 3 rodzin w jednej izbie lub mieszkanie w lepiankach, ziemiankach i t. p. jest na terenie poszczególnych powiatów dość częste, szczególniej

---

[1]) Uwaga IV do art. 11: „Do siania nawozów sztucznych w większej ilości pracodawca daje pracownikowi ubranie (płócienniak), zaś przy mniejszej ilości, nie dając ubrania, dopłaca 30 marek od morga. Prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych gryzących, a zwłaszcza azotniaków wapna, pracownicy mają otrzymać ochraniacze na oczy."

Art. 31: „w celu uniknięcia nieszczęśliwych wypadków mają być wprowadzone ochraniacze przy wszystkich tych maszynach, do których zastosować się dadzą."

(Umowa, ustalająca warunki pracy i płacy ordynarjuszy folwarcznych na rok służbowy 1922/23 na obszarze województw: warszawskiego, lubelskiego, kieleckiego, łódzkiego i białostockiego).

[2]) W sprawie mieszkań pracowników folwarcznych umowa zbiorowa na rok służbowy 1922/23 zawiera 2 artykuły.

Art. 25. a) Mieszkanie pracownika musi składać się co najmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory. Przy wznoszeniu nowych budynków należy budować mieszkania służbowe z uwzględnieniem w tej mierze wskazówek, umieszczonych w wydawnictwie Ministerstwa Zdrowia Publicznego № 4 pod tytułem: „Inspekcja Mieszkaniowa."

b) Izby winny być wytynkowane, a co najmniej dokładnie wylepione, ze szczelnemi drzwiami i oknami na zawiasach. W oknach mają być całe szyby, w razie stłuczenia szyby pracownik jest obowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapna do bielenia dostarcza pracodawca dwa razy do roku w ogólnej ilości 15 kg. na mieszkanie. Podłogi mają być położone i piece mają być doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1922 roku. Mieszkania mają być ze szczelnym dachem; tam, gdzie dachy są popsute, muszą być naprawione w ciągu miesięcy letnich. W majątkach, gdzie woda zacieka do piwnic i mieszkań pracowników, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

c) Pracodawcy winni dbać o to, aby otoczenie mieszkań pracowników było higjeniczne. Obowiązuje wybrukowanie dostępu do studzien oraz zastąpienie zgniłych cembrzyn nowemi lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia. Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliższej odległości aniżeli 20 mtr. od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swoich chlewów w przeznaczonem na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się zasłonięte ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są utrzymywać w porządku i czystości. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkaniach nowo budowanych, powinna być urządzona łaźnia. W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są obowiązani do urządzenia kąpieli.

d) Jeżeli folwark posiada oświetlenie elektryczne, a instalacja na to pozwala, obowiązuje zaprowadzenie go w mieszkaniach pracowników z jedną lampką na mieszkanie.

e) Pracownicy są zobowiązani utrzymywać mieszkania w porządku: trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest stanowczo wzbronione. Sublokatorów nie wolno przyjmować bez zgody pracodawców, którym przy wprowadzaniu się ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

Art. 26. Pracownik otrzymuje zamknięte pomieszczenie dla swego opału i takież zamknięte oraz suche pomieszczenie dla ziemniaków, pomieszczenie dla bydła we wspólnej czeladnej oborze oraz pomieszczenie co najmniej dla dwóch sztuk trzody chlewnej.

w rolnictwie, przeważnie w okolicach zniszczonych przez wojnę.

Niezależnie od złego stanu istniejących mieszkań robotniczych daje się odczuwać jako jeden z objawów powszechnego głodu mieszkaniowego brak mieszkań dla robotników w uprzemysłowionych okolicach kraju, co szczególnie podkreśla inspektor pracy woj. kieleckiego w stosunku do obwodów zagłębia węglowego. Zaznaczono przytem, że w dolinie rzeki Kamiennej istniejące tam zakłady górnicze i hutnicze podjęły w ostatnich latach roboty w celu budowy kolonij i domów robotniczych i w roku sprawozdawczym prowadziły je nader intensywnie.

Wykroczenia przeciw przepisom ochronnym (tabl. IV).

Już w sprawozdaniu z roku ubiegłego uderzała wysoka cyfra wykroczeń przeciw przepisom ochronnym, stwierdzonych przez inspektorów pracy podczas ich wizytacyj. Cytowano ją nawet w obradach sejmowych i przytaczano jako okoliczność, dowodzącą konieczności rozwinięcia naszej sieci inspekcyjnej.

W roku sprawozdawczym ogólna liczba wykroczeń przeciw przepisom ochronnym wzrosła z 16887 do 24778 odpowiednio do zwiększonej liczby dokonanych wizytacyj. Na każdą przeto wizytację przypada przeciętnie stwierdzenie około 4 wykroczeń. Zdaniem inspektorów stan zakładów pod względem bezpieczeństwa i higjeny jak również stopień przestrzegania pozostałych przepisów ochronnych nie uległy w ciągu roku żadnej widocznej zmianie na lepsze.

Rozpatrzone w poprzednim rozdziale zlecenia i wskazówki inspektorów pracy w sprawach higjeny i bezpieczeństwa opierają się wyłącznie na przepisach ustawowych państw zaborczych. Jednakże inspektorzy niewszystkie wypadki zaniedbań tych przepisów przez zarządy zakładów pracy kwalifikują jako wykroczenia. Jeżeli zaniedbanie takie wynika z nieświadomości lub przeoczenia, jeżeli zarząd stosuje się z dobrą wolą i odpowiednio poważnie do udzielonych mu uwag, wówczas stwierdzone zaniedbanie nie jest uważane za wykroczenie. Tylko w razach rażącego niedbalstwa lub też lekceważenia otrzymanych poprzednio wskazówek inspektor ujmuje sprawę bardziej stanowczo. Dlatego też wskazówek i zleceń w sprawach higjeny i bezpieczeństwa udzielono w roku sprawozdawczym 15590 (tabl. III a i III b), właściwych zaś wykroczeń w tych samych sprawach odnotowano 4956 i tylko w 433 wypadkach uważano za konieczne skierowanie sprawy na drogę sądową, bądź bezpośrednio przez inspektora, stosownie do obowiązującego w b. zaborze rosyjskim postępowania karnego, bądź za pośrednictwem władz przemysłowych, zgodnie z przepisami austrjackiemi. Wykroczenia w sprawach higjeny i bezpieczeństwa wynoszą $^1/_5$ ogólnej sumy stwierdzonych wykroczeń.

Inne wykroczenia zarządów zakładów pracy przeciw ustawom przemysłowym zaborców, obowiązującym dotąd w dwóch dzielnicach Rzeczypospolitej, mianowicie wykroczenia przeciw przepisom: otrzymywaniu zezwolenia na prowadzenie nowego lub przebudowanego zakładu, o regulaminie pracy, o spisach robotników (tylko rosyjskie), o książkach obrachunkowych, o pracy kobiet i dzieci, o płacach, o karach, o zgłaszaniu nieszczęśliwych wypadków, o świadectwach, o rozwiązaniu stosunku najmu i wreszcie o stosunku zarządów przedsiębiorstw do inspekcji pracy,—stanowią w roku sprawozdawczym $^3/_5$ wszystkich wykroczeń. Widzimy przeto, że zaledwie $^1/_5$ wykroczeń dotyczy nielicznych ustaw ochronnych wydanych przez Rzeczpospolitą.

Prócz nieprzestrzegania obowiązujących warunków higjeny i bezpieczeństwa najczęstszem wykroczeniem bywa niestosowanie się do przepisów o rozwiązaniu umowy najmu, które według ustaw, obowiązujących we wszystkich dzielnicach (art. 52 (95) ros. ust. o pr. w prz., § 77 austr. ust. przem. i § 122 ord. przem. Rz. N.), zasadniczo może nastąpić w stosunku do robotników przemysłowych na podstawie 14-dniowego wypowiedzenia. W handlu utarł się zwyczajowo system wypowiadania na 3 miesiące zgóry. Mimo częstych wykroczeń przeciw powyższym przepisom, ilość protokółów spisanych dla tego rodzaju wykroczeń jest stosunkowo niska.

W roku sprawozdawczym dawał się odczuwać w dalszym ciągu brak polskich przepisów ochronnych o pracy kobiet i młodzieży, przedewszystkiem zaś brak przepisu ustawowego o minimum wieku, od którego wolno zatrudniać dzieci pracą najemną. Z przepisów państw zaborczych rosyjskie są zupełnie niewspółczesne, gdyż zasadniczo zezwalają na zatrudnianie dzieci w przemyśle już po ukończeniu lat 12, podczas gdy cała Europa Zachodnia jeszcze przed wojną wszędzie ustaliła to minimum na lat 14, dopuściwszy pracę w przemyśle po skończeniu lat 13 tylko w razie uprzedniego uzyskania świadectwa z całkowitego kursu szkoły powszechnej (ustawodawstwo niemieckie i austrjackie). Odziedziczone po zaborcach przepisy ochronne dla tej kategorji pracujących przekreśla zasada art. 103 Konstytucji, która minimum wieku dla wszelkiej pracy najemnej ustala na lat 15. Do zasady tej brak wciąż jeszcze przepisów szczegółowych. Prawdopodobnie chaosowi pojęć, jaki się skutkiem tego wytworzył, przypisać należy niską liczbę wykroczeń stwierdzonych przez inspektorów w zakresie pracy dzieci i młodzieży (106 wykroczeń, z czego 9 pociągnęło za sobą spisanie protokółu). A jednak inspektorzy przytaczają w tej dziedzinie anomalje, wskazujące na niezbędność baczniejszej uwagi w tym kierunku. Widywano w małych kopalniach zatrudnianie dzieci

pod ziemią, pracę dzieci powyżej 8 godzin na dobę, pracę nocną niedorostków. W okręgu łódzkim, nie licząc chłopców nieletnich, pracuje 2258 dziewcząt w przędzalniach i pończoszarniach, które idą w nocy bez uwzględniania ogólnego zakazu pracy nocnej i czynienia jakichkolwiek wyjątków według płci i wieku zatrudnionych.

Warunki pracy robotników młodocianych nie budzą zainteresowania w organizacjach zawodowych i wśród ogółu robotniczego. Stąd kwestja ta nie jest prawie wcale poruszana przy zawieraniu umów zbiorowych. Jedynie niektóre umowy zastrzegają dla robotników młodocianych określone stawki płacy. Inspektor obwodu częstochowskiego wskazuje na umowę zbiorową, zawartą między właścicielami fabryk cukierków w Częstochowie a Związkiem Zawodowym Pracowników Cukierniczych, która zastrzega, że na jednego czeladnika nie może być zatrudnionych więcej niż 3 chłopców; robotnicy jednak wykazują mało dbałości o wykonywanie tego warunku. Umowy zbiorowe we Włocławku określają minimum płacy młodocianych na 50% płacy robotnika dorosłego, minimum dla uczniów na 35%; według świadectwa miejscowego inspektora normy te nie są przestrzegane, gdyż większość uczniów pracuje w drobniejszych warsztatach, gdzie niekiedy na 2 dorosłych (w tem właściciel) zatrudnionych było 7 nędznie opłacanych uczniów. Niektóre z tych przedsiębiorstw, wykonywające roboty dla urzędów państwowych, zmuszane były do stosowania się do warunków umowy przez inspektora, który odmawiał zaświadczenia fikcyjnych list płacy.

Ten sam inspektor notuje pocieszający fakt przeprowadzenia przez radę miejską Włocławka uchwały, zobowiązującej pracodawców do wcześniejszego zwalniania uczniów z pracy i posyłania ich 3 razy na tydzień do szkoły dokształcającej. Dzięki uczestnictwu inspektora w charakterze czynnego członka w Komisji Nauczania Zawodowego przy magistracie przezwyciężono opór pracodawców przeciw tej uchwale, opór, motywowany nadużyciami przy wcześniejszem zwalnianiu się młodzieży od pracy; zastrzeżono też pilny nadzór ze strony rodziców i przedsiębiorstw nad sposobem użytkowania godzin, przeznaczonych na szkołę.

Niektóre umowy, zawarte z udziałem inspektora obwodu sosnowieckiego, zastrzegają by do terminu przyjmowano jedynie chłopców po ukończeniu szkoły powszechnej.

O potrzebie nowych przepisów, normujących pracę kobiet, sądzić można z zestawienia liczby 36 wykroczeń (w tem 1 protokół) przeciw obowiązującym przepisom ustaw zaborczych i zakresu oraz charakteru tej pracy. Sprawa ta wyraźnie jest sformułowana w sprawozdaniu inspektora łódzkiego: „Z pracą kobiet — pisze ten inspektor — łączy się stale przekraczanie rosyjskiej ustawy o pracy w przemyśle, mianowicie punktu, dotyczącego zakazu nocnej pracy kobiet w przedsiębiorstwach wyrobów bawełnianych, płóciennych, wełnianych, tkanin mieszanych oraz w przędzalniach i trzepalniach lnu (art. 64). Kobiety w przędzalni, zdaniem przemysłowców łódzkich, są niezastąpione, i kilkakrotne próby zastąpienia ich w porze nocnej przez mężczyzn dawały jakoby jak najgorsze wyniki, pociągając znaczne straty dla fabryk z powodu niskiej i wadliwej produkcji".

Niezmiernie charakterystyczną była sprawa sądowa o pracę nocną 15 robotnic pewnej fabryki wileńskiej. Pomimo wniesienia do sądu sporządzonego na miejscu przez inspektora i podpisanego przez zainteresowane robotnice protokółu, który wyraźnie stwierdzał fakt wykroczenia, te same robotnice z obawy przed wydaleniem cofnęły pod przysięgą na przewodzie sądowym złożone poprzednio zeznania, i tylko zręczne pytania sędziego udowodniły istotną prawdę.

Stwierdzonych wykroczeń przeciw dwum polskim ustawom: o załatwianiu zatargów zbiorowych i o czasie pracy w przemyśle i handlu było w roku sprawozdawczym w przybliżeniu po $2^1/_2$ tysiąca. Większość z nich skierowano na drogę sądową. Niestosowanie się do nowej ustawy o urlopach z dnia 16 maja roku sprawozdawczego dało również dość znaczną liczbę wypadków, w których zwracano się do inspektorów jako do wykonawców ustawy. Liczbę wykroczeń przeciw ustawie o urlopach trudno ustalić, niektórzy bowiem inspektorzy stworzyli dla tej kategorji oddzielną rubrykę poza punktami starego schematu sprawozdawczego, inni zaś pomieścili ją pod pozycją ogólną „różnych spraw".

Stosowanie ustawy o czasie pracy, ze względu na znaczenie, jakie 8 godzinnemu dniowi pracy nadaje opinja robotników, przemysłowców i ogółu społeczeństwa, traktowane jest w sprawozdaniach inspektorów dość wyczerpująco, zawsze zaś ze stanowiska organów, powołanych do czuwania nad jej wykonywaniem. Na tem miejscu należy przypomnieć, że w 3 województwach wschodnich: nowogródzkiem, poleskiem i wołyńskiem oraz w części woj. białostockiego polskie ustawodawstwo ochronne nabrało mocy obowiązującej dopiero z ogłoszeniem rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 października 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 94 poz. 871). Skutkiem tego dzień pracy w wymienionych trzech województwach oraz w 4 powiatach korytarzowych Ziemi Wileńskiej i w części województwa białostockiego trwał w mniejszych zakładach normalnie 12 lub według rosyjskiej ustawy o pracy w przemyśle $11^1/_2$ godzin, nieliczne zaś większe przedsiębiorstwa zaczęły jeszcze przed wprowadzeniem właściwych przepisów prawnych przystosowywać się do normy ogólnopaństwowej. Zauważmy również, że zaczątki miejscowej inspekcji pracy Ziemi Wileńskiej zostały poddane pod dekret o inspekcji, a tem

samem pod wspólną administrację rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1922 r., przyczem w sprawie czasu pracy na obszarze m. Wilna i 4 powiatów b. Litwy Środkowej obowiązywał w dalszym ciągu do końca dekret № 59 Nacz. Dow. Wojsk. Litwy Środkowej o czasie pracy w przemyśle i handlu, wzorowany na ustawie ogólnopaństwowej, lecz ze względu na znaczny odsetek ludności żydowskiej w miastach zezwalający na pracę w handlu w niedziele i święta między godziną 1 a 5 po południu.

Nawet na obszarze objętym przepisami o 8 godzinnym dniu pracy, nie były one ściśle przestrzegane, a przedewszystkiem wszędzie tam, gdzie nie docierały organa kontrolujące. Stwierdzono to najdowodniej w woj. stanisławowskiem, dla którego przez większą część roku brak było inspektoratu urzędującego na miejscu i gdzie zwykły dzień pracy nawet w samym Stanisławowie wynosił 12 godzin. Stosunki te uległy zmianie dopiero po przeniesieniu siedziby inspektora ze Lwowa do Stanisławowa. Ale nawet wśród inspektorów, których urzędy od dłuższego czasu mają siedzibę na danej jednostce terytorjalnej, panuje najzupełniej zgodny pogląd, że stwierdzone przez nich wykroczenia przeciw ustawie o czasie pracy bynajmniej nie dają pojęcia o rozmiarach istniejących nieprawidłowości w tym względzie. Ustalenie zakresu istotnego stosowania 8-godzinnego dnia pracy napotyka na nieprzezwyciężoną trudność wobec bardzo częstego porozumienia w tej sprawie między pracodawcami a robotnikami. Skutkiem niskich zarobków robotnicy chętnie podejmują się niedozwolonej pracy w godzinach nadliczbowych, a nawet pracy nocnej, gdyż art. 16 ustawy z d. 18 grudnia 1919 r. gwarantuje za nią stosunkowo wysokie wynagrodzenie. Charakterystyczny przytem jest fakt, że inspektorzy stosunkowo rzadko otrzymują skargi na przekroczenia przepisów powyższego artykułu. Jeden z doświadczonych inspektorów pisze: „O każdą niedopłaconą markę robotnik znajdzie drogę do inspektora, ale inspektorowi trudno dowiedzieć się od robotników przy wizytacjach, ile godzin na dobę pracują..... Skargi na przekroczenie czasu pracy wpływały do inspekcji wyłącznie za pośrednictwem związków zawodowych, a ze strony bezpośrednio zainteresowanych jedynie z okazji innych zatargów, najczęściej pod postacią pretensyj o dopłatę za godziny nadliczbowe. Na tem tle wybuchł jeden z większych zatargów przy budowie linji kolejowej". Zdaje się, że najtrafniej ujmuje stan rzeczy na prowincji na obszarach mniej uprzemysłowionych taki okólnik najstarszego doświadczeniem inspektora: „8 godzinny czas pracy zachowuje się tam tylko, gdzie potrzeba pracy jest mała; tam zaś, gdzie jest większa, pracują dłużej, i niepodobieństwem byłoby pociągnąć wszystkich winnych do odpowiedzialności i kary sądowej, której wymiar jest bardzo powolny i nie stoi w żadnym stosunku do korzyści, jakie pracodawca osiąga przy przekraczaniu ustawy".

Związki zawodowe wnosiły do inspektorów zażalenia (wobec których zresztą byli oni najzupełniej bezsilni) na łagodność sądów w stosunku do winnych przekroczeń przepisów o czasie pracy i odpoczynku świątecznym; w sprawach tych sądy albo zupełnie zwalniają oskarżonych od winy i kary albo wymierzają grzywny nieproporcjonalnie niskie. Na skutek takich zażaleń inspektorat krakowski wniósł nawet odpowiednie przedstawienie do prezydjum sądu apelacyjnego w Krakowie, na co prezydjum to wydało okólnik do sądów powiatowych treści następującej:

„We wszystkich wypadkach, w których doniesienia karne o przekroczeniu ustaw ochronnych pochodzi od inspektoratu pracy, jak niemniej w innych wypadkach, kiedy inspektorat tego zażąda, należy zawiadamiać go o wyniku postępowania karnego;

jakkolwiek wymiar kary w poszczególnym wypadku należy do zakresu niezawisłej judykatury sędziowskiej i tem samem usuwa się z pod zleceń i wskazówek nadzorczych, a remedura przeciw niewłaściwie łagodnemu wymiarowi kary w konkretnej sprawie może nastąpić jedynie w prawidłowej drodze instancyj wskutek odwołania się oskarżyciela publicznego w granicach, wskazanych ustawą o postępowaniu karnem, to jednak przy oznaczaniu wysokości grzywien nie należy pomijać dewaluacji pieniądza oraz tej okoliczności, że kary, a w szczególności kary za przekroczenia przepisów dotyczących wykonywania przemysłu i handlu, pochodzące zawsze z chęci zysku, powinny być tak surowe, by stanowiły odpowiednie celowi represje i odstręczały ukarane osoby od powtarzania przekroczeń".

Mimo to na 19 doniesień do sądów o przekroczeniach ustawy o czasie pracy inspektorat krakowski otrzymał tylko w 3 wypadkach zawiadomienie o wyniku wdrożonego postępowania. Urząd lwowski nie otrzymał ani jednego takiego zawiadomienia mimo przekazania sądowi 43 spraw z tego tytułu.

Rok sprawozdawczy był próbnym okresem obowiązywania wydanych w ciągu tego roku i końcu 1921 r. rozporządzeń Ministra Pracy i Opieki Społecznej, uzupełniających ustawę d. 18 grudnia 1919 r., a mianowicie: rozporządzenia z d. 10 listopada 1921 r. w sprawie czasu pracy w zakładach handlowych w dni targowe i jarmarczne (Dz. U. Rz. P. № 92 poz. 681); rozporządzenia z d. 10 grudnia 1921 r. o wykonywaniu w nocy oraz w niedzielę i dni świąteczne robót, poprzedzających produkcję w piekarstwie (Dz. U. Rz. P. № 104 poz. 759); rozporządzenia z d. 26 stycznia 1922 r. w sprawie czasu pracy osób zatrudnionych przy pilnowaniu (Dz. U. Rz. P. № 18 poz. 148); rozporządzenia z d. 1 kwietnia 1922 r., zmieniającego rozporządzenie wykonawcze z d. 22 marca 1921 r. o czasie pracy w zakładach

handlowych (Dz. U. Rz. P. № 827 poz. 223), a nadto rozporządzenia Rady Ministrów z d. 30 października 1922 r. w przedmiocie zezwolenia na przedłużenie czasu pracy w warsztatach polskich kolei państwowych (Dz. U. Rz. P. № 98 poz. 896), nie licząc odnawianych co kwartał zezwoleń na pracę na 3 zmiany w tartakach i dorocznego zezwolenia na przedłużenie czasu pracy w cukrowniach podczas kampanji, które to zezwolenia udzielane są również w drodze rozporządzeń Rady Ministrów. W roku sprawozdawczym również ogłoszono oświadczenie rządowe o przystąpieniu Polski do berneńskiej konwencji międzynarodowej z d. 26 września 1906 r. o zakazie pracy nocnej kobiet, zatrudnionych w przemyśle (Dz. U. Rz. P. № 19 poz. 158). Największy jednak wpływ na życie wywarła ustawa z d. 14 lutego 1922 r., zmieniająca ustawę z d. 18 grudnia 1919 r. w tym sensie, że czas otwarcia sklepów określony został na 10 godzin dziennie bez przymusowej przerwy w południe (Dz. U. Rz. P. № 14 poz. 127).

Zgodnie z § 1 p. 4 rozporządzenia z d. 1 kwietnia 1922 r. powiatowe władze samorządowe, a w miastach wyłączonych ze związku powiatowego rady miejskie mają określać dla poszczególnych miejscowości godziny otwierania i zamykania zakładów handlowych, jednolicie dla każdego rodzaju zakładów po wysłuchaniu stron zainteresowanych. Jednakże wskazane władze niewszędzie wywiązały się z włożonego na nie obowiązku, co prowadziło miejscami do zupełnego chaosu w stosunkach, niekiedy zaś przekraczały swe kompetencje lub błędnie interpretowały brzmienie przepisów (np. zezwalając na sprzedaż w niedzielę produktów spożywczych lub wydając postanowienia dla pracy w piekarniach, które nie są zakładami handlowemi i t. p.). We wszystkich wypadkach, w których niezgodne z przepisami uchwały władz samorządowych województwo dostarczyło do uzgodnienia inspektorowi pracy, musiał on występować przez odpowiednie instancje o ich uchylenie.

Wiele nadużyć wywołują wyjątki, dopuszczone dla godzin handlu w budkach z wodą sodową przez §§ 7, 8 i 17 rozporządzenia wykonawczego z d. 22 marca 1921 r. Tak samo niezdrową konkurencję wprowadzają wyjątki, dotyczące sklepów istniejących przy jadłodajniach. Inspektorzy wskazują na związane z tem rozmnożenie się zakładów takich typów w celu obchodzenia krępujących przepisów.

Niestosowanie się zakładów do przepisów ustawy o czasie pracy wyraża się nietylko w stwierdzonych przekroczeniach, lecz również w niewyjednywaniu zezwoleń, wymaganych na pracę dodatkową w warunkach wyjątkowych. Do urzędów prowincjonalnych nie wpływają prawie zgłoszenia o przedłużenie czasu pracy z powodu żywiołowych wydarzeń lub nieszczęśliwych wypadków w zakładach przemysłowych lub ze względu na sporządzanie inwentarza w zakładach handlowych, co przewidziano pod p. a i b. art. 6 ustawy.

Zwracanie się do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej o zezwolenie na pracę nadliczbową ze względu na szczególnie udowodnione potrzeby zakładu należy do nielicznych wyjątków; inspektorzy jednak z wszystkich krańców kraju — z Łodzi i ze Lwowa, z Białegostoku i z Krakowa — zapewniają na zasadzie inspekcyj, że każdy zakład, gdy zajdzie tego potrzeba, pracuje dłużej, nie troszcząc się o zezwolenie. Praca przemysłowa w niedziele i dni świąteczne w zakładach o ruchu zwykłym, wzbroniona przez art. 10 ustawy, odbywa się potajemnie w zakładach, należących do właścicieli żydów, przeważnie przy zatrudnianiu wyłącznie robotników niechrześcijan.

Praca nocna wbrew zakazowi (art. 14) prowadzi się w szerokim zakresie bez zezwoleń, o czem była już mowa powyżej z okazji wykroczeń przeciw przepisom o pracy kobiet i młodzieży. Młyny, mimo rozstrzygania przychylnie podań o pracę na 3 zmiany, wolą pracować bez zezwolenia dwiema drużynami po 12 godzin na dobę każda. Stwierdzono wypadki zatrudniania mechaników w młynach po 24 godzin bez przerwy. W jednej cukrowni podczas dochodzenia z powodu nieszczęśliwego wypadku przy pracy na wirówce stwierdzono, że jeden z robotników, którzy ulegli ciężkim lub śmiertelnym obrażeniom, zajęty był 20 godzin bez przerwy robotą przy tej maszynie, wymagającej znacznego zasobu czujności i ostrożności. Drukarnie, które na zasadzie rozporządzenia z d. 5 czerwca 1921 r. mogą pracować w nocy nad wydawaniem i ekspedycją gazet codziennych oraz wydawnictw i druków rządowych, korzystają szeroko z tego zezwolenia, lecz najczęściej nie wypełniają obowiązku zawiadamiania o tem inspektora.

Do częstszych jeszcze wykroczeń należą wykroczenia przeciw art. 17 ustawy, zarządzającemu przerwę w pracy najdalej po 6 przepracowanych godzinach. Przy braku najelementarniejszych pojęć z higjeny, wobec znacznych odległości miejsc pracy od miejsca zamieszkania i wobec rozpowszechnionego zwyczaju uzupełnienia zarobków pracą domową lub w drugim warsztacie, robotnik woli odbyć swoje 8 godzin pracy w jak najkrótszym terminie. Uwaga ta w niemniejszym stopniu stosuje się do kobiet, które przez poświęcanie przerwy w pracy zaoszczędzają więcej czasu na własne gospodarstwo.

Okrąg kielecki przeprowadził badania nad czasem pracy w zakładach rzemieślniczych (ślusarze, kowale, stelmachowie i rymarze) we wsiach i miasteczkach, gdzie praca ta pozostaje w pewnej zależności od pracy na roli. Badania te wykazały, że w zakładach tych nic niewiadomo o jakichkolwiek normach prawnych w sprawie czasu pracy, który

waha się tam w porze letniej od 7 do 14 godzin na dobę, w zimie zaś od 5 do 10 godzin.

Ogólny pogląd inspektorów pracy na działanie ustawy o czasie pracy w przemyśle i handlu sprowadza się do tego, że przepisy jej wymagają jeszcze wielu uzupełnień, bądź ze względu na nadanie im większej elastyczności w stosunku do pewnych kategoryj robotników (np. potrzeba przepisów o pracach poprzedzających produkcję lub następujących po niej, takich jak praca maszynistów i palaczy kotłowych, robotników przy obsłudze silników — generatorów, będących w ruchu ciągłym i t. p.), bądź też w celu uwzględnienia właściwości odrębnych gałęzi produkcji np. przetwórnie mleka, rzeźnie i t. d. Przedewszystkiem jednak należyte przestrzeganie ustawy uzależnione jest od kontroli, której obecny personel urzędów inspektorskich nie może podołać. Tem niemniej inspektorzy stwierdzają w porównaniu z rokiem ubiegłym pewien postęp w stosowaniu się do przepisów o czasie pracy.

Większość wykroczeń przeciw przepisom o załatwianiu zatargów zbiorowych w rolnictwie (Ustawy z d. 1 sierpnia 1919 r., z d. 11 marca 1921 r. i z d. 14 lutego 1922 r.) polegała na niestawiennictwie stron na Komisje Rozjemcze. Lekceważenie tego obowiązku ujawniało się przeważnie ze strony przedstawicieli ziemian.

Ustawa o urlopach z d. 16 maja 1922 r. wobec dość spóźnionych rozporządzeń do niej (z d. 1 i 2 lipca 1922 r.) nie została jeszcze w roku sprawozdawczym całkowicie zastosowana. Zdążyły się ujawnić liczne braki w jej sformułowaniu, którym wymienione rozporządzenia nie zdołały zapobiec. Skutkiem wszystkich tych okoliczności inspektorzy jako wykonawcy ustawy o urlopach znajdowali się niejednokrotnie w kłopotliwem położeniu, z którego wybawiały ich jedynie wskazówki zawarte w okólnikach № 44 i 63 Głównego Inspektora Pracy. Obowiązek udzielania urlopów płatnych na zasadzie ustawy napotkał u pracodawców na niemniej niechętne stanowisko jak przymus 8-godzinnego dnia pracy.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy (tabl. V).

Podstawy prawne stosunku inspektorów pracy do nieszczęśliwych wypadków, wyłuszczone obszerniej w sprawozdaniu z 1921 r., nie uległy zmianie. Jak dawniej inspektorzy na obszarze b. zaboru rosyjskiego byli w roku sprawozdawczym wykonawcami ustaw z d. 2/15 czerwca 1903 r. i z d. 23 marca/5 kwietnia 1911 r. oraz wzorowanego na pierwszej z nich prawa zwyczajowego, obowiązującego z jednej strony dla zakładów podlegających Ministerstwu Spraw Wojskowych, z drugiej zaś dla przedsiębiorstw budowlanych, wchodzących w skład Stowarzyszenia Zawodowego Przemysłowców Budowlanych Królestwa Polskiego. Natomiast czynności inspektorów na terenie b. zaboru austrjackiego odpowiadały swym zakresem tendencjom przepisów zachodnioeuropejskich o inspekcji pracy, według których zadania jej wobec nieszczęśliwych wypadków są wyłącznie natury profilaktycznej.

Liczba wypadków w tej lub innej drodze zgłoszonych do inspektoratów pracy wynosiła w roku sprawozdawczym 7436 wobec 4699 w roku poprzednim. Liczby zaś wypadków, których następstwa doszły do wiadomości inspektorów, wynosiły: 5739 w roku 1922 i 3416 w roku 1921. Niepodobna określić, jaką część tego wzrostu należy przypisać na rzecz dalszego uruchomienia powstrzymanej przez wypadki wojenne produkcji, a jaka wynikła ze sprawniejszego funkcjonowania aparatu ubezpieczeniowego i inspekcyjnego oraz obok tego ze ściślejszego stosowania się przedsiębiorstw do obowiązku zawiadamiania właściwych władz o wypadkach. W każdym bądź razie obszar objęty sprawozdaniem powiększył się tylko nieznacznie przez uwzględnienie w ciągu ostatniego półrocza terytorjum Ziemi Wileńskiej. Warunki bezpieczeństwa zaś, jak już zaznaczono w rozdziałach poprzednich, nie uległy zmianie ani w kierunku dodatnim, ani ujemnym.

Z pośród 7436 zgłoszonych wypadków 187 dało w wyniku zgon poszkodowanego, czyli że na 100 wypadków w roku sprawozdawczym było 2,5 śmiertelnych (2,9% w 1921 r.). Najwyższa bezwzględnie i stosunkowo liczba wypadków śmiertelnych przypada w roku sprawozdawczym nie na przemysł metalurgiczny, jak to stale wykazuje statystyka innych krajów i nasza własna z lat ubiegłych, lecz na przemysł drzewny. Zwłaszcza stosunek wypadków śmiertelnych do ogólnej liczby wypadków w każdej z tych gałęzi pracy wykazuje znaczną przewagę zgonów w przemyśle drzewnym. Gdy mianowicie z hutnictwa i wogóle z całego przemysłu mechanicznej przeróbki metali nadeszły zawiadomienia o 1939 wypadkach, w tem o 24 śmiertelnych, co stanowi 1,2 na 100, w przemyśle drzewnym na 560 zgłoszonych wypadków było aż 32 śmiertelnych, czyli 5,7 na 100. Uderza również wysoka liczba (23) wypadków śmiertelnych w przemyśle włókienniczym, gdzie naogół niebezpieczeństwo ciężkich obrażeń ciała jest znacznie mniejsze niż w obu powyżej wymienionych. Dane te zupełnie nie odpowiadają danym z 1921 roku, w którym np. przemysł włókienniczy dał odpowiednio niską, a przemysł drzewny też niezbyt wysoką liczbę wypadków śmiertelnych, najwięcej ich zaś zaznaczono, jak należało się spodziewać, w hutnictwie i przemyśle budowlanym.

Naogół najwyższa liczba wypadków przypada w roku sprawozdawczym, jak i w poprzednim, na przemysły metalowe (1731 w metalurgji i 760 w przemyśle maszynowym i elektrotechnicznym); jednak w stosunku do

liczby ogólnej wypadki te stanowiły 43,4%, zaś w 1921 r. prawie 51%. Włókiennictwo dało w roku sprawozdawczym aż 23,2% ogólnej sumy wypadków, w poprzednim zaś tylko 18,3%. Poza tem znaczniejsze cyfry wypadków przedstawiają: przemysł drzewny z 451 i chemiczny z 338 wypadkami.

Ostrożność zaleca powstrzymanie się od wyprowadzenia wskaźników niebezpieczeństwa dla poszczególnych grup przemysłu. O ile bowiem wymienione w tablicach sprawozdawczych cyfry wypadków mniej więcej wyczerpują całokształt wypadków w przemyśle, to jednak liczby robotników zatrudnionych w odpowiednich grupach przemysłu dalekie są jeszcze od ścisłości. Przyczyny tego faktu są obszerniej wyjaśnione w niniejszem sprawozdaniu w rozdziale „Zakłady pracy". Zbytnia pochopność w teoretyzowaniu mogłaby np. doprowadzić do tego, że na zasadzie posiadanych danych (tabl. V) jeden wypadek przypadałby średnio w 20 grupach przemysłu na 106 robotników, w przemyśle hutniczo metalowym na 29 robotników, we włókienniczym na 128, w drzewnym na 117, natomiast w zakładach użyteczności publicznej jeden wypadek przypadałby na 56, a w komunikacjach na 8 robotników. Mimo istotnie wysoki stopień niebezpieczeństwa przy pracy na kolejach, zwłaszcza przy transporcie towarowym, widoczna jest nieproporcjonalność tych stosunków przy zestawieniu przemysłów: hutniczego i drzewnego np. z komunikacyjnym, w którego skład prócz komunikacji osobowej i towarowej wliczone są przedstawiające niewysoki stopień niebezpieczeństwa: poczta, telegraf i telefon, lub z grupą XVI zakładów użyteczności publicznej, obejmującą obok gazowni, elektrowni, wodociągów, kanalizacji i komunikacyj miejskich służbę szpitalną, narażoną wprawdzie na zakażenie chorobami, rzadko jednak na wypadki zawodowe. Absurdalna nielogiczność przytoczonych cyfr wynika stąd, że wiadomości inspektorów dotyczą 87 tysięcy metalowców i 53 tysięcy robotników drzewnych, ale dalekie są od przybliżonej bodaj dokładności w stosunku np. do komunikacyj, dla których wszystkie sprawozdania łącznie wykazują zaledwie 912 robotników, gdyż, jak wiadomo, praca na kolejach państwowych nadzorowi inspekcji pracy nie podlega.

Z wypadków charakterystycznych dla roku sprawozdawczego wymienić należy wybuchy pocisków, które wraz z fragmentem dostawały się do pieców i powodowały wybuchając ciężkie uszkodzenia pracujących. O takich wypadkach donoszą między innymi inspektorzy kielecki i radomski.

Jako przyczynę wielu ciężkich wypadków udowodniono rozluźnienie rygoru fabrycznego, lekceważenie przepisów lub brak uświadomienia ze strony robotnika. Na Śląsku bielskim przyczyną jednego ze śmiertelnych wypadków w fabryce było uderzenie drągiem w głowę skutkiem puszczenia w ruch koła zamachowego silnika parowego w sposób zupełnie niewłaściwy i niebezpieczny przy pomocy drąga; przy nagłem poruszeniu się koła, prawdopodobnie skutkiem niedomknięcia wentyla, drąg odrzucony raptownie uderzył robotnika w głowę. W kamieniołomie wapiennym w obwodzie częstochowskim robotnik, brawurując wobec współtowarzyszów pracy, wszedł na pękniętą po deszczu skałę, która oberwała się i przydusiła go na śmierć. W tym samym obwodzie inspektor, odbywający dochodzenie z powodu nieszczęśliwego wypadku w towarzystwie sędziego śledczego, zauważył robotnika, przechodzącego przez nisko umieszczony i skutkiem niewłaściwego zeszycia silnie na obie strony przerzucany pas pędny i zwrócił mu uwagę na grożące mu niebezpieczeństwo, ale otrzymał lekceważącą odpowiedź; wkrótce po odjeździe inspektora ten sam robotnik porwany przez pas poniósł śmierć na miejscu. W pewnej większej fabryce włókienniczej robotnik wsunął lewą rękę przez otwór framugi ściennej w celu sprawdzenia, czy elektromotor połączony z wentylatorem chłodzącym nie zagrzewa się w czasie ruchu motoru, a obracające się koło wentylatora skrzydełkowego obcięło mu kiść ręki. Podobnych wypadków możnaby przytoczyć cały szereg podczas pracy w tartakach, przy wyrębie lasu, przy transporcie kloców.

W większości wypadków jednakże winę ponosi niedopatrzenie lub niedbalstwo administracji przedsiębiorstwa. Bywały wypadki z powodu przemęczenia robotników długotrwałą pracą, np. w cukrowniach przy błotniarkach lub wirówkach. W pewnej cukrowni kujawskiej przy pracy na wirówce uległ śmiertelnym okaleczeniom robotnik podczas 20-ej godziny pracy przy wirówce. Kierownictwo pozwala często na zarzucanie pasów rękami, co powoduje corocznie śmiertelne wypadki. W pewnej rafinerji nafty eksplodował podczas samorodnego spawania zanieczyszczony przedgrzewacz, wyrzucając w powietrze część budynku i grzebiąc pod jego gruzami zatrudnionych robotników, z których 3 poniosło śmierć na miejscu, 3 zaś zmarło po kilku dniach z odniesionych obrażeń. W zakładzie tłoczenia i magazynowania nafty robotnik z powodu braku odpowiedniego dostępu do pływaka przez schody z oporęczoną galerją dostawał się do niego po drabinie, z której spadł na betonową posadzkę z wysokości 4 m. i zabił się na miejscu. Przy naprawie linji telegraficznej robotnik poniósł śmierć skutkiem przewrócenia się zbutwiałego słupa, na który wszedł bez uprzedniego zbadania jego trwałości przez kierownictwo. Przy opróżnianiu dołu kloacznego, nieoczyszczonego przedtem z trujących gazów, robotnik nieprzywiązany do ratunkowej liny postradał życie z uduszenia, gdyż inni robotnicy, którzy chcieli mu przyjść z pomocą, dusili się również zaraz po opuszczeniu się wdół, i pom-

dlałych wyciągano na wierzch. Podobne zbiorowe zatrucie siarkowodorem nastąpiło w pewnej garbarni przy czyszczeniu długo nieużywanej kadzi z breją, przyczem dwóch zatrudnionych robotników wyciągnięto nieżywych, a trzej pozostali przypłacili wypadek długotrwałą chorobą. Przytoczone przykłady bynajmniej nie wyczerpują podanych przez inspektorów opisów najcięższych wypadków, wystarczają jednak dla uwidocznienia zaniedbań administracyjnych, pociągających za sobą ciężkie niebezpieczeństwo dla pracujących albo nawet dla otoczenia, jak w wypadku rozpryśnięcia się nieokutego i niewypróbowanego na wytrzymałość obrotową kamienia młyńskiego, przy którym postradało życie trzech włościan, którzy przywieźli zboże na przemiał.

W związku z nieszczęśliwemi wypadkami przy pracy inspektorzy z b. zaboru rosyjskiego, którzy są wykonawcami ustawy o odszkodowaniu z 1903 r., zwracają uwagę w dalszym ciągu na pokrzywdzenie inwalidów pracy skutkiem dewaluacji pieniądza polskiego.

Tendencją wymienionej ustawy było włożenie na przemysłowców ciężarów, wynikających z tytułu stwarzania przez przemysł kalek, inwalidów, wdów i sierot (ryzyko zawodowe). Art. 19 ustawy pozwala kapitalizować renty, dlatego że przy systemie odszkodowań niema dostatecznej rękojmi dożywotniego wypłacania renty. Jednakże wskutek spadku waluty każdy z poszkodowanych stara się osiągnąć skapitalizowanie śmiesznie niskiej renty. Np. zwykła robotnica we włókiennictwie — sortownica, winklarka lub zgrzeblaczka —po utraceniu 40% zdolności do pracy otrzymywała przed wojną przy zarobku 60 kop. dziennie 44 rb. 80 kop. renty rocznej; przy obliczeniu według zarobku na 1 lipca 1923 r. =930 mk. renta jej wynosiłaby 69.440 mk; jednak przy ścisłem stosowaniu prawa, t. zn. przy obliczeniu według przeciętnej z istotnych zarobków w ciągu roku, poprzedzającego dzień wypadku, poszkodowanej należało przyznać na rok 1923—97 mk. renty. Dlatego też zrozumiałe jest dążenie do kapitalizacji rent, które w roku sprawozdawczym stało się powszechnem. Na zasadzie informacyj inspektorów obwodowych należy przypuszczać, że dawne renty w znacznej mierze zostały zniesione przez wypłatę jednorazowych odszkodowań. Przy tych likwidacjach pracodawcy stosowali najrozmaitsze mierniki wartości rubla i marki. Specjalista w sprawach odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki inspektor na okrąg II (woj. warszawskiego) pisze: „Przeważnie była stosowana skala odwrotnie proporcjonalna do potrzeb robotnika: im większa bieda, tem mniejsze odszkodowanie".

Tę samą zasadę stosowano przy likwidacji świeżych wypadków. Inspektor okręgu I na Warszawę wspomina o krzywdzie, jaką wyrządzają rodzice lub opiekunowie młodocianych poszkodowanych, biorąc za nich jednorazowe odszkodowanie i pozbawiając ich wszelkiego zasiłku w wieku dojrzałym, kiedy prawdopodobnie po uzdrowieniu waluty i stosunków ubezpieczeniowych poszkodowany mógłby otrzymywać rentę zgodną z intencją prawodawcy.

Ale kapitalizacja bynajmniej nie daje robotnikowi spodziewanych korzyści. Zanim otrzymana sumka znajdzie intratną lokatę, już wartość jej okazuje się znacznie obniżona. Przedewszystkiem zaś jednorazowe odszkodowanie, stanowiące kapitalizację 10-letniej renty, wypada bardzo nisko znowu skutkiem wliczenia zarobków w walucie zdewaluowanej, ponadto zaś częstokroć skutkiem potrącenia przez pracodawców czasu, który musi upłynąć, a nieraz przeciąga się ponad potrzebę między datą wypadku a datą wypłaty. Oczywiście, o ile akt ugody dochodzi do skutku w obecności inspektora, odmawia on swego podpisu pod obliczeniem przeciwnem ustawie. W pewnym okręgu 10% ugód przedstawionych inspektorowi zawierało takie bezprawne obliczenia na niekorzyść poszkodowanego.

Jeden z inspektorów obwodowych (Włocławek) w swej dbałości o poszkodowanych z powodu nieszczęśliwych wypadków przy pracy uzyskał nader korzystną dla nich interpretację sądową. Kierując się duchem ustawy 1903 r., a więc zasadą, że poszkodowany winien otrzymać całkowite pokrycie strat, poniesionych skutkiem utraty zdolności do pracy, inspektor ten przyjmował za podstawę do obliczania odszkodowań tę płacę, jaką poszkodowany pobierałby przy pełnej zdolności do pracy w chwili zawierania ugody. Ten punkt widzenia inspektora uzyskał w połowie roku 1922 potwierdzenie przez wyroki sądu okręgowego we Włocławku i sądu apelacyjnego w Warszawie i był akceptowany w 10 obwodzie inspekcyjnym przez ogół przedsiębiorców. Niektórzy z nich, nie negując słuszności tego stanowiska, żądali jednak ze względów formalnych wyjaśnienia przez wszystkie instancje sądowe.

W każdym bądź razie wartość rent uzyskiwanych nawet na zasadzie wspomnianej interpretacji warszawskiego sądu apelacyjnego pozostaje bardzo wątpliwa wobec dalszego spadku waluty. Ustawowe uregulowanie sprawy rent za nieszczęśliwe wypadki przy pracy nie przestało być rzeczą naglącą do końca roku sprawozdawczego.

Akcja inspektorów pracy w zatargach między robotnikami a pracodawcami (tabl. VI).

Rok sprawozdawczy był okresem dalszej unifikacji ustawodawstwa polskiego w sprawach, dotyczących załatwiania zatargów zbiorowych przy udziale inspekcji pracy.

Ustawa z d. 14 lutego 1922 (Dz. U. Rz. P. № 18 poz. 142), zmieniwszy art. 9 ustawy z d. 11 marca 1921 r., rozciągnęła na obszar

b. zaboru austrjackiego moc zasadniczej ustawy z d. 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi. Ta sama ustawa wraz z przepisami uzupełniającemi nabrała mocy na obszarze Ziemi Wileńskiej po ogłoszeniu rozporządzenia Rady Ministrów z d. 1 września roku sprawozdawczego (Dz. U. Rz. P. № 77 poz. 691). Wreszcie rozporządzenie Rady Ministrów z d. 19 października 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 94 poz. 871), rozciągnąwszy na obszar 3 województw kresowych i część woj. białostockiego moc obowiązującą polskich dekretów i ustaw ochronnych, wprowadziło na to terytorjum ustawy o załatwianiu zatargów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami rolnymi.

Przepisy ustawowe o załatwianiu zatargów zbiorowych między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi, zawarte w podstawowej ustawie z d. 23 stycznia 1920 r., zostały w roku sprawozdawczym rozszerzone na Ziemię Wileńską przez rozporządzenie Rady Ministrów z d. 28 lipca (Dz. U. Rz. P. № 62 poz. 555), jak również na obszar 3 województw kresowych i część woj. białostockiego przez wymienione powyżej rozporządzenie z d. 19 października.

Tak więc pozornie cały obszar Rzeczypospolitej znajdował się z końcem roku sprawozdawczego pod działaniem jednakowego ustawodawstwa w zakresie likwidowania zatargów zbiorowych w rolnictwie oraz zatargów między właścicielami a dozorcami domów miejskich. Pozostają jednak głębokie różnice prawne między województwem poznańskiem i pomorskiem a pozostałemi dzielnicami, wypływające stąd, że rozporządzenie z d. 15 czerwca 1919 r. Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej o urządzeniu i działalności inspekcji pracy w rolnictwie wzorowało się raczej na systemie niemieckim niż na polskim. Poza tem zaś życiowo zaznaczały się odrębności między b. zaborem rosyjskim a austrjackim, które miały źródła pośrednie: z jednej strony w niemożności wykorzystania uprawnień Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, powołanej rozporządzeniem z d. 22 marca 1921 r. jedynie dla obszaru 5 województw b. Królestwa Kongresowego; z drugiej w niezapełnionych brakach w zakresie ustawodawstwa austrjackiego o związkach zawodowych. Mianowicie obowiązująca jeszcze w roku sprawozdawczym bez zmiany ustawa z d. 15 września 1867 r. nietylko wogóle utrudniała tworzenie się związków robotniczych, czy to samodzielnych czy też oddziałów central, istniejących w innych dzielnicach Polski, ale wręcz uniemożliwiała organizację robotników rolnych.

Dlatego też mimo usilne zabiegi miejscowych urzędów inspekcyjnych umowy zbiorowe 1922 r. nie objęły stosunków rolnych w województwach południowych, głównie skutkiem negatywnego stanowiska Związku Ziemian, motywowanego tem, że dotychczas nie było tam poważniejszych zatargów między pracodawcami a robotnikami rolnymi, jakkolwiek warunki pracy w tej części kraju były znacznie gorsze niż gdzie indziej. Tak samo nie udało się przesunąć terminu umów służbowych z 1 stycznia na 1 kwietnia, co uzgodniłoby termin zawierania kontraktów w całem Państwie, pozwalając na swobodne przenoszenie się ordynarjuszów w powiatach, leżących wzdłuż dawnych granic zaborczych.

W ogólnej sumie przez kancelarje inspektorów pracy przesunęło się w roku sprawozdawczym 18.605 zatargów indywidualnych i 3.158 spraw zbiorowych, czyli o 3.639 spraw indywidualnych i o 604 spraw zbiorowych więcej niż w roku 1921. Wzrost ten należy częściowo zapisać na rzecz okręgu XII (wileńskiego), który po raz pierwszy złożył sprawozdanie Głównemu Inspektorowi Pracy, w głównej jednak mierze na coraz silniej zakorzeniający się wśród robotników zwyczaj zwracania się ze wszelkiemi żalami do inspektoratu. Powoduje to przeciążenie pracą inspektorów, samym zaś zainteresowanym daje niewiele, zwłaszcza gdy chodzi o drobne zatargi osobiste. Z pośród zatargów tej kategorji mniej więcej połowa została załatwiona całkowicie lub częściowo w myśl pretensyj robotników; w 30 na 100 zatargów robotnik mimo interwencji inspektora nic nie uzyskał; około 15% zatargów po nieudanem pośrednictwie inspektora zostało zlikwidowanych na innej drodze. Gdyby nie przewlekłość zwykłego postępowania sądowego i małe obznajmienie sędziów z warunkami pracy robotniczej, łatwo byłoby przekonać ogół robotniczy, że droga sądowa jest najwłaściwszą dla dochodzenia pretensyj do pracodawcy. W obecnych jednak warunkach robotnik, nawet wiedząc o istotnej bezsilności inspektora w tych sprawach, „próbuje" jego interwencji, przy której bądź co bądź wzięte są skrupulatnie pod uwagę interesy pracownika.

Najczęstszą przyczyną jednostkowego występowania ze sprawami są pretensje o wypowiedzenie pracy bez uprzedzenia, względnie o odszkodowanie w wysokości dwutygodniowego zarobku, co w b. zaborze rosyjskim prawnie jest uzasadnione tylko dla robotników przedsiębiorstw objętych ustawą o pracy w przemyśle (art. 52), zwyczajowo jednak utarło się w stosunku do wszelkich robotników przemysłowych i znajduje odbicie w wyrokach sądów.

Wiele spraw przysporzyły również wskutek swej niejasności nowe przepisy o urlopach (ustawa z d. 16 maja 1924 r.). Umowa zbiorowa, zawarta między Związkiem Przemysłowców Włókienniczych a związkami pracowniczemi zawierała klauzulę w sprawie urlopów niezgodną z przepisem ustawowym, mianowicie nie zezwalającą na przenoszenie urlopów na czas po 30 września; wywołało to liczne spory, rozstrzygane przez inspektora okręgowego w myśl ustawy.

Znaczna liczba zatargów jednostkowych wynika z niestosowania się do warunków umów zbiorowych przez tych pracodawców, którzy, nie należąc do związku przedsiębiorców, nie czują się skrępowani umową, podpisaną w imieniu związku. Wprawdzie tendencje ustaw na Zachodzie i praktyki u nas zmierzają do nadania warunkom umowy zbiorowej mocy ogólnie obowiązującej na danem terytorjum, życie jednakże częstokroć postępuje wbrew tej zasadzie: robotnicy przedsiębiorstw drobnych i wogóle niezwiązkowych, a zwłaszcza chałupnicy często poprzestawać muszą na warunkach gorszych od tych, jakie określa umowa zbiorowa.

Co do zatargów zbiorowych, to wszyscy inspektorzy zgadzają się, iż napięcie ich w porównaniu z latami ubiegłemi obniżyło się znacznie i przebieg jest naogół o wiele łagodniejszy. Zjawisko to, występujące wbrew ciężkim stosunkom walutowym i wzrastającej z tygodnia na tydzień drożyźnie, należy położyć na karb: 1) rozpowszechnienia automatycznej regulacji płac roboczych na podstawie obliczeń komisyj mieszanych do badania zmian kosztów utrzymania; 2) stosowania w coraz większym zakresie umów zbiorowych i poważnego obustronnego stosunku do włożonych przez nie zobowiązań i wreszcie 3) niewątpliwej zmiany w nastrojach mas robotniczych, które od załatwiania żądań ekonomicznych w drodze wystąpień gwałtownych i porzucania pracy przeszły do pokojowego dochodzenia swych postulatów. Ta ocena stosuje się zwłaszcza do zatargów rolnych, dla których komisje polubowne i rozjemcze, oparte w razie potrzeby o orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, stworzyły trwałą prawną podstawę porozumienia.

Jeżeli jednak charakter zatargów zbiorowych utracił wiele ze swej intensywności, to bądź co bądź bezwzględna liczba strajków zanotowanych przez inspektorów zwiększyła się znacznie: z 657 w 1921 r. do 1147 w roku sprawozdawczym.

Największe i najostrzejsze lub najuporczywsze zatargi były likwidowane przez inspekcje miejscowe z bezpośrednim udziałem p. Ministra lub Głównego Inspektora, to też są one omówione w sprawozdaniu z działalności Departamentu Ochrony Pracy*); inspektorzy z różnych części kraju mogą dawać tylko ułamkowe obrazy akcji prowadzonej jednocześnie w różnych miejscowościach przez związki danej gałęzi produkcji.

Przeważająca większość zatargów zbiorowych miała za główny, jeżeli nie za wyłączny motyw podniesienie zarobków, obniżających się ustawicznie wskutek rosnącej drożyzny. Zatargi na tle innych przyczyn należały do wyjątków, w razie bowiem zaostrzenia się sporu wynikłego z jakiegokolwiek innego powodu wysuwano natychmiast najbardziej popularne żądanie podwyżki płac.

Poza postulatami ściśle materjalnemi do najczęściej spotykanych należały żądania, dotyczące pewnych uprawnień dla związku zawodowego: prawa związku występowania w imieniu robotników danego przedsiębiorstwa podczas zatargów i wogóle reprezentacji potrzeb robotniczych, przyjmowania i wydalania robotników tylko ze zgodą związku, prawa wstępu do warsztatów pracy dla delegatów związku i t. p. Należy zaznaczyć, że w myśl obowiązującego w znacznej części Państwa dekretu z d. 8 lutego 1919 r. o pracowniczych związkach zawodowych i stosownie do ogólnoeuropejskich tendencyj społecznych, Rząd uznaje związki zawodowe za reprezentację ogółu pracowników danego zawodu; naturalną jest przeto rzeczą, że robotnicy domagają się takiego samego uznania dla związków ze strony pracodawców. Natomiast sprawa wpływu związków na przyjmowanie i wydalanie pracowników jest wszędzie uzależniona od stopnia powagi, jaką związek robotniczy posiada w oczach przedsiębiorców. Wystawiając to żądanie, robotnicy nie czują pewnego gruntu pod nogami i świadomi niedostatecznej odpowiedzialności związku oraz możliwych przy takich pełnomocnictwach nadużyć nie obstają przy niem. Zdarzają się jednak wypadki ostrych zatargów na tem tle, jak np. strajk w jednej z drukarń włocławskich z powodu przyjęcia do pracy zecera nie będącego członkiem związku; strajk ten pociągnął za sobą dwutygodniowy lokaut we wszystkich drukarniach w mieście i skończył się przegraną robotników.

Rywalizacja związków różnych kierunków politycznych bywa niejednokrotnie pośrednią przyczyną strajku, nadmiernych żądań i przeciągania zatargu. Ujawniło się to szczególnie jaskrawo podczas strajku w garbarniach radomskich.

Zasada solidarności robotniczej objawia się w zastrzeżeniach niewydalania nikogo z przywódców strajku, niekiedy w przeciwstawieniu się potrąceniom za czas, zużywany przez delegatów i mężów zaufania robotników na czynności przedstawicielskie i t. p. Jeden z inspektorów prowincjonalnych przytacza zatarg zbiorowy w pewnej większej fabryce z powodu czynnego znieważenia robotnika przez inżyniera; w tym wypadku zobopólne rozdrażnienie nie doprowadziło do strajku jedynie dzięki interwencji inspektora, który doradził rozstrzygnięcie nieporozumienia przez sąd polubowny.

Niezmiernie charakterystyczne były zatargi z powodu wprowadzenia powiatowej kasy chorych. Takie źródło miały strajki, dorywczo wybuchające w poszczególnych od-

*) Umowy zbiorowe w górnictwie węglowem śląskiem i dąbrowskiem; zatargi w przemyśle włókienniczym w lipcu i listopadzie; strajk w telefonach warszawskich; strajki dozorców domowych w Warszawie i w Łodzi; wreszcie wielkie 4 umowy ramowe dla robotników rolnych 5 województw środkowych i 2 zachodnich (Praca i Opieka Społeczna, 1923, zeszyt II).

działach zakładów żyrardowskich, przyczem związki zawodowe nie miały żadnego wpływu na masy; strajki te zlikwidowano ostatecznie po kilkakrotnej interwencji miejscowego inspektora dzięki specjalnej komisji Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Taki sam opór ze strony robotników przeciw przepisom, wydanym w imię interesów robotniczych, ujawnił się na kopalni Czeladź i doprowadził do 7-dniowego strajku z powodu wprowadzenia w wydziale budowlanym przewidzianej ustawą o czasie pracy przerwy obiadowej. I w tym wypadku inspektor stanął na stanowisku ścisłego wykonywania ustawy.

W innych znów wypadkach zatarg wybuchał z powodu niezgodnego z prawem postępowania zarządu przedsiębiorstwa. W Suchedniowskiej Fabryce Odlewów doszło do ostrego zatargu skutkiem ogłoszenia przez dyrekcję, że za samowolne opuszczenie fabryki robotnikowi grozi: za pierwszym razem kara pieniężna, za drugim — usunięcie z pracy. Przypadkowa obecność na miejscu inspektora załagodziła wzburzenie robotników i skłoniła dyrekcję do zniesienia bezprawnego zarządzenia.

O niewykonywaniu przepisów ochronnych w miejscowościach odleglejszych od ośrodków administracyjnych świadczy kilkudniowy strajk pracowników igły w 23 warsztatach krawieckich w Kraśniku, spowodowany nieuwzględnieniem żądania pracowników wprowadzenia 8-godzinnego dnia roboczego zamiast pracowania po 15 godzin na dobę. Strajk zakończył się przegraną robotników, którzy wrócili do pracy na dawnych warunkach. Dopiero na skutek interwencji inspektora pracy sporządzono protokóły i sprawy skierowano do sądu.

Ze spraw o zapłatę za czas postoju fabryki szczególnie ciekawe były dwie: w jednej z nich wskutek sporu między firmowcami wstrzymano ruch fabryki bez wymówienia robotnikom pracy; po wznowieniu ruchu po 3 tygodniach robotnicy zażądali zapłaty za okres bezczynności i przy poparciu inspektora uzyskali ¾ należnego lonu. Druga bardziej skomplikowana sprawa w jednej z fabryk mebli wynikła skutkiem wstrzymania produkcji z powodu wybuchu strajku całego personelu administracyjnego: kantoru, mechaników i kierowników oddziałów. Właściciel przedsiębiorstwa odmówił ponoszenia kosztów strat robotników, które wynikały nie z jego winy, inspektor natomiast wychodził z założenia, że nie może być uważany za siłę wyższą strajk administracji fabrycznej, która w pewnych razach mogłaby przerwać swe czynności, działając na niekorzyść robotników. Rozumowanie inspektora przekonało wszystkie strony i personel administracyjny przerwał strajk, a robotnicy otrzymali zapłatę za dzień stracony.

Motywy polityczne większych zatargów zbiorowych są częstokroć zamaskowane przez postawienie wygórowanych postulatów materjalnych. W obwodach przemysłowych w wielu fabrykach robotnicy zaprotestowali przeciw zabójstwu ś. p. prezydenta Narutowicza przez jednodniowe lub kilkugodzinne powstrzymanie pracy. Ale przewlekłe strajki też czasami miewały podkład polityczny. Do takich należały: wielki strajk górników w zagłębiu Dąbrowskiem (związek przerwał pertraktacje prowadzone w celu odnowienia umowy zbiorowej i proklamował strajk, który trwał tydzień i nie dał robotnikom żadnych konkretnych korzyści); strajki w przemyśle metalurgicznym: w Stąporkowie, Starachowicach, Hucie Bankowej i Hucie Konstanty, z których drugi ciągnął się 3, ostatni zaś przeszło 6 tygodni i którym towarzyszyły gwałty ze strony robotników, wytaczanie programu komunistycznego podczas pertraktacyj z przedsiębiorcami i t. p.; strajk szewców w Radomiu, podczas którego władza rozwiązała związek Bundu, a nastrój był tak zaogniony, że kierownik związku Zjednoczenia Zawodowego Polskiego był pociągnięty do odpowiedzialności karnej za wystąpienie antypaństwowe.

Niektóre strajki, jak o tem już wspomniano powyżej, pociągnęły za sobą formalne lokauty. W Wilnie taktyka związków robotniczych, polegająca na przeprowadzaniu żądań przez kolejne strajki w poszczególnych przedsiębiorstwach, urwała się skutkiem zrzeszenia się przemysłowców i zastosowania przez nich lokautu jako środka walki. Tem niemniej lokaut ogłoszony przez Sekcję Przemysłowców Tytuniowych zakończył się wygraną robotników dzięki wyjątkowo korzystnej dla nich konjunkturze w okresie, bezpośrednio poprzedzającym wprowadzenie monopolu tytuniowego. Niespodziewane wyrobienie taktyczne okazał również w Wilnie Związek Zawodowy Robotników Gorzelni i Browarów przez publiczne napiętnowanie swych członków za sabotaż i niepoddanie się zaakceptowanej przez upełnomocnionych przedstawicieli Związku umowie cennikowej; po zlikwidowaniu tego strajku i lokautu właściciele browarów w dowód uznania dla bezstronności przywódców Związku złożyli na kursa dokształcające przy Komisji Okręgowej Związków Zawodowych sumę, równą jednodniowemu zarobkowi wszystkich zatrudnionych.

W zakładach użyteczności publicznej były w roku sprawozdawczym ostrzejsze zatargi w telefonach warszawskich i w zakładach magistratu Wilna. Poza tem wybuchały w różnych miastach (w Warszawie, Łodzi, Wilnie, Przemyślu, Włocławku, Grójcu, Płocku, Grodzisku i in.) zatargi między dozorcami domowymi a właścicielami nieruchomości, likwidowane bądź polubownie przy interwencji inspektora pracy, bądź przez orzeczenie Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych. Stwierdzono przytem wypadki należenia delegata jednego związku do związku o wręcz odmiennem zabarwieniu, zaś gromadne przechodzenie członków ze związ-

ków jednego kierunku do innego bywa wśród dozorców domowych częstsze niż w innych zrzeszeniach.

W rolnictwie rok sprawozdawczy nie zaznaczył się poważniejszemi zatargami. Umowy ramowe dały gwarancję ciągłości pracy na roli w województwach: warszawskiem, łódzkiem, kieleckiem, lubelskiem i białostockiem oraz w poznańskiem i pomorskiem*). W Ziemi Wileńskiej po bezskutecznej próbie doprowadzenia do zawarcia umowy zbiorowej jeszcze przed rozciągnięciem na ten obszar mocy obowiązującej ustaw o załatwianiu zatargów zbiorowych, przystąpiono do utworzenia komisji polubownej natychmiast po ogłoszeniu odpowiedniego rozporządzenia (z d. 4 września). Rezultatem obrad tej komisji było zawarcie dwóch jednobrzmiących umów dla ordynarjuszy na obszarze Ziemi Wileńskiej wkrótce po upływie roku sprawozdawczego (d. 14 stycznia 1923 r.): jedna umowa określiła warunki pracy i płace na półrocze od 1 października 1922 r. do 31 marca 1923 r., druga—na rok służbowy 1923/24.

Strajki rolne były w roku sprawozdawczym zjawiskiem sporadycznem (np. w kutnowskiem 2 strajki na tle świadczeń dla domowników, w Lubelszczyźnie nieudany strajk, zainicjowany przez oddział Związku Zawodowego Robotników Rolnych w terminie odnawiania kontraktów). Wszystkie prawie spory między ziemianami a służbą folwarczną regulowane były przez inspektora pracy, jeżeli zaś nie można ich było zlikwidować w drodze wyjaśnień inspektora i jego wyłącznej interwencji, to przez komisje rozjemcze. Nawet z obszarów, które w ubiegłych latach przejawiały szczególnie niepewny nastrój, np. z województwa warszawskiego i z południowo-wschodniej części lubelskiego, donoszą inspektorzy o znacznem uspokojeniu się umysłów robotników i wielkiej ustępliwości ziemian. „Przeprowadzanie spraw przez komisje rozjemcze—pisze inspektor 34 obwodu (Zamość) — uważane jest przez ziemian za kompromitację, to też większość spraw kończy się polubownie w biurze inspektora lub przed rozpoczęciem komisji rozjemczej". Na zasadzie zestawień cyfrowych o ilości wniesionych spraw i sposobie ich załatwienia w stosunku do ilości folwarków inspektor 11 i 12 obwodów (Płockie) wyprowadza następujące wnioski, dające się zastosować do całego terytorjum objętego ustawami o załatwianiu zatargów zbiorowych w rolnictwie:

1. ziemianie stosują się coraz bardziej do warunków umów zbiorowych;
2. robotnicy oraz ich związki wnoszą skargi oględniej;
3. liczba spraw załatwianych polubownie wzrasta.

Na zasadzie powyższego należy uważać wyniki akcji pośredniczącej inspektorów pracy w zatargach zbiorowych wogóle, a zwłaszcza w zatargach rolnych, za dodatnie. Mimo to obarczenie inspektorów czynnościami nieinspekcyjnemi, pochłaniającemi niektórym z nich $^3/_4$ czasu urzędowego i wiele godzin pozabiurowych, nie przestaje być faktem wysoce niepożądanym.

*) Por. Sprawozdanie z działalności Departamentu Ochrony Pracy (Praca i Opieka Społeczna 1923, zeszyt II).

TABLICA I.

Zarejestrowane na dzień 31 grudnia 1922 r. zakłady czynne według liczby robotników.

Warszawa i woj. warszawskie, łódzkie, kieleckie, lubelskie, białostockie, obwód piński, woj. krakowskie, obwód bielski, woj. lwowskie [1], tarnopolskie, stanisławowskie i Ziemia Wileńska [2].

RODZAJ PRACY	Zakłady zatrudniające do 5 robotników		Zakłady zatrudniające 6 — 15 robotników		Zakłady zatrudniające 16 — 50 robotników		Zakłady zatrudniające 51 — 100 robotników		Zakłady zatrudniające 101 — 500 robotników		Zakłady zatrudniające ponad 500 robotników		Ogólna liczba zakładów	Ogólna liczba robotników
	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników		
III. Górnictwo	95	205	95	1013	142	4106	47	3530	78	17482	41	62820	**498**	**89156**
IV. Przemysł mineralny	448	1331	307	2972	228	6674	89	6604	83	14157	6	4230	**1161**	**35968**
V. Hutnictwo i mechan. przerób metali	1341	2781	293	2661	167	4681	50	3539	56	12873	19	24990	**1926**	**51525**
VI. Przem. maszynowy i elektrotechn.	409	1245	295	2846	243	6990	65	4938	52	10809	8	7854	**1072**	**34682**
VII. Przemysł chemiczny	257	706	138	1230	107	3003	37	2508	40	8439	12	9231	**591**	**25117**
VIII. „ włókienniczy	392	1161	590	5774	712	19886	275	19831	174	34953	63	88856	**2206**	**170461**
IX. „ papierniczy	95	301	101	978	76	1953	16	971	18	4312	2	1584	**308**	**10099**
X. „ garbarski, przetw. zw.	658	1321	187	1790	125	3247	22	1508	6	827	—	—	**998**	**8693**
XI. „ drzewny	1391	3036	587	5484	388	10430	106	7510	89	14242	18	12026	**2579**	**52728**
XII. „ spożywczy	4154	8426	924	8055	388	10946	75	5773	54	12249	16	10015	**5611**	**55464**
XIII. „ odzież. i galanteryjny	2927	6370	449	3713	116	3050	20	1513	21	3684	1	791	**3534**	**19121**
XIV. „ budowlany	343	912	211	2022	119	3214	44	3200	32	5391	6	5306	**755**	**20045**
XV. „ poligraficzny	181	540	143	1349	120	3328	26	1752	5	665	1	1263	**476**	**8897**
XVI. Zakłady użyteczności publicznej	260	617	84	789	62	1496	22	1504	18	4080	2	2520	**448**	**11006**
XVII. Handel, kredyt, ubezpieczenia	2436	5131	273	2243	99	2461	16	1036	8	1220	1	691	**2833**	**12782**
XVIII. Komunikacje, poczta itp.	37	88	6	69	20	484	2	135	1	136	—	—	**66**	**912**
XIX. Hotele, jadłod., usługi osobiste	744	1231	89	746	26	607	4	272	1	250	—	—	**864**	**3106**
XX. Zakłady widowiskowe	28	81	16	115	2	36	2	106	1	439	—		**49**	**777**
Ogółem	**16196**	**35483**	**4788**	**43849**	**3140**	**86592**	**918**	**66230**	**737**	**146208**	**196**	**232177**	**25975**	**610539**

Liczba folwarków ponad 100 morgów przestrzeni ogólnej: **13.120** [3] z liczbą robotników stałych **190 693** [3].

[1] Dane według Kas Chorych szczegółowe, lecz niedość dokładne, bez powiatów: przemyskiego, dobromilskiego i brzozowskiego.
[2] Wyłącznie zakłady większe w Wilnie i okolicy.
[3] Bez obw. pińskiego oraz kilku powiatów woj. krakowskiego i lwowskiego.

niem ich płci i wieku.

oraz Ziemia Wileńska *).

Rodzaj pra	iające ników		Zakłady zatrudniające ponad 500 robotników						Ogólna liczba zakładów	Ogólna liczba robotników	W tem:			
	tników			Liczba robotników							ogółem robotników			
	do-ych	Ogółem	Liczba zakładów	Dorosłych		Młodocianych		Ogółem			Dorosłych		Młodocianych	
	Dz.			M.	K.	Chł.	Dz.				M.	K.	Chł.	Dz.
III Górnictwo . . .	108	10849	31	47045	4755	1132	133	53065	182	66019	57819	6384	1564	252
IV Przemysł mineralny	341	12528	6	3132	584	356	158	4230	751	29734	21586	5280	2061	807
V Hutnictwo i mech.	157	12086	19	21267	2594	1002	127	24990	783	45951	37154	5318	2997	482
VI Przem. maszyn. i	12	10809	7	5577	648	315	84	6624	848	32010	27336	1765	2675	234
VII „ chemiczny	182	6923	8	3524	1190	129	150	4993	446	17389	11971	4504	477	437
VIII „ włókiennicz	439	34806	63	38029	47521	1290	2016	88856	2138	169672	81547	81990	2699	3436
IX „ papierniczy	175	4037	2	1339	191	34	20	1584	242	9233	5303	3024	303	603
X „ garbarski, p	—	827	—	—	—	—	—	—	511	6891	6105	548	214	24
XI „ drzewny .	102	7230	2	1178	504	35	—	1717	1270	25949	21309	3038	1222	380
XII „ spożywczy .	382	10634	14	6922	950	428	372	8672	3852	45385	34582	7930	1703	1170
XIII „ odzieżowy i	184	3352	1	472	319	—	—	791	1015	12224	5132	6020	395	677
XIV „ budowlany .	16	3893	6	3655	1306	270	75	5306	243	13461	11073	1766	515	107
XV „ poligraficzny	100	665	1	443	711	63	46	1263	336	7384	4616	1634	749	385
XVI Zakłady użyteczność	2	3600	1	958	—	5	—	963	181	7180	6223	830	123	4
XVII Handel, kredyt, ubez	—	—	1	352	282	45	12	691	309	2204	1344	712	114	34
XVIII Komunikacje, poczt	—	—	—	—	—	—	—	—	22	421	410	1	10	—
XIX Hotele, jadłod., usłu	—	—	—	—	—	—	—	—	193	730	543	152	34	1
XX Zakłady widowiskow	—	—	—	—	—	—	—	—	20	151	90	35	20	6
Og	2200	122239	162	133893	61555	5104	3193	203745	13342	491988	334143	130931	17875	9039

*) Tylko większe

I UZUPEŁNIENIE DO TABLICY I.

Zakłady czynne zarejestrowane na dzień 31 grudnia 1922 r. według liczby robotników z uwzględnieniem ich płci i wieku.

Warszawa, woj. warszawskie, łódzkie, kieleckie, lubelskie, białostockie, obwód piński, woj. krakowskie i obwód bielski oraz Ziemia Wileńska *).

Rodzaj pracy	Zakłady zatrudniające do 5 robotników						Zakłady zatrudniające 6—15 robotników						Zakłady zatrudniające 16—50 robotników					
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników				
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem
		M.	K.	Chł.	Dz.			M.	K.	Chł.	Dz.			M.	K.	Chł.	Dz.	
III Górnictwo	41	52	—	3	—	55	20	176	1	6	—	183	33	971	61	10	—	1042
IV Przemysł mineralny	222	702	8	23	12	745	211	1758	214	70	52	2094	170	4106	748	163	109	5126
V Hutnictwo i mech. przer. metali.	361	690	29	172	17	908	182	1258	199	251	27	1735	134	2790	411	439	81	3721
VI Przem. maszyn. i elektrotechn.	245	741	20	120	6	887	261	1928	126	479	33	2566	219	5179	300	724	82	6285
VII „ chemiczny	190	447	59	19	6	531	116	658	306	38	36	1038	77	1427	753	77	35	2292
VIII „ włókienniczy	351	692	270	55	59	1076	575	2954	2302	154	235	5645	704	10572	8318	439	326	19655
IX „ papierniczy	63	135	44	18	21	218	82	357	292	65	90	804	63	665	659	88	207	1619
X „ garbarski, przetw. zwierz.	240	633	10	30	—	673	142	1305	52	82	12	1451	107	2618	246	75	8	2947
XI „ drzewny	522	975	29	109	1	1114	377	3145	190	242	21	3598	258	5950	657	402	122	7131
XII „ spożywczy	2758	5357	193	177	38	5765	643	4516	711	234	113	5574	323	7030	1927	321	212	9490
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	577	1053	341	40	33	1467	296	1211	969	150	190	2520	104	1061	1300	135	223	2719
XIV „ budowlany	69	158	—	2	—	160	69	602	43	36	4	685	51	1249	94	103	2	1448
XV „ poligraficzny	97	254	25	32	3	314	117	762	146	164	35	1107	95	1802	461	247	73	2583
XVI Zakłady użyteczności publ.	77	200	19	8	2	229	36	305	34	16	—	355	36	717	158	28	—	903
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	231	330	131	7	4	472	56	287	121	31	4	443	20	340	160	26	10	536
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	5	10	—	—	—	10	2	27	—	—	—	27	14	311	1	3	—	315
XIX Hotele, jadłod., usługi osobiste	161	149	31	5	—	185	23	109	73	13	1	196	7	158	33	6	—	197
XX Zakłady widowiskowe	9	28	—	—	—	28	10	32	18	13	4	67	—	—	—	—	—	—
Ogółem	6219	12606	1209	820	202	14837	3218	21390	5797	2044	857	30088	2415	46946	16287	3286	1490	68009

Rodzaj pracy	Zakłady zatrudniające 51—100 robotników						Zakłady zatrudniające 101—500 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 500 robotników						Ogólna liczba zakładów	Ogólna liczba robotników	W tem:			
	Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników					Liczba zakładów	Liczba robotników							ogółem robotników			
		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem		Dorosłych		Młodocianych		Ogółem			Dorosłych		Młodocianych	
		M.	K.	Chł.	Dz.			M.	K.	Chł.	Dz.			M.	K.	Chł.	Dz.				M.	K.	Chł.	Dz.
III Górnictwo	11	688	104	22	11	825	46	8887	1463	391	108	10849	31	47045	4755	1132	133	53065	182	66019	57819	6384	1564	252
IV Przemysł mineralny	69	3455	1116	305	135	5011	73	8433	2610	1144	341	12528	6	3132	584	356	158	4230	751	29734	21586	5280	2061	807
V Hutnictwo i mech. przer. metali.	36	1803	341	294	73	2511	51	9346	1744	839	157	12086	19	21267	2594	1002	127	24990	783	45951	37154	5318	2997	482
VI Przem. maszyn. i elektrotechn.	64	4245	254	323	17	4839	52	9666	417	714	12	10809	7	5577	648	315	84	6624	848	32010	27336	1765	2675	234
VII „ chemiczny	23	947	632	5	28	1612	32	4968	1564	209	182	6923	8	3524	1190	129	150	4993	446	17389	11971	4504	477	437
VIII „ włókienniczy	272	10559	8477	237	361	19634	173	18741	15102	524	439	34806	63	38029	47521	1290	2016	88856	2138	169672	81547	81990	2699	3436
IX „ papierniczy	16	328	514	39	90	971	16	2479	1324	59	175	4037	2	1339	191	34	20	1584	242	9233	5303	3024	303	603
X „ garbarski, przetw. zwierz.	16	802	176	11	4	993	6	747	64	16	—	827	—	—	—	—	—	—	511	6891	6105	548	214	24
XI „ drzewny	72	4322	441	262	134	5159	39	5739	1217	172	102	7230	2	1178	504	35	—	1717	1270	25949	21309	3038	1222	380
XII „ spożywczy	68	3561	1510	126	53	5250	46	7196	2639	417	382	10634	14	6922	950	428	372	8672	3852	45385	34582	7930	1703	1170
XIII „ odzieżowy i galanteryjny	18	634	666	28	47	1375	19	701	2425	42	184	3352	1	472	319	—	—	791	1015	12224	5132	6020	395	677
XIV „ budowlany	26	1788	126	45	10	1969	22	3621	197	59	16	3893	6	3655	1306	270	75	5306	243	13461	11073	1766	515	107
XV „ poligraficzny	21	956	213	155	128	1452	5	399	78	88	100	665	1	443	711	63	46	1263	336	7384	4616	1634	749	385
XVI Zakłady użyteczności publ.	16	951	158	21	—	1130	15	3092	461	45	2	3600	1	958	—	5	—	963	181	7180	6223	830	123	4
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	35	18	5	4	62	—	—	—	—	—	—	1	352	282	45	12	691	309	2204	1344	712	114	34
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	1	62	—	7	—	69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	421	410	1	10	—
XIX Hotele, jadłod., usługi osobiste	2	127	15	10	—	152	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	193	730	543	152	34	1
XX Zakłady widowiskowe	1	30	17	7	2	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	151	90	35	20	6
Ogółem	595	84015	31305	4719	2200	122239	162	133893	61555	5104	3193	203745	13342	491988	334143	130931	17875	9039						

*) Tylko większe zakłady w Wilnie i najbliższej okolicy.

II UZUPEŁNIENIE do tabl. I.

Zakłady czynne zarejestrowane w poszczególnych okręgach na dzień 31 grudnia 1922 r. według liczby zatrudnionych w nich robotników.

TERYTORJUM	Zakłady zatrudniające do 5 robotników		Zakłady zatrudniające 6—15 robotników		Zakłady zatrudniające 16—50 robotn.		Zakłady zatrudniające 51—100 robotn.		Zakłady zatrudniające 101—500 robotników		Zakłady zatrudniające ponad 500 robotników		Ogólna liczba zakładów	Ogólna liczba robotników
	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników	liczba zakładów	liczba robotników		
Okrąg I M. st. Warszawa . . .	549	1853	785	7510	473	12868	125	8623	92	17984	12	11758	**2036**	**60596**
„ II Woj. warszawskie . . .	701	2162	287	2818	221	7241	76	6369	52	10396	16	14040	**1353**	**43026**
„ III „ łódzkie	319	1131	531	5248	631	17804	197	14348	168	34816	53	67163	**1899**	**140510**
„ IV „ kieleckie	1924	3649	516	4627	347	9656	103	7544	139	30450	63	98200	**3092**	**154126**
„ V „ lubelskie	398	975	193	1809	95	2692	18	1384	25	5400	1	550	**730**	**12810**
„ VI „ białostockie . . .	443	940	273	2620	244	6136	82	5839	28	5353	1	630	**1071**	**21518**
Obwód piński	83	158	22	149	9	236	7	543	4	603	1	701	**126**	**2390**
Okrąg VII Woj. krakowskie . . .	499	1604	341	3112	237	6947	68	4367	51	9628	6	4619	**1202**	**30277**
Obwód bielski	1278	2276	229	1794	115	3315	45	3210	33	7078	9	6084	**1709**	**23757**
Okrąg VIII Woj. lwow. i tarnopol.	8256	17607	1390	12402	613	16158	150	10800	93	17724	19	19984	**10521**	**94675**
Okrąg IX „ stanisławowskie .	1721	3039	180	1359	112	2425	35	2360	49	6245	15	8448	**2112**	**23876**
„ XII Ziemia Wileńska . . .	25	89	41	401	43	1114	12	843	3	531	—	—	**124**	**2978**
Ogółem . . .	**16196**	**35483**	**4788**	**43849**	**3140**	**86592**	**918**	**66230**	**737**	**146208**	**196**	**232177**	**25975**	**610539**

III UZUPEŁNIE

Zakłady pracy i robotnicy według okręgów

RODZAJ PRACY	Okrąg I Warszawa		Okrąg II woj. warszawskie		Okrąg III woj. łódzkie		Okrąg IV woj. kieleckie		Okrąg V woj. lubelskie	
	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.
III Górnictwo	—	—	—	—	2	67	178	65894	2	58
IV Przemysł mineralny	47	843	174	8009	41	1136	182	7592	49	1625
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	266	11556	—	—	72	2775	308	27264	5	454
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	313	10991	119	3852	113	4195	69	4811	63	2526
VII Przemysł chemiczny	112	3179	35	1361	35	1016	118	5336	20	136
VIII Przemysł włókienniczy	224	3993	54	5847	1181	118455	51	19055	8	55
IX Przemysł papierniczy	84	1460	21	2245	24	1022	51	2298	9	88
X Przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych	69	1630	53	595	30	519	147	1738	46	761
XI Przemysł drzewny i snycerski . . .	165	2497	95	2195	113	4144	247	4558	83	1487
XII Przemysł spożywczy	307	8510	726	16419	179	3084	1280	4856	390	5081
XIII Przemysł odzieżowy	241	6151	12	266	17	858	251	2052	1	15
XIV Przemysł budowlany	43	3182	12	1124	40	723	53	5030	9	104
XV Przemysł poligraficzny	142	4766	4	35	37	660	43	558	21	166
XVI Zakłady użyteczności publicznej i komunalne	19	1813	34	882	15	1856	36	1354	22	167
XVII Handel, kredyt i ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	33	1151	1	18
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	14	196	—	—	5	101	1	69
XIX Hotele, jadłodajnie i usługi osobiste .	4	25	—	—	—	—	24	346	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	16	132	—	—
Ogółem . .	**2036**	**60596**	**1353**	**43026**	**1899**	**140510**	**3092**	**154126**	**730**	**12810**

NIE do tabl. I.
inspekcyjnych i grup przemysłowych.

Okrąg VI		Obwód		Okrąg VII		Obwód bielski		Okrąg VIII		Okrąg IX		Okrąg XII		Ogółem	
woj. białostockie		piński		woj. krakowskie		Śląsk Cieszyński		woj. lwowskie		woj. stanisławowskie		Ziemia Wileńska			
zakł.	robotn.	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.	zakł.	robotn.
—	—	—	—	—	—	—	—	261	19765	55	3372	—	—	**498**	**89156**
44	628	4	384	177	7629	26	1470	371	5584	39	650	7	418	**1161**	**35968**
4	155	—	—	18	1573	109	2148	947	4895	196	679	1	26	**1926**	**51525**
23	292	—	—	93	2932	49	2248	194	2470	30	202	6	163	**1072**	**34682**
29	607	4	719	62	3251	23	1718	106	6636	39	1092	8	66	**591**	**25117**
486	13056	—	—	39	2718	95	6493	41	561	27	228	—	—	**2206**	**170461**
2	16	—	—	33	1759	13	290	61	819	5	47	5	55	**308**	**10099**
101	888	2	11	32	421	23	182	102	573	385	1229	8	146	**998**	**8693**
66	3891	17	877	193	3507	275	2202	1046	13404	263	13375	16	591	**2579**	**52728**
285	1365	94	370	382	3076	152	1442	1380	9093	379	986	57	1182	**5611**	**55464**
7	75	—	—	95	1425	390	1362	2268	6252	251	645	1	20	**3534**	**19121**
—	—	—	—	9	993	77	2305	493	6413	19	171	—	—	**755**	**20045**
9	97	2	15	53	739	16	158	119	1256	21	257	9	190	**476**	**8897**
13	435	3	14	14	244	19	294	251	3735	16	91	6	121	**448**	**11006**
—	—	—	—	1	6	274	1029	2349	10076	175	502	—	—	**2833**	**12782**
—	—	—	—	—	—	2	55	40	478	4	13	—	—	**66**	**912**
—	—	—	—	—	—	165	359	475	2070	196	306	—	—	**864**	**3106**
2	13	—	—	1	4	1	2	17	595	12	31	—	—	**49**	**777**
1071	**21518**	**126**	**2390**	**1202**	**30277**	**1709**	**23757**	**10521**	**94675**	**2112**	**23876**	**124**	**2978**	**25975**	**610539**

TABLICA II.

Inspekcje zakładów pracy.

1. Wizytacje.

RODZAJ PRACY	Ogólna liczba: zarejestrowanych zakładów czynnych	Ogólna liczba: robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych: 1 raz	2 razy	3 razy	więcej razy	Liczba wizytacyj: Ogólna liczba wizytacyj	w tem inspekcyj z powodu nieszczęśliwych wypadków
Rolnictwo, hodowla, leśnictwo (działy I i II)	13120	190693	**286**	2,9%	189	68	21	8	**420**	7
Przemysł właściwy (działy III—XVI wł.) . .	22163	592962	**5339**	24,1%	4890	355	76	18	**5916**	191
Handel, ubezpieczenia, przem. gospodnio-szynkarski (działy XVII i XIX)	3697	15888	**120**	3,2%	100	16	4	—	**144**	—
Komunikacje (dział XVIII)	66	912	**10**	15,2%	10	—	—	—	**10**	5
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	**39046**[1])	**800455**[1])	**5755**	14,7%	**5189**	**439**	**101**	**26**	**6490**	**203**
Ogółem w okresie poprzednim:			**3621**		**3252**	**291**	**62**	**16**	**4101**	**137**
Różnica (±):			**+2134**		**+1937**	**+148**	**+39**	**+10**	**+2389**	**+ 66**

[1]) Cyfry niekompletne.

2. Udział Inspektora w komisjach przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych według rodzajów wytwórczości.

Komisje, zwiedzone zakłady, orzeczenia pisemne	III Górn.	IV Miner.	V Metal.	VI Masz.	VII Chem.	VIII Włók.	IX Pap.	X Garb., prz. zw.	XI Drzew.	XII Spoż.	XIII Odz., gal.	XIV Bud.	XV Poligr.	XVI Użyt. publ.	Ogółem
Liczba zwiedzonych zakładów.	4	165	278	194	329	309	87	102	415	993	116	20	80	21	**3113**
Liczba komisyj	4	132	205	152	275	342	51	112	325	986	93	16	35	10	**2738**
Liczba orzeczeń pisemnych .	--	97	105	57	132	24	29	55	268	565	61	17	8	8	**1426**

TABLICA IIIa.

Zlecenia udzielane zarządom zakładów pracy przez Inspektorów Pracy w celu poprawy warunków zdrowotnych.

	Rodzaj pracy	Zlecenia lub wskazówki dotyczyły: mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwanie pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	innych spraw higienicznych	Ogółem w okresie sprawozdawczym	Ogółem w okresie poprzednim
I	Rolnictwo i hodowla . .	135	35	29	39	1	1	16	1	—	—	2	66	40	13	18	**396**	253
II	Leśnictwo	1	1	—	2	—	—	—	2	2	2	—	2	—	4	4	**20**	—
III	Górnictwo	16	1	4	6	3	—	4	6	2	9	6	4	—	14	8	**83**	**90**
IV	Przemysł mineralny . . .	48	21	20	36	26	11	34	39	60	65	26	48	25	47	64	**570**	**326**
V	Hutn. i mech. przer. met.	16	23	31	144	42	25	29	53	99	93	25	40	42	31	130	**823**	**579**
VI	Przem. masz. i elektrotech.	5	21	35	101	13	17	15	53	87	87	22	36	36	36	100	**664**	**355**
VII	„ chemiczny	8	23	17	89	21	45	30	39	60	60	17	24	22	30	67	**552**	**335**
VIII	„ włókienniczy . . .	7	17	27	145	30	4	36	36	89	62	14	20	23	26	102	**638**	**287**
IX	„ papierniczy . . .	—	6	10	45	15	6	21	5	27	29	4	17	13	10	29	**237**	**137**
X	„ garbarski i prz. zw.	6	22	29	71	7	21	61	34	38	56	18	23	15	42	90	**533**	**237**
XI	„ drzewny	44	39	42	74	77	9	73	72	99	97	17	82	24	58	123	**930**	**507**
XII	„ spożywczy	65	87	134	222	113	26	57	111	184	207	71	138	47	99	394	**1955**	**1625**
XIII	„ odzieżowy i galant.	6	25	29	96	14	6	23	9	29	35	5	12	17	21	94	**421**	**220**
XIV	„ budowlany	5	—	1	7	3	1	1	4	8	5	5	1	—	6	8	**55**	**32**
XV	„ poligraficzny . . .	5	13	19	58	19	3	5	16	47	35	13	10	10	11	69	**333**	**156**
XVI	Zakłady użytecz. publ. .	3	13	14	20	2	2	4	3	4	9	5	1	3	11	13	**107**	**70**
XVII	Handel, kredyt, ubezpiecz.	1	5	1	4	—	—	6	—	—	2	2	—	—	2	16	**39**	**28**
XVIII	Komunikacja, poczta i t p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**3**
XIX	Usługi osobiste	—	1	2	3	—	4	—	—	—	4	—	2	—	2	13	**31**	**51**
XX	Zakłady widowiskowe . .	—	2	1	9	1	1	—	1	—	—	1	—	1	—	5	**22**	—
	OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	**371**	**355**	**445**	**1171**	**387**	**182**	**415**	**484**	**835**	**857**	**253**	**526**	**318**	**463**	**1347**	**8409**	
	OGÓŁEM w okresie poprzednim:	**318**	**337**	**360**	**691**	**270**	**116**	**312**	**244**	**483**	**596**	**191**	**421**	**184**	**232**	**536**	**5291**	
	Różnica w por. z okr. poprz. (+)	**+ 53**	**+ 18**	**+ 85**	**+480**	**+117**	**+ 66**	**+103**	**+240**	**+352**	**+261**	**+ 62**	**+105**	**+134**	**+231**	**+811**	**+3118**	

TABLICA IIIb.

Zlecenia udzielane zarządom zakładów pracy przez Inspektorów Pracy, w celu zabezpieczenia robotników od nieszczęśliwych wypadków.

Rodzaj pracy	Zlecenia lub wskazówki dotyczyły: kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materjałów	młockarni	urządzeń pomocniczych	transportu i ładunku	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem w okresie sprawozdawczym	Ogółem w okresie poprzednim
I Rolnictwo i hodowla . .	1	3	11	—	—	—	—	—	19	3	—	6	1	9	11	64	44
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—
III Górnictwo	7	3	4	3	3	3	—	2	1	4	8	4	3	8	7	59	50
IV Przemysł mineralny . . .	26	20	52	4	6	4	11	19	6	32	16	29	29	37	79	370	158
V Hutn. i mech. przer. met.	24	58	124	14	11	98	5	19	—	42	10	58	15	53	75	606	464
VI Przem. masz. i elektrotech.	14	83	154	24	6	119	17	9	1	25	3	56	15	41	46	613	314
VII „ chemiczny . . .	18	35	54	16	2	8	11	27	—	42	10	57	20	53	51	404	200
VIII „ włókienniczy . . .	19	39	139	11	5	2	—	55	—	18	3	56	5	51	39	442	571
IX „ papierniczy . . .	5	9	15	6	2	—	2	19	—	21	2	28	8	28	24	169	108
X „ garbarski i prz. zw.	21	17	41	3	4	—	2	23	—	24	2	65	45	46	94	387	165
XI „ drzewny	91	78	179	23	9	23	235	15	—	65	30	79	76	83	106	1092	638
XII „ spożywczy . . .	64	191	286	30	26	6	6	47	21	114	24	135	95	199	237	1481	1058
XIII „ odzieżowy i galant.	4	10	22	3	2	2	1	17	—	13	1	28	10	18	21	152	108
XIV „ budowlany . . .	—	1	4	1	2	—	1	3	—	10	7	1	3	17	17	67	27
XV „ poligraficzny . . .	—	19	26	5	—	4	—	6	—	12	1	27	6	15	40	161	112
XVI Zakłady użytecz. publ. . .	12	9	11	2	1	2	—	—	1	9	1	6	2	13	21	90	63
XVII Handel, kredyt, ubezpiecz.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8	6
XVIII Komunikacje, poczta itp. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
XIX Usługi osobiste	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	4	7
XX Zakłady widowiskowe . .	—	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	1	5	—	10	6
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym:	306	575	1122	148	79	271	291	261	48	438	118	636	334	677	877	6181	
OGÓŁEM w okresie poprzednim:	191	373	908	78	62	171	179	305	26	338	82	437	214	386	351	4101	
Różnica w por. z okr. poprz. (±):	+115	+202	+214	+70	+17	+100	+112	−44	+22	+100	+36	+199	+120	+291	+526	+2080	

TABLICA IV

Wykroczenia zarządów zakładów pracy przeciw obowiązującym przepisom prawnym, stwierdzone przez inspektorów.

Wykroczenia dotyczyły przepisów:	Liczba wykroczeń, dla których nie spisano protokółu [1]	Liczba wykroczeń, dla których spisano protokół [2]
1. O zgłaszaniu zakładów (konsens)	323	95
2. O regulaminie [r. U. p. p.,—art. 60 i 103; a. U. p.—§ 88a]	1287	108
3. O spisach robotników [r. U. p. p.—art. 94]	1830	51
4. O książkach obrachunkowych [r. U. p. p.—art. 50, 95, 97—99].	2203	55
5. O czasie pracy [Ust. z 18/XII. 1919 o czasie pracy w przem. i handlu (Dz. Ust., 1920, № 2)]	670	1761
6. O pracy dzieci i młodocianych [r. U. p. p.—art. 64, 66, 67, 72—76, 79; a. U. p.—§§ 93, 94, 96, 96b, 97—104c; ust. austr. z 5/II 1907 (Dz. U. p. l. 26)—§ 75a)]	97	9
7. O pracy kobiet [r. U. p. p.—art. 64—65, 71; a. U. p.—§§ 94, 96b]	35	1
8. O płacach [r. U. p. p.—art. 53—59, 100, 101; a. U. p.—§§ 77—78e; ust. austr. z 16/I 1910 (Dz. U. p. l. 20) — §§ 8 — 16, 33—37]	1694	6
9. O urządzeniach ochronnych i higjen.-sanitarnych [przepisy Gł. U. z 7/II 1911 i 13/III 1912 st. st. oraz uzup. do r. U. p. p., zatwierdz. 3/III 1913 i 29/V 1914 st. st.; a. K. C.—§ 1157; a. U. p.—§§ 74, 74b, 74c; ust. austr. z 21/IV 1913 (Dz. U. p. l. 74) oraz z 16/I 1910 (Dz. U. p. l. 20)—§ 18]	4523	433
10. O nakładaniu kar [r. U. p. p.—art. 104—111; a. U. p.—§ 90]	35	1
11. O zgłaszaniu nieszczęśliwych wypadków [r. U. p. p. — art. 560; ust. austr. z 28/XII 1887 (Dz. U. p. l. 1 ex 88)—§ 29]	335	10
12. O wystawianiu świadectw [a. U. p.—§ 81]	73	—
13. O rozwiązaniu stosunku najmu (stosunku roboczego) [r. U. p. p. art. 51, 52, 61—63; a. U. p.—§§ 82—86]	3679	32
14. O załatwianiu zatargów zbiorowych w rolnictwie [Ust. z 1/VIII 1919 (Dz. Pr., 1919, № 65); Rozporz. M. P. i O. S. z 4/XII 1920 (Dz. Ust., 1920, № 118)]	940	1567
15. O załatwianiu zatargów zbiorowych z dozorcami domów [Ust. z 23/I 1920 (Dz. Ust., 1920, № 8)]	231	319
16. O zabezpieczeniu bytu rodzin osób, pełniących służbę wojskową [Ust. z 15/VII 1920—art. 3 (Dz. Ust., 1920, № 62)]	41	4
17. O stosunku zarządów przedsiębiorstw do Inspekcji Pracy [Przepisy uzupeł. Gł. U. z 11/II 1900 st. st. do art. 29 r. U. p. p., §§ 57 i 58; Dekret z 3/I 1919 o urządz. i działaln. Inspekcji Pracy (Dz. Pr. 1919, № 5)]	69	266
18. O urlopach	321	—
19. W innych sprawach	1627	47
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	**20013**	**4765**
Ogółem w okresie poprzednim:	**13697**	**3200**
Różnica (±):	**+ 6316**	**+1565**

Skrócenia: r. U. p. p.=rosyjska „Ustawa o pracy w przemyśle"
a. U. p.=austrjacka „Ustawa przemysłowa"
Gł. U.=Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczych
a. K. C.=austrjacki Kodeks Cywilny.

[1] Względnie nie doniesiono władzy przemysłowej lub sądowi (Małopolska).
[2] Względnie doniesiono władzy przemysłowej lub sądowi (Małopolska).

TABLICA UZUPEŁNIAJĄCA DO TABL. IV

Stwierdzone przez Inspektorów wykroczenia zarządów zakładów pracy rolnej przeciw obowiązującym umowom zbiorowym.

Wykroczenia dotyczyły punktów umowy:	Liczba wykroczeń załatwionych polubownie	Liczba wykroczeń skierowanych do Komisyj Rozjemczych
1. O warunkach godzenia i zwalniania pracowników:		
A. w ciągu roku służbowego	171	471
B. przy końcu roku służbowego	65	244
2. O załatwianiu zatargów z pracownikami przez Komisje Rozjemcze	51	97
3. O książkach obrachunkowych	99	77
4. O pracy członków rodziny pracownika	38	148
5. O czasie pracy	51	37
6. O warunkach wynagrodzenia:		
A. w gotówce	412	1113
B. w naturze: a) ordynarja zbożowa	428	1894
b) inne świadczenia	323	1450
7. O mieszkaniach pracowników, a mianowicie co do:		
A. przestrzeni mieszkań	59	51
B. przepisów zdrowotnych	84	36
8. O świadczeniach w razie:		
A. nieszczęśliwego wypadku przy pracy	29	8
B. choroby albo śmierci pracownika lub członka jego rodziny	26	54
9. O zabezpieczeniu rodzin pracowników pełniących służbę wojskową	35	106
10. O urządzeniach ochronnych przy maszynach	10	1
11. O świadczeniach oświatowych	21	8
12. W innych sprawach	106	233
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	**2008**	**6028**
Ogółem w okresie poprzednim:	**1964**	**4738**
Różnica (±):	**+44**	**+1290**

TABLICA Va.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

Przyczyny nieszczęśliwych wypadków.

Rodzaj pracy	Kotły i przewody parowe	Silniki	Pędnie	Przewody elektryczne	Krany i dźwigi	Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materjałów	Młockarnie	Narzędzia	Wybuchy i materjały wybuchowe	Płyny gorące lub gryzące	Transport i ładunek	Upadek osób	Upadek (zawalenie) przedmiotów	Inwentarz żywy	Ułonięcia	Różne	Ogółem w okresie sprawozdawczym	Ogółem w okresie poprzednim
I Rolnictwo i hodowla . . .	—	1	4	—	—	—	—	3	25	2	1	1	4	7	6	7	—	4	65	32
II Leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	7	3	15	—	—	5	32	6
III Górnictwo	1	—	—	—	4	2	3	1	—	3	3	2	6	7	21	—	—	7	60	63
IV Przemysł mineralny . . .	8	3	2	—	5	5	7	17	—	7	9	5	61	19	48	1	—	17	214	114
V Hutn. i mech. przer. metali	176	133	99	78	136	299	85	71	—	121	43	114	192	87	136	1	1	167	1939	1416
VI Przem. maszyn. i elektrotech.	61	62	25	13	31	263	85	64	1	235	42	46	184	102	159	2	—	182	1557	979
VII „ chemiczny	8	7	8	3	6	8	19	27	—	20	21	20	51	47	52	1	—	54	352	175
VIII „ włókienniczy	39	26	65	3	11	20	30	386	—	123	8	38	94	164	171	6	—	497	1681	858
IX „ papierniczy	6	5	9	1	3	2	5	12	—	8	2	5	18	11	7	—	—	10	104	71
X „ garbarski, prz. zw. .	2	1	5	2	—	—	7	17	—	2	—	3	2	5	1	—	—	14	61	48
XI „ drzewny	1	3	16	—	4	6	267	6	—	19	3	1	72	34	70	—	—	58	560	238
XII „ spożywczy	5	11	26	2	2	5	7	28	2	16	4	13	25	31	23	1	—	30	231	156
XIII „ odzieżowy i galant. .	1	—	—	—	—	—	3	4	—	2	—	—	2	1	—	—	—	2	15	10
XIV „ budowlany	—	—	1	1	5	2	5	2	—	13	3	3	26	54	36	—	—	28	179	132
XV „ poligraficzny . . .	2	1	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	12	9
XVI Zakłady użyteczności publ. .	6	9	6	12	4	8	7	2	—	28	4	2	38	39	34	1	—	48	248	279
XVII Handel, kredyt, ubezpiecz. .	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	5	5	3	1	—	5	22	9
XVIII Komunikacje, poczta itp. .	2	1	—	—	2	4	2	1	—	4	2	—	13	27	17	1	—	25	101	99
XIX Usługi osobiste	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	4
XX Zakłady widowiskowe . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	318	263	266	115	213	627	534	644	28	605	145	254	800	646	800	22	1	1155	7436	
Ogółem w okresie poprzednim:	243	72	164	121	145	523	277	383	19	474	81	150	458	380	394	34	—	781	4699	
Różnica (±)	+75	+191	+102	−6	+68	104	+257	+261	+9	+131	+64	+104	+342	+266	+406	−12	+1	+374	+2737	

TABLICA Vb.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

Następstwa nieszczęśliwych wypadków stwierdzone w okresie sprawozdawczym.

Rodzaj pracy	Ogólna liczba robotników	Liczba nieszczęśliwych wypadków, których następstwa stwierdzono w okr. spraw.:			
		ogólna	w tem:		
			bez utraty zdolności do pracy	z utratą zdolności do pracy	śmiertelnych
I Rolnictwo i hodowla	190693	**51**	19	27	5
II Leśnictwo		33	16	8	9
III Górnictwo	89156	**52**	17	27	8
IV Przemysł mineralny	35968	**194**	136	43	15
V Hutnictwo i mech. przer. met.	51525	**1731**	1415	292	24
VI Przemysł maszyn. i elektr. .	36682	**760**	538	220	2
VII Przemysł chemiczny	25117	**338**	269	63	6
VIII „ włókienniczy . . .	170461	**1333**	956	354	23
IX „ papierniczy . . .	10099	**91**	58	30	3
X „ garbarski i prz. zwierz.	8693	**44**	22	16	6
XI Przemysł drzewny	52728	**451**	213	206	32
XII „ spożywczy	55464	**171**	79	74	18
XIII „ odzieżowy i galant.	19121	**3**	2	—	1
XIV Przemysł budowlany . . .	20045	**162**	74	72	16
XV Przemysł poligraficzny . . .	8897	11	4	7	—
XVI Gaz., elektr., wod., kanal., szpit., komunik. miejs., użyteczn. publ.	11006	**194**	163	24	7
XVII Handel. Ubezpieczenia . . .	12782	**10**	6	3	1
XVIII Komunik., pocz., telegr., telef.	912	**108**	78	19	11
XIX Hotele, gospody, usług. osob.	3106	**2**	2	—	
XX Zakłady widowiskowe . . .	777	—	—	—	—
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	**803232**	**5739**	**4067**	**1485**	**187**
Ogółem w okresie poprzednim:		**3416**	**2446**	**862**	**108**
Różnica (±):		**+2323**	**+1621**	**+ 623**	**+ 79**

TABLICA VI.

Działalność pośrednicząca Inspektora w zatargach między pracownikami a pracodawcami.

Rodzaj zgłoszonych spraw	Wyniki zatargów: Uwzględniono żądania robotników częściowo	Uwzględniono żądania robotników całkowicie	Nie uwzględniono żądań	Zlikwidowano bez udziału inspekcji	Przeszło na okres następny	Ogółem zatargów: zgłoszonych przez pracodawców	zgłoszonych przez robotników	Łącznie
A. Zatargi z poszczególnymi robotnikami [1]	6737	2877	5255	2453	1292	785	17820	**18605**
B. Zatargi zbiorowe [2]	1015	1147	497	385	119	174	2984	**3158**
Ogólna liczba zatargów (A+B) w okresie sprawozdawczym:	**7752**	**4024**	**5752**	**2838**	**1411**	**959**	**20804**	**21763**
Ogólna liczba zatargów (A+B) w okresie poprzednim:	**4984**	**4090**	**4384**	**2084**	**1319**	**705**	**16815**	**17520**
Różnica (±)	**+2768**	**— 66**	**+1368**	**+ 754**	**+ 92**	**+ 254**	**+3989**	**+4243**
Z ogólnej liczby zatargów w okresie sprawozdawczym było:								
1. zatargów w granicach obowiązujących umów [3]:								
a) strajkowych	213	106	63	31	39	21	431	**452**
b) bez strajku	4275	2097	4084	1916	1034	612	12918	**13530**
2. zatargów o zmianę warunków pracy [4]:								
a) strajkowych	137	381	74	102	9	48	647	**695**
b) bez strajku	669	685	341	297	121	85	2082	**2167**

Ogólna liczba zakładów, objętych przez powyższe zatargi w okresie sprawozdawczym:	**16405**
w okresie poprzednim:	**7392** [5]
Różnica (±)	**+ 9013**
Ogólna liczba robotników, uczestniczących w powyższych zatargach w okresie sprawozdawczym:	**381918**
w okresie poprzednim:	**132821** [5]
Różnica (±)	**+249097**

[1] Z wyjątkiem spraw, dotyczących wykonania Ustawy o nieszczęśliwych wypadkach.
[2] Za zatargi zbiorowe uważać należy takie, w których bierze udział bądź ogół robotników jednego lub kilku zakładów pracy, bądź przynajmniej ogół robotników pewnej kategorji lub działu w zakładzie pracy.
[3] Np. o usunięcie dozorcy lub majstra, o dostarczenie przyznanej aprowizacji i t. d.
[4] Np. o wyższe płace, o świadczenia w naturze, o pogorszenie warunków płacy i pracy i t. p.
[5] Liczby podane w tych rubrykach w okresie poprzednim są niższe od faktycznych, ponieważ nie wszystkie obwody zamieściły dane.

TABLICA VII.

Wykaz umów zbiorowych zawartych przy pośrednictwie Inspektorów Pracy	Liczba zawartych umów	Przybl. liczba robotników objętych przez umowy [1])
Dział pracy		
I Rolnictwo, ogrodnictwo i hodowla	302	101517
II Leśnictwo	1	?
III Górnictwo	19	12825
IV Przemysł mineralny	38	7572
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	29	21497
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	15	2573
VII „ chemiczny	17	3404
VIII „ włókienniczy	40	56394
IX „ papierniczy	9	2901
X „ garbarski i pokrewnych przetworów zwierzęcych	11	3637
XI „ drzewny i snycerski	57	7443
XII „ spożywczy	78	5165
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	39	2450
XIV „ budowlany i zakłady instalacyj budowlanych	33	14186
XV „ poligraficzny	4	424
XVI Zakłady użyteczności publicznej i przedsiębiorstwa komunalne	19	3420
XVII Handel, kredyt i ubezpieczenia	9	293
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	2	626
XIX Przemysł hotelowy, szynkarski i usług osobistych	18	585
XX Zakłady widowiskowe	3	40
XXII Wychowanie i szkolnictwo	1	?
Umowy zbiorowe terytorjalne dla kilku grup przemysłu	3	15499
Różne działy pracy	2	12
Ogółem w okresie sprawozdawczym:	**749**	**262463**
Ogółem w okresie poprzednim:	**628**	**204179**
Różnica w porównaniu z okresem poprzednim (±):	**+ 121**	**+ 58284**

[1]) W razie zawarcia umowy kilkakrotnie w ciągu roku sprawozdawczego przez tę samą grupę robotników liczba ich powtarza się odpowiednią ilość razy w sumach robotników objętych umowami. Mimo to sumy te są niewątpliwie niższe od faktycznych, ponieważ na ogólną liczbę 749 umów zbiorowych liczba robotników podana została przez inspektorów tylko w 360 umowach, t. j. w 48% wszystkich umów.

Sprawozdanie z czynności kancelaryjnych.

1. Liczba spraw — 41295.
2. Liczba pism: a) przychodzących—87713, b) wychodzących—107303.
3. Liczba zakładów, podciągniętych pod działanie przepisów ros. „Ustawy o pracy w przemyśle" względnie austr. „Ustawy przemysłowej"—21126.
4. Liczba posiedzeń (konferencyj) protokółowanych—2764.
5. Sporządzono aktów na zasadzie ros. ustawy z dn. 2/15 czerwca 1903 r.: a) ugody—1679, b) niedojścia do zgody—135.
6. Wydano zaświadczeń: a) dla przedstawienia w sądach — 1484, b) aprowizacyjnych—41, c) wszelkich innych urzędowych zaświadczeń—1938.
7. Ostemplowano książek—4082.
8. Liczba dni spędzonych na rozjazdach (według rachunków djet)—2340.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI MINISTERSTWA PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ w r. 1923

DEPARTAMENT ADMINISTRACYJNY

Akcja oszczędnościowa i reorganizacyjna, zapoczątkowana przez gabinet generała Władysława Sikorskiego, rozwijała się w ciągu całego roku sprawozdawczego.

W akcji tej, jeśli chodzi o dział administracyjny Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, Departamentowi Administracyjnemu przypadły z natury rzeczy czynności najgłówniejsze, które jednakowoż nie zakończyły się w r. 1923, tak że całokształt ich w sprawozdaniu niniejszem przedstawiony być nie może.

Sprawy organizacyjne.

Statut organizacyjny Ministerstwa (centrali) pozostał bez zmiany.

Okólnik № 300 z d. 27 września 1923 r. podaje ogólne zasady uchwały Rady Ministrów z d. 6, 9 i 18 sierpnia, które w dziale administracji pracy i opieki społecznej określają stosunek okręgowych urzędów ubezpieczeń do wojewodów oraz sposób załatwiania spraw, a poza tem podporządkowują etapy Urzędu Emigracyjnego i urzędy pośrednictwa pracy starostom. Jakkolwiek uchwały te w roku sprawozdawczym w życie nie weszły, to jednak na ich podstawie opracowano odpowiednię rozporządzenia i instrukcje.

Sprawy prawne.

Zgodnie z uchwałą Rady Ministrów z d. 20 listopada 1922 r., uległ zmianie tryb załatwiania spraw prawnych. Wszelkie projekty ustaw i rozporządzeń, przed wniesieniem na porządek dzienny posiedzenia Rady Ministrów, winne były być uzgodnione z zainteresowanemi ministerstwami i ostatecznie zredagowane w porozumieniu z niemi. Protokóły odpowiednich konsultacyj prawnych należało dołączać do wnoszonych na Radę Ministrów projektów. W ciągu roku odbyto 67 konsultacyj, pod przewodnictwem głównego radcy prawnego, p. Janusza Pierzchalskiego, z udziałem stałych członków (w liczbie pięciu) z ramienia Ministerstwa i przedstawicieli właściwych departamentów, oraz ewentualnie delegatów zainteresowanych ministerstw.

Zaległości.

W celu usunięcia wytworzonych zaległości w załatwianiu spraw i przyspieszenia toku czynności wydziały otrzymały polecenie ścisłego sporządzania nadal i przesyłania wydziałowi prezydjalnemu perjodycznych wykazów czynności i zaległości. Zaległości miały być załatwione do d. 15 kwietnia.

Zarządzenia administracyjne.

Z ważniejszych okólników Ministra Pracy i Opieki Społecznej należy wymienić:

№ 269 z d. 28 lutego w sprawie mianowania inspektorów upełnomocnionych (pp. dyrektora departamentu dr. Jurkiewicza i głównego inspektora pracy Klotta) do przeprowadzenia kontroli w urzędach Ministerstwa;

№ 273 z d. 12 marca w sprawie trybu postępowania w razie interwencyj klubów poselskich;

№ 277 z d. 10 marca ustalający zasady przyjmowania, awansowania, przenoszenia lub zwalniania urzędników;

№ 285 z d. 29 kwietnia w sprawie pierwszeństwa przy przyjmowaniu na posady inwalidów i zdemobilizowanych żołnierzy, o ile kwalifikacje ich są równe lub wyższe od kwalifikacyj innych kandydatów;

№ 291 z d. 20 czerwca ustanawiający zastępców dyrektorów departamentów;

№ 296 z d. 14 sierpnia powołujący Komisję Kwalifikacyjną urzędników;

№ 306 z d. 6 listopada o konieczności wyjednywania przez urzędników aprobaty Ministra w razie zajęć ubocznych;

№ 307 z d. 17 listopada o sprawach przekazanych przez Ministra Podsekretarzowi Stanu.

Interpelacje.

W ciągu roku wpłynęło do załatwienia 41 interpelacyj poselskich i senatorskich, z których do końca roku załatwiono 38. Z pośród ogólnej liczby nadesłanych interpelacyj do udzielenia odpowiedzi w 20 wypadkach powołany był tylko Minister Pracy i Opieki Społecznej, w pozostałych również inni zainteresowani ministrowie. Interpelacje dotyczyły stosowania ustaw na wypadek choroby, o czasie pracy i o urlopach pracowniczych przez poszczególne przedsiębiorstwa; poza tem poruszone były przez interpelantów różne sprawy, wynikające ze stosunku pracodawców do pracowników, sprawy emigracyjne, inwalidzkie, opiekuńcze i t. p.

Sprawy bibljoteczne, wydawnicze i prasowe.

Okólnikiem № 264 z d. 12 lutego wznowiona została Rada Bibljoteczna, mająca za

zadanie przedstawianie wniosków co do zaopatrywania bibljoteki ministerjalnej w nowe książki i czasopisma, tak, aby wszystkie jej działy były możliwie równomiernie, celowo i wyczerpująco uzupełniane. W skład Rady Bibljotecznej wchodzą: wiceminister jako przewodniczący, naczelnik wydziału prezydjalnego, główny radca prawny i kierownik bibljoteki— z urzędu, oraz przedstawiciele poszczególnych departamentów, Urzędu Emigracyjnego i inspekcji pracy. Sekretarzem i wykonawcą uchwał Rady Bibljotecznej jest kierownik bibljoteki. W ciągu roku przybyło książek i kontynuacyj 810, razem na d. 31 grudnia 1923 r. było 5296 numerów. W języku francuskim przybyło 248, polskim 198, angielskim 190, niemieckim 90, w innych językach 84. Czasopism polskich przysyłano na wymianę i bezpłatnie 85 (z urzędowemi), zagranicznych—32. Wydano dwa zeszyty kwartalnika „Praca i Opieka Społeczna". Stałych odbiorców było około 500. Komunikatów prasowych wydano 44; dużo informacyj udzielono bezpośrednio dziennikarzom i agencjom prasowym.

Sprawy osobowe.

Opracowano materjał kwalifikacyjny dotyczący 466 urzędników i niższych funkcjonarjuszów. Do rozpatrzenia Komisji Weryfikacyjnej przygotowano 45 podań, z których na odbytych dwóch posiedzeniach załatwiono przychylnie 38, zaliczając do wysługi lat:

	do	1	roku	2	urzędnikom
powyżej	1 do	2	lat	3	„
„	2 „	3	„	4	„
„	3 „	4	„	3	„
„	4 „	5	„	6	„
„	5 „	6	„	2	„
„	6 „	7	„	4	„
„	7 „	8	„	3	„
„	8 „	9	„	1	urzędnikowi
„	9 „	10	„	1	„
„	11 „	12	„	3	urzędnikom
„	13 „	14	„	1	urzędnikowi
„	15 „	16	„	1	„
„	19 „	20	„	4	urzędnikom
	razem . .			38	urzędnikom

Redukcja personelu uwidoczniona jest na załączonej tablicy.

Ruch służbowy w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej (centrala)

od d. 1 stycznia do d. 31 grudnia 1923 r. włącznie.

Wyszczególnienie	Liczba urzędników wedle kategorji płac												Ogółem	W czem kobiet	
	II	III	IV	V	Vb	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		liczba	%
Stan osobowy:															
W d. 1/I 1923.	1	1	6	10	4	39	26	40	27	13	10	3	180	78	43,34
„ „ 1/IV „ .	1	1	6	10	4	41	29	40	26	13	9	2	182	75	41,21
„ „ 1/VII „ .	1	1	5	11	4	39	30	42	28	12	9	2	184	75	40,76
„ „ 1/X „ .	1	1	5	11	4	39	30	40	27	12	8	2	180	73	40,56
„ „ 1/XI „ .	1	1	4	11	4	36	20	33	22	7	5	—	144	54	37,5
„ „ 1/I 1924.	1	1	4	10	4	35	18	33	21	9	3	—	139	53	38,13

Sprawy dyscyplinarne.

Wyższa Komisja Dyscyplinarna przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej zakończyła 3 sprawy z r. 1922 i rozpatrzyła 2 nowe sprawy, ogółem w ciągu roku sprawozdawczego 5 spraw. Odbyło się ogólne zebranie członków wspomnianej Komisji pod przewodnictwem głównego radcy prawnego, p. Pierzchalskiego. Uchwalono zachować bez zmian regulamin i uzupełniono orzekające komplety przez dokonanie wyborów z liczby członków, wyznaczonych przez Ministra, a nienależących do stałych kompletów.

Wykaz imienny urzędników referendarskich Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej na podstawie danych wydziału osobowego w końcu r. 1923.

Minister — *Ludwik Darowski*
Podsekretarz Stanu — *Gustaw Simon.*

Dyrektorzy i Kierownicy Departamentów:

Dyrektor departamentu administracyjnego — Kazimierz Tołłoczko, kierownik departamentu ochrony pracy i główny inspektor pracy — Marjan Klott de Heidenfeld, dyrektor departamentu ubezpieczeń społecznych — dr. Stanisław Jurkiewicz, dyrektor departamentu opieki społecznej — Tadeusz Szubartowicz.

Naczelnicy i Kierownicy Wydziałów

Naczelnik wydziału prezydjalnego — Zygmunt Szuster, naczelnik wydziału osobowego — Franciszek Mitarnowski, naczelnik wydziału budżetowo-rachunkowego — Witold Tyrakowski, naczelnik wydziału ochrony pracy w przemyśle i handlu — Stanisław Roszkowski, kierownik wydziału ochrony pracy w rolnictwie — Jan Gnoiński (st. referent), naczelnik wydziału polityki pracy i ruchu zawodowego — Tadeusz Ulanowski, naczelnik wydziału administracji inspekcji pracy—Aleksander Kowalski, naczelnik wydziału kas chorych — Adam Korski, naczelnik wydziału emerytalno-rentowego — dr. Wojciech Adamczak, kierownik wydziału inspekcji opieki społecznej — Jerzy Paciorkowski (st. referent), kierownik wydziału opieki nad dziećmi i młodocianymi — vacat, naczelnik wydziału opieki nad dorosłymi — Zygmunt Dworzańczyk, kierownik wydziału pośrednictwa pracy — Jerzy Drecki (radca ministerjalny).

Urzędnicy w V-ym stopniu służbowym (naczelnicy wydziałów):

Janusz Pierzchalski—główny radca prawny, Kazimierz Osiowski — komisarz kas chorych.

Urzędnicy w V-b stopniu służbowym (radcowie ministerjalni):

Adam Konopczyński, Aleksander Ringman.

Urzędnicy w V-ym stopniu służbowym (starsi referenci):

Mieczysław Biesiekierski, Melanja Bornsteinowa, dr. Jan Chmielewski (lekarz), Edward Chwalewik, Zdzisław Czubalski, Adam Dzwonkowski, Ludwik Eminowicz, Ignacy Ettinger, Edmund Giebartowski, dr. Stanisław Grocholski, Tadeusz Grunwald, Herman Horowitz, Seweryn Horszowski, Stefan Jankowski, Janusz Jemielewski, Wacław Kowarski, Tadeusz Kurdelski (kontr.), Stanisław Pławski (wybrany posłem do Sejmu), dr. Adam Pragier (wybrany posłem do Sejmu), Jan Rudziński, Zbigniew Skokowski, Władysław Strzelecki, Aleksander Szczęsny, Stefan Szczuka, Stefan Szymorowski, Zygmunt Truchanowicz, Emil Wojnarowski, Gustaw Wykowski, Izydor Wysłouch, Józef Zagrodzki, Jan Zawadzki, Tadeusz Ziętkowski, Zygmunt Żera.

Urzędnicy w VII-ym stopniu służbowym (referenci):

Henryk Biedrzycki, Bronisław Gauze. Janina Grzegorzewska, Zygmunt Heryng (kontr.), Janina Kempistówna, Helena Kierwińska, Michał Kosmólski, Tadeusz Lawendel, Jerzy Liental, Mikołaj Litwiak, Eugenjusz Mancewicz, Józef Nitecki, Stanisław Paprocki, Józef Pasternak, Jan Pudełek, Stanisław Sendorowski, Franciszek Słabicki, Włodzimierz Warpechowski.

DEPARTAMENT II OCHRONY PRACY

Organizacja.

Akcja oszczędnościowa wyraziła się w stosunku do Departamentu redukcją 8 pracowników, w tej liczbie 4 sił referendarskich, dodawszy do tego dwóch referentów, którzy w tym samym czasie ustąpili na własne żądanie, a ze względów oszczędnościowych nie mogą być zastąpieni przez inne osoby, otrzymujemy znaczny ubytek sił referendarskich w stosunku do ogólnej ich liczby, wynoszącej w początkach roku sprawozdawczego 27 osób. Wobec tego, że prace Departamentu polegają w dużej mierze na przygotowywaniu projektów nowych ustaw i wogóle wymagają znacznego zasobu urzędników z wyższem wykształceniem prawniczem, technicznem lub ekonomicznem, istnieje obawa, że tak znaczna ich redukcja odbije się na przeciążeniu pracą pozostałych, niektóre zaś referaty w braku sił wyspecjalizowanych faktycznie przestają istnieć.

Ogólna liczba pracowników Departamentu, wynosząca w pierwszym roku po odzyskaniu niepodległości 54 osoby, wzrosła wprawdzie wraz z rozszerzeniem terenu działalności w roku następnym do 92, lecz już w 1921 r. spadła do 81, zaś zarządzone w następnych latach oszczędności zredukowały ją do 42 osób w 1922 r. i 41 w 1923 r. Po ostatniej redukcji liczba pracowników Departamentu Ochrony Pracy, t. zn. sił referendarskich i kancelaryjnych łącznie, wynosiła na 1 stycznia 1924 r. wraz z kierownikiem Departamentu 32 osoby.

Działalność projektodawcza.

W roku 1923, podobnie jak w latach ubiegłych, brak było ciągłości w pracach ustawodawczych z dziedziny ochrony pracy. Sejm nie załatwił pozostawionych mu w spadku przez Sejm konstytucyjny obu ustaw o zasadniczem znaczeniu: projektu ustawy o pracy kobiet i młodocianych, którego losy ważą się poza Ministerstwem Pracy od 1920 r., ani po wielokroć zwracanego przez Radę Ministrów i przerabianego projektu o inspekcji pracy. Obie te ustawy, spocząwszy w Komisji Ochrony Pracy, nie wydostały się na ponowne czytanie na plenum Sejmu. Ratyfikacje konwencyj międzynarodowych, uchwalone przez Sejm, przeważnie po długiej zwłoce, w końcu roku sprawozdawczego, nie wnoszą nowych wartości do obowiązującego u nas ustawodawstwa ochronnego, jakkolwiek niewątpliwie posiadają poważne znaczenie formalne.

Jedyną ustawą, stanowiącą krok naprzód w dorobku materjalnym ochrony pracy, była w roku sprawozdawczym ustawa z dn. 24 marca 1923 r. w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych dla załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. Ust. № 47 poz. 321). Ustawa ta dopełnia szereg innych, ogłoszonych w latach poprzednich w sprawie rozjemstwa rolnego. Udziela ona Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej na przeciąg roku pełnomocnictw do powoływania według własnego uznania Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych, które określają przymusowe warunki pracy na roli w razie, gdy załatwienie zatargu zbiorowego nie powiodło się w trybie ustalonym przez inne obowiązujące przepisy prawne. Zasada przymusowego obowiązywania warunków ustalonych przez Komisję Rozjemczą nie stanowi zupełnej nowości. Już bowiem w 1921 r. ustawa z dn. 11 marca (Dz. Ust. № 26 poz. 147) upoważniła Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych, w okresie do dn. 31 marca 1922 r., a więc również na jeden rok. W jedenaście dni po ogłoszeniu ustawy, wobec zerwania długotrwałych obrad nad umową zbiorową dla pracy na roli w b. Królestwie Kongresowem, co groziło strajkiem powszechnym w okresie robót wiosennych, uczyniono użytek z danego przez nią upoważnienia. W roku sprawozdawczym sytuacja zdawała się analogiczną; pertraktacje między związkami ziemian i robotników rolnych, prowadzone w imieniu 7 województw od listopada roku poprzedniego, utknęły na martwym punkcie i zachodziła obawa, że początek kwietnia, t. zn. chwila odnowienia kontraktów zastanie stosunki zupełnie chaotyczne. Wydawało się przeto wskazanem nadanie Ministrowi pełnomocnictw, które pozwoliłyby mu powoływać Nadzwyczajne Komisje Rozjemcze, ilekroć zajdzie tego potrzeba. Nowa ustawa nie odbiega zresztą od poprzedniej w punktach, dotyczących składu Komisji i ich zadań. Nadzwyczajne Komisje Rozjemcze składają się: z przedstawicieli stron zainteresowanych, po trzech co najmniej z każdej strony, delegowanych przez organizacje zawodowe, działające na danym terenie, a nadto z trzech przedstawicieli Rządu (po jednym od Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych, od Ministerstwa Sprawiedliwości i od Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej). Przewodniczącego mianuje Minister Pracy i Opieki Społecznej. W razie uchylenia się stron od udziału w Komisji obraduje ona w składzie 3 członków rządowych, których orzeczenie jest obowiązujące, nie dłużej jednak jak na przeciąg jednego roku. Dla nadania orzeczeniom Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych cechy faktu istotnie wyjątkowego, wywołanego okolicznościami szczególnie groźnemi dla ciągłości pracy, ustawa zastrzega, iż postanowienia wszelkiej umowy zbiorowej polubownej, zawartej już po orzeczeniu Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, mają pierwszeństwo przed postanowieniami tego orzeczenia i wchodzą niezwłocznie na ich miejsce. Celowość wydania tej ustawy widoczna jest z zastosowania jej w ciągu roku i zwołania Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych w Krakowie, we Lwowie i w Poznaniu (por. rozdział o interwencji Departamentu w zatargach zbiorowych).

W dniu 19 grudnia 1923 r. dokonała się ratyfikacja przez organy ustawodawcze 13 konwencyj, uchwalonych na międzynarodowych konferencjach pracy. Z tych 13 konwencyj 3 uchwalone były jeszcze w 1919 roku na konferencji w Waszyngtonie, a mianowicie: konwencja w sprawie bezrobocia, konwencja w sprawie określenia najniższego wieku dopuszczania dzieci do pracy przemysłowej oraz konwencja w sprawie pracy nocnej młodocianych w przemyśle. Z trzech pozostałych konwencyj, uchwalonych na tej samej konferencji, dwie dotyczące: 48 godzinnego tygodnia pracy oraz niezatrudniania kobiet przed porodem i po porodzie w ciągu 12 tygodni, wymagałyby uzgodnienia z naszem prawodawstwem, które przewiduje 46 godzinny tydzień pracy i pomoc dla matek w ciągu 8 tygodni przed porodem i po porodzie; trzecia zaś konwencja o zakazie pracy nocnej kobiet napotkałaby na sprzeciwy ze względu na przeżywany przez Polskę okres odbudowy przemysłu. Nieratyfikowanie konwencyj przez państwa ościenne, konkurujące z Polską na rynkach przemysłowych, musi powstrzymać Rząd od dalszej inicjatywy w tym kierunku.

Poza samodzielnem przygotowaniem projektów do ustaw powyższych Departament Ochrony Pracy współdziałał przy opracowaniu ustawy z d. 4 lipca (Dz. Ust. № 76

poz. 594), do której inicjatywa wyszła z łona Sejmu. Dzięki tej ustawie umożliwione jest swobodne otwieranie filij na całym obszarze Państwa dla związków zawodowych, które na zasadzie dekretu z d. 8 lutego 1919 r. uzyskały od właściwych władz odpowiednie zezwolenie. Do tego czasu centrale związków zawodowych były ograniczone w prawie, przysługującem im z tego tytułu, przez przepisy austrjackiej ustawy o stowarzyszeniach i rozporządzenia komisarza generalnego Ziem Wschodnich.

Wobec zaległości izb ustawodawczych w zakresie zamierzeń Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej Departament II Ministerstwa nie spieszył ze składaniem nowych projektów. W roku sprawozdawczym przeszły przez Radę Ministrów tylko 2 projekty z dziedziny ochrony pracy, oba zresztą podyktowane potrzebami chwili.

Wyjątkowy pośpiech towarzyszył przeprowadzeniu przez stadja przygotowawcze projektu ustawy o obowiązkowem stosowaniu wskaźnika zmian kosztów utrzymania do regulowania płac zarobkowych. Projekt ten dzięki inicjatywie i staraniom p. Ministra Smólskiego, w ciągu dwóch miesięcy między październikiem a grudniem po opracowaniu w Departamencie II uzyskał aprobatę innych zainteresowanych Ministerstw oraz zatwierdzenie Rady Ministrów i został wniesiony do Sejmu, który niezwłocznie zajął się jego rozpatrzeniem (Druk sejmowy № 904). Potrzeba takiej ustawy znalazła uzasadnienie w częstych i znacznych zmianach kosztów utrzymania, co najdotkliwiej odczuwała warstwa pracownicza, utrzymująca się z płacy. Wzrost kosztów utrzymania prowadził przeto do podwyższenia płac, przyczem duże zastosowanie posiadał wskaźnik zmian w tych kosztach, obliczany przez istniejące urzędowo od początku 1920 r. komisje dla badania zmian kosztów utrzymania. Ponieważ niewszystkie gałęzie pracy, w obrębie zaś jednej gałęzi niewszystkie przedsiębiorstwa stosowały wskaźnik regularnie lub też w całej wysokości, a na tle żądań o warunki płacy powstają najczęściej strajki, przeto w interesie pracy i produkcji ustawa przewidziała obowiązkowe regulowanie płac przy zastosowaniu wskaźnika zmian kosztów utrzymania. Ustawa ma obowiązywać w zakładach pracy, objętych ustawą z d. 18 grudnia 1919 r., a zatrudniających powyżej 4 pracowników najemnych. Stosowanie wskaźnika nie jest obowiązujące jednakże w wypadkach kiedy płaca, przerachowana na franki szwajcarskie, przekroczyła wysokość płacy tej samej kategorji w czerwcu 1914 r. Natomiast ustawa dopuszcza regulowanie płac korzystniejsze dla pracownika od określonego przez ustawę. Wyjątkowo Minister Pracy i Opieki Społecznej może zwalniać poszczególne zakłady pracy od obowiązku stosowania wskaźnika. Termin obowiązywania ustawy przewidziany jest od dnia ogłoszenia do d. 1 stycznia 1925 r.

Prócz projektu o obowiązku regulowania płac według wskaźnika zmian kosztów utrzymania złożono w roku sprawozdawczym do laski marszałkowskiej projekt noweli do ustaw państw zaborczych w przedmiocie okresu wypowiedzenia (Druk sejmowy № 907). Nowela ta również była uwarunkowana potrzebami chwili. Mianowicie skutkiem chwiejności konjunktur przemysłowych rozpowszechniło się stosowanie przez pracodawców terminu dwutygodniowego wypowiedzenia po kilka razy z rzędu względem tych samych robotników. Taki stan rzeczy faktycznie anuluje przepisy ustawowe o terminie wypowiedzenia i stawia robotników w stan niepewności co do czasu trwania stosunku pracy. Z tego powodu Rząd uznał za konieczne ograniczenie swobody pracodawców przy stosowaniu wypowiedzenia pracy, zmieniając odpowiednio postanowienia w tym względzie, istniejące w trzech ustawodawstwach zaborczych. Projekt zmierza do tego, by umowa najmu, nierozwiązana we właściwym terminie pomimo wypowiedzenia przez pracodawcę, obowiązywała w ciągu najbliższych 6 tygodni bez możności wypowiedzenia jej przez pracodawcę; w razie zaś rozwiązania przez niego stosunku pracy w tym okresie obowiązywałaby wypłata dodatkowego wynagrodzenia za 2 tygodnie.

Wewnątrz Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej pozostały opracowane w Departamencie Ochrony Pracy projekty następujące:

1) projekt ustawy w sprawie umowy o pracę robotników, przygotowany jeszcze w roku poprzednim, doznał zmian w tem znaczeniu, że skreślono z niego przepisy w sprawach związanych z przedsiębiorcami wtórnymi (subantreprenerami), obowiązek zaś istnienia i wywieszania regulaminu ograniczono do przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 20 robotników (w poprzednim projekcie obowiązek ten dotyczył wszystkich przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 5 robotników). Projekt przesłano, z prośbą o wypowiedzenie uwag, 16 scentralizowanym organizacjom robotniczym, 28 organizacjom pracodawców różnych gałęzi wytwórczości, 7 izbom handlowo-przemysłowym, istniejącym w b. zaborze austrjackim i pruskim, oraz Towarzystwu Prawniczemu w Warszawie. Po otrzymaniu opinij od zapytywanych przygotowano na ich zasadzie materjał do pożądanych zmian i poprawek.

2) W tem samem stadjum znalazł się w końcu roku sprawozdawczego projekt równoległej do poprzedniej ustawy w sprawie umowy o pracę oficjalistów.

3) Również całkowicie opracowany i oddany pod opinjowanie sfer zainteresowanych był z końcem roku projekt ustawy o załatwianiu zatargów zbiorowych, dotyczących warunków pracy i pła-

cy. Niezmiernie ważny dla pokoju społecznego projekt ten przewiduje prowadzenie układów w imieniu pracowników bądź przez delegacje przez nich wybrane, bądź przez stowarzyszenia zawodowe. W razie niedojścia do bezpośredniego porozumienia między pracownikami a pracodawcą zatarg przechodzi do Państwowej Komisji Pojednawczej, o ile poprzednio zawarta umowa zbiorowa nie przewidziała innego trybu załatwiania zatargów. Przewiduje się Państwowe Komisje Pojednawcze miejscowe, wojewódzkie, dla m. st. Warszawy, specjalne oraz Główną. Komisje Pojednawcze składają się z prezesa, ewentualnie jednego lub kilku wiceprezesów oraz z ławników, powoływanych w równej liczbie z pośród pracodawców i pracowników przez prezesa właściwej Komisji na zasadzie list kandydatów, przedstawionych przez stowarzyszenia zawodowe. Prezesów mianuje Minister Pracy i Opieki Społecznej, z wyjątkiem prezesa Komisji Głównej, którego mianuje Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek tegoż Ministra w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości. Wszyscy członkowie Komisyj Pojednawczych są niezawiśli w swych czynnościach, przy których kierować się winni wyłącznie przepisami prawa i własnem przeświadczeniem o słuszności i potrzebach dobra publicznego, na co składają odpowiednie przyrzeczenie. Wynagrodzenie członków Komisyj oblicza się za czas zużyty na pełnienie tych obowiązków oraz za koszta podróży; wyjątki dotyczą prezesów Komisyj: Głównej, wojewódzkich i m. st. Warszawy, którzy otrzymują stałą pensję. Projekt przepisuje procedurę Komisyj. W razie nieosiągnięcia porozumienia przez Komisję Pojednawczą zatarg, za zgodą stron, przechodzi przed komplet, otrzymujący nazwę i atrybucje Komisji Rozjemczej. Rozprawy Komisyj Rozjemczych są również publiczne, lecz narady nad orzeczeniem tajne i nieprotokółowane. Trwanie postępowania pojednawczego lub rozjemczego nie może bez zgody stron przekroczyć okresu jednego tygodnia. Orzeczenie Komisji Rozjemczej, zarówno przyjęte jak i nieprzyjęte, jest ostateczne. W zakładach użyteczności publicznej przeprowadzenie postępowania rozjemczego jest obowiązkowe, a do czasu ogłoszenia stronom orzeczenia rozjemczego wraz z motywami nie wolno przedsięwziąć lokautu ani strajku. W czasie trwania stanu wyjątkowego Rada Ministrów ma prawo poddać przepisom tego samego artykułu wszelkie zakłady pracy, których zatrzymanie zagraża żywotnym interesom Państwa lub ludności.

4) Logicznem dopełnieniem powyższego projektu o załatwianiu zatargów zbiorowych stanowi projekt ustawy o umowach zbiorowych. Projekt ten nadaje formę prawną umowom zbiorowym, których rozpowszechnienie w okresie powojennym stanowi zjawisko znane u nas niemniej jak w całej Europie. Wobec tego projekt przewiduje, że postanowienia umów zbiorowych stanowią normy dla stosunków pracy, postanowienia zaś umów indywidualnych niezgodne z niemi są nieważne z samego prawa i ulegają zastąpieniu przez postanowienia umowy zbiorowej. Nadto Minister Pracy i Opieki Społecznej jest władny nadać takiej umowie moc obowiązującą dla całej danej gałęzi pracy, o ile zawarta umowa zbiorowa posiada w niej istotnie znaczenie przeważające. Projekt określa czas obowiązywania, sposób zawierania i skutki prawne umów zbiorowych, jak również rękojmie ich wykonania i klauzule rozjemcze w razie sporów na tle niedotrzymania ich warunków.

5) Ustawy z dnia 11 marca 1921 r. i z dnia 24 marca 1923 r., uprawniające Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej dla załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi, miały moc obowiązującą tylko na przeciąg jednego roku. Powodowało to przedłużanie ich prawie coroczne, co stanowi oczywisty dowód konieczności stałego istnienia ustawy o Nadzwyczajnych Komisjach Rozjemczych. Przy obradach nad analogiczną ustawą w przedmiocie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi, na których zostało rozciągnięte w swoim czasie ustawodawstwo o rozjemstwie na roli, Sejm wniósł do projektu rządowego poprawkę, aby ustawa nie miała ograniczonego terminu trwania. Zgodnie z tą myślą Departament Ochrony Pracy uzupełnił ustawę z dnia 4 marca 1923 r. w tym sensie, że prawo Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania według jego uznania Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych ma mieć charakter stały.

6) W celu unifikacji przepisów, obowiązujących w różnych dzielnicach Rzeczypospolitej, a zarazem w wykonaniu konwencji międzynarodowej w sprawie stosowania bieli ołowianej w przemyśle, Departament Ochrony Pracy przygotowuje projekt ustawy, zakazującej stosowania tego niebezpiecznego dla zdrowia środka przy wszelkich robotach malarskich zewnętrznych i wewnętrznych, prócz oczywiście malarstwa artystycznego.

Niektóre z prac projektodawczych Departamentu zostały zaniechane, np. projektowane zmiany w wysokości grzywien przewidzianych za przekroczenia ustaw ochronnych okazały się zbyteczne wobec wydania ogólnych przepisów w sprawie podniesienia grzywien w związku ze spadkiem waluty.

Projekt ustawy o służbie domowej uległ wstrzymaniu, oczekując na odpowiedniejszą chwilę gospodarczą.

Podobnie ma się rzecz z projektem ustawy w przedmiocie pracy chałupniczej. Projekt ten, który przeszedł przez pierwsze czytanie

w Sejmie konstytucyjnym, został w końcu roku sprawozdawczego narazie wycofany, do czasu ostatecznego ustalenia się waluty, co dopiero pozwoli na rozwinięcie działalności przewidzianych w nim komisyj do określania płac minimalnych w różnych gałęziach chałupnictwa.

W dziedzinie rozporządzeń wykonawczych Departament Ochrony Pracy przygotował szereg projektów, uzupełniających bądź ustawy polskie, bądź przepisy przekazane przez ustawodawstwo zaborcze. Z projektów tych niektóre były ogłoszone w ciągu roku sprawozdawczego, a mianowicie:

1) rozporządzenie Rady Ministrów z d. 30 lipca 1923 r. o utworzeniu Komisji Międzyministerjalnej do spraw ochrony pracy w przedsiębiorstwach fabrycznych i górniczo-hutniczych b. zaboru rosyjskiego (Dz. Ust. № 81, poz. 633). Komisja ta, złożona z przedstawicieli Ministerstw: Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu i Handlu, Zdrowia Publicznego, Spraw Wojskowych i Spraw Wewnętrznych, obraduje pod przewodnictwem Ministra Pracy i Opieki Społecznej, zastępując dawny rosyjski Główny Urząd do Spraw Fabrycznych i Górniczo-hutniczych. W końcu roku sprawozdawczego Departament Ochrony Pracy zajął się opracowaniem regulaminu, który określi porządek wydawania rozporządzeń przez Komisję. W przyszłości przewiduje się przekształcenie Komisji Międzyministerjalnej w Radę Bezpieczeństwa Pracy;

2) rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 11 czerwca 1923 r. wydane w porozumieniu z z Ministrem Przemysłu i Handlu w przedmiocie wykonywania ustawy z dnia 16 maja 1922 r. o urlopach dla pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu (Dz. Ust. № 62, poz. 464) wprowadziło niezbędne uzupełnienia do ustawy o urlopach, która nie odznacza się tekstem jasnym i w szczegółach dokładnie opracowanym; wobec tego okazały się konieczne przepisy uzupełniające, które określają osoby, posiadające prawo do korzystania z urlopu, podstawy, nadające im to prawo, długość samego okresu urlopowego, zastosowanie ustawy do pracowników umysłowych i górników, sposób wypłaty wynagrodzenia za czas urlopu, kolejność w korzystaniu z niego oraz wyjątki od zasad ogólnych;

3) rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Spraw Wewnętrznych z dnia 23 czerwca 1923 roku o czasie pracy w zakładach handlowych (Dz. Ust. № 70 poz. 551) unormowało jednolicie przepisy poszczególnych rozporządzeń, wydanych w sprawie dnia pracy w zakładach handlowych różnego typu;

4) rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 października 1923 r. (Dz. Ust. № 118 poz. 945, 946 i 947) rozciągnęły moc obowiązującą ustawy z d. 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu na ziemie stopniowo wcielane do obszaru Rzeczypospolitej: na Ziemię Wileńską, Spisz i Orawę oraz terytorjum przyłączone z tytułu traktatu ryskiego;

5) dalszym ciągiem rozporządzeń wyżej wymienionych było rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z d. 15 grudnia 1923 r. (Dz. Ust. № 131 poz. 1067), które rozciągnęło na też same obszary moc obowiązującą rozporządzeń, wydanych do ustaw o czasie pracy w przemyśle i handlu;

6) Tak samo celom unifikacji służyło rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej, Ministra Przemysłu i Handlu, Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Spraw Wojskowych z dnia 6 kwietnia 1923 r. (Dz. Ust. № 46 poz. 316), które zniosło austrjackie przepisy w sprawie zakazu pracy nocnej przy sporządzaniu chleba i innych towarów piekarskich, przez co weszły zamiast nich w życie przepisy polskiego rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 10 grudnia 1921 r. o wykonywaniu w nocy oraz w niedziele i dni świąteczne robót, poprzedzających produkcję w piekarstwie;

7) podobnie jak corocznie, wyszło również w roku sprawozdawczym rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie przedłużenia czasu pracy w cukrowniach w okresie kampanji; rozporządzenie to nosi datę 15 października 1923 r. (Dz. Ust. № 108, poz. 853);

8) szereg mniej zasadniczych rozporządzeń w związku z ustawami i rozporządzeniami, wydanemi poprzednio w sprawie załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi, a więc rozporządzenie o opłatach za odpisy ugody lub orzeczenia (Dz. Ust. № 68, poz. 534); rozporządzenia zwołujące Nadzwyczajne Komisje Rozjemcze dla ustalenia warunków pracy i płacy: w województwie krakowskiem i 7 powiatach woj. lwowskiego (Mon. Pol. № 163, poz. 200), w woj. poznańskiem (Mon. Pol. № 191, poz. 248), robotników dniówkowych w 5 województwach b. Kongresówki (Mon. Pol. № 139, poz. 169), we wschodniej części woj. lwowskiego oraz w woj. stanisławowskiem i tarnopolskiem (Mon. Pol. № 217, poz. 284), jak również dla rozstrzygnięcia sprawy odmowy podpisu pod umową zbiorową ze strony pracodawców powiatów oszmiańskiego i wilejskiego; wreszcie liczne rozporządzenia i obwieszczenia o nadaniu mocy obowiązującej umowom zbiorowym w b. zaborze pruskim, gdzie takie urzędowe zawiadomienia obowiązują z tytułu przepisów miejscowych;

9) analogiczne rozporządzenia w związku z wykonywaniem ustawy z dnia 16 maja

1922 r. o rozjemstwie w sprawach między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi.

Z projektów rozporządzeń, znajdujących się z końcem roku sprawozdawczego jeszcze w opracowaniu, należy na pierwszem miejscu postawić:

1) przepisy w sprawie bezpieczeństwa przy pracy, które będą przedstawione do ostatecznej oceny Komisji Międzyministerjalnej do Spraw Ochrony Pracy.

Wymienione już powyżej rozporządzenie o urlopach pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu znajdzie uzupełnienie w przygotowywanem

2) rozporządzeniu o rozciągnięciu przepisów o urlopach na zakłady państwowe.

Ustawa z d. 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu, prócz rozporządzeń ogłoszonych i wymienionych powyżej, wchodziła w zakres prac projektodawczych Departamentu II przy opracowywaniu rozporządzeń

3) o robotach poprzedzających produkcję i po niej następujących[1]);

4) w przedmiocie czasu pracy w zakładach o ruchu ciągłym (projekt przedstawiono w ankiecie do opinji organizacyj zainteresowanych).

W dziedzinie prac projektodawczych Departamentu Ochrony Pracy należy się odrębne miejsce projektowi ustawy, ratyfikującej wniosek Rady Administracyjnej Międzynarodowego Biura Pracy w sprawie zmiany art. 393 traktatu wersalskiego. Artykuł ten ustanowił skład Rady Administracyjnej Międzynarodowego Biura Pracy w liczbie 12 członków przedstawicieli rządów, 6 członków reprezentujących przedsiębiorców i 6 przedstawicieli pracowników i robotników. Wniosek Rady Administracyjnej przewiduje podwyższenie liczby przedstawicieli rządów do 16, przedstawicieli zaś stron do 8 z każdej. Należy nadmienić, że przy obecnym składzie Rady wchodzi do niej prócz 8 członków stałych 4 członków z wyboru i w ich liczbie znajduje się przedstawiciel Rządu polskiego, przy liczbie zwiększonej członków Polska mogłaby uzyskać stałe miejsce dla delegata Rządu, a prócz tego może jeszcze miejsce dla przedstawiciela polskich pracodawców lub robotników.

Projekt ustawy ratyfikującej wniosek o powiększenie liczby członków złożono Radzie Ministrów.

Działalność administracyjna.

a) Rejestracja związków zawodowych.

Prowadzona przez Departament Ochrony Pracy z tytułu dekretu z d. 8 lutego 1918 r. w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych rejestracja tych związków wykazywała w końcu 1923 r. liczbę 345 organizacyj tego typu, zarejestrowanych w centrali Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, a więc takich, których statut przewiduje działalność na terenie całej Rzeczypospolitej. W zestawieniu z 313 związkami pracowniczemi zarejestrowanemi przed 1 stycznia 1923 okazuje się przyrost 32 związków wobec 37 wciągniętych do rejestru w 1922 r. Należy przypuszczać, że liczba rejestrujących się związków będzie coraz mniejszą wobec tego, że główny ruch w kierunku zakładania związków zawodowych na terenie b. zaboru rosyjskiego oraz zgłaszanie istniejących lub przekształconych związków z dwóch innych dzielnic odbywały się zaraz w pierwszym okresie po wskrzeszeniu Państwa.

b) Współdziałanie z innemi urzędami.

W celu powiązania linji polityki pracy z ogólnym kierunkiem spraw gospodarczych i ich potrzebami przedstawiciel Departamentu, podobnie jak lat ubiegłych, brał udział w perjodycznych naradach stałych komisyj międzyministerjalnych, takich jak: Rada Przemysłowo-Handlowa, Komisja Kredytowa przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu do udzielania pożyczek przemysłowi wielkiemu, taka sama Komisja do udzielania pożyczek przemysłowi drobnemu, Komitet Celny, Komitet Przewozowy, Komisja Główna do badania zmian kosztów utrzymania rodzin pracowniczych w przemyśle i handlu i t. p.

W celu uwzględnienia interesów robotników polskich w traktatach handlowych zawieranych z innemi państwami Departament Ochrony Pracy wziął również udział przez swego przedstawiciela w konferencjach, ustalających warunki traktatów z Austrją, Belgją, Finlandją, Hiszpanją i t. d.

Po ustaleniu kompetencyj Wydziału Ochrony Pracy w woj. śląskiem i utworzeniu komitetu opinjodawczego do spraw górnośląskich przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, co miało miejsce jeszcze w 1922 r., Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej wyznaczyło stałego delegata do tego komitetu z Departamentu Ochrony Pracy. Po rozwiązaniu komitetu delegat ten pełnił swoje funkcje bezpośrednio przez utrzymywanie ciągłego kontaktu z Wydziałem Ochrony Pracy i komisarzem pracy w Katowicach. Jedną z ważniejszych spraw w tym zakresie w roku sprawozdawczym była kwestja wymiany robotników, przychodzących do pracy z niemieckiej części Górnego Śląska na polską lub w odwrotnym kierunku.

Skutkiem zmienności konjunktur przemysłowych do Departamentu Ochrony Pracy zwracają się częstokroć o opiekę robotnicy fabryk, w których z tego lub innego względu zagrożona jest ciągłość pracy. Stąd koniecz-

[1]) W chwili sporządzania niniejszego sprawozdania już ogłoszone (Dz. U. Rz. P. 1924 № 19, poz. 188).

ność licznych interwencyj ustnych i piśmiennych w takich sprawach, jak wyjednanie lub przyśpieszenie kredytu państwowego, zmiana stawek celnych, ułatwienie w nabywaniu surowców i t. p.

c) Zezwolenia na wyjątki według ustawy o czasie pracy.

Przewidziane przez ustawę z d. 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu wyjątki od zasad ogólnych uwarunkowane są otrzymaniem odpowiedniego zezwolenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej. Departament Ochrony Pracy w roku sprawozdawczym wydał na zasadzie opinji właściwych inspektorów:

102 zezwolenia na przedłużenie czasu pracy o 120 godzin rocznie;

4 zezwolenia na pracę ciągłą t. j. na 56 godzin tygodniowo;

253 zezwolenia na pracę nocną.

W zestawieniu z latami ubiegłemi przyznawane wyjątki, przewidziane przez ustawę o czasie pracy, przedstawiają się jak następuje:

Rok	Dodatkowe 120 godzin	Praca ciągła	Praca nocna
1920	32	4	7
1921	96	17	27
1922	126	4	145
1923	102	4	254

Z powyższego wynikałoby, że tendencje organizacyjne naszego przemysłu idą po linji pracowania na dwie zmiany.

d) Pośrednictwo w łagodzeniu zatargów zbiorowych.

Interwencja w stosunkach między pracodawcami a pracownikami stanowi przedmiot działalności Departamentu Ochrony Pracy tylko w tych wypadkach, gdy sprawa nie może być załatwiona na miejscu przez lokalne urzędy inspekcji pracy lub gdy przekracza ich kompetencje. Łagodzenie sporów między prywatnymi przedsiębiorcami a ich pracownikami w zasadzie stanowi u nas, skutkiem niezbyt dawnego, lecz silnie zakorzenionego zwyczaju, zadanie inspektorów pracy. Z tego przeto względu na inspektora głównego, który jest zarazem kierownikiem Departamentu, przypada obowiązek interwenjowania w zatargach, obejmujących całe terytorjum Państwa lub narażających na szwank jego interesy jako całości. Interwencję wykonywa kierownik Departamentu bądź osobiście, bądź za pośrednictwem naczelnika wydziału do spraw rozjemstwa i ruchu zawodowego, bądź wreszcie przez innych urzędników Departamentu, bliżej obznajmionych z daną gałęzią produkcji i naturą konfliktu, którzy częstokroć przydzielani byli p. Ministrowi do pomocy, gdy pośredniczył on osobiście w likwidowaniu zatargów.

Celom zabezpieczenia ciągłości pracy na roli służą odnawiane z roku na rok zbiorowe umowy dla robotników rolnych. Narady nad ustaleniem warunków umownych na rok służbowy 1923/24 dla całej środkowej i zachodniej części Państwa rozpoczęły się jeszcze w listopadzie 1922 roku. Skomplikowana natura omawianych zagadnień jak niemniej upór stron przeciągnęły układy do ostatecznego terminu, t. j. do kwietnia, będącego początkiem roku służbowego. Źródłem wielu trudności było znaczne rozszerzenie terytorjum, objętego wspólnemi naradami i wspólną umową ramową; dotychczas bowiem odrębne warunki podstawowe obowiązywały dla pracy na roli w 5 województwach b. Królestwa Kongresowego, odrębne zaś w 2 województwach b. zaboru pruskiego; natomiast rok służbowy 1923/24 miał umowę zbiorową wspólną dla wszystkich 7 województw. Właściwie były to 4 umowy dla czterech kategoryj robotników rolnych: dla ordynarjuszów, rzemieślników folwarcznych, komorników i dniówki. Szczegóły tych umów pozostały naogół również zgodne z ustaloną już za czasów niepodległościowych tradycją. Reforma dotknęła tylko nieliczne ważniejsze punkty, przedewszystkiem zaś płace gotówkowe i prawo utrzymania bydła na dworskiej oborze.

Umowa przewidziała płace obliczone w stałej ilości zboża, którego wartość miała być ustalana co kwartał przez komisję rządową, złożoną z delegatów trzech Ministerstw: Pracy, Rolnictwa i Sprawiedliwości, na zasadzie cen notowanych między 1 a 20 ostatniego miesiąca. Jednakże wobec szybkiego spadku cen zboża metoda ta okazała się w praktyce krzywdzącą dla robotników tak dalece, że już przy drugiem obliczeniu na lipiec, sierpień i wrzesień groził wybuch strajku rolnego na całym obszarze b. Kongresówki. Niebezpieczeństwa strajku w najgorętszym czasie żniw uniknięto dzięki ustaleniu obliczeniowej ceny zboża niezależnie od przewidzianej ceny przeciętnej przez porozumienie zainteresowanych organizacyj pracodawców i robotników, na wniosek i przy udziale przedstawiciela Departamentu. System ten przyjął się na stałe, przyczem dla 5 województw b. Kongresówki strony dokonywały kwartalnych obliczeń i korektyw na zaproszenie Departamentu II, zaś w b. zaborze pruskim porozumienie odbywało się bez udziału przedstawiciela Rządu bezpośrednio między stronami co miesiąc ze względu na przyjęte na Pomorzu wypłaty miesięczne. Wprawdzie usus ten nie zdołał całkowicie usunąć skutków, wywieranych przez względny spadek cen zboża na płace gotówkowe w nich wyrażone; w każdym bądź razie znakomicie osłabił rozmiary tych skutków bez wprowadzenia formalnej zmiany do warunków umownych.

Tak samo doświadczenie życiowe zmusiło do zmiany punktu, dotyczącego bydła,

utrzymywanego na dworskiej oborze. Orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, która po niedojściu do skutku dobrowolnej umowy na rok służbowy 1921/22 ustaliła warunki pracy na roli dla tego okresu, znalazło połowiczny sposób załagodzenia sporu o liczbę bydła, jakiej utrzymywanie na dworskiej oborze miało przysługiwać ordynarjuszom, określono mianowicie tę liczbę na jedną krowę oraz przychówek do lat dwóch. Dwuletnia praktyka życiowa wywołała stanowczy sprzeciw właścicieli folwarków przeciw temu punktowi i zmusiła pracowników do ustępstwa.

Zasady główne umowy, zawartej w Warszawie dla 7 województw środkowych i zachodnich, zostały przyjęte przez wszystkie powiaty tego obszaru z wyjątkiem olkuskiego, gdzie właściciele folwarków zasadniczo sprzeciwili się podporządkowaniu umowie ze względu na swą przynależność do związku ziemian krakowskich nie zaś warszawskich. Dopiero orzeczenie powiatowe Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, leżące w interesie zarówno robotników jak ziemian powiatów sąsiednich, poddało warunki pracy w pow. olkuskim pod ogólne zasady umowne.

Pierwsza umowa zbiorowa w sprawie warunków pracy robotników rolnych w Wileńszczyźnie zawarta była pod koniec 1922 roku przy udziale delegowanego urzędnika Departamentu II. Okres obowiązywania umowy przewidziano na pozostałą część 1922 r. oraz cały rok 1923 do kwietnia 1924 r., a więc na rok służbowy 1923/24 według czasokresów przyjętych w poprzednio zawieranych umowach 5 województw centralnych. Wogóle umowa wileńska wzorowała się na warszawskiej, przystosowując się do potrzeb i warunków miejscowych. Przewidziane w niej wynagrodzenie jest niższe od norm ustalonych dla województw b. Królestwa Kongresowego, a przytem zróżniczkowane na trzy kategorje odpowiednio do trzech pasów, na które podzielono obszar objęty umową. Majątki położone w pasie, który najbardziej ucierpiał w czasie działań wojennych, płacą służbie folwarcznej stawki najniższe.

W roku sprawozdawczym dokonało się również zbiorowe określenie warunków pracy na roli w województwach małopolskich, czego domagały się od trzech lat napróżno centralne organizacje robotnicze, spotykając się stale z kategoryczną odmową ze strony miejscowych pracodawców. Dopiero bowiem ustawa ogłoszona w maju 1923 r. z rocznym terminem obowiązywania (Dz. Ust. № 47), uprawniła Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych na całym obszarze Rzeczypospolitej, a więc nawet tam, gdzie dotychczas nie istniały umowy zbiorowe, gdzie przeto niemożliwe było orzecznictwo zwykłych Komisyj Rozjemczych.

Zwołana na dz. 30 lipca w Krakowie na zasadzie wymienionej ustawy Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza w składzie przedstawicieli trzech Ministerstw pod przewodnictwem delegowanego przedstawiciela Departamentu wydała orzeczenie, które ustaliło ogólne warunki pracy na roli w woj. krakowskiem, prócz tego zaś przesunęło termin godzenia jej i zwalniania w 6 zachodnich powiatach woj. lwowskiego (Mon. Pol. № 195, poz. 254). Dotychczasowa różnica w terminach roku służbowego w b. zaborach rosyjskim i austrjackim, utrudniając wymianę służby folwarcznej, tworzyła sztuczną przegrodę między ludnością. Orzeczenie krakowskie nie dało jednak pełni zamierzonych skutków z powodu tego, że dewaluacja marki polskiej pozwalała pracodawcom lekceważyć grzywny, przewidziane za niestawiennictwo na miejscowe Komisje Rozjemcze, rozstrzygające sprawy wynikłe na tle warunków ogólnie obowiązujących.

Warunki pracy robotników rolnych w pozostałej części Małopolski unormowane zostały przez umowę polubowną, której zawarcie poprzedziło zwołanie do Stanisławowa Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej na d. 17 października. Mianowicie Komisja ta, w uwzględnieniu końcowego ustępu art. 3 ustawy z dnia 24 marca, odroczyła się do dnia 28 października wobec oświadczenia stron, że zamierzają zawrzeć umowę dobrowolną. Umowa ta zmieniła okres służbowy i termin wymawiania oraz ustaliła warunki pracy w województwach: stanisławowskiem, tarnopolskiem i we wschodniej części woj. lwowskiego. Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza (Mon. Pol. № 194 poz. 253) ograniczyła się do określenia warunków płacy i pracy w 6 powiatach woj. lwowskiego (Tarnobrzeg, Kolbuszowa, Nisko, Rzeszów, Łańcut i Przeworsk).

W Poznańskiem pod koniec lata okazała się potrzeba zwołania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej w celu podniesienia wynagrodzenia robotników sezonowych, których nie objęły cztery wymienione powyżej umowy 7 województw. Wydane w Poznaniu w d. 25 sierpnia orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej przyznało robotnikom tej kategorji zatrudnionym w obrębie województwa wyrównanie do płac, pobieranych od rozpoczęcia robót objętych kontraktem, co zagwarantowało prawidłowe wykonanie prac jesiennych.

Z powyższego wynika, że pod koniec 1923 r. zbiorowe warunki pracy służby folwarcznej obowiązywały niemal na całym obszarze Państwa (z wyjątkiem trzech województw wschodnich i Śląska).

Wpływ zapobiegawczy umów i orzeczeń Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych wyraził się w znikomej liczbie zatargów rolnych, w których Departament zmuszony był interwenjować. Jeden słaby strajk rolny objął trzy powiaty Pomorza: kartuski, wejherowski i pucki, wybuchł zaś samorzutnie skutkiem tego, że producenci rolni na tym terenie mylnie komentowali równowartość w zbożu świadczeń specjalnych, zastrzeżonych umową

ogólną dla pracowników woj. pomorskiego; strajk trwał 1½ do 3 dni, zlikwidowany przez przybyłego na miejsce delegata Departamentu. Drugi strajk, w którego załagodzeniu współdziałał Departament, był to jesienny strajk robotników dniówkowych w powiatach: pułtuskim, skierniewickim i kutnowskim. Poza temi dwoma zatargami w roku sprawozdawczym normalny bieg pracy na roli na większych obszarach nie uległ zakłóceniu.

W dziedzinie przemysłu ciężka sytuacja finansowa Państwa, spadek waluty i gwałtowny, zwłaszcza w drugiej połowie roku, wzrost cen wywoływały we wszystkich poważniejszych gałęziach pracy ruchy robotnicze w celu osiągnięcia podwyżki płac, które jednak skutkiem dalszej szybkiej dewaluacji zawsze pozostawały niższe od wzrostu drożyzny. Przemysłowcy częstokroć nie odmawiali słuszności żądaniom robotników. Jednakże wahania zachodzące na rynku pieniężnym stawiały ich samych w kłopotliwej sytuacji, wywołując brak środków obrotowych i trudności w nabyciu dewiz, potrzebnych na opłacenie surowców. Powołując się na te utrudnienia, przemysłowcy niejednokrotnie oświadczali, że nie są w możności ponosić na robociznę zwiększonych wydatków odpowiednio do wykazywanego co miesiąc wzrostu kosztów utrzymania. Z drugiej zaś strony wskutek przyśpieszonego tempa tego wzrostu okazało się, że nie wystarcza regulacja płac odpowiednio do wskaźników, ustalanych miesięcznie przez komisje przy Głównym Urzędzie Statystycznym, gdyż w czwartym tygodniu miesiąca robotnik nie może utrzymać się z płacy obliczonej racjonalnie dla pierwszego tygodnia. Dla dostosowania płac do istotnego stanu cen wprowadzono w połowie roku sprawozdawczego obliczanie wzrostu drożyzny 2 razy zamiast raz na miesiąc, jak było dotychczas.

W górnictwie w kopalniach węgla kamiennego, stanowiącem podstawę bytu wszystkich przemysłów przetwórczych, regulacja płac co dwa tygodnie została wprowadzona od września. Jednak na drugą połowę września Związek Robotników Przemysłu Górniczego zwrócił się do Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych z żądaniem podwyżki 45% dla zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego. Chociaż komisja statystyczna wykazała tylko 27% wzrostu drożyzny w pierwszej połowie września, Związek jednak uzasadniał swe żądanie koniecznością poczynienia przez robotników zakupów zimowych. Rada Zjazdu w odpowiedzi zaproponowała początkowo 13%, a następnie 17% podwyżki. Znaczna rozbieżność stanowisk robotników i przemysłowców groziła ostrym zatargiem. Prowadzenie rokowań p. Minister powierzył obok inspektora właściwego obwodu przedstawicielowi Departamentu Ochrony Pracy. Dn. 29 września osiągnięto porozumienie: robotnicy zgodzili się na 17% podwyżki na drugą połowę września, jako rekompensatę otrzymali 23% za pierwszą połowę października, przy 15% wzrostu kosztów utrzymania. Umowa została podpisana dn. 2 października.

W tym samym okresie groził zatarg w górnictwie na Górnym Śląsku. Rokowania prowadzone bezpośrednio, nie doprowadziły do rezultatu, wobec czego posłowie śląscy zwrócili się o interwencję do Ministra Pracy i Opieki Społecznej. P. Minister polecił interwencję urzędnikom wymienionym powyżej i zatarg został rozstrzygnięty d. 3 października w drodze arbitrażu rządowego przy udziale delegata Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Robotnicy otrzymali 26% podwyżki i szereg drobniejszych ustępstw. W związku jednak z szalonym wzrostem drożyzny na Górnym Śląsku już d. 6 października związki górnicze postawiły nowe żądania ekonomiczne i proklamowały na d. 8 października jednodniowy strajk powszechny jako manifestację przeciwdrożyźnianą. Rokowania nad żądaniami ekonomicznemi były początkowo prowadzone przy udziale przedstawicieli lokalnych władz rządowych, przyczem wahały się one w granicach 60%—80% podwyżki. Gdy jednak ze strony rad załogowych pod wpływem czynników, stojących poza związkiem zawodowym wystawiono żądania 200% podwyżki, pracodawcy (Arbeitgeberverband) zgodzili się na 130% podwyżki bez porozumiewania się z przedstawicielami Rządu. Związki zawodowe podwyżkę tę zaakceptowały. Rady załogowe uznały ją za niewystarczającą. Do przeprowadzenia rokowań, mających na celu zapobieżenie zatargowi, Minister Pracy i Opieki Społecznej delegował naczelnika Wydziału Polityki Pracy i Ruchu Zawodowego. Po przyjeździe na miejsce d. 10 października delegat Rządu zastał sytuację następującą: pod wpływem Rad załogowych strajk jednodniowy demonstracyjny przekształcił się w strajk ekonomiczny pod hasłem 200% podwyżki, zaś 11 października wybuchł strajk kolejowy również bez aprobaty związków. Strajki połączone były z manifestacjami ulicznemi, zlikwidowanemi bezkrwawo. Związki zawodowe stały cały czas lojalnie na stanowisku podpisanych umów i wzywały do zaprzestania strajku. Delegaci rządowi ze swej strony zrobili wszystko dla przywrócenia autorytetu związków zawodowych. W tym celu rokowania w sprawach wszelkiego rodzaju zasiłków, aprowizacji i t. p. prowadzone były jedynie z przedstawicielami związków zawodowych. Strajk stopniowo wygasał i skończył się ostatecznie d. 19 października.

W zagłębiu Dąbrowskiem rokowania w sprawie podwyżki na drugą połowę października nie doprowadziły do rezultatu: robotnicy żądali 200% podwyżki, przemysłowcy zgadzali się na 130%. Na tle tej rozbieżności d. 15 października rozpoczął się strajk w zagłębiu Dąbrowskiem, a 16 w Krakowskiem. Przez czas do 23 października żadnych per-

traktacyj strony nie prowadziły. Pierwsza wspólna konferencja odbyła się d. 24 października. Porozumienia nie osiągnięto; Rada Zjazdu proponowała bądź pozostawienie 130% od dnia przystąpienia do pracy i dalszych 40% na pierwszą połowę listopada, bądź przyznanie takich podwyżek, jakie będą wprowadzone na Górnym Śląsku. Robotnicy żądali 180% podwyżki dla akordowych, a 185% dla dniówkowych od dnia powrotu do pracy. Ostatecznie porozumienie zostało osiągnięto d. 27 października. Ustalono, że wobec nowego wzrostu drożyzny w międzyczasie podwyżka od dnia przystąpienia do pracy wyniesie 270% dla robotników akordowych, a 275% dla dniówkowych w stosunku do płac z pierwszej połowy października; podwyżka ta obowiązywała do 15 listopada. Strajk został zlikwidowany d. 29 października.

W zakresie przemysłu górniczego poza wydobyciem węgla przedstawiciel Departamentu II pośredniczył w połowie roku sprawozdawczego w likwidacji strajku w kopalniach soli potasowych. Strajk rozpoczął się w Kałuszu, a powodem było wydalenie przez dyrekcję 60 robotników, co pewnemu odłamowi opinji posłużyło za podstawę do jątrzeń narodowościowych. W czasie trwania strajku robotnicy wysunęli żądania ekonomiczne, wspólne dla kopalni kałuskich i stebnickich. Strajk przybrał formę nader ostrą. Zarząd kopalń kałuskich okazał się nieprzejednanym i odrzucił pośrednictwo miejscowego inspektora pracy, uchylając się od wszelkich rokowań za pośrednictwem czynników rządowych. Pośrednictwo województwa stanisławowskiego również nie odniosło żadnego skutku. Po zaaresztowaniu sekretarza związku robotniczego strajk ten został poparty jednodniowym strajkiem protestacyjnym robotników zagłębia borysławskiego w d. 24 lipca. Gdy wysiłki władz lokalnych nie odnosiły pożądanych skutków i strajk przeciągał się i zaostrzał, Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej oraz Przemysłu i Handlu wydelegowały swych przedstawicieli, którzy po trzydniowych rokowaniach zlikwidowali wreszcie strajk po pięciu tygodniach jego trwania. Żądania ekonomiczne zostały częściowo uwzględnione, nadto dyrekcja zagwarantowała, że w razie przyjmowania nowych robotników pierwszeństwo będą mieli usunięci z powodu redukcji.

W przemyśle włókienniczym zarobki były niższe niż w innych gałęziach wielkiego przemysłu. Dlatego też zniżka cen artykułów pierwszej potrzeby odbijała się szczególnie dotkliwie na robotnikach włókienniczych i doprowadziła w roku sprawozdawczym do szeregu zatargów o podniesienie płac we wszystkich ośrodkach tego przemysłu.

Jeszcze w końcu grudnia 1922 r. zawodowe związki robotnicze w Białymstoku wystawiły żądanie podwyżki płac o 70%. Podczas pertraktacyj, wszczętych przez miejscowego inspektora pracy, fabrykanci uzależnili przyznanie podwyżek od zawarcia umowy, regulującej zasadniczo między innemi stosunek związków zawodowych do pracodawców. Robotnicy zaoponowali, żądając naprzód załatwienia sprawy podwyżki. Okręgowy inspektor pracy starał się ustalić porządek obrad, lecz porozumienia nie osiągnął, i dnia 9 stycznia rozpoczął się strajk. Rokowania, prowadzone w czasie strajku, utrudniło aresztowanie dwóch delegatów robotniczych podczas konferencji w inspektoracie pracy. Interwencja delegowanego przez Ministerstwo inspektora pracy okręgu łódzkiego również nie zdołała doprowadzić do porozumienia, gdyż robotnicy domagali się omówienia przedewszystkiem zwyżki płac, przemysłowcy zaś załatwienia sprawy komisji do badania osnowy. Ponieważ inspekcja lokalna uznała dalsze pertraktacje za bezcelowe wobec stanowiska robotników, a strajk się zaostrzał, akcję pojednawczą przejęły władze administracyjne. Na konferencji u wojewody białostockiego przemysłowcy zgadzali się już na podwyżki w rozmiarach żądanych pierwotnie przez robotników, ci jednak podnieśli swoje wymagania do zwyżki 132%. Wobec tego akcja pośrednicząca wojewody spełzła na niczem i dopiero po wznowieniu w dn. 1 lutego rokowań pod przewodnictwem Głównego Inspektora Pracy i przy udziale prezesa Centralnej Komisji Związków Zawodowych doszło do zawarcia umowy. Umowa zaakceptowała żądania obu stron: ustanowienie komisji rozjemczej do badania osnów i 100% podwyżki do płac.

Osiągnięte porozumienie przetrwało do maja. W tym czasie robotnicy okręgu białostockiego wystąpili z żądaniem zrównania płac robotników dniówkowych z płacami łódzkiemi oraz 50% podwyżki dla akordowych. Pośrednictwo inspektora okręgowego nie doprowadziło do rezultatu, i dn. 9 maja wybuchł strajk, który został zlikwidowany dopiero po 3 tygodniach po przyznaniu 70% podwyżki. W ciągu całego trwania strajku Departament II czynił wysiłki w kierunku załagodzenia konfliktu, pozostając stale w porozumieniu telefonicznem z okręgiem inspekcyjnym i udzielając mu dyrektyw.

Lipiec był miesiącem ostrych zatargów w całym polskim przemyśle włókienniczym. W dniu 6 lipca związki robotnicze w Łodzi postawiły związkom przemysłowców żądania: 1) podwyższenia płac o 79%, t. j. aby robotnik niewykwalifikowany zarabiał tyle, ile wypadało z budżetu obliczeniowego Komisji do Badania Wzrostu Kosztów Utrzymania; 2) stałego regulowania co dwa tygodnie płac zgodnie z orzeczeniami tej komisji. To ostatnie żądanie spotkało się z zupełną niechęcią przedsiębiorców, którzy zgodzili się jedynie na podwyżkę mniej więcej w połowie tej, jakiej żądali robotnicy. Po 10 dniach rozpoczął się strajk, który objął początkowo Łódź i okrąg łódzki, a potem rozszerzył się na Zawiercie, Częstochowę, Żyrardów i Warszawę (fabryka

„Wola"). Tego samego dnia po wybuchu strajku w Łodzi udał się tam w celu interwencji p. Minister Darowski, jednak i on do porozumienia stron nie zdołał doprowadzić. Strajk się przeciągał, a towarzyszyły mu w Łodzi i Częstochowie zajścia, podczas których policja zmuszona była zrobić użytek z broni. Konferencja związków przemysłowców i robotników, zwołana przez wojewodę łódzkiego, nie zdołała doprowadzić do prozumienia, jakkolwiek przedsiębiorcy przystawali już na regulację płac według orzeczeń Komisji. Dopiero ponowne udanie się do Łodzi p. Ministra Pracy i Opieki Społecznej doprowadziło po uciążliwych pertraktacjach do podpisania umowy w dniu 21 lipca. W umowie tej przemysłowcy zapewnili robotnikom 67% podwyżki i regulację płac co 2 tygodnie stosownie do wyniku obliczeń komisji statystycznej. Umowę zawarto na okres do dnia 31 grudnia, gwarantując w ten sposób na pół roku ciągłej pracy. Jednocześnie na tych samych zasadach nastąpiła likwidacja strajków włókienniczych w Częstochowie, Zawierciu i Warszawie.

Strajk w Żyrardowie przeciągnął się o parę dni dłużej skutkiem ostrego zajścia, jakie miało miejsce między kierownikiem jednego z oddziałów fabryki a robotnikami, którzy zażądali usunięcia go z fabryki.

Na konferencji stron u Głównego Inspektora Pracy z udziałem posłów ze stronnictw robotniczych wysunięto propozycję, by ocenę zachowania się kierownika oddziału fabryki oddać pod rozpatrzenie sądu okręgowego; nie czekając zaś rozstrzygnięcia sprawy, wszyscy robotnicy w zakładach podejmą pracę, z wyjątkiem tych, co do których winy w wywołaniu zajścia miał rozstrzygnąć sąd. W razie stwierdzenia winy po ich stronie, mieli oni nie powrócić do pracy w fabryce; w razie ich uniewinnienia i uznania winy inżyniera otrzyma on dymisję. Przyjęcie tej propozycji, postawionej przez Głównego Inspektora, umożliwiło uruchomienie fabryki w dniu 30 lipca, przyczem czas strajku, za obopólną zgodą, zaliczono na poczet ustawowego urlopu.

W Białymstoku zatarg przeszedł bez strajku. Po trzydniowych rokowaniach robotnicy otrzymali 60% podwyżki dla lepiej uposażonych i 65% dla gorzej uposażonych.

W okręgu Biała - Bielsko w dniu 5 lipca wybuchł zatarg z przyczyn analogicznych. Związki robotników przemysłu włókienniczego i metalowego zażądały wznowienia działalności komisji do obliczania wzrostu drożyzny i podnoszenia płac odpowiednio do jej obliczeń, prócz tego zaś określenia przez tę komisję wzrostu za okres od 26 lutego, t. j. od ostatnio dokonanego obliczenia i wypłacenia różnicy między określonym na tej drodze wzrostem drożyzny a podwyżkami, wypłaconemi w ciągu tego okresu. Przemysłowcy odrzucili te żądania, zasłaniając się złą konjunkturą i trudnościami, wynikającemi z przepisów dewizowych. Specjalnie nieprzejednane stanowisko zajęli w stosunku do żądania przywrócenia komisji obliczeniowej, proponując jedynie 40% podwyżki na lipiec. Po wybuchu w dniu 12 lipca strajku delegowano ze specjalnemi zleceniami inspektora okręgu łódzkiego, który po długotrwałych konferencjach wyjednał u pracodawców zgodę na przywrócenie Komisji i wypłacenie żądanej przez robotników podwyżki, jak również szereg ustępstw w sprawach drobniejszych. Dzięki temu strajk został zlikwidowany w d. 30 lipca.

Nieuwzględnienie w Łodzi podczas zatargu lipcowego żądania robotników w sprawie zrównania płac do wysokości budżetu obliczeniowego komisji statystycznej, co wynosiłoby 122% podwyżki, doprowadziło do nowego zatargu w październiku. Przemysłowcy uznawali niewystarczalność zarobków, zwłaszcza robotników niewykwalifikowanych, lecz początkowo dawali tylko 20% podwyżki. Rozpoczęty w d. 25 października strajk rozszerzył się z okręgu łódzkiego na Żyrardów, Zawiercie i Warszawę. W toku rokowań stron przy udziale delegatów władz centralnych: Głównego Inspektora Pracy, Dyrektora Departamentu Przemysłowego Ministerstwa Przemysłu i Handlu oraz przedstawiciela Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, udało się uzyskać od przemysłowców zgodę na podwyżkę 60% od dnia przystąpienia do pracy oraz dalszych 25% od d. 5 listopada, co łącznie wyniosło 200%. Przedstawiciele związków zawodowych zasadniczo propozycję przyjęli, lecz oświadczyli, że nie mogą zgodzić się na własną odpowiedzialność na podpisanie umowy i przekazali sprawę decyzji zebrania delegatów fabrycznych. Delegaci związków „Praca" i Chrześcijańskiego przyjęli postawione przez pracodawców warunki i d. 2 listopada podpisali umowę. W tym samym dniu robotnicy we wszystkich fabrykach przystąpili do pracy, gdyż związek t. zw. klasowy, mimo niepodpisania umowy, uznał za niewskazane prowadzenie dalszego strajku na własną rękę.

W przemyśle metalowym rok sprawozdawczy rozpoczął się likwidacją ostrego zatargu w Zakładach Ostrowieckich, który rozpoczął się jeszcze w początkach grudnia roku ub. od postawienia żądań ściśle ekonomicznych. Gdy jednak dyrekcja odmówiła podwyżki w żądanej wysokości 60%, robotnicy wtargnęli do gabinetu dyrektora i zmusili go do wyjścia na plac, do ogółu robotników. Na skutek tego zajścia zarząd zamknął zakłady. Interwencja miejscowego inspektora pracy nie mogła doprowadzić do porozumienia: zarząd obstawał przy wydaleniu 3 robotników, których uważał za najbardziej winnych zajścia, robotnicy zaś nie chcieli uznać tego warunku. Zarząd główny Zakładów polecił dyrekcji miejscowej ogłosić o całkowitem zamknięciu fabryki, przyczem przyjmowanie robotników na nowo miało się odbyć z zachowaniem wszelkich formalności, nawet z poddawaniem kan-

dydatów oględzinom lekarskim. Wywołało to wśród robotników wzburzenie, załagodzone jednak dzięki ostatecznemu porozumieniu między zarządem głównym Zakładów a Głównym Inspektorem Pracy i przedstawicielem Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Konferencja ta odbyła się d. 3 stycznia, poczem zakłady zostały otwarte. Robotnicy otrzymali 30% podwyżki, 300 osób uległo redukcji, winni zaś gwałtu na osobie dyrektora zostali usunięci.

W okręgu Biała-Bielsko strajk metalowców wybuchł równocześnie z zatargiem w przemyśle włókienniczym i razem z nim został zlikwidowany.

W tym samym czasie, t. zn. w lipcu, rozpoczął się groźny zatarg w przemyśle metalowym warszawskim. Ostatnia umowa zbiorowa metalowców warszawskich, podpisana w 1919 r., wygasła w 1920 r. Na przestrzeni następnych trzech lat przedsiębiorstwa ustalały płace jednostronnie. W ciągu tego czasu nazbierały się liczne pretensje, które znalazły wyraz w rezolucji, powziętej w początkach lipca roku sprawozdawczego na wiecu zwołanym przez Warszawską Radę Związków Zawodowych. Zgodnie z tą rezolucją Związek Robotników Przemysłu Metalowego wystawił żądania: 1) wypłacenia różnicy między wzrostem drożyzny, wykazanym w międzyczasie przez komisję statystyczną, a wypłaconemi podwyżkami—różnica ta wynosiła 57%; 2) stosowania do podwyżek płac całkowitego wskaźnika komisji; 3) jednorazowego odszkodowania drożyźnianego w wysokości połowy miesięcznej płacy czerwcowej; 4) regulacji zarobków co dwa tygodnie. Związek przemysłowców zgodził się jedynie na podwyżkę na lipiec odpowiednio do ostatniego orzeczenia komisji do badania wzrostu kosztów utrzymania. Dnia 16 lipca rozpoczął się strajk i w ciągu 2 dni objął prawie wszystkie fabryki. Doprowadzenie do porozumienia nastręczało wiele trudności: pracodawcy nie byli skłonni do ustępstw i wogóle uważali za bezcelowe zawieranie umowy; robotnicy zaś stanowczo obstawali przy swych żądaniach, nie zgadzając się na kompromisy. Jednakże dzięki interwencji Ministra Pracy i Opieki Społecznej p. Darowskiego doszło w d. 27 lipca do podpisania umowy, opartej na obustronnych ustępstwach i do zlikwidowania dwutygodniowego strajku. Robotnicy zrezygnowali z zasiłku za czerwiec i zgodzili się na 40% podwyżki, przedsiębiorcy zaś zaakceptowali regulację płac co dwa tygodnie odpowiednio do orzeczeń komisji.

Na tem miejscu nieuwzględnione są interwencje Departamentu II, przy których chodziło o uniknięcie przerwy w pracy przez umożliwienie przedsiębiorstwom produkcji, utrudnionej ze względu na te lub inne warunki konjunktury. Należy jednak wymienić tutaj sprawę częstochowskiej fabryki guzików, która w drugiej połowie roku sprawozdawczego wymówiła robotnikom pracę z powodu braku surowca; po upływie okresu dwutygodniowego fabryka miała iść nadal częściowo przy zmniejszonej liczbie robotników. Zarządzenie to wywołało niezadowolenie robotników, które skończyło się pobiciem majstra i wyprowadzeniem go z fabryki. Zarząd odpowiedział zamknięciem fabryki i zwolnieniem wszystkich robotników. To pociągnęło za sobą dalsze akty gwałtu (przeszkadzanie robotnikom chętnym do pracy, niewypuszczenie zarządu z gmachu i t. p.). Ponieważ interwencja miejscowego inspektora nie osiągnęła skutku, przeniesiono pertraktacje na grunt Warszawy. Główny Inspektor Pracy wyjednał od dyrektora fabryki zapewnienie, że redukcja ograniczy się do konieczności technicznych, przyczem bezwzględnie przyjęci będą robotnicy obarczeni rodzinami.

Strajk powszechny w Bydgoszczy w końcu maja roku sprawozdawczego, grożący rozszerzeniem się na całe Pomorze, był zlikwidowany niezwłocznie po wydelegowaniu na miejsce przedstawiciela Departamentu II. Strajk ten wyniknął w następstwie wyroku miejscowego urzędu rozjemczego, który przyznał od maja podwyżkę 33 i $^1/_3$% i odrzucenia przez pracodawców tego wyroku przy zagrożeniu lokautem. Konferencja porozumiewawcza z udziałem przedstawicieli związków obu stron odbyła się w Grudziądzu d. 4 czerwca.

Prócz wielkich zatargów w najważniejszych gałęziach przemysłu wydobywającego i przetwórczego interwenjował Departament w osobach swego kierownika i delegowanych przez niego urzędników przy zatargach w zakładach użyteczności publicznej w Łodzi, mianowicie w początkach roku w zakładach telefonicznych i na przełomie lutego i marca w tramwajach.

W telefonach łódzkich powodem do zatargu była odmowa zarządu na propozycję pracowników zawarcia umowy zbiorowej, wystosowaną jeszcze 15 grudnia ub. r. Wbrew usiłowaniom miejscowego inspektora pracy zarząd telefonów niezmiennie trwał na tem niechętnem stanowisku. Wreszcie wniosek Departamentu wprowadzenia do umowy pewnych klauzul, zabezpieczających przedsiębiorstwo w razie niedotrzymania jej przez pracowników, skłonił zarząd do ustępstwa. Narady nad umową po przeniesieniu ich do Warszawy d. 6 lutego doprowadziły do podpisania umowy dotyczącej robotników, w których imieniu występował Związek Zawodowy Pracowników Prywatnych Sieci Telefonicznych. Druga konferencja d. 28 marca ustaliła zasadnicze warunki umowy dla telefonistek.

Żądanie 61% podwyżki, wystawione w końcu lutego przez łódzkich pracowników tramwajów i kolejek dojazdowych, miało analogję w równorzędnych i jednoczesnych żądaniach robotników przemysłu włókienniczego. Stopniowe ustępstwa od 15 do 30% zaofiarowane przez pracodawców nie zadowoliły robotników, i dn. 1 marca rozpoczął się strajk.

Na prośbę delegacji związków pracowniczych pośrednictwo między niemi a pracodawcami wzięło na siebie Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej. Delegowany przez Ministerstwo inspektor okręgu warszawskiego doprowadził do porozumienia nasamprzód na kolejkach dojazdowych na podstawie 40% podwyżki, a potem w tramwajach, gdzie dyrekcja uznała podwyżkę powyżej 30% za nie do osiągnięcia. Tak więc strajk zlikwidowany d. 12 marca zdobył dla robotników tylko częściowe uwzględnienie ich żądań.

Rozjemstwo, wykonywane pod ścisłym nadzorem Departamentu Ochrony Pracy, obejmuje również komisje, ustanawiające przymusowe warunki pracy dla dozorców domowych w miastach. Za podstawę tego rozjemstwa, wykonywanego przez przedstawicieli trzech Ministerstw: Pracy, Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości, służy ustawa z d. 16 maja 1922 r. (Dz. Ust. № 39, poz. 324), źródłem jej zaś jest przekazany przez rząd rosyjski obowiązek właścicieli nieruchomości miejskich utrzymywania stróżów, na których między innemi spoczywa obowiązek uprzątania ulic. Z tego powodu i wogóle ze względu na rodzaj swoich obowiązków dozorcy domowi pełnią czynności, wchodzące w zakres użyteczności publicznej, położenie ich zaś, ze względu na ochronę lokatorów i trudności finansowe właścicieli domów, bywa nieraz bardzo ciężkie. O potrzebie rozstrzygania tych powikłanych sytuacyj przez czynniki rządowe świadczy najwymowniej ilość powoływanych Nadzwyczajnych Komisyj Rozjemczych do tych spraw. W roku sprawozdawczym w stolicy Państwa orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej określało warunki wynagrodzenia dozorców co kwartał (d. 3 stycznia, 24 marca, 2 lipca i 28 września). Poza tem w Łodzi powołano Nadzwyczajną Komisję dwukrotnie (d. 30 czerwca i 10 listopada), a nadto w Lublinie (d. 17 maja), w Grójcu (d. 7 sierpnia), w Grodzisku (d. 10 września), w Wilnie (dnia 18 października) i w Krakowie (d. 26 października).

We wszystkich pomniejszych zatargach Departament w ciągu roku sprawozdawczego, podobnie jak w latach poprzednich, udzielał inspektorom urzędów prowincjonalnych rozlicznych wskazówek, bądź w postaci instrukcyj o charakterze ogólnym, bądź dostosowanych do przebiegu danego zatargu. W ten sposób Departament trzyma niejako rękę na pulsie życia socjalnego, czuwając ustawicznie nad zachowaniem jego spokoju.

Prace teoretyczne.

System opracowywania sprawozdań rocznych z działalności Departamentu na zasadzia kwartalnych wykazów, dostarczanych przez wydziały, nie okazał się w praktyce celowym. Suche wykazy według schematów, wypełnianych przez osobę, nieobeznaną szczegółowo z wewnętrzną treścią wymienionych prac, nadsyłane przeważnie ze znacznem opóźnieniem, nie dają odpowiedniego materjału do sprawozdań. Jednakże wobec powierzania sprawozdań rocznych stale temu samemu referentowi umożliwiono utrzymanie konsekwentnego ciągu w sprawozdaniach Departamentu Ochrony Pracy, które, począwszy od roku 1921, zachowują jednakowy układ i ciągłość treści.

W 1923 r., prócz zwykłego sprawozdania z roku ubiegłego, opracowano w Departamencie:

a) wykaz prac bieżących z okazji zmiany zaszłej na stanowisku p. Ministra;
b) zarys działalności Departamentu w stosunku do jego sił wykonawczych — opracowano w związku z rozpatrywaniem przez sejmową komisję ochrony pracy budżetu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Zniesiony w roku sprawozdawczym ze względów oszczędnościowych referat ruchu zawodowego opracował większą monografję p. t. „Związki zawodowe klasy pracującej w Polsce." Praca ta daje przegląd ruchu zawodowego we wszystkich dzielnicach Rzeczypospolitej w okresie przed odzyskaniem niepodległości, w pierwszych latach istnienia Państwa Polskiego i w 1922 roku. Z danych zebranych w monografji wynika, że liczba zorganizowanych zawodowo robotników w Polsce wynosi 1.404.000. Największa liczba zorganizowanych przypada na rolnictwo i pokrewne gałęzie pracy, które dostarczyły ugrupowaniom różnych kierunków zgórą 28% ogólnej liczby członków. Pracownicy komunikacyj, poczt, telegrafu i telefonu stanowią prawie 15% zorganizowanych; robotnicy przemysłu włókienniczego 13,4%; górnicy 9,6%; hutnicy 6,6%. Według liczebności i wpływów dwa ugrupowania są sobie niemal równe: Zjednoczenie Zawodowe Polskie, pozostające pod wpływami Narodowej Partji Robotniczej, liczyło na 1 stycznia 1923 r. 602.381 członków, t. j. 42,9% ogółu zrzeszonych, zaś Związek Stowarzyszeń Zawodowych w Polsce z Komisją Centralną na czele, w którym przeważają wpływy P. P. S. przy udziale w poszczególnych związkach komunistów i członków Bundu, wykazywał 517.532 członków czyli prawie 36,9%. Wobec przewagi liczebnej pierwszej z tych organizacyj przedstawiciel jej reprezentował robotników polskich na V Międzynarodowej Konferencji Pracy w październiku roku sprawozdawczego stosownie do wymagań rozdziału XIII traktatu wersalskiego. Co do terenu działania wpływy Zjednoczenia Zawodowego Polskiego przeważały na ziemiach, wchodzących kiedyś w skład Niemiec, członkowie zaś Związku Stowarzyszeń Zawodowych rekrutowali się głównie z dwóch pozostałych dzielnic. Trzecie ugrupowanie, Chrześcijańskie Zjednoczenie Zawodowe, stojące pod wpływami stronnictwa

Demokracji Chrześcijańskiej, liczyło 133.059 członków, co wraz z 53.287 członkami Polskiego Związku Kolejowców, nie wchodzącego w skład organizacji Ch. Z. Z., lecz podlegającego wpływom pokrewnym, stanowi mniej więcej 13,3% ogółu zrzeszonych. Pozostali zrzeszeni tworzą związki niescentralizowane w ogólne organizacje czyli t. zw. luźne. Z poszczególnych związków najliczebniejsze są związki robotników rolnych, którzy w Zjednoczeniu Zawodowem Polskiem stanowią 33,22% zrzeszonych, w Związku Stowarzyszeń Zawodowych 30,14%, w Chrześcijańskiem Zjednoczeniu Zawodowem 28,67%. Następne miejsce według liczby członków zajmuje Związek Górników Zjednoczenia Zawodowego Polskiego z centralną siedzibą w Katowicach, liczący zgórą sto tysięcy członków. W sumie przewyższają go znacznie związki robotników przemysłu włókienniczego, z których najliczniejszy jest „Praca" (Z. Z. P.), po nim następuje związek t. zw. klasowy z 80.913 członkami, wreszcie „Potęga" (Ch. Z. Z.) liczy 16.456 członków. W innych ważniejszych gałęziach pracy: Związek Zawodowy Robotników Przemysłu Górniczego i Naftowego z siedzibą w Wieliczce *) (Kom. Cen.) liczy 31.800 członków, metalowcy (przynależność j. w.) 23.773 członków, robotnicy fabryk tytuniowych 20.058 (scentralizowany w Krakowie, należy do Kom. Centr.). Wyjątkowo wysoką liczbę zrzeszonych (83.572) wykazuje Związek Kolejowców, z siedzibą w Warszawie, podlegający Komisji Centralnej.

Wiele prac teoretycznych wykonywa Departament Ochrony Pracy dla Delegata Rządu do Rady Administracyjnej Międzynarodowego Biura Pracy. Są to rozmaitego rodzaju streszczenia i notatki informacyjne, dotyczące spraw pracy w Polsce. Z tego samego zakresu przygotowano w roku sprawozdawczym materjały dla berneńskiego Stowarzyszenia Międzynarodowego Ochrony Pracy oraz dla Międzynarodowego Towarzystwa do Walki z Bezrobociem. Specjalne materjały dostarczono delegatowi, reprezentującemu Rząd polski w Międzynarodowym Instytucie Rolnym w Rzymie.

Zdarzają się też częstokroć zapytania ze strony państw ościennych o szczegóły i kierunek polityki ochrony pracy i całego ustawodawstwa robotniczego w Polsce. Zapytania te, przekazywane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych, znajdują w Departamencie możliwie wyczerpującą odpowiedź, popartą odpowiednio zebranemi materjałami.

Specjalny charakter nosiło zapytanie francuskiego Ministerstwa Pracy, które rozesłało ankietę w sprawie 8 godzinnego dnia pracy, a mianowicie usiłowało zbadać wpływ powojennych warunków politycznych i społecznych na wydajność pracy.

Celom wewnętrznym, acz pośrednio, służyła odpowiedź Departamentu Ochrony Pracy, udzielona w zakresie jego kompetencji na ankietę, rozesłaną do urzędów państwowych przez doradcę angielskiego w sprawach skarbowości Polski p. Hiltona Younga. Ta część pytań p. Younga miała na celu zbadanie stosunku płac robotniczych do spadku marki polskiej i wzrostu drożyzny z zamiarem postawienia przewidywań co do wpływu, jaki wywrze stabilizacja marki na zarobki.

Również celom praktycznym służyła praca, wykonana w połowie roku sprawozdawczego w Departamencie Ochrony Pracy dla użytku komisji sejmowej, która pragnęła mieć dane, w jakiej mierze pracownik zdoła ponieść ciężary, związane ze zmianami wprowadzonemi w ustawie o ochronie lokatorów. W tym celu przeprowadzono szczegółowe porównanie realnych zarobków i warunków bytu w 1914 r. i w chwili bieżącej.

Prócz prac sprawozdawczych, umieszczonych w drugim numerze kwartalnika „Praca i Opieka Społeczna", Departament dał w pierwszym zeszycie, jaki wyszedł w ciągu roku sprawozdawczego, szereg opracowań do przeglądu krajowego i zagranicznego, do działu krytyczno - bibljograficznego oraz wszystkie informacje z Międzynarodowego Biura Pracy.

Zamiar Departametu stworzenia przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej Instytutu dla badań nad metodami i organizacją pracy musiał być zarzucony z powodu braku środków.

*) W chwili sporządzania niniejszego sprawozdania siedziba Związku Robotników Przemysłu Górniczego i Naftowego znajduje się w Krakowie.

ADMINISTRACJA INSPEKCJI PRACY

Projekt zasadniczej ustawy o inspekcji pracy, którego losy od pierwszej połowy 1921 r. podano szczegółowo w sprawozdaniach z lat właściwych, znalazł się znowu z początkiem roku sprawozdawczego na obradach Rady Ministrów i został przez nią uchwalony w d. 16 marca 1923 roku. W miesiąc później projekt wpłynął do laski marszałkowskiej (druk Nr. 453). Zakres działania, przewidziany przez projekt, w zasadzie nie różni się od zakresu działania, przewidzianego obowiązującym w b. zaborze rosyjskim dekretem z d. 3 stycznia 1919 roku. Projekt jednakże stara się usunąć niedomówienia dekretu i wprowadza zmiany, oparte na trzyletniej praktyce. Znosząc odrębne systemy organizacyjne, pozostawione przez państwa zaborcze, nowa ustawa da podłoże prawne ogólnopaństwowej inspekcji pracy o jednolitych podstawach w zakresie działania.

Tymczasem jednak zmiany gabinetów i wysiłki czynione w kierunku uzdrowienia finansów państwowych stały się przyczyną dalszej zwłoki w uchwaleniu projektu ustawy o inspekcji pracy. Rozmaitość podstaw prawnych odbija się oczywiście ujemnie na sprawności urzędowania inspekcji pracy i utrudnia działalność Wydziału Administracji Inspekcji Pracy, poświęconego jej administracji.

W przewidywaniu, że ważny ten projekt stanie się jednak w bliskiej przyszłości ustawą, Wydział Administracji Inspekcji Pracy przygotował plan rozporządzeń do niej i instrukcyj na nich opartych, które będą stanowiły uzupełnienie i rozwinięcie jej przepisów. Rozporządzenia te będą miały za przedmiot: tryb postępowania inspektorów pracy; powołanie do życia ciał doradczych z pośród społeczeństwa; podział na okręgi i obwody inspekcji pracy; egzaminy inspektorów pracy; sprawę lekarzy inspekcyjnych; sprawę asystentów inspekcyjnych; ujednostajnienie prawodawstwa materjalnego o ochronie pracy; współdziałanie organów policji państwowej i władz samorządowych z inspekcją pracy; stosunek wzajemny organów inspekcji pracy i organów innych ministerstw; dostosowanie atrybucyj władz państwowych do postanowień ustawy o inspekcji pracy oraz inne sprawy, które wyłonią się niewątpliwie przy stosowaniu nowej ustawy.

Z pośród zadań powyższych przystąpiono już do opracowania projektu rozporządzenia w przedmiocie egzaminów na inspektorów pracy. Przewiduje się egzaminy analogiczne do tych, jakie mają obowiązywać w „przepisach ogólnych o służbie przygotowawczej i egzaminie kandydatów na stanowiska urzędników administracyjnych pierwszej kategorji. Od kandydatów na stanowiska inspektorów pracy wymagać się będzie wyższego wykształcenia, specjalnie zaś wyższego wykształcenia technicznego. Egzaminy przewidywane obejmą przedmioty specjalne (prawodawstwo ochrony pracy i ubezpieczeń społecznych, higjenę przemysłową i zawodową, technikę zabezpieczeń od nieszczęśliwych wypadków przy pracy, maszynoznawstwo i t. d.) obok przedmiotów niezbędnych dla urzędników wogóle (obowiązujące ustawodawstwo polityczno-administracyjne, zasady prawa cywilnego i karnego, postępowanie kancelaryjno-manipulacyjne i t. d.).

Przygotowanie innych rozporządzeń, związanych z urzędowaniem inspekcji pracy, czeka na ostateczne uchwalenie ustawy.

Natomiast w rozwinięciu zasady hierarchji inspektorów pracy, przewidzianej dekretem d. 3 stycznia 1919 r. i podtrzymanej w projekcie ustawy o inspekcji pracy, Wydział Administracji Inspekcji Pracy opracował trzy rozporządzenia wewnętrzne o charakterze okólników Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Jeden z tych okólników ukazał się nazewnątrz pod datą 23 listopada 1923 roku. Treść jego przekazuje okręgowym inspektorom pracy atrybucje, przysługujące Ministrowi, w zakresie udzielania urlopów wypoczynkowych i t. zw. losowych (dla załatwienia ważnych spraw osobistych, rodzinnych i majątkowych) urzędnikom lokalnych urzędów inspekcji pracy od XII do VIII stopnia służbowego włącznie oraz funkcjonarjuszom niższym.

Projekty dwóch pozostałych rozporządzeń przekazują Głównemu Inspektorowi Pracy prawo mianowania urzędników 5-u najniższych stopni służbowych oraz woźnych w urzędach lokalnych inspekcyj pracy, zaś inspektorom okręgowym mianowanie starszych i młodszych gońców przy tych urzędach.

Okólników Głównego Inspektora Pracy wyszło w roku sprawozdawczym 56. Wobec 72 okólników rozesłanych w roku poprzednim, 93 okólników z roku 1921 i 102 okólników w roku 1920, cyfra ta wskazywałaby na pewne ustalenie form urzędowania inspekcji pracy, dzięki czemu udzielanie częstszych wskazówek ogólnych nie jest potrzebne w tym stopniu jak w latach ubiegłych. Dotyczy to zwłaszcza spraw robotników rolnych, w których liczba okólników zmiejszyła się z 17 na 13, zatargów zbiorowych, które wymagały w roku sprawozdawczym tylko 3 okólników, w poprzednim zaś aż 10, oraz wyjaśnień do ustawy o czasie pracy (6 okólników w 1922 r., 5 w 1923 r.). Ustaliły się też widocznie stosunki i współpraca z innemi urzędami (w 1922 r. 7 okólników, w sprawozdawczym 3). Jednakże sprawy administracyjno-organizacyjne stanowiły przedmiot dwukrotnie większej liczby okólników niż w roku poprzednim (16 i 8); odpadły zato zupełnie okólniki w sprawach personalnych i obrachunkowo-kasowych.

Właściwe administrowanie urzędów inspekcji pracy polegało, jak zazwyczaj, na nadzorze wszechstronnym nad działalnością służbową inspektorów. Szczególne znaczenie w tym zakresie posiada udzielanie wskazówek administracyjno-prawnych. Prócz tego Wydział Adm. Insp. Pracy prowadził zwykłą ewidencję pracowników urzędów inspekcji pracy, przygotowywał wnioski Głównego Inspektora Pracy o nominacjach, awansach i przeniesieniach personelu, w porozumieniu zaś z Departamentem Administracyjnym nadawał kierunek i kontrolę sprawom budżetowo-rachunkowym i gospodarczym poszczególnych inspektoratów.

Z prac teoretycznych na pierwszem miejscu należy postawić opracowanie ogólnych sprawozdań z działalności inspekcji pracy w 1921 i 1922 roku. Sprawozdanie z 1921 r. zawiera prócz tablic statystycznych, zestawionych na podstawie sprawozdań okręgowych dla całego terenu, znajdującego się w owym roku pod wspólną administracją, po raz pierwszy obszerną część opisową (ob. „Praca i Opieka Społeczna", r. III, zeszyt II). Ogłoszony drukiem jednocześnie ze sprawozdaniem powyższem wyciąg z głównych czynności inspek-

cji pracy w 1921 roku znajduje obszerne uzupełnienie w takim samym wyciągu z czynności w 1922 r., ujętym nietylko według okręgów, ale również według obwodów.

Na V Międzynarodową Konferencję Pracy, która odbyła się w Genewie w październiku roku sprawozdawczego i miała za wyłączny przedmiot obrad inspekcję pracy, Wydział Adm. Insp. Pracy przygotował wszystkie potrzebne materjały. Opracowano więc odpowiedź Rządu polskiego na ankietę, rozesłaną przez Międzynarodowe Biuro Pracy do rządów państw, wchodzących w skład Organizacji. Ankieta miała na celu ustalenie zasad ogólnych dla inspekcji pracy, które pozwoliłyby nadać pewną jednolitość jej urzędowaniu i sprawozdaniom w różnych państwach. Prócz tego opracowano obszerny memorjał, przedstawiający w formie właściwej dla cudzoziemców rozwój inspekcji pracy w Polsce. Obie prace znalazły uwzględnienie w wydawnictwach Międzynarodowej Organizacji Pracy, przyczem odpowiedź Rządu na ankietę wydrukowana była w całości.

DEPARTAMENT UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Działalność Departamentu Ubezpieczeń Społecznych dzielimy wzorem sprawozdań z lat ubiegłych na 2 główne działy:

I. Ustawodawczy;

II. Organizacyjno-nadzorczy.

Dział ustawodawczy obejmuje prace, mające na celu rozwinięcie w drodze rozporządzeń istniejących już ustaw, przygotowanie ich nowelizacji oraz prace nad nowemi projektami w zakresie ubezpieczeń społecznych.

Dział organizacyjno-nadzorczy obejmuje natomiast działalność Departamentu, polegającą na sprawowaniu nadzoru nad instytucjami i urzędami ubezpieczeniowemi, na udzielaniu informacji, wyjaśnień i interpretacji, jako też odpowiadanie na interpelacje poselskie, współdziałanie z innemi władzami w zakresie ubezpieczeń społecznych oraz wydawanie orzeczeń w sprawach administracyjno - spornych, wynikłych na gruncie przymusu ubezpieczeniowego.

W ramach powyższego podziału przedstawia się działalność Departamentu Ubezpieczeń Społecznych za r. 1923, jak następuje:

I. DZIAŁ USTAWODAWCZY.

A. Ubezpieczenie na wypadek choroby.

1) Ustawa z dnia 6 lipca 1923 r. (Dz. U. Rz. P. № 75, poz. 589), w przedmiocie zmiany artykułów 103, 104, 105 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby.

Ustawa ta przedłuża na dalszy okres trzyletni uprawnienia, przysługujące Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej w zakresie organizacji Kas Chorych do czasu ukończenia tej organizacji na całem terytorjum Rzeczypospolitej.

2) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 28 grudnia 1923 r. (Dz. U. Rz. P. № 3, poz. 21) w przedmiocie niektórych zmian i uzupełnień w rozporządzeniu z dnia 21 marca 1921 r. w przedmiocie przepisów wyborczych dla Kas Chorych.

Zmiany te polegają głównie na uproszczeniu procedury wyborczej i skreśleniu pewnych przepisów, których stosowanie wywoływało często wskutek mylnego ich interpretowania spory na tle ważności wyborów i niejednokrotnie doprowadzić musiało do ich unieważnienia.

3) Projekt Rozporządzenia Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej w przedmiocie zastosowania stałej jednostki do opłat na rzecz Kas Chorych i Związków Kas Chorych.

Rozporządzenie to oparte na ustawie z d. 6 grudnia 1923 r. Dz. Ust. Rz. P. № 127, poz. 1044 ma na celu zabezpieczenie Kas Chorych i Związków Kas Chorych od strat, wynikających z dewaluacji marki. Straty te wobec pobierania przez Kasy opłat przeważnie za okres miesięczny z dołu były bardzo dotkliwe i spowodowały w większości Kas poważny kryzys finansowy. Rozporządzenie to, uzgodnione w początku roku bieżącego z Ministrem Skarbu, ogłoszone zostało w Dzienniku Ustaw № 13, poz. 120.

4) Projekt ustawy w przedmiocie niektórych zmian artykułów 84 i 85 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby.

Ciągle powtarzające się przewlekłe zatargi pomiędzy Kasami Chorych a lekarzami wywoływały konieczność rozszerzenia kompetencji Komisji Pojednawczej dla spraw z lekarzami, przewidzianej w ustawie z dnia 19 maja 1920 r. w kierunku przekazania jej przymusowego rozjemstwa w tych zatargach oraz ustalania warunków umowy pomiędzy Kasą Chorych a lekarzami, o ile w określonym terminie umowa taka nie dochodzi do skutku w drodze wzajemnego porozumienia stron obu. Projekt powyższy uzgodniony już został z b. Ministerstwem Zdrowia Publicznego i w najbliższym czasie wniesiony zostanie do Sejmu bądź oddzielnie, bądź też jako część obszerniejszej noweli do wymienionej ustawy, którą Departament obecnie opracowywa.

B. Ubezpieczenie od wypadków.

Ciągła dewaluacja marki polskiej, a tem samem realne obniżanie się świadczeń ubezpieczeniowych dyktowało przedewszystkiem konieczność ciągłego ich uzupełniania w drodze dodatków drożyźnianych. W tym przedmiocie zostały wydane 3 rozporządzenia — 2 dla b. dzielnicy austrjackiej na mocy ustawy z 7 lipca 1921 (Dz. U. Rz. P. № 65, poz. 413) i dla b. dzielnicy pruskiej na mocy ustawy z 2 lipca 1921 (Dz. U. Rz. P. № 64, poz. 398). Rozporządzenia te są następujące:

5) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 16 stycznia 1923 r. w przedmiocie dodatków drożyźnianych do

rent i ubezpieczenia od wypadków dla osób, pobierających renty i dodatki do rent z Zakładu ubezpieczenia od wypadków we Lwowie (Dz. U. Rz. P. № 10, poz. 63).

6) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 1923 r. w przedmiocie dalszego podwyższenia dodatków drożyźnianych, do rent pobieranych na podstawie ustaw Rzeszy Niemieckiej o ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków w przemyśle i rolnictwie, obowiązujących na obszarze b. dzielnicy pruskiej (Dz. U. Rz. P. № 63, poz. 471).

7) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 22 listopada 1923 r. w przedmiocie dodatków drożyźnianych do rent ubezpieczenia od wypadków dla osób, pobierających renty i dodatki do rent z Zakładu ubezpieczenia od wypadków we Lwowie (Dz. U. Rz. P. № 121, poz. 981).

Ostatnie z powyższych Rozporządzeń zmienia stosowaną dotychczas zasadę ustalania dodatków drożyźnianych w formie ściśle oznaczonych sum na zasadę podwyższania dodatków automatycznych na mocy wskaźnika statystycznego. Dzięki wprowadzeniu wskaźnika statystycznego do ustalania dodatków drożyźnianych została usunięta konieczność częstego wydawania rozporządzeń o dalszem podwyższeniu dodatków, które niejednokrotnie nie mogły zresztą nadążyć za wzrostem drożyzny.

Na zasadzie zastosowania wskaźnika oparty też został:

8) Projekt rozporządzenia Rady Ministrów w przedmiocie dalszego podwyższenia dodatków drożyźnianych do rent pobieranych na podstawie ustaw Rzeszy Niemieckiej o ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków w przemyśle i rolnictwie, obowiązujących na obszarze b. dzielnicy pruskiej.

W zakresie organizacji ubezpieczeń od wypadków wydano:

9) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 17 stycznia 1923 r. w przedmiocie przedłużenia terminu urzędowania dotychczasowego Zarządu Zakładu ubezpieczenia od wypadków we Lwowie (Dz. U. Rz. P. № 10, poz. 64).

10) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Przemysłu i Handlu z dnia 18 maja 1923 r. w przedmiocie siedziby i organizacji Sądów Rozjemczych dla Zakładu ubezpieczenia od wypadków we Lwowie (Dz. U. Rz. P. № 94, poz. 749).

W grupie ubezpieczenia od wypadków trzeba również zaznaczyć współudział Departamentu w pracach Komisji Sejmowej i Senatu przy rozważaniu wniesionego już w roku ubiegłym projektu ustawy w przedmiocie rozciągnięcia obowiązujących na terenie Małopolski i Śląska Cieszyńskiego przepisów o ubezpieczeniu wypadkowem na teren b. Kongresówki.

Również należy wspomnieć o pracach przygotowawczych do projektu ustawy w przedmiocie zmian niektórych przepisów prawnych o organizacji i kompetencji instytucyj ubezpieczeń od wypadków w b. dzielnicy pruskiej oraz projekt w przedmiocie zmiany ustawy z dnia 2 lipca 1921 r., wprowadzającej dodatki drożyźniane do rent ustalonych na podstawie ustaw Rzeszy Niemieckiej o ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków w przemyśle i rolnictwie oraz zmieniającej niektóre postanowienia tych ustaw.

C. Ubezpieczenie niezdolności do pracy (inwalidowe) w b. dzielnicy pruskiej.

W zakresie ubezpieczenia inwalidowego zostały opracowane:

11) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 czerwca 1923 r. w przedmiocie dalszego podwyższenia dodatków drożyźnianych do rent ubezpieczeniowych inwalidów, z powodu starości i dla rodzin po ubezpieczonych, zapewnionych obowiązującą w b. dzielnicy pruskiej Ordynacją Ubezpieczeniową Rzeszy Niemieckiej z dnia 19 lipca 1911 r. (Dz. U. Rz. P. № 60, poz. 440).

12) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 listopada 1923 r. w przedmiocie dalszego podwyższenia dodatków drożyźnianych do rent ubezpieczeniowych inwalidów, z powodu starości i dla rodzin po ubezpieczonych, zapewnionych obowiązującą w dzielnicy pruskiej Ordynacją Ubezpieczeniową Rzeszy Niemieckiej z dnia 19 lipca 1911 r. (Dz. U. Rz. P. № 121, poz. 976).

Obydwa te rozporządzenia podwyższają dodatki drożyźniane w związku z postępującą dewaluacją marki polskiej.

W myśl tych rozporządzeń zostały ustalone jednakowe świadczenia (renta więcej dodatek drożyźniany) dla poszczególnych kategoryj rencistów (inwalidzi i starcy, wdowy i wdowcy, sieroty). W ten sposób wszyscy renciści danej kategorji otrzymują te same świadczenia niezależnie od wysokości samej renty, a dodatek drożyźniany stanowi różnica pomiędzy całością świadczenia, ustaloną rozporządzeniem, a rentą ustawową.

D. Ubezpieczenie urzędników prywatnych (pensyjne, emerytalne).

Również i w ubezpieczeniu urzędników prywatnych znaczna część działalności musiała być poświęcona wydawaniu rozporządzeń, które dostosowywałyby to ubezpieczenie w granicach obowiązujących ustaw do dewaluacji marki. Rozporządzenia te szły w dwu kierunkach; w kierunku dostosowywania wysokości kwot poborów urzędniczych zaliczanych do ubezpieczenia oraz premij od nich przypadających i w kierunku podnoszenia dodatków drożyźnianych do już zapadłych rent urzędniczych. Rozporządzenia, zmieniające kwoty, są następujące:

13) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 maja 1923 r. w przedmiocie podwyższenia kwot, przewidzianych w ustawie o ubezpieczeniu pensyjnem funkcjonarjuszy w służbie prywatnej i niektórych w służbie publicznej (Dz. U. Rz. P. № 57, poz. 406).

14) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 1923 r. w przedmiocie podwyższenia kwot, przewidzianych w obowiązującej w b. dzielnicy pruskiej ustawie o ubezpieczeniu urzędników prywatnych (Dz. U. Rz. P. № 63, poz. 472).

15) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 listopada 1923 r. w przedmiocie podwyższenia kwot, przewidzianych w obowiązującej w b. dzielnicy pruskiej ustawie o ubezpieczeniu urzędników prywatnych (Dz. U. Rz. P. № 121, poz. 974).

16) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 listopada 1923 r. w przedmiocie podwyższenia kwot, przewidzianych w ustawie o ubezpieczeniu pensyjnem funkcjonarjuszy w służbie prywatnej i niektórych w służbie publicznej (Dz. U. Rz. P. № 121, poz. 975).

Następujące rozporządzenia regulują dodatki drożyźniane:

17) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 16 lutego 1923 r. w przedmiocie podwyższenia dodatków drożyźnianych do świadczeń zapewnionych ustawą o ubezpieczeniu funkcjonarjuszy w służbie prywatnej i niektórych w służbie publicznej, obowiązującą na ziemiach b. państwa austrjackiego i węgierskiego, a wchodzących obecnie w skład Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Rz. P. № 24, poz. 148).

18) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 29 marca 1923 r. w przedmiocie dodatków drożyźnianych do rent, zapewnionych obowiązującą w b. dzielnicy pruskiej ustawą o ubezpieczeniu urzędników prywatnych (Dz. U. Rz. P. № 38, poz. 265).

19) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 12 lipca 1923 r. w przedmiocie podwyższenia dodatków drożyźnianych do świadczeń, zapewnionych ustawą o ubezpieczeniu funkcjonarjuszy w służbie prywatnej i niektórych w służbie publicznej, obowiązującą na ziemiach b. państwa austrjackiego i węgierskiego, a wchodzących obecnie w skład Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Rz. P. № 73, poz. 573).

20) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 24 listopada 1923 r. w przedmiocie dodatków drożyźnianych do rent, zapewnionych obowiązującą w b. dzielnicy pruskiej ustawą o ubezpieczeniu urzędników prywatnych (Dz. U. Rz. P. № 121, poz. 982).

21) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 24 listopada 1923 r. w przedmiocie podwyższenia dodatków drożyźnianych do świadczeń, zapewnionych ustawą o ubezpieczeniu funkcjonarjuszy w służbie prywatnej i niektórych w służbie publicznej, obowiązującą na ziemiach b. państwa austrjackiego i węgierskiego, a wchodzących obecnie w skład Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Rz. P. № 121, poz. 983).

Pierwsze dwa rozporządzenia były kontynuacją systemu stosowanego w okresie poprzednim, jednakowych dodatków dla każdej kategorji i rencistów bez względu na długość okresu ubezpieczenia i wysokość ubezpieczonych poborów. Rozporządzenia trzecie, czwarte i piąte natomiast uwzględniają również obydwa te czynniki, wprowadzając dodatki drożyźniane w formie wielokrotności samych świadczeń ustawowych, powstałej z pomnożenia tych świadczeń przez odpowiednie mnożniki różne dla różnych okresów ubezpieczenia.

O wysokości tych mnożników decyduje stosunek zaliczonych do ubezpieczenia najwyższych poborów, przyjmowanych do ubezpieczenia, do przeciętnej sumy zarobków urzędników prywatnych w chwili każdorazowego opracowywania projektu rozporządzenia.

Oprócz rozporządzeń w przedmiocie podwyższenia dodatków drożyźnianych zostały w zakresie ustawodawczym dokonane następujące prace:

22) Ustawa z dnia 31 stycznia 1923 r., dotycząca sprostowania ustawy z dnia 22 września 1922 r. w przedmiocie zmiany ustawy niemieckiej z dnia 20 grudnia 1911 r. o ubezpieczeniu urzędników prywatnych (Dz. U. Rz. P. № 24, poz. 144).

23) Zostało sprostowane w Dzienniku Ustaw № 24 str. 274 opracowanem w r. 1922, lecz ogłoszonem w r. 1923, Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 27 grudnia 1923 r. (Dz. U. Rz. P. z r. 1923 № 10, poz. 61) w przedmiocie zwolnienia funkcjonarjuszy związków komunalnych tudzież ich zakładów i przedsiębiorstw od obowiązku ubezpieczenia pensyjnego funkcjonarjuszy w służbie prywatnej i niektórych w służbie publicznej.

Rozporządzenie to jest rozporządzeniem wykonawczem do art. 2 ustawy z dnia 22 września 1922 r. (Dz. Ust. Rz. P. № 89, poz. 803) i normuje szczegółowo jak należy rozumieć zapewnienie praw emerytalnych analogicznych do praw emerytalnych urzędników państwowych oraz jakie gwarancje materjalne i formalne są niezbędne do zwolnienia funkcjonarjuszy komunalnych od przymusu ubezpieczenia w Zakładzie Pensyjnym.

Zostało również ogłoszone opracowane jeszcze w r. 1922:

24) Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z 28 grudnia 1922 r. dotyczące częściowej zmiany rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 2 stycznia 1922 r. w przedmiocie zastępczego ubezpieczenia pensyjnego funkcjonarjuszy w służbie prywatnej i niektórych funkcjonarjuszy w służbie publicznej (Dz. U. Rz. P. z r. 1923 № 10, poz. 62).

To rozporządzenie zgodnie z ustawą z d. 22.IX 1922 r. przesuwa terminy oznaczone rozporządzeniem z d. 2.I 1922 r. i wprowadza zmiany wynikające z nowego uregulowania sprawy zwolnienia od przymusu ubezpieczeniowego niektórych funkcjonarjuszy publicznych w myśl rozporządzenia z d. 27.XII 1922 r. (Dz. U. Rz. P. z r. 1923 № 10, poz. 61).

E. Ubezpieczenie na wypadek braku pracy.

W okresie sprawozdawczym działalność Departamentu w zakresie ubezpieczenia na wypadek braku pracy polegała jedynie na współdziałaniu przy opracowywaniu projektu

rządowego ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia, który wyraża się w opracowaniu szeregu opinij i memorjałów, a mianowicie:

25) Opinja do projektu zmian proponowanych przez Ministerstwo Skarbu z 6 marca 1923 r.

26) Opinja do projektu ustawy przesłanego przez Departament Opieki Społecznej z dnia 10 marca 1923 r.

27) Opinja dotycząca tez projektu ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia ustalonych przez Sejmową Komisję Ochrony Pracy.

28) Opinja do oświadczenia rządowego w sprawie wyżej wymienionych tez Sejmowej Komisji Ochrony Pracy.

29) Opinja do sprawozdania Sejmowej Komisji Ochrony Pracy w przedmiocie projektu ustawy o zabezpieczeniu.

30) Memorjał dla Pana Ministra Pracy i Opieki Społecznej zawierający zasady i uzasadnienie przyszłego definitywnego uregulowania ubezpieczenia na wypadek braku pracy oraz projekt doraźnego załatwienia tej sprawy w drodze zabezpieczenia na wypadek bezrobocia.

F. Organizacja ubezpieczeń.

Urzędy ubezpieczeń oraz sądownictwo ubezpieczeniowe.

31) W związku z pracami nad reformą administracji państwowej poddano zasadniczej rewizji opracowany już w r. 1922 projekt rozporządzenia o organizacji i kompetencji urzędów ubezpieczeń.

32) Wydano rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 30 czerwca 1923 r. w przedmiocie odroczenia terminu utworzenia Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń w Toruniu (Dz. U. Rz. P. № 67, poz. 524).

33) Opracowano rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 lipca 1923 r. w przedmiocie opłat ryczałtowych dla Wyższych Urzędów Ubezpieczeń (Dz. U. Rz. P. № 68, poz. 526).

34) Opracowano projekt ustawy o Radzie Ubezpieczeń Społecznych.

G. Scalenie ubezpieczeń społecznych i ogólne ustawy ubezpieczeniowe.

35) Opracowane w r. 1922 wytyczne do projektu ustawy o ubezpieczeniu na wypadek niezdolności do pracy, starości i śmierci zostały gruntownie przerobione na podstawie już bogatego materjału zagranicznego pogłębione i rozwinięte w formie skonkretyzowanego projektu ustawy. Równocześnie został opracowany projekt noweli ustawy o ubezpieczeniu na wypadek choroby.

Obydwa te projekty zostały scalone w formie projektu jednolitej ustawy o ubezpieczeniu na wypadek choroby, niezdolności do pracy, starości i śmierci oraz o dodatkowem ubezpieczeniu urzędników prywatnych.

Do projektu zostało opracowane wszechstronne uzasadnienie prawno-ekonomiczne i historyczne wraz z obszernym uzasadnieniem asekuracyjno-technicznem tudzież 9 tablic porównawczych, ilustrujących stan ustawodawstwa w tej dziedzinie na Zachodzie Europy i tablic statystycznych. Dołączono również do projektu tłumaczenie in extenso projektu austrjackiego z r. 1921 i streszczenie projektu francuskiego z r. 1921 oraz ustawy niemieckiej z r. 1911 wraz z późniejszemi zmianami. Projekt powyższy znajduje się w chwili obecnej w stadjum rozważań międzyministerjalnych konferencyj.

36) Departament współdziałał przy opracowaniu ustawy z 6 lipca 1923 r. w przedmiocie rozciągnięcia na obywateli państw obcych przepisów prawnych o odszkodowaniu z tytułu nieszczęśliwych wypadków przy pracy, niezdolności do pracy, starości, śmierci jako też braku pracy (Dz. U. Rz. P. № 75, poz. 587).

Ustawa powyższa ma szczególne znaczenie dla Polski jako kraju eksportującego siły robocze zagranicę, ponieważ pozwala Rządowi polskiemu domagać się od państw obcych wzajemności w zakresie traktowania robotników polskich.

II. DZIAŁ ORGANIZACYJNO-NADZORCZY.

A. Ubezpieczenie na wypadek choroby.

Zakres działalności nadzorczej i organizacyjnej Departamentu w dziedzinie ubezpieczenia na wypadek choroby uległ w okresie sprawozdawczym pewnym zmianom z powodu utworzenia na podstawie art. 98 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby (Dz. U. Rz. P. № 44, poz. 272) i Rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 6 grudnia 1922 r. (Dz. U. Rz. P. № 116, poz. 1059) Okręgowych Urzędów Ubezpieczeń: 1) od dn. 1 marca 1923 r. Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń we Lwowie na województwa lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie i 2) od 1 kwietnia 1923 r. Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń w Warszawie m. st. Warszawę, województwa: warszawskie, łódzkie, lubelskie, białostockie i ziemię Wileńską. Okręgowy Urząd Ubezpieczeń w Poznaniu na terytorjum województwa poznańskiego i pomorskiego funkcjonuje już od 1 kwietnia 1922 r.

Zakres działania Okr. Urzędów jako bezpośredniej władzy nadzorczej nad Kasami Chorych zgodnie z art. 100 powołanej wyżej ustawy jest następujący: a) zatwierdzanie zmiany statutów Kas, b) określenie wartości świadczeń w naturze, miarodajnej dla obliczania

zarobku ubezpieczonych, c) zatwierdzenie regulaminów dla chorych, d) zatwierdzenie dyrektorów Kas, e) badanie sprawozdań rocznych z działalności Kas i zamknięć rachunkowych, f) badanie protokułów z posiedzeń władz Kasy i ewentualne zawieszanie uchwał sprzecznych z ustawą, g) zawieszanie władz Kasy w razie nadużyć lub przestępstw i mianowanie komisarzy lub tymczasowych władz do czasu przeprowadzenia nowych wyborów, h) rozstrzyganie protestów i skarg przeciwko wyborom do władz Kasy, i) tworzenie Komisyj Pojednawczych dla spraw z lekarzami.

Na terytorjum województw: krakowskiego, kieleckiego i cieszyńskiej części województwa śląskiego wobec niemożności utworzenia wskutek braku lokalu projektowanego Okręgowego Urzędu Ubezpieczeń z siedzibą w Krakowie wszystkie powyższe funkcje spełniał nadal na mocy art. 105 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. w brzmieniu ustalonem art. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1923 r. Dz. U. Rz. P. № 75, poz. 589 Departament Ubezpieczeń Społecznych. W związku z tem zatwierdzono 195 zmian statutów i określono wartość świadczeń w naturze w 58 wypadkach. Zmiany te były przeważnie spowodowane spadkiem waluty i koniecznością dostosowywania norm statutowych do wzrastających wciąż zarobków ubezpieczonych. Przeprowadzono lustrację powiatowych Kas Chorych w Bielsku, Białej, Bochni, Cieszynie, Tarnowie i Nowym Targu. W tym ostatnim wypadku rozwiązano władzę Kasy za niewypełnianie obowiązków włożonych na nią przez ustawę i mianowano komisarza do uporządkowania gospodarki Kasy. Zatwierdzono 56 regulaminów dla chorych lub zmian w tych regulaminach, spowodowanych koniecznością dostosowania świadczeń do zmieniających się wciąż stosunków walutowych. Zbadano protokuły z lustracji przeprowadzonej przez Okręgowy Związek Kas Chorych w Krakowie na polecenie Departamentu i wydano potrzebne zarządzenia. Rozstrzygnięto 11 protestów wyborczych.

Na pozostałem terytorjum Rzeczypospolitej działalność nadzorczo-organizacyjna Departamentu oraz złączonego z nim organicznie Głównego Urzędu Ubezpieczeń obejmowała:

1) Organizację Kas Chorych.

W zakresie tym ukończono rozpoczętą w roku ub. organizację Kas Chorych w powiatach: kaliskim, piotrkowskim, radomskowskim, łęczyckim (z siedzibą w Ozorkowie), sieradzkim (z siedzibą w Zduńskiej Woli), nieszawskim (jako filję Powiatowej Kasy Chorych we Włocławku), zorganizowano Kasy w powiatach: skierniewickim (jako filję Powiatowej Kasy Chorych w Żyrardowie), wieluńskim (filja Powiatowej Kasy Chorych w Zduńskiej Woli), końskim, kozienickim (filja Powiatowej Kasy Chorych w Radomiu), bielskim podlaskim (z siedzibą w Hajnówce).

Ogółem uruchomiono w b. zaborze rosyjskim 11 Kas Chorych.

Prace przy organizacji Powiatowej Kasy Chorych w Lublinie rozpoczęte jeszcze przy końcu roku ubiegłego, a następnie przerwane z powodu niemożności uzyskania odpowiednich lokali posunięte zostały w końcu okresu sprawozdawczego tak daleko, że uruchomienie Kasy nastąpiło w początku roku 1924.

Rozpoczęto organizację Kas Chorych w powiatach: łowickim, kutnowskim, gostynińskim, iłżeckim, opatowskim, opoczyńskim, tureckim, kolskim, konińskim, słupeckim, sandomierskim, tomaszowskim, lubelskim, hrubieszowskim, dubieńskim, rówieńskim, łomżyńskim, szczuczyńskim, sokólskim — ogółem 19.

Organizacja Kas miała w okresie sprawozdawczym do przezwyciężenia bardzo poważne przeszkody i trudności: brak kredytów, gdyż wstawione na ten cel do preliminarza budżetowego sumy okazały się wskutek spadku waluty i wynikłego stąd wzrostu kosztów organizacyjnych najzupełniej niewystarczające, brak zupełny odpowiednich lokali, które zdobywać trzeba było w drodze kosztownego remontu i adaptacji, wzgl. kupna lub budowy własnych pomieszczeń dla Kas. Wszystko to spowodowało, że opracowany przez Departament plan organizacji Kas na rok 1923 w pewnej tylko części mógł zostać wykonany, a rozpoczęta, lub projektowana organizacja niektórych kas musiała ulec przerwie lub odroczeniu.

W związku z pracami organizacyjnemi udzielono na organizację Kasom Chorych na podstawie przedkładanych przez Komisarzy preliminarzy i sprawozdań bezprocentowe pożyczki w ogólnej wysokości 2 milj. marek. Interwenjowano w Ministerstwie Skarbu o dodatkowe kredyty oraz w P. K. O. i P. K. K. P. o kredyty budowlane dla Kas Chorych.

Nadano 11 statutów nowopowstającym kasom.

2) Nadzór nad Okręgowemi Urzędami Ubezpieczeń i nadzór w ostatniej instancji nad Kasami Chorych podległemi tym urzędom. W zakresie tym Departament:

a) zbadał 319 statutów zatwierdzonych przez Okręgowe Urzędy i wydał odpowiednie zarządzenia celem uzgodnienia ich z przepisami ustawy; b) wyasygnował na podstawie wniosków Okręgowych Urzędów zwroty połowy udzielonych zasiłków zgodnie z art. 48 ustawy o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby 36 Kasom; c) na wniosek Okręgowych Urzędów zarządził utworzenie dalszych grup zarobkowych zgodnie z art. 21 powołanej ustawy w 86 Kasach; d) rozpatrywał sprawozdania z lustracji Kas, przeprowadzonych przez Okręgowe Urzędy i ewentualnie polecał tym Urzędom wydanie potrzebnych zarządzeń; e) przeprowadził lustrację Kasy Chorych m. Wilna; f) interwenjował w sprawie zatargów pomiędzy lekarzami a Kasami Chorych: w Mielcu, Poznaniu, Grudziądzu, Łodzi, Okr. Związkiem Kas Chorych w Krakowie oraz aptekarzami a Okręgowym Związkiem Kas Chorych w Krakowie; g) rozpatrywał odwołanie się Kasy od zarządzeń

Okr. Urzędów; h) wydał okólniki w przedmiocie: 1) kompetencji Okręgowych Urzędów, 2) lustracji Kas Chorych przez Delegatów Ministerstwa Zdrowia Publicznego do Okręgowych Urzędów Ubezpieczeń, 3) rozszerzenia świadczeń Kas Chorych, 4) obliczania zasiłków w chorobie, 5) stosowania przez Kasy Chorych Rozporządzenia Ministerstwa Zdrowia Publicznego w przedmiocie ochrony czystości powietrza, 6) świadczeń dla członków Kas Chorych powołanych na ćwiczenia, 7) zmiany § 27 statutu, 8) wynagrodzenia urzędników Kas, 9) zaliczek na pobory urzędników Kas, 10) podwyższania grup zarobkowych.

Najważniejsze znaczenie dla ubezpieczonych ma okólnik ad 3), polecający podwyższenie zasiłku w chorobie (do 75%) dla osób, mających na utrzymaniu więcej niż dwoje dzieci i wypłacenie zasiłku od pierwszego dnia choroby połączonej z niezdolnością do pracy, o ile choroba ta trwa dłużej niż tydzień.

3) Nadzór nad Okr. Związkami Kas Chorych i organizacja tych Związków. Rozpoczęto organizację Okr. Związku Kas Chorych województwa łódzkiego z siedzibą w Łodzi. W zakresie nadzoru zatwierdzono 4 zmiany statutu, zatwierdzono wysokość składki Kas związkowych na rzecz Związku, badano sprawozdania z lustracji Związków przeprowadzone przez Okręgowe Urzędy we Lwowie, Poznaniu i wydano potrzebne zarządzenia.

4) Opracowywanie regulaminów, instrukcji, formularzy i t. p. Wydano instrukcję z dnia 28 listopada 1923 r. w przedmiocie powoływania i kompetencji komisarzy i kontrolerów Kas Chorych („Monitor Polski" Nr. 282).

Uzgodniono z Ministerstwem Zdrowia Publicznego instrukcję dla Delegatów Ministerstwa Zdrowia Publicznego do Okr. Urzędów Ubezpieczeń.

Uzgodniono z Ministerstwem Zdrowia Publicznego i z Okręgowym Związkiem Kas Chorych w Krakowie wzorowy regulamin dla chorych.

Rozpoczęto opracowywanie regulaminu służbowego dla pracowników Kas.

Opracowano i rozesłano Kasom do zastosowania wzory zamknięć rachunkowych i formularzy statystycznych.

5) Statystykę Kas. W tej dziedzinie opracowano nadesłany przez Kasy materjał statystyczny do opracowanego projektu ustawy o ubezpieczeniu na wypadek choroby, niezdolności do pracy, starości i śmierci.

Opracowano materjał statystyczny, nadesłany przez wszystkie Kasy za rok 1921 i 1922.

Sporządzone kwartalne wykazy ubezpieczonych i członków ich rodzin w Kasach Chorych na terytorjum całej Rzeczypospolitej w terminach: 1 stycznia, 1 kwietnia, 1 lipca i 1 października.

6) Interpretacja ustawy o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby.

Wydano następujące interpretacje: a) w przedmiocie obowiązku ubezpieczenia służby kościelnej, chałupników, personelu nauczycielskiego szkół prywatnych, pracowników rolnych, funkcjonarjuszy kontraktowych, będących członkami rodzin oficerów, funkcjonarjuszy szkół akademickich, pracowników kontraktowych; b) w przedmiocie świadczeń: o świadczeniach dla rodzin, dla osób, powołanych na ćwiczenia wojskowe, dla członków rodziny zmarłego, dla położnic, o świadczeniach w razie utraty zarobku, o leczeniu szpitalnem, o leczeniu w razie nieszczęśliwych wypadków, o podwyższeniu zasiłku dla ubezpieczonych, mających liczną rodzinę, o obliczeniu zasiłku w chorobie; c) w przedmiocie przepisów finansowych: o opłacaniu składek przez czas strajku, o ściąganiu zaległych składek, o zwrotach kosztów leczenia w szpitalu, o przeznaczeniu grzywien, o opłacaniu odsetek zwłoki, o egzekucji, o opłacaniu składek za pośrednictwem urzędów pocztowych; d) w przedmiocie przepisów wyborczych: o unieważnianiu wyborów, wyborze przewodniczącego Rady i Zarządu.

Z powyższych interpretacyj najdonioślejsze znaczenie dla ubezpieczonych posiada wyjaśnienie, dotyczące obliczania wysokości zasiłku w chorobie, w myśl którego zasiłek, pobierany przez członka Kasy, pozbawionego zarobku wskutek choroby, obliczony być winien nie według ostatniego jego zarobku przed zachorowaniem, ale według wynagrodzenia, jakie pobierałby ubezpieczony, gdyby przez ten czas był zatrudniony z uwzględnieniem wszystkich podwyżek, osiągniętych w ciągu tego czasu w danym zawodzie.

B. Ubezpieczenie od wypadków, niezdolności do pracy, starości i śmierci i urzędników prywatnych.

W zakresie nadzoru nad instytucjami ubezpieczeń społecznych prócz zwykłych korespondencyj, polegających bądź na załatwianiu pism petentów i udzielaniu wskazówek instytucjom, bądź też na interwencji w imieniu tych instytucyj u władz rządowych innych resortów, Departament Ubezpieczeń Społecznych wykonał następujące prace:

1) Przeprowadził rewizję Ubezpieczalni Krajowej w Poznaniu;

2) Zatwierdził nowy statut Zakładu ubezpieczeń od wypadków w rolnictwie w Poznaniu;

3) Zatwierdził 13 statutów kas przezorności i emerytalnych;

4) Opracował projekt instrukcji w przedmiocie systemu wypłaty rent przez urzędy pocztowe w b. dzielnicy pruskiej;

5) Zgromadził materjały do rozrachunku pomiędzy Skarbem a instytucjami ubezpieczeń w b. dzielnicy pruskiej za lata 1919 — 1922.

W zakresie nadzoru nad Wyższemi Urzędami Ubezpieczeń Społecznych w porozumieniu z Departamentem Administracyjnym opracował instrukcję o kasowości tych urzędów.

Również w zakresie nadzoru nad temi urzędami Departament zebrał dokładne materjały o kwalifikacjach zatrudnionych w nich urzędników i interwenjował w szeregu wypadków w związku z zażaleniami ubezpieczonych i instytucyj ubezpieczeniowych.

Został opracowany nadto projekt instrukcji Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie funkcjonowania Okręgowych Urzędów Ubezpieczeń. Z pośród udzielonych przez Departament ważniejszych informacji, projektów i opinij prawnych wymienić należy:

1) opinję w przedmiocie ustaw śląskich (w ubezpieczeniu inwalidowem, ubezpieczeniu urzędników prywatnych, w przedmiocie zarobków miejscowych, w przedmiocie dodatków drożyźnianych do rent z ubezpieczenia od wypadków i in.);

2) opinję w przedmiocie położenia prawnego w ubezpieczeniach społecznych obywatali włoskich na Śląsku Górnym;

3) referat informacyjny dla władz kanadyjskich w przedmiocie położenia prawnego w ubezpieczeniach społecznych cudzoziemców zatrudnionych w Polsce;

4) opinję w sprawie projektu ubezpieczenia emerytalnego pracowników Ligi Narodów (jako instrukcję dla delegatów Polski);

5) opinję w sprawie obowiązków Ministerstwa Spraw Wojskowych. wynikających ze statutu Instytutu Zaopatrzenia cywilnych pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach wojskowych w Małopolsce;

6) opinję w sprawie ubezpieczenia urzędników państwowych niezwolnionych przez ustawę z przymusu ubezpieczenia;

7) komunikat, ogłoszony w № 213 „Monitora Polskiego" o położeniu prawnem rencistów — reemigrantów z Niemiec;

8) odpowiedź na kwestjonarjusz w sprawie położenia urzędników prywatnych w ubezpieczeniach społecznych w Polsce, opracowany na IX Kongres Międzynarodowego Stowarzyszenia dla Ochrony Pracy;

9) opinję w przedmiocie rozciągnięcia ustaw o ubezpieczeniu od wypadków na terytorjum Spisza i Orawy;

10) odpowiedź na kwestjonarjusz Międzynarodowego Biura Pracy, opracowany na VI Międzynarodową Konferencję Pracy w sprawie traktowania robotników cudzoziemskich na równi z krajowcami w zakresie odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki przy pracy;

11) projekt konwencji czechosłowackiej w przedmiocie ubezpieczeń społecznych;

12) projekt zmian, dotyczących ubezpieczeń społecznych w konwencji polsko-francuskiej.

Specjalne miejsce w pracach Departamentu zajmują odpowiedzi na interpelacje poselskie: 1) posła Pankratza w przedmiocie świadczeń z tytułu ubezpieczenia od wypadków i niezdolności do pracy dla kolejarzy w b. dzielnicy pruskiej, 2) posła Hallera w sprawie wyborów na Walne Zgromadzenie Zakładu Pensyjnego we Lwowie, 3) klubu niemieckiego w Sejmie śląskim i w Sejmie Rzeczypospolitej w sprawie podporządkowania Biura Urzędowego urzędników prywatnych Ks. Cieszyńskiego Zakładowi Pensyjnemu we Lwowie.

W zakresie asekuracyjno-technicznym oprócz uzasadnienia matematycznego do projektu ustawy o ubezpieczeniu na wypadek choroby, niezdolności do pracy, starości i śmierci oraz o dodatkowem ubezpieczeniu urzędników prywatnych opracowano:

1) projekt rozrachunku z Niemcami w zakresie ubezpieczeń społecznych na Górnym Śląsku;

2) przygotowano materjał do rozrachunku z Rumunją w zakresie ubezpieczenia od wypadków na Bukowinie;

3) poddano badaniu technicznemu statut i bilanse techniczne Kasy Emerytalnej tramwajarzy łódzkich i Zakładu Emerytalnego pracowników dóbr w Żywcu.

Z ważniejszych prac przedsięwziętych w porozumieniu z innemi resortami, wzgl. prac dokonanych przez inne resorty, w których Departament brał udział, wymienić należy:

1) współdziałanie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w sprawach uzyskania przez obywateli polskich zawieszonych rent przez zakłady ubezpieczeń społecznych zagranicą;

2) współdziałanie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w sprawie notyfikacji państwom obcym ustawy z 6 lipca 1923 r. (Dz. U. Rz. P. № 75, poz. 587);

3) współdziałanie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w sprawie ogłoszenia Decyzji Rady Ligi Narodów z 17 lipca 1922 r.;

4) współdziałanie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w sprawie projektu klauzuli o ubezpieczeniach społecznych w traktacie handlowym polsko-finlandzkim;

5) współdziałanie z Ministerstwem Poczt i Telegrafów w sprawie uregulowania systemu wypłaty rent przez urzędy pocztowe w b. dzielnicy pruskiej i na Górnym Śląsku.

C. Sprawy budżetowe.

Departament Ubezpieczeń Społecznych opracował i uzasadnił pozycje preliminarza budżetowego na r. 1924, dotyczące dochodów i wydatków z jego zakresu działania.

D. Sprawy orzecznicze.

Działając jako władza orzecznicza Ministerstwa w ubezpieczeniu na wypadek choroby, ubezpieczeniu od wypadków i pensyjnem w b. dzielnicy austrjackiej, Departament załatwił: w ubezpieczeniu na wypadek choroby 67 rekursów, w ubezpieczeniu od wypadków 34 rekursy i w ubezpieczeniu pensyjnem 110 rekursów.

DEPARTAMENT OPIEKI SPOŁECZNEJ

Stosownie do statutu organizacyjnego Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej (Monitor Polski z dn. 1 kwietnia 1921 r. Nr. 74) działalność Departamentu Opieki Społecznej obejmowała w 1923 r. trzy działy: 1) inspekcję opieki społecznej, 2) opiekę nad dziećmi i młodocianymi, oraz 3) opiekę nad dorosłymi.

Szczegółowy zakres prac poszczególnych działów przedstawiał się następująco:

dział inspekcji: sprawy ustawodawstwa w zakresie opieki społecznej państwowej i samorządowej, rejestracja towarzystw i instytucyj opiekuńczych i nadzór nad ich działalnością;

dział opieki nad dziećmi i młodocianymi: sprawy opieki w wymienionym zakresie, oraz subwencjonowanie instytucyj opiekujących się dziećmi i młodocianymi;

dział opieki nad dorosłymi: sprawy opieki społecznej nad dorosłymi niezdolnymi do pracy, inwalidami wojennymi, subwencjonowanie odnośnych instytucyj oraz sprawy stowarzyszeń wzajemnej pomocy i domów ludowych.

W wyżej wyszczególnionych ramach statutowych działalność Departamentu Opieki Społecznej w dziedzinie ustawodawczej miała na celu przedewszystkiem przygotowywanie i opracowywanie materjałów do ustaw i rozporządzeń, wypływających z zasadniczej ustawy o opiece społecznej, uchwalonej w ciągu roku sprawozdawczego (16 sierpnia 1923 roku, Dziennik Ustaw Rz. P. Nr. 92) w dziedzinie zaś prac opiekuńczych —przygotowywanie samorządów do przyjmowania stopniowego na ciężar ich budżetów w roku następnym zasadniczych zadań opieki społecznej.

Prace te nie mogły iść jednak trybem normalnym.

Katastrofalny spadek waluty, szczególnie w drugiej połowie roku sprawozdawczego, zmienił zupełnie stosunek potrzebnych wydatków do budżetu państwowego i budżetów samorządowych.

Taki stan, zwiększając niepomiernie z miesiąca na miesiąc wydatki opiekuńcze, nie pozwolił na racjonalne przygotowanie gruntu dla wejścia w życie ustawy z dnia 16 sierpnia, a jednocześnie obciążył nadmiernie państwowy budżet opiekuńczy zadaniami już nietyle racjonalnego finansowanie i subwencjonowanie instytucji, lecz wprost ratowania zorganizowanej w trudnych warunkach akcji opiekuńczej od zupełnego rozprzężenia.

Najbardziej elementarne potrzeby zakładów opiekuńczych rosły nieproporcjonalnie do wszelkich najbliższych nawet przewidywań, a tem bardziej — do uzyskiwanych z trudem zwiększeń kredytowych. Tempo ich wzrostu pozwalało co najwyżej na stosowanie zasiłków zaliczkowych. Ażeby zatem utrzymać zasadnicze znaczenie zasiłków państwowych, należało przeprowadzić jednocześnie znaczne ograniczenie zakładów nawet kwalifikujących się niezaprzeczenie do udzielenia pomocy. Taka zasada, stosowana stopniowo, w warunkach normalnych, byłaby przygotowywaniem gmin i samorządów do przyjmowania obowiązków opiekuńczych w myśl podstaw ustawy o opiece społecznej, mającej znaleźć wykonanie w pierwszym kwartale roku następnego. W roku sprawozdawczym jednak wobec stanu budżetów samorządowych stosowanie przedstawionej zasady groziło zagładą dla niektórych zakładów, wielu zaś innym uniemożliwiło zaspakajanie najniezbędniejszych potrzeb. Nawet samo odżywianie w wielu wypadkach spadło do norm nieomal głodowych. Wysiłkom Ministerstwa z jednej, z drugiej zaś strony rozwinięciu przez zakłady zabiegów w celu wykorzystania wyczerpującej się ofiarności społecznej, przypisać należy, że opieka społeczna w tym czasie przetrwała kryzys.

Oczywiście najbardziej krytycznym momentem w dziedzinie opiekuńczej był koniec roku 1923. Pora roku, ostateczne wyczerpywanie budżetu oraz nadzwyczajny wzrost wydatków sprawiły, że w całym szeregu zakładów subwencjonowanych, a nawet finansowanych przez Państwo (zakłady dla sierot bez ustalonej przynależności gminnej) zarysował się groźny kryzys. Koszty utrzymania w tych zakładach dawały coraz większy deficyt w stosunku do dochodów, mimo wszelkich zwiększeń budżetowych, jakie było w stanie udzielać M-stwo Skarbu.

Kryzys ten mogą dokładniej zobrazować następujące dane:

Stawka dzienna zupełnego utrzymania w zakładach finansowanych wzgl. subwencjonowanych przez Państwo, wynosiła: w styczniu 1923 roku 2—3 tysięcy marek, w kwietniu — 5 — 6 tys. mk., w lipcu — 12 — 15 tys. mk. we wrześniu — 40 — 50 tys. mk., w październiku — 40—50 tys. mk. i w grudniu — 100 — 200 tys. mk.

Nastąpił zatem w ciągu roku 70 — 80-krotny wzrost kosztów utrzymania zakładowego.

Na pokrycie tak zwiększających się wydatków preliminarz budżetowy opieki społecznej rozporządzał kredytami, zwiększanemi 5 razy od miesiąca sierpnia i wynoszącemi po ostatniem zwiększeniu w drugiej połowie grudnia 7 — 8-krotnie większą sumę w stosunku do kredytów preliminarza zasadniczego, przerachowanego na wydatki z miesiąca stycznia roku sprawozdawczego.

Równolegle zaś z pracami z zakresu utrzymania stanu opieki na dostatecznym poziomie przy niedostatecznych finansach, dokonany został w r. 1923 szereg prac z dziedziny ustawodawczej, dotyczących projektów ustaw i wypływających z ustawy zasadniczej

o opiece społecznej z dnia 16 sierpnia 1923 r. Opracowane zostały projekty ustaw: o organizacji komunalnych organów opieki społecznej; o rozgraniczeniu obowiązków opiekuńczych wraz z szczegółowem określeniem zadań gmin miejskich i wiejskich oraz związków komunalnych, powiatowych i wojewódzkich, o składzie i kompetencji Rady Opieki Społecznej, o fundacjach społeczno-opiekuńczych, o kontroli i nadzorze władz państwowych nad instytucjami komunalnemi i prywatnemi. Prócz powyższych prac budżetowych oraz ustawodawczych, należących do zadań działu inspekcyjnego, prowadził on również rejestrację oraz prace nad sanacją spraw fundacji o celach opiekuńczych, nad któremi Ministerstwo posiada władzę nadzorczą i kontrolującą, stosownie do dekretu z dnia 7 lutego 1919 r. (Dz. Pr. № 15), oraz ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 r. Prace miały na celu nadawanie zarejestrowanym fundacjom—prawnego i odpowiednio ukonstytuowanego zarządu, oraz normowanie ich działania na zasadzie formalnych przez Ministerstwo zalegalizowanych, względnie nadanych statutów.

Z ogółu zarejestrowanych dotychczas fundacyj, których ustalono: w Małopolsce 981, w b. dzielnicy pruskiej 432, oraz w b. zaborze rosyjskim 156, opracowanie przeważnej ich części w zakresie rejestracji przypada na rok sprawozdawczy, przyczem prace powyższe związane były niejednokrotnie z delegowaniem przedstawicieli M-stwa do Urzędów Wojewódzkich oraz do majątków i zakładów fundacyjnych.

Opieka nad dziećmi i młodzieżą.

Prace Ministerstwa w dziedzinie opieki nad młodzieżą i dziećmi w zakresie ustawodawczym polegały na zbieraniu i uporządkowywaniu materjałów częściowo zebranych w r. 1922 i dalszej inicjatywie ustawodawczej, oraz na wydawaniu szeregu zarządzeń organizacyjnych i administracyjnych w dążeniu do regulowania stosunków w opiece nad dziećmi i młodzieżą, poza tem zajmowano się sprawą subsydjowania zakładów.

Opracowany w roku ubiegłym projekt ustawy o budowie i utrzymaniu sierocińców wojewódzkich przy uzgadnianiu z zainteresowanemi Ministerstwami napotkał na poważne trudności, wobec czego nie mógł być jeszcze w okresie sprawozdawczym oddany pod obrady Sejmu.

Sanacja skarbu i nieodzowne oszczędności budżetowe nie pozwoliły na wprowadzenie w tym okresie zbyt daleko idących zobowiązań Państwa, niemniej ciężka sytuacja finansowa samorządów uniemożliwiły przerzucenie całkowicie ciężarów utrzymania i budowy sierocińców na samorządy.

Na skutek wstrzymania dalszego biegu projektu powyższej ustawy zwrócono uwagę województw na możność łączenia się związków komunalnych w związki celowe do wykonania prac, które przerastają możność jednego powiatu. Na skutek tego kilka zamożniejszych powiatów przystąpiło do wspólnej organizacji sierocińców.

Opieka nad sierotami po inwalidach wojennych poległych i zmarłych, których śmierć znajduje się w związku przyczynowym ze służbą wojskową, znalazła swój wyraz w zarządzeniu rejestracji tej kategorji dzieci oraz zarządzenie reorganizacji zakładów, w których Ministerstwo umieściłoby sieroty. Wybrane przez Ministerstwo zakłady będą przekształcone na instytucje wzorowe, przeznaczone dla sierot wojennych.

Większość zakładów, istniejących na terenie Rzeczypospolitej, szczególniej w b. Kongresówce i kresach wschodnich zorganizowane zostały w okresie powojennym na skutek wzmożonych potrzeb w tym kierunku.

Instytucje, tworzące zakłady, umieszczały w nich wszystkie dzieci, potrzebujące opieki, na skutek czego w wielu zakładach znalazły się dzieci, których pozostawanie w zakładach dla dzieci normalnych wpływa ujemnie na dzieci pozostałe, brak zaś personelu odpowiednio wyszkolonego nie pozwala na udzielanie im opieki racjonalnej.

Do tej kategorji dzieci należy zaliczyć dzieci kaleki, niedorozwinięte, przestępne oraz wymagające dłuższej kuracji jak np. gruźlicze, jaglicze i inne.

Aby zaradzić powyższym warunkom, na podstawie przeprowadzonej rejestracji zakładów specjalnych rozesłano do urzędów wojewódzkich wykazy tych zakładów oraz wskazówki, dotyczące umieszczania w nich dzieci.

Przeprowadzona rejestracja wykazała niedostateczną liczbę zakładów specjalnych, szczególniej w zakresie leczniczym i dlatego Ministerstwo poczyniło kroki w celu zorganizowania większej liczby tych zakładów.

Na skutek porozumienia z Ministerstwem Zdrowia Publicznego zorganizowano zakład dla dzieci jagliczych w Białymstoku, a w organizacji znajduje się zakład dla dzieci kiłowych.

Między zakładami specjalnemi jest 22 dla dzieci moralnie zaniedbanych, 3 dla głuchoniemych i ociemniałych, 13 dla kalek i chorych nieuleczalnie.

Masowe wysiedlanie ludności przez Rosjan podczas wojny z terenów naszych kresów wschodnich, rozproszenie się ludności po całej Rosji, częste rozdzielanie dzieci od rodziców i rodziny spowodowało trudności w odszukaniu rodzin, a posiadany nieraz po rodzicach majątek znajduje się w rękach dalszej rodziny lub osób obcych.

Mając na uwadze zabezpieczenie przyszłości dzieciom tej kategorji, Ministerstwo zwróciło uwagę właściwych urzędów wojewódzkich na konieczność zajęcia się powołaniem opieki dla małoletnich, pochodzących z b. zaboru rosyjskiego, co do których istnieje

przypuszczenie lub pewność, że posiadają majątek nieruchomy na obszarze tego zaboru.

Po dokładnem sprawdzeniu danych, dotyczących miejsca majątku małoletnich, urzędy wojewódzkie obowiązane są występować do właściwych sądów pokoju o ustanawianie w myśl art. 373 Kod. Cyw. Pol. rad familijnych oraz pośredniczyć we wszystkich tych sprawach między instytucjami opiekuńczemi a sądami pokoju.

Zarządzenia w tej mierze uprzednio uzgodnione z Ministerstwem Sprawiedliwości zostały wydane, a rezultat ich okazał się b. dodatni, jak widać z otrzymanych sprawozdań.

Jak już wyżej stwierdzono, zakłady w okresie powojennym powstawały dorywczo. Na czele zakładów stoją osoby niezawsze przystosowane do pracy w tym zawodzie, zarządy zaś instytucyj, choć zawsze złożone z jednostek o dobrej woli i dużem poświęceniu, niezawsze wniknąć mogą dostatecznie w życie wewnętrzne zakładów i zwrócić uwagę na celowość organizacji lub zarządzeń personelu.

Skłoniło to Ministerstwo do opracowania instrukcji prowadzenia i organizowania schronisk dla dzieci normalnych od lat 3-ch.

Instrukcja przewiduje zasady organizacji zakładów, przyjmowania i usuwania dzieci, udziela wskazówek dotyczących higjeny i zdrowotności zakładów organizacji życia wewnętrznego w zakładzie, podziału czynności personelu, wskazuje, jakie książki gospodarcze i rachunkowe winny być prowadzone i daje wzory tych książek.

Przed rozesłaniem instrukcji do zakładów Ministerstwo przeprowadziło ankietę, w której brali udział działacze na polu społecznem, szczególniej w zakresie opieki nad dziećmi.

Powołana przy współdziałaniu Ministerstwa Rada Naczelna do spraw pomocy młodzieży akademickiej nadal korzystała z poparcia Ministerstwa, a wydane zarządzenia, wskazujące obowiązek urzędów wojewódzkich do popierania prac Rady, dały wyniki dodatnie.

Niemniejszą pomoc i poparcie Ministerstwo udzielało akcji „Dzieci Polskie—Dzieciom Japońskim" i akcji instytucji p. n. „Chleb głodnym dzieciom".

Z instytucją „Chleb głodnym dzieciom" Ministerstwo pozostawało w stałym kontakcie, popierając jej działalność.

W zakresie opieki nad dziećmi Ministerstwo wydało następujące zarządzenia:

1) okólnik w sprawie nieprzenoszenia dzieci do zakładów w innych miejscowościach do czasu ukończenia nauki na miejscu, o ile zakład do którego mają być dzieci przeniesione, nie jest w możności zapewnić kontynuowania rozpoczętej nauki szkolnej lub zawodowej;

2) okólnik w sprawie rejestracji dzieci w zakładach.

Opracowany w roku ubiegłym projekt rozporządzenia w sprawie unormowania obowiązków karmicielek niemowląt nieślubnych, ze względu na trudność zrealizowania niektórych zawartych w nim żądań, uległ obecnie ponownemu opracowaniu. Rozporządzenie to ma na celu zapobieganie ogromnej śmiertelności niemowląt nieślubnych, oddanych na odżywianie do karmicielek, trudniących się zawodowo karmieniem niemowląt, a dopuszczających się wielkich nadużyć w tej dziedzinie. Nieodzowne zapobieganie tym nadużyciom wynika z faktu, że Polska liczbą śmiertelności niemowląt nieślubnych znacznie góruje nad śmiertelnością tej kategorji niemowląt na Zachodzie.

Rozporządzenie to uzależnia przyjęcie karmicielki od zezwolenia odpowiednich organów państwowych na podstawie orzeczenia lekarza urzędowego, normuje ściśle obowiązki karmicielek, biorących oseski na odżywianie, oraz warunki uprawniające do tego zawodu. Nadzór nad dziećmi, oddanemi na odżywianie, polegający na czuwaniu nad zdrowotnym rozwojem dziecka, sprawują organa państwowe, co zdoła właśnie zapobiec karygodnym niesprawiedliwościom, jakie są dzisiaj na porządku dziennym.

Z chwilą przystąpienia Polski (2 sierpnia 1922 r.) w charakterze członka założyciela do Międzynarodowego Stowarzyszenia Opieki nad Dziećmi w Brukseli (Association Internationale pour la Protection de l'Enfance) Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej utrzymuje stały kontakt z rzeczonem Stowarzyszeniem za pośrednictwem p. Franciszka Sokala, delegata Rzeczypospolitej Polskiej do Rady Administracyjnej Międzynarodowego Biura Pracy w Genewie.

Z powodu masowej przedwojennej emigracji Polaków zagranicę w celach zarobkowych — znaczna ilość Polaków zaboru rosyjskiego i austrjackiego, z chwilą wybuchu wojny znalazła się na terytorjach państw obcych. Część z nich zmuszona była korzystać z opieki społecznej, wykonywanej na miejscu; w liczbie tej przeważają małoletni. Załatwianie powyższych spraw opiera się na zasadach ogólnie przyjętych dla obcokrajowców w stosunkach międzynarodowych, przy równoczesnem zabezpieczeniu interesów państwowych. W odniesieniu do małoletnich Ministerstwo przestrzega, aby młodzież wychowana zdala od kraju, narażona na wynarodowienie w środowisku obcem, otoczona była opieką urzędów polskich zagranicą.

Małoletnich, którzy są ciężarem miejscowej dobroczynności publicznej i których władze miejscowe chcą wysiedlić, sprowadza się do kraju po uprzedniem stwierdzeniu ich przynależności państwowej. Przy repatrjacji przestrzega się zasadę nieoddzielania dzieci od rodziców. Dzieci mogą być repatrjowane tylko ze zgodą i wiedzą rodziców. Sprzeciw rodziców nakłada na nich obowiązek utrzymania

dziecka. W razie ubóstwa rodziców rozstrzyga sprawę gmina przynależności, której przysługuje prawo bądź opłacania kosztów utrzymania dziecka w zakładzie zagranicą, bądź też żądania spowadzenia go do kraju.

Przed sprowadzeniem dziecka do kraju stwierdza się każdorazowo jego przynależność państwową i gminną, jak również zabezpiecza mu się opiekę i pomieszczenie, poczem ze zgodą stron obu ustala się punkt graniczny, na którym następuje przejęcie repatrjanta. Stronę techniczną repatrjacji przeprowadza na zlecenie Ministerstwa Urząd Emigracyjny. Koszt przejazdu repatrjanta do stacji granicznej ponosi państwo pobytu dziecka.

Koszty utrzymania dzieci w zakładach opiekuńczych pokrywa rodzina, w razie zaś braku rodziny lub stwierdzonego ubóstwa tejże gmina przynależności. Koszty zaś leczenia w szpitalach zagranicą pokrywa osoba zainteresowana, względnie osoby zobowiązane do tego prawnie. Ministerstwo zaś przeprowadza tylko dochodzenia, dotyczące przynależności państwowej i gminnej, stanu majątkowego repatrjanta, w razie zaś możności zwrotu kosztów przez osobę wspomaganą lub osoby zobowiązane do tego prawnie, Ministerstwo pośredniczy w ściąganiu tych kosztów.

Celem skoordynowania działalności Rządu w zakresie opieki społecznej nad młodzieżą i dziećmi oraz uzgodnienia opinji, dotyczącej zasad, na których winna się opierać ta opieka, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej wystąpiło do Rady Ministrów z projektem rozporządzenia o utworzenie doradczej komisji międzyministerjalnej do spraw opieki nad młodzieżą i dziećmi przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej.

Na podstawie uchwały Rady Ministrów z dnia 17 maja 1923 r. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej tworzy Doradczą Komisję Ministerjalną, w której skład wchodzą przedstawiciele 4 Ministerstw: przedstawiciel Ministerstwa Pracy i Op. Sp. jako przewodniczący Komisji, oraz przedstawiciele Ministerstwa Zdrowia Publ., Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i Ministerstwa Sprawiedliwości. Komisja ta ma za zadanie wyrażać opinję w sprawach projektów ustawodawczych, rozporządzeń oraz zasadniczych zarządzeń administracyjnych. Przysługuje jej prawo występowania z własną inicjatywą projektodawczą w zakresie spraw opieki społecznej nad młodzieżą i dziećmi oraz prawo powoływania w poszczególnych sprawach rzeczoznawców z głosem doradczym.

Ministerstwo Sprawiedliwości zwróciło się do Ministerstwa Pracy i Op. Sp. o rozważenie z kompetentnego punktu widzenia, który Minister jest najbardziej powołany do sprawowania nadzoru nad zakładami poprawczemi—w myśl projektu ustawy o sądach dla nieletnich, uchwalonego przez Komisję Kodyfikacyjną dn. 7 grudnia 1921 r.

Ministerstwo Pracy i Op. Sp. wychodząc z założenia, że zakłady poprawcze są tylko odmianą zakładów wychowawczych, uznaje, że jako takie nie powinny być wogóle wydzielone z pośród zakładów opieki społecznej. Zarówno zwykłe sierocińce, jak zakłady wychowawcze dla moralnie zaniedbanych, zagrożonych wpływem złego otoczenia i t. p., jako też zakłady poprawcze typu przyjętego przez projekt ustawy — winny stosować środki wychowawcze, które mogą różnić się jedynie tylko pod względem stosowanego w nich rygoru względem nieletnich. Powyższe motywy przemawiają w sposób decydujący za tem, że zakłady poprawcze winny kompetencyjnie należeć do Ministerstwa Pracy i Opieki Społ.

Ustawą o opiece społecznej Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zostało powołane na mocy artykułu 2 p. a tejże ustawy do sprawowania opieki nad dziećmi zaniedbanemi, opuszczonemi, przestępnemi oraz zagrożonemi przez wpływy złego otoczenia.

Wobec tego, że poszczególne województwa zwróciły się w sprawie ustalenia norm żywnościowych dla dzieci w zakładach, utrzymywanych przez Państwo, Departament Opieki Społecznej opracował projekt, normujący racjonalne odżywianie wychowanków, a umożliwiający równocześnie ścisłą kontrolę gospodarki poszczególnych schronisk. Po ostatecznem uzgodnieniu opinji z Ministerstwem Zdrowia Publicznego normy te znalazły zastosowanie w schroniskach (Zob. zał.).

Normy odżywiania dzieci.

Ze względu na wiek dzieci i młodzież podzielić można na następujące grupy:

Starsi chłopcy i dziewczęta od 14—18 lat; młodsi chłopcy i dziewczeta od 8—13 lat; dzieci w wieku przedszkolnym od 6—7 lat; żłobek od 3—5 lat, wreszcie dorośli — personel i służba instytucji.

Racjonalne odżywianie winno mieć za podstawę głównie odpowiednią ilość substancyj białka, tłuszczów i węglowodanów, jako też substancje mineralne, które spalając się, w ustroju dają:

1 gram białka		4,1 kal.
1 „	tłuszczu	9,3 „
1 „	węglowodanu	4,1 „

Racjonalne odżywianie dzieci winno przeto wedle obliczeń Rubnera i Kamińskiego zawierać następującą ilość kalorji: białka 15%, tłuszczów 30%, węglowodanów 55%.

Przyjmując jako normę pożywienia dla dorosłego człowieka wagi 70 kg. przy umiarkowanej pracy . . . . . 2868 kal.
dla dzieci starszych obojga płci . . 2200 „
„ „ młodszych „ „ . . 1700 „
„ „ od 6—7 lat „ „ . . 1300 „
„ „ „ 3—5 „ „ „ . . 1150 „
pożywienie dzieci oraz personelu na dobę winno na podstawie tablic Pfeifera i Königa

zasadzać się na następujących danych teoretycznych;

	Ilość kalorji	Ilość białka	Ilość tłuszczów	Ilość węglowod.
Dorosły człowiek . . .	2868	104 8	92,5	384,7
Dzieci od 14—18 lat .	2200	81,9	70,9	295,1
„ „ 8—13 „ .	1700	62,1	54,7	228,0
„ „ 6—7 „ .	1300	47,6	41,9	166,2
„ „ 3—5 „ .	1150	42,0	37,1	154,2

Celem utrzymania równowagi w odżywianiu, którego wytyczną winna być zawsze wartość odżywcza danego produktu, można stosownie do terenu, rynku produktów, pór roku i t. p. zmniejszać np. ilość białka, lub tłuszczów przez odpowiednie powiększenie liczby węglowodanów.

Rozmaite gatunki kasz wykazują nieznaczną różnicę zawartości białka, tłuszczu i węglowodanów, podobnie też tłuszczu (masło, smalec, słonina), a niemniej też owoce, strączkowe (groch, fasola) i jarzyny (buraki, marchew).

Bez zmniejszenia przeto wartości odżywczej możliwe są następujące zmiany:

a) jednego gatunku kaszy na inne, b) grochu na fasolę lub przeciwnie, c) masła na słoninę lub smalec, d) marchwi na buraki lub brukiew.

Podobnie dopuszczalne jest w razie braku jednego produktu zastąpienie go innym w odpowiednim stosunku do części składowych np. zamiast mięsa można podawać jajka i t. p.

O wartości odżywczej artykułów żywności decyduje nietylko skład chemiczny, lecz niemniej też stopień asymilowania tychże przez organizm, który znacznie łatwiej przyswaja białko produktów zwierzęcych niż białko roślinne.

Pożywienie zatem, mieszane ze średnią zawartością pokarmów mięsnych z dodatkiem chleba żytniego, opiera się wedle Serkowskiego na wchłanialności białka, tłuszczu i węglowodanów w sposób następujący: wchłania się białka 82%, tłuszczu 92%, wodan. węgla 93%.

Organizm przeto wydala jako nieprzyswojone 18% białka, 8% tłuszczu i 7% węglowodanów.

Przy użyciu artykułów spożywczych należy ogólnie odliczyć 4% wagi na odpadki, natomiast kartofli 25%, buraków 20%, marchwi 15%, odnośnie mięsa $^2/_3$ wagi, zaś do kości $^1/_3$ wagi.

Podana poniżej tablica spisu produktów zawiera dostateczne normy pożywienia, o ile zostaną istotnie przez dziecko spożyte, przeto należy pilnie baczyć na smaczne przyrządzenie potraw.

T A B L I C A

norm żywienia dla dzieci, młodzieży i dorosłego człowieka.

Ilość tygodn. i dzienna w gram.[1]).

	Dorosły		Lat 14 — 18		Od lat 8—13		Od lat 6 — 7		Od lat 3 — 5	
	tygodniowo	dziennie	tygodniowo	dziennie	tygodniowo	dziennie	tygodniowo	dziennie	tygodniowo	dziennie
Chleb żytni . . .	2868,6	409,8	2151,4	307,3	1794	256	1434,3	204,9	—	—
Chleb pszen. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1255	179
Mleko	1400	200	1400	200	2800	400	2800	400	2800	400
Cukier	204,9	29,2	154,8	22,1	102,4	14,6	102,4	14,6	102,4	14
Mięso ogół. . .	819,6	117,1	614,7	87,8	461,4	65,9	204,9	29,2	204,9	29
Mięso b. kości	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kości	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jajko	$^1/_2$	s z t u k i n a t y d z i e ń								
Słonina	179,2	25,6	179,2	25,6	153,6	21,9	102,4	14,6	76,8	10,9
Smalec	102,4	14,6	102,4	14,6	76,8	10,9	38,4	5,4	25,5	3,6
Masło	102,4	14,6	102,4	14,6	25,6	3,6	25,6	36	25,6	3,6
Fasola	204,9	29,2	204,9	29,2	154,8	22,1	102,4	14,6	76,8	109
Groch	204,9	29,2	204,9	29,2	102,4	14,6	51,6	7,5	38,4	5,4
Kasza grycz. . .	204,9	29,2	204,9	29,2	154,8	22,1	—	—	—	—
Kasza jęczm. .	409,8	58,5	204,9	29,2	102,4	14,6	102,4	14,6	76,8	10,9
Pęczak	409,8	58,5	409,8	58,5	307,2	43,8	204,9	29,2	153,6	21,9
Ryż	204,9	29,2	204,9	29,2	209,6	44,2	102,4	14,6	76,8	10,9
Mąka pszenna .	204,9	29,2	102,4	14,6	76,9	10,9	51,6	7,3	38,4	5,4
Buraki	102,4	14,6	102,4	14,6	102,4	14,6	51,6	7,3	51,6	7,3
Marchew	409,8	58,5	307,2	43,8	307,2	43,8	154,8	22,1	154,8	22,1
Kartofle	2868,6	409,8	2151,4	307,3	1639,2	234,1	819,6	117,1	614,7	87,8
Kapusta	409,8	58,5	307,2	43,8	307,2	43,8	154,8	22,1	154,8	22,1

[1]) 1 funt ros. = 409,8 gram. — 1 kwarta = 800 gram.

Dorośli i dzieci otrzymują pożywienie 3 razy dziennie: a) śniadanie: kawa mleczna lub kakao i chleb; b) obiad 2 dania: zupa i mięso z jarzyną; c) kolacja: zupa i chleb.

Dwie najmłodsze grupy dzieci w wieku od 3 do 7 lat włącznie, otrzymują 5 razy pożywienie: a) śniadanie: kawa mleczna, lub kakao i chleb; b) II śniadanie: szklanka mleka; c) obiad 2 dania: zupa i jarzyna; d) podwieczorek: szklanka kawy mlecznej lub herbaty z mlekiem i chleb; e) kolacja: zupa i chleb.

Sytuacja finansowa zakładów w roku sprawozdawczym pozostawiała b. wiele do życzenia.

Wszystkie zakłady opierały swój budżet częściowo na stałych składkach członkowskich instytucji, częściowo na ofiarności publicznej drogą zbiórek, kwest i t. p., częściowo zaś na subsydjach samorządów lub państwowych— zakłady samorządowe są utrzymywane w zasadzie przez samorządy, jednakże z powodu szczupłości środków szczególniej na kresach, sumy na opiekę społeczną przeznaczone niezawsze wystarczają na potrzeby zakładów, wobec czego zwracać się muszą do ofiarności publicznej i pomocy państwowej.

Trudność racjonalnej gospodarki zwiększały rosnące ceny artykułów pierwszej potrzeby.

Przy podziale subsydjów między instytucje Ministerstwo uwzględniało przedewszystkiem stan zakładów, ich prowadzenie oraz teren, na jakim zakład się mieści. Rozróżnia się przytem dwie zasadnicze kategorje dzieci, za które Ministerstwo pokrywa koszty utrzymania lub tylko przychodzi im częściowo z pomocą.

Do pierwszej kategorji należą dzieci z repatrjacji do czasu ustalenia gminy obowiązanej do udzielenia im trwałej opieki, dzieci, któremi zaopiekowała się podczas zawieruchy wojennej Rada Główna Opiekuńcza.

Dla tych zakładów asygnowano w zależności od umów, jakie obowiązywały z zakładami, bądź całkowite pokrycie kosztów, bądź znaczniejszą ich część.

Z pośród zakładów subsydjowanych uwzględniono w znaczniejszej wysokości zakłady kresowe, jako położone w okolicach najbardziej zniszczonych przez wojnę oraz posiadających samorząd dopiero od niedawna.

W roku 1923 wydatkowano:

	liczba zakładów	liczba dzieci	subsydja
na zakłady finansowane .	117	8.720	140.090.000.000
na zakłady subwencjonowane . . .	886	51.607	28.960.000.000

Opieka nad niezdolnymi do pracy wogóle.

Starcy, kalecy i wogóle niezdolni do pracy.

Opieka nad starcami i kalekami, szczególnie zaś zamknięta, nie stała i w roku ubiegłym na należytej wysokości. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy szukać z jednej strony w niedostatecznej ofiarności i uświadomieniu szerokich kół społeczeństwa, w którem zasady „dobroczynności" górują jeszcze nad zrozumieniem i poczuciem obowiązku opieki społecznej, z drugiej zaś strony — w braku przepisów prawnych, pozwalających na stosowanie przymusu względem związków komunalnych, które zaniedbywały wykonywania swych obowiązków opiekuńczych. Uchwalona w dn. 16 sierpnia r. ub. Ustawa o Opiece Społecznej normuje zasadniczo te sprawy i stwarza podstawy prawne do ingerencji organów państwowych, jednak uzdrowienia sprawy opieki zamkniętej nad starcami i niedołężnymi można będzie się spodziewać dopiero po wydaniu do wymienionej ustawy odpowiednich przepisów wykonawczych, a nawet dopiero po wydaniu wypływających z niej ustaw szczegółowych.

Sprawozdania Urzędów Wojewódzkich, jak również zjazd Naczelników Wydziałów Wojewódzkich Pracy i Opieki Społecznej, który odbył się w lutym roku ubiegłego, stwierdzają, że liczba zakładów opieki zamkniętej dla starców, kalek i niedołężnych zgoła nie odpowiada istniejącym potrzebom, że inicjatywa związków komunalnych w kierunku tworzenia nowych zakładów jest minimalna, że tylko nieznaczna część istniejących zakładów stoi na wysokości swego zadania, zaś znakomita ich większość pod względem swego urządzenia i prowadzenia nie odpowiada nawet elementarnym w tym kierunku wymaganiom. Dla charakterystyki tego stanu rzeczy można przytoczyć niejednokrotnie fakty stwierdzone w zakładach dla starców i kalek (nawet w kilku większych miastach), że pensjonarze tych zakładów byli zmuszeni żebrać i tym sposobem zdobywać sobie kawałek chleba na utrzymanie. Rzeczą jest oczywistą, że tylko wprowadzenie w życie w całej rozciągłości ustawy o opiece społecznej da możność radykalnie uzdrowić stosunki panujące w tej dziedzinie.

Co się tyczy prac normatywnych, to w roku ubiegłym opracowane zostały szczegółowe wskazówki i regulaminy dla zakładów dla starców i niedołężnych, prowadzonych przez związki komunalne, jednak zastosowanie tych przepisów może nastąpić dopiero po wejściu w życie wymienionej ustawy. Również w roku ubiegłym gromadzone były materjały potrzebne do opracowania ustawy szczegółowej o opiece nad starcami i niezdolnymi do pracy.

Ze względu na ograniczone kredyty subsydja w roku ubiegłym były udzielane za-

kładom i instytucjom samorządowym tylko w wypadkach wyjątkowych, naprzykład dużego zniszczenia terenu jak to miało miejsce w województwach wschodnich. W zasadzie udzielano subsydjów tylko zakładom i instytucjom społecznym, aczkolwiek w wysokości bardzo niewystarczającej, mianowicie około 1.000 mk. przeciętnie na jedną osobę dziennie. Ogółem w roku ubiegłym wydatkowano na subsydja dla 183 zakładów opieki zamkniętej oraz na opiekę otwartą i pomoc indywidualną dla starców i wogóle niezdolnych do pracy — 3.066.230.447 mk. Kwota powyższa dzieli się pomiędzy poszczególne województwa w sposób następujący:

WOJEWÓDZTWA	OPIEKA ZAMKNIĘTA			OPIEKA OTWARTA
	Ilość zakładów subsyd.	Ilość pensjonarzy	Wydatkowano na subsydja	Subsydja pomocy biednym i zapomogi indywidualne
m. Warszawa	9	879	635.700.000	105.883.000
Warszawskie	39	726	107.510.000	10.800.000
Łódzkie	8	376	62.793.000	15.320.000
Kieleckie	14	236	71.446.000	18.100.000
Lubelskie	9	517	95.042.945	11.800.000
Białostockie	5	177	159.298.000	11.400.000
Z. Wileńska	14	783	296.390.000	16.000 000
Nowogródzkie	5	120	117.325.100	14.900.000
Poleskie	4	146	187.644.750	6.500.000
Wołyńskie	6	122	257.900.000	7.900.000
Krakowskie	12	880	228.806.860	25.070 000
Lwowskie	18	943	201.536.000	39.094.792
Stanisławowskie	9	283	30.650.000	9.800.000
Tarnopolskie	13	440	43.500 000	25.200.000
Poznańskie	12	395	76.340.000	34.400.000
Pomorskie	6	217	127.840.000	14.340.000
Razem. . .	183	7.240	2.699.722.655	366.507.792

Zapomogi indywidualne wahały się od 20.000 mk. do 6.000.000 i były udzielone 69 osobom na sumę 62.762.792 mk.

Weterani powstań narodowych.

Podstawę opieki nad weteranami powstań narodowych stanowi ustawa z dnia 23 marca 1922 r. o zaopatrzeniu weteranów i wdów po nich. Do kompetencji Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej należy opieka zakładowa nad weteranami, którzy w razie potrzeby tej opieki są umieszczani bądź w osobnych zakładach, prowadzonych przez organa Ministerstwa, bądź też w zakładach samorządowych i społecznych na koszt Ministerstwa. Zakłady utrzymywane dla tego celu przez Ministerstwo są następujące: 1) Oddział Weteranów powstań narodowych przy Domu Inwalidów w Płocku, 2) Schronisko dla Weteranów w Warszawie przy ul. Florjańskiej № 2, znajdujące się na zasadzie zawartej umowy, pod zarządem T-wa Przyjaciół Inwalidów, oraz 3) Przytulisko dla Weteranów 63 roku w Krakowie pod zarządem (na zasadzie umowy) Polskiego Czerwonego Krzyża. Należy nadmienić, że istniejące w Krakowie Stowarzyszenie Weteranów 63 r. przekazało na rzecz Skarbu Państwa w roku ubiegł. należącą do niego posesję, w której mieściło się Przytulisko, na zasadzie umowy zawartej z Urzędem Wojewódzkim, działającym w imieniu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Następnie zaś Urząd Wojewódzki powierzył zarządzenie Przytuliskiem krakowskiemu Oddziałowi Polskiego Czerwonego Krzyża. Schroniska weteranów są całkowicie finansowane przez Ministerstwo, jednak w roku ubiegłym z powodu licznych zgłoszeń weteranów do schronisk i niedostatecznych na ten cel funduszów, schroniska szczególniej krakowskie i warszawskie nie były dostatecznie zaopatrzone.

Ogółem w roku ubiegłym z kredytów Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej utrzymywano w zakładach zamkniętych 63 weteranów powstań narodowych.

W celu unormowania sprawy opieki zamkniętej nad weteranami powstań narodowych został opracowany projekt rozporządzenia wykonawczego do ustawy z dn. 23/III 1922 r. i przesłany do M-stwa Spraw Wojskowych i Skarbu w celu uzgodnienia.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w osobie przedstawiciela swego brało również udział w Komisji Kwalifikacyjnej do spraw weteranów powstań narodowych, powołanej na mocy wspomnianej ustawy przy Minister.

stwie Spraw Wojskowych Departament Sanitarny.

Piecza nad weteranami powstań narodowych, potrzebujących opieki była przedmiotem szczególnej troski Ministerstwa, to też Ministerstwo czyniło usilne starania, ażeby otrzymać osobne odpowiednie lokale, w których by można było urządzić schroniska dla weteranów. Szczególniej chodziło o odpowiedni lokal dla schroniska warszawskiego i następnie o lokal dla nowego schroniska na terenie b. Kongresówki. Jednak starania te wobec trudności mieszkaniowych nie dały pozytywnych wyników.

Poza opieką zakładową Ministerstwo udzielało weteranom w razie potrzeby również pomocy w postaci zapomóg pieniężnych na zasadach przyjętych w stosunku do inwalidów wojennych. Kwoty wydatkowane na ten cel podane są niżej przy omawianiu pomocy doraźnej.

Inwalidzi cywilni.

Do inwalidów cywilnych zalicza się osoby. które nie biorąc udziału w walkach orężnych, zostały poszkodowane na zdrowiu w związku z działaniami wojennemi, bądź też na skutek zarządzeń władz okupacyjnych wojskowych lub cywilnych. Do pozostałych po inwalidach cywilnych zalicza się bądź osoby po zmarłych inwalidach, bądź też po poległych lub zabitych w warunkach wyżej opisanych. Opieka nad tą kategorją poszkodowanych wykonywana jest w b. zaborze rosyjskim na mocy art. 29 Dekretu z dnia 3/I 1918 r. (Dz. P. P. z dn. 15/II 1918 r.) w Małopolsce zaś na mocy austr. Ustawy o inwalidach cyw. z dnia 31/XII 1917 r. Dz. U. P. 525 i wykonaw. rozporządzenia austr. Ministrów z dnia 23/II 1918 r. № 79 Rejestracja inwalidów cyw. i pozostałych przeprowadzona na zasadzie rozporządzeń i dla celów wymienionych w sprawozdaniu za r. 1921 i 22 (vide Praca i Opieka Społeczna 1922 zeszyt II str. 133—134 i r. 1923 zeszyt II str. 128—129) została zakończona i w r. 1923 przyjmowano nowe zgłoszenia tylko repatrjantów z Rosji wyłącznie jednak dla celów opieki społecznej, ponieważ Traktat Ryski z dnia 12 października 1920 r. wyklucza wzajemny zwrot kosztów, związanych z prowadzeniem wojny.

Na podstawie dodatkowych danych nadesłanych przez Urzędy Wojewódzkie w roku sprawozdawczym ogólna ilość zarejestrowanych wynosi 6.596, w tem inwalidów cywilnych 3.816 i pozostałych rodzin 2.780. Podział zarejestrowanych pomiędzy poszczególne Województwa przedstawia się jak następuje.

Dzielnica	Województwo	Inwalidów		Rodzin		Razem	
		liczba	%	liczba	%	Ilość	%
b. Kongresówka	Warszawa m.	72	1,9	60	2,1	132	2
	Warszawskie	163	4,2	123	4,4	286	4,3
	Białostockie	72	1,9	113	4,3	185	3,2
	Lubelskie	130	3,3	160	5,7	290	4,5
	Kieleckie	171	4,3	136	5,1	307	4,7
	Łódzkie	204	5,4	83	3	287	4,2
Małopolska	Lwowskie	1211	32	891	32	2102	32
	Krakowskie	688	17,6	481	17,4	1169	17,5
	Stanisławowskie	572	15,1	304	10,9	876	13
	Tarnopolskie	470	12,8	245	8,8	715	10,8
Kresy Wschodnie	Wilno	32	0,7	36	1,3	68	1,5
	Nowogródzkie	14	0,4	18	0,6	32	0,5
	Poleskie	17	0,4	130	4,6	147	2,5
	Wołyńskie	danych nie nadesłał					
	Razem	3816	57	2780	43	6596	—

Ponieważ zarówno Kresy Wschodnie, jak i b. Dzielnica Pruska danych szczegółowych nie nadesłały, przeto w następnych tablicach nie będą brane pod uwagę.

Do Głównego Urzędu Likwidacyjnego przekazano 6 206 opracowanych spraw inwalidzkich, w czem 4.750 z Małopolski i 1.450 z b. zaboru rosyjskiego.

Podział inwalidów cywilnych według stopnia utraty zdolności do pracy jest następujący:

Województwo	% niezdolności do pracy												Razem	
	poniżej 15%		15 — 25		26 — 40		41 — 60		61 — 80		81 —100			
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
Warszawa m.	28	3	6	6	7	1,5	11	2	12	4	8	4,5	72	2
Warszawa woj.	30	3	37	4	31	5	29	5	25	8	11	6	163	4
Białystok	6	0,5	14	1	10	2	19	3	17	5	6	3	72	2
Lublin	26	2,5	18	2	22	3	27	4	21	7	16	9	130	3
Kielce	50	5	28	3	22	3	38	6	22	7	11	6	171	5
Łódź	50	5	52	5	23	3,5	44	7	18	5	17	9,5	204	6
Lwów	302	29	292	31	260	38	223	35	81	24	53	28	1211	32
Kraków	232	23	187	20	123	18	73	12	49	15	24	13	688	19
Stanisławów	196	19	141	15	95	13	82	13	37	11	21	11	572	15
Tarnopol	103	10	125	15	94	13	83	13	46	14	19	10	470	12
Razem	1023	27	900	23	687	19	629	18	328	8	186	5	3753	—

Co się tyczy rodzajów uszkodzeń, które wywołały niezdolność do pracy, to na pierwszem miejscu stoją porażenia nerwowe — 1658 wypadków, czyli 44%, dalej ogólne potłuczenie i poranienie 1344 wypadki, czyli 35%, następnie — utrata kończyn 463 wypadki czyli 13%, wreszcie — utrata wzroku w 116 wypadkach, czyli 3%.

W ogólnej liczbie zarejestrowanych 6350 spraw było wypadków kalectwa 3753 t. j. 59%, zaś wypadków śmierci — 2597 t. j. 41%. Co się tyczy przyczyn względnie okoliczności, w których nastąpiło kalectwo lub śmierć, to na pierwszem miejscu stały bezpośrednie działania wojenne: 2665 wypadków t. j. 42%, następnie — ewakuacja, internowani i więzienie — 2086 wypadków t. j. 35%, dalej roboty przymusowe — 681 wypadków t. j. 10%, następnie akty gwałtu i okrucieństwa — 678 wypadków t. j. 10%, wreszcie stracenie bez sądu — 160 wypadków t. j. 2%.

Sprawcami doznanego kalectwa lub śmierci były władze wojskowe lub organa państwa Niemieckiego w 1066 wypadkach t. j. 17% i b. państwa Austrjackiego w 3691 wypadkach t. j. 58% ogółu wypadków.

Z 6596 zarejestrowanych spraw, po przeprowadzeniu odnośnych dochodzeń i badań, komisje kwalifikacyjne zaliczyły do liczby uprawnionych do opieki społecznej 2839 inwalidów i rodzin, czyli 44% zarejestrowanych, których podział wedł. poszczególnych województw przedstawia się jak następuje:

Zakwalifikowani do opieki społecznej.

Województwa	Inwalidów		Rodzin		Razem	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
Warszawa m.	31	3	22	1	53	2
„ woj.	45	4	52	3	97	3,5
Białystok	47	4	57	3	104	3,5
Lublin	63	5	94	5	157	5
Kielce	83	7	107	7	190	7
Łódź	82	7	40	2	122	4,5
Lwów	288	23	751	49	1039	36
Kraków	228	18	161	10	389	14
Stanisławów	173	14	158	10	331	12
Tarnopol	193	15	164	10	357	12,5
Razem	1233	43	1606	57	2839	—

Niezależnie od powyższego z tytułu austr. Ustawy z dn. 31.XII 1917 roku Dz. U. P. № 525, przyznano w poszczególnych województwach Małopolski stałe zasiłki 517 inwalidom i 1074 pozostałym rodzinom t. j. 1591 osobom.

Województwo	Inwalidów		Rodzin		Razem	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
Lwów	210	41	722	68	932	54
Kraków	124	24	95	9	219	16
Stanisławów	77	15	74	7	151	11
Tarnopol	106	20	183	16	289	18
Razem	517	33	1074	67	1591	—

Zasiłki stałe, przyznane według norm ustalonych w 1918 na mocy Rozporządzenia Ministrów z dn. 23 lutego 1918 r. № 79 (od 21 do 33 mk. 60 fen. miesięcznie na osobę) stały się całkowicie niewspółmierne

w stosunku do kosztów utrzymania skutkiem spadku waluty.

Wobec powyższego Ministerstwo opracowało projekt zmiany §§ 6 i 7 powyższego Rozporządzenia, dotyczący podniesienia norm wspomnianych zasiłków i przesłało go do uzgodnienia i akceptu do Ministerstwa Skarbu. Sprawa ta jednak zostanie zakończona dopiero w 1924 r. zależnie od przyznanych kredytów na opiekę nad niezdolnymi do pracy.

W roku ubiegłym opieka nad inwalidami cywilnymi i pozostałymi po nich rodzinami sprowadzała się do mocy doraźnej w formie udzielania jednorazowych zapomóg i pożyczek, umieszczenia inwalidów w zakładach opiekuńczych, oraz udzielania im na koszt Ministerstwa przyrządów ortopedycznych.

Ilość inwalidów cywilnych i pozostałych rodzin, korzystających z opieki w roku ubiegłym przedstawia się, jak następuje:

Województwo	Przyznano stałych zasiłków z tyt. austr. ustawy	Przyznano jednorazowych zapomóg i pożyczek	Udzielono przyrządów ortopedycznych
	Osob om		
Warszawa m.	—	14	30
„ woj.	—	8	7
Białostockie	—	13	5
Lubelskie	—	36	10
Kieleckie	—	17	5
Łódzkie	—	3	9
Lwowskie	932	39	16
Krakowskie	219	18	7
Stanisławow.	151	15	5
Tarnopolskie	289	22	8
Z. Wileńska	—	—	1
Nowogródzkie	—	3	5
Poleskie	—	2	1
Wołyńskie	—	6	2
Poznańskie	1	19	—
Pomorskie	—	16	—
Śląskie	—	—	—
Razem	1592	231	111

Na zapomogi i zasiłki dla inwalidów cywilnych i pozostałych rodzin w roku ubiegłym udzielono 209.362.618 mk. Koszta przyrządów ortopedycznych, przyznanych inwalidom w roku ubiegłym wyniosły 4 707.441.661 mk. Ponieważ jednak wojskowe fabryki protez przedstawiły do końca 23 r. tylko część odnośnych rachunków, przeto tylko część należności za protezy, mianowicie 1.174.941.661 mk. została pokryta, reszta zaś t. j. 3.532.500.000 zostanie uregulowana w roku 1924.

Ogółem więc na opiekę nad inwalidami cyw. i pozostałymi rodzinami wydatkowano w roku sprawozdawczym 1.384.304 279 mk.

II. Opieka nad inwalidami wojennymi.

Praca ustawodawcza.

W roku 1923 opieka nad inwalidami wojennymi rozwinęła się tak jakościowo jak i pod względem zakresu ilościowego dzięki wydaniu rozporządzeń w przedmiocie wykonania Ustawy z dn. 18/III 1921 r. o zaopatrzeniu inwalidów woj. Dz. U. Rz. P. № 32 p. 195 w brzmieniu Ustawy nowelizującej z dn. 4/VIII 1922 r. Dz. U. Rz. P. № 67 p. 608.

Mianowicie uzgodniono z Ministerstwem Skarbu i M-stwem Spraw Wojskowych i ogłoszono:

1) Rozporządzenie z dn. 1 marca 1923 r. w przedmiocie podziału zakresu działania Ministerstw przy wykonywaniu Ustawy z dn. 18 marca 1923 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych „Monitor Polski" № 65 ex 1923 p. 69.

2) Rozporządzenie z dn. 11 sierpnia 1923 r. w przedmiocie umieszczania inwalidów wojennych niezdolnych do samodzielnego zarobkowania i pozbawionych opieki — w zakładach zamkniętych Dz. U. Rz. P. № 84 p. 659.

3) Rozporządzenie z dn. 11 sierpnia 1923 r. w przedmiocie dostarczania ociemniałym inwalidom wojennym narzędzi pracy i środków pomocniczych i psów-przewodników Dz. U. Rz. P. № 84 p. 660.

4) Rozporządzenie z dn. 11 sierpnia 1923 r. w przedmiocie kapitalizacji rent inwalidów wojennych Dz. U. Rz. P. № 84 p. 661.

5) Rozporządzenie z dn. 11 sierpnia 1923 r. w przedmiocie umieszczania w zakładach wychowawczych sierot po inwalidach woj. i po poległych i zmarłych, których śmierć znajduje się w związku ze służbą wojskową Dz. U. Rz. P. № 84 p. 662.

W związku z rozporządzeniem w przedmiocie kapitalizacji rent inwalidów woj. wydano:

Instrukcję dla Urzędów Wojewódzkich w przedmiocie badania pożyteczności skapitalizowania renty inwalidów woj. w myśl art. art. 28—32 Ustawy z dn. 18/III 1921 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych Dz. U. Rz. P. № 32 p. 195 oraz art. 9 Ustawy nowelizującej z dn. 4 sierpnia 1922 r. Dz. U. Rz. P. № 67 p. 608 (Pismo okólne № 8594/XI z dn. 2/XI 1923 r.).

W zależności od kapitalizacji rent inwalidów woj. uregulowano ostatecznie sprawę zapomóg i pożyczek udzielanych inwalidom woj. na kupno warsztatów pracy, eksploatację koncesji monopolowych, zagospodarowanie i t. p. pismem okólnem L. 6189/XI z dn. 18/IX 1923 r.

Opracowanie i wydanie rozporządzenia w przedmiocie reedukacji i szkolenia inwalidów wojennych w myśl art. art. 44—47 ustawy z dn. 18/III 21 r. i art. 14 ustawy nowelizującej z dn. 4 sierpnia 1922 r. odłożono do czasu ostatecznego przejęcia od M-stwa Spraw

Wojskowych działu reedukacyjno-szkolnego Zakładów leczniczo-szkolnych dla inwalidów wojennych w Krakowie, Lwowie, Warszawie, Poznaniu, które to przejęcie nastąpi w r. 1924.

Poszczególne sprawy, dotyczące powyższego świadczenia, były regulowane zapomocą okólników i regulaminów, z których należy wymienić:

Okólnik № 312 przy piśmie № 9596/XI z dn. 10/XII 1923 r. w sprawie przejęcia szkolnictwa inwalidzkiego likwidowanego w administracji wojskowej.

Pismo okólne № 2391/XI 1923 r. w sprawie inwalidów wojennych, potrzebujących szkolenia i w przedmiocie rejestracji tychże zapomocą kwestjonarjusza.

Regulamin Internatu dla inwalidów wojennych kształcących się w Warszawie.

Nadto uzgodniono z Ministerstwem Skarbu, Ministerstwem Spraw Wojskowych i Min. Przemysłu i Handlu projekt Statutu Państwowych Zakładów Przemysłowo-Szkolnych dla inwalidów wojennych w Piotrkowie przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej (wraz z projektem uchwały upoważniającej M stwo Pracy i Opieki Społeczn. do reorganizowania podobnych zakładów) i przesłano do Prezydjum Rady Ministrów.

Zarazem współdziałano z Ministerstwem Spraw Wojskowych w redakcji:

1. Ustawy rozciągającej moc obowiązującą ustawy z dn. 18 marca 1921 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i ich rodzin, oraz rodzin po poległych i zmarłych, których śmierć znajduje się w związku przyczynowym ze służbą wojskową Dz. U. Rz. P. № 32 p. 195 na zaginionych bez własnej winy w związku ze służbą wojskową.

2. Wzoru książki inwalidy wojennego, zawierającej prócz dat osobistych, dane dotyczące orzeczeń komisji superrewizyjnych, ewidencji, leczenia, protezowania, opieki społecznej, szkolenia.

3. Instrukcji dla inwalidzkich Komisyj odwoławczych;

4. Instrukcji dla Komisyj Wojskowo-lekarskich przy badaniu inwalidów wojennych.

Oprócz tego współpracowano z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych w redakcji projektu: Ustawy w przedmiocie nadawania koncesyj wypływających z prowadzenia przez Rząd monopoli państwowych oraz handlu i wyszynku napojów alkoholowych.

W projekcie tym uwzględniono żądanie Sejmu, wyrażone w rezolucji z dn. 15 czerwca 1923 r. Mianowicie projekt ten opracowano w tym duchu, że

1) pierwszeństwo przy nadawaniu wymienionych koncesyj będzie przysługiwać inwalidom wojennym i policji państwowej, wdowom po inwalidach wojennych i inwalidom policji państwowej oraz po poległych i zmarłych, których śmierć stoi w związku ze służbą wojskową lub policyjną, weteranom powstań narodowych,

2) będzie zorganizowana pomoc kredytowa inwalidom wojennym w formie pożyczek kredytu towarowego lub gwarancji za pożyczki zaciągnięte w instytucjach prywatnych,

3) zostaną wymówione koncesje wszystkim posiadaczom tychże, o ile nie należą do wspomnianej kategorji osób uprzywilejowanych,

4) koncesje nie mogą być pod żadnym warunkiem wydzierżawiane lub odstępowane innym osobom.

Porozumiano się też z Ministerstwem Przemysłu i Handlu i Ministerstwem Sprawiedliwości w sprawie rejestrowania spółek inwalidzkich, w celu ochrony tytułu „inwalidzki"— ponieważ, obok prawdziwych spółek inwalidzkich, złożonych z samych inwalidów, istnieją takie, w których skład wchodzą obok szczupłej ilości inwalidów wojennych jednostki nie mające nic wspólnego z inwalidztwem, lecz korzystające dzięki temu z udogodnień zastrzeżonych dla inwalidów wojennych. Zgodnie z tem opracowuje się rozporządzenie do art. 52 Ustawy z dn. 18/III 1921 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych, zawierające między innemi wskazówki: a) dla rejentów (notarjuszów), b) sądów handlowych, aby, przy spisywaniu aktów spółki i rejestrowaniu żądano dokumentów stwierdzających inwalidztwo i tylko takie spółki uznawano za inwalidzkie i wpisywano jako takie w rejestr, w skład których wchodzą wyłącznie inwalidzi wojenni.

Wreszcie dla celów ujednostajnienia opieki nad inwalidami wojennymi na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej przez rozciągnięcie na woj. śląskie mocy obowiązującej polskiej ustawy o zaopatrzeniu inwalidów wojennych w miejsce niemieckiej Reichs-Versorgungs gesetz vom 12 mai 1920 zebrano materjał dotyczący statystyki inwalidów wojennych woj. śląskiego oraz wdów i sierot po tychże i po poległych i zmarłych, których śmierć pozostaje w związku ze służbą wojskową tudzież materjał w sprawie organizacji Urzędów Rent i Urzędów Opieki w temże województwie i uzgodniono projekt reorganizacji z Ministerstwem Spraw Wojskowych i Ministerstwem Skarbu i przedłożono Prezydjum Rady Ministrów wniosek przy piśmie L.7006/XI z dn. 25/X 1923 r. w sprawie wspomnianej unifikacji woj. śląskiego pod względem ustawodawstwa inwalidzkiego. Prezydjum Rady Ministrów pismem 17661 z dn. 16/XI 1923 r. akceptowało wniosek, lecz ostateczną redakcję projektu ustawy wstrzymano do czasu uchwały Sejmu w przedmiocie rozciągnięcia na woj. śląskie mocy obowiązującej ustaw wojskowych, dzięki którym zostaną na terenie tegoż województwa utworzono Powiatowe Komendy Uzupełnień. Uprości to sprawę organizacji władz wykonawczych, potrzebnych do wprowadzenia w życie w woj. śląskiem polskiej ustawy inwalidzkiej, ponieważ przy tych Komendach działają Komisje wojskowo-lekarskie, które zbadają stopień utraty zdol-

ności do pracy inwalidów wojennych w woj. śląskiem stosownie do przepisów polskiej ustawy.

Praca organizacyjno-administracyjna.

Równolegle z pracą ustawodawczą sprawowano opiekę społeczną i szkolną nad inwalidami wojennymi — w ramach programu nakreślonego powołanem rozporządzeniem z dn. 1 marca 1923 r. w przedmiocie podziału zakresu działania Ministerstw przy wykonywaniu Ustawy o zaopatrzeniu inwalidów wojennych.

Działanie to obejmowało—jak w r. 1922:

1) opiekę nad zupełnie niezdolnymi do pracy zarobkowej i pozbawionymi opieki,

2) szkolenie i reedukację inwalidów wojennych,

3) świadczenia na rzecz ociemniałych inwalidów wojennych,

4) udzielanie zapomóg i pożyczek na kupno warsztatów pracy, eksploatację koncesji, zagospodarowanie i pomoc doraźną,

5) subwencjonowanie towarzystw i komitetów opieki nad inwalidami woj. oraz organizacji inwalidzkich i uzgadnianie działalności tychże.

Domy inwalidzkie.

Zupełnie niezdolni do pracy zarobkowej i pozbawieni opieki byli umieszczeni na stałe w stosownych internatach, w których otrzymywali bezpłatnie mieszkanie z utrzymaniem i opiekę lekarską oraz ubranie, nadto z zezwoleniem lekarza kształcili się w lekkich zawodach w warsztatach pracy dla ciężko poszkodowanych.

Typ takiego zakładu przedstawia Dom Inwalidów Wojennych w Płocku.

Ogółem utrzymywano:

w Płocku 84 inwalidów wojennych kosztem 5.122.167.891 mk., w Wilnie 24 inwalidów wojennych kosztem 773.935 000 mk. (od połowy 1923 r.), razem 108 inwalidów woj. kosztem 5.896.102.891 mk.

Nadto z końcem roku 1923 przejęto na koszt Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej prowadzenie Działu ciężkich inwalidów w Domu Inwalidów Wojennych we Lwowie pozostającym w administracji Min. S. Wojsk. Dział ten mieścił 95 inwalidów woj. utrzymywanych z sum budżetu M-stwa Pracy i Op. Społ. oddanych do dyspozycji M-stwa Spraw Wojsk.

Szkolenie i kształcenie inwalidów wojennych.

Szkolenie inwalidów wojennych obejmowało właściwe szkolenie zawodowe i kursy dokształcające. Od kursów dla analfabetów do uniwersytetu włącznie wszystkie instytucje nauki i środki tejże czyniono w miarę możności dostępnemi dla ofiar wojny światowej, oczywiście stosownie do ich uzdolnienia i uprzednich studjów.

304 inwalidów wojennych (nie licząc ociemniałych, o których mowa poniżej) korzystało z nauki i otrzymywało w internatach szkolnych mieszkanie z utrzymaniem, ubraniem, pomocą lekarską oraz szkolną, względnie (mianowicie w woj. poznańskiem) równoważnik pieniężny kosztów utrzymania i mieszkania w internacie, w wysokości 1/3 kosztów utrzymania średniej rodziny robotniczej, ustalanych przez Komisję dla badania wzrostu drożyzny artykułów pierwszej potrzeby przy Urzędzie Statystycznym — a mianowicie:

80 inwal. woj. w Państwowych Zakładach Przemysłowo-Szkolnych dla inwalidów w Piotrkowie przy M-stwie Pracy i Op. Społ.
30 inwal. woj. w Internacie dla inw. woj. kształcących się w Warszawie.
28 inwal. woj. w Państwowych Warsztatach Szkolnych na Wildzie w Poznaniu.
48 inwal. woj. w Warsztatach Szkolnych w Łodzi.
30 inwal. woj. na Kursie Straży leśnej i polowej w Niepołomicach.
58 inwal. woj. w Szkole Inwalidów Wojennych w Krakowie (w administracji Min. S. Wojsk. na koszt M. P. i O. S.)
30 inwal. woj. w Szkole Inwalidów Wojennych w Domu Inwalidów we Lwowie (admin. M. S. Wojsk. na koszt M. P. i O. S.)

Razem 304 inwal. woj. uczniów.

Nadto urządzano Kurs dokształcający dla buchalterów, niższych urzędników gminnych, doglądaczy mięsa — we Lwowie, Krakowie, Toruniu.

Z końcem roku 1923 zdecydowano przejęcie zlikwidowanego Działu Szkolnego Zakładów Leczniczo-Szkolnych Min. S. Wojsk. w Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Warszawie, wskutek czego w r. 1924 całe szkolnictwo inwalidzkie będzie spoczywać w zakresie działania Ministerstwa Pracy i Op. Społ.

Osobny dział szkolnictwa inwalidzkiego stanowią szkoły dla ociemniałych inwalidów wojennych. Inwalidów tych kształcono w odpowiednich zawodach głównie w szczotkarstwie i koszykarstwie, oraz w muzyce i pisaniu na maszynie oraz pismem Braille'a.

W okresie sprawozdawczym korzystało z utrzymania w internatach i nauki w zawodach:

24 ociem. inwal. woj. w Internacie i Zakładzie szkolnym T-wa „Latarnia" w Warszawie przy ul. Olkuskiej (na koszt M. P. i O. S.)
7 ociem. inwal. woj. w Domu Inwalidów Wojennych w Płocku.

2 ociem. inwal. woj. w Zakładach Przem. Szkol. dla inw. woj. w Piotrkowie.
3 ociem. inwal. woj. w Zakładzie w Pniewach.

Razem 36 ociem. inwal. woj. uczniów.

Prócz tego 35 ociemniałych inwalidów wojennych korzystało z opieki zamkniętej i nauki na Oddziale ciemnych Domu Inwal. Woj. we Lwowie utrzymywanym z kredytów budżetowych Min. Pr. i O. S. oddanych do dyspozycji Min. Spraw Wojskowych.

Równocześnie przeprowadzono układy z Polskim Czerwonym Krzyżem (Okrąg Wielkopolski) w Poznaniu w sprawie utrzymywania i szkolenia w Domu Ociemniałego Żołnierza w Bydgoszczy tych ociemniałych inwalidów, których tam skieruje Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej. Umowa zawarta z Polskim Czerwonym Krzyżem oddaje cały ten Zakład do dyspozycji M-stwa Pracy i O. S., tak że w r. 1924 Dom Ociemniałego Żołnierza w Bydgoszczy obliczony na 25 osób, będzie kształcić i utrzymywać na koszt M-stwa Pracy i Op. Społ. pod nadzorem Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu — ociemniałych inwalidów wojennych bez względu na ich przynależność wojewódzką, przyczem będzie dostarczać tymże ociemniałym narzędzi pracy, środków pomocniczych i psów-przewodników.

Na internaty szkolne i utrzymanie szkolących się inwalidów wydano ogółem w roku sprawozdawczym: 11.593.926.926 mk.

Na szkolenie i kształcenie inwal. wojennych wydano ogółem 2.864.796.449 mk.

Na przebudowę, remont i urządzenie Domów i Zakładów inwalidzkich wydano ogółem 642 500.000 mk.

Na kapitał obrotowy Państwowych Zakładów Przemysłowo-Szkolnych dla inwal. woj. w Piotrkowie przy Min. Pracy i O. S. oraz Wytwórni Mechaniczno-Stolarskiej inwal. wojennych Min. Pracy i O. S. w Warszawie przy ul. Pawiej udzielono 10.000.000.000 mk.

Oprócz wymienionych powyżej inwalidów wojennych już szkolonych domaga się jeszcze 1133 inwalidów wojennych rozpoczęcia nauki i utrzymania bezpłatnego w internatach w myśl art. art. 44—47 wspomnianej ustawy z dn. 18/III 1921 r. Cyfrę tę wykazała rejestracja inwalidów wojennych potrzebujących szkolenia dokonana zapomocą kwestjonarjuszów podpisywanych przez interesowanych inwalidów.

Zaspokojenie potrzeb szkolnych tak wielkiej ilości inwalidów wojennych może być dokonane stopniowo w miarę uzyskanych kredytów budżetowych i wymaga szeregu przejściowych zakładów szkolnych w poszczególnych województwach i jednego stałego o charakterze centralnym, któryby, po wyszkoleniu zarejestrowanych inwalidów wojennych, pozostał nadal jako zakład wzorowy szkolnictwa inwalidzkiego wogóle, a więc i szkolnictwa inwalidów pracy i mógł stanowić podstawę do rozszerzenia i wznowienia organizacji szkolnej dla inwalidów wojennych na wypadek nowej wojny. Dlatego też dążono do stopniowego przekształcenia Państwowych Zakładów Przemysłowo-Szkolnych dla inwal. woj. w Piotrkowie przy Min. Pracy i Op. Społ. w wymienioną Centralę, zdolną swemi dochodami pokryć koszty szkolenia inwalidów narazie w części, zczasem w całości. Koncepcja wahała się pomiędzy nadaniem tymże Zakładom charakteru osoby prawnej a stworzeniem z nich odrębnej jednostki gospodarczej. Po szeregu konferencyj, ze względu na trudności formalne uzyskania dla Zakładów osobowości prawnej, wybrano formę usamodzielnienia przedsiębiorstwa w postaci odrębnej jednostki gospodarczej, działającej na podstawie specjalnego statutu. Opracowany w marcu 1921 r. projekt statutu został odpowiednio zmodyfikowany i przesłany do Prezydjum Rady Ministrów, gdyż statut ma być nadany Zakładom mocą rozporządzenia Rady Ministrów. Do końca sprawozdawczego roku statut uchwalony nie został, lecz można twierdzić, że w początkach przyszłego roku 1924 to podstawowe dla Zakładów zagadnienie zostanie pomyślnie rozwiązane.

Niemniej ważną dla Zakładów kwestją było uzyskanie dostatecznego kapitału obrotowego, gdyż do roku 1923 Zakłady kapitału takiego nie posiadały. Z uwagi na trudności finansowe Państwa uzyskano w początku roku tylko 2.000.000 mk. na cel powyższy, lecz i ten niewystarczający fundusz nie mógł być użyty zgodnie z pierwotnem przeznaczeniem, gdyż znaczna część funduszu została zużyta na odbudowę Zakładu po pożarze (o czem niżej). Brak własnego kapitału obrotowego i niemożności zapewnienia Zakładom kapitału w formie dotacji ze Skarbu Państwa zmusiły Ministerstwo do szukania dla Zakładów potrzebnego kapitału drogą pożyczki. Dzięki gwarancji posiłkowej Skarbu Państwa w końcu 1923 roku zabiegi Ministerstwa dały pożądany wynik i na rok 1924 został Zakładom zapewniony kapitał obrotowy w formie zwaloryzowanej i oprocentowanej pożyczki z Pocztowej Kasy Oszczędności.

Wymieniony wyżej wypadek pożaru miał miejsce dn. 14.II 1923 r. i dotknął najważniejszych działów produkcji, gdyż b. poważnemu zniszczeniu uległy 2 gatry i stolarnia mechaniczna, nie licząc częściowego uszkodzenia innych jeszcze działów. Pożar wybuchł z niewiadomej przyczyny, istnieje jednak duże prawdopodobieństwo, że powstał od jednego z piecyków, ogrzewających stolarnię, która dla braku potrzebnego kredytu na inwestycje nie była ogrzewana centralnie. Pożar spowodował blisko półroczną przerwę w działalności przemysłowej Zakładów.

Dwie powyższe okoliczności: brak dostatecznego kapitału obrotowego i przerwa w działalności Zakładów, spowodowana wypadkiem

siły wyższej, — sprawiły, że działalność Zakładów w roku sprawozdawczym nie może być miarodajna dla oceny ich możliwości wytwórczych, ani dla rentowości. Pomimo tych niesprzyjających warunków Zakłady zamknęły rok operacyjny zyskiem ca 63.000.000.000 mk. Dla dania pełnego i bardziej ścisłego obrazu działalności Zakładów w roku 1923 i osiągniętych wyników, w myśl uchwały Komitetu Ekonomicznego Ministrów z dn. 24.XII 1923 r. („Monitor Polski" № 6 z dn. 8.I 23 r. poz. 35) Ministerstwo poleciło sporządzić bilans we frankach złotych. Ten bilans łącznie z objaśnieniami i sprawozdaniem szczegółowem z działalności Zakładów będzie podany oddzielnie.

Wytwórnia mechaniczno-stolarska w Warszawie.

Wśród przejętych w swoim czasie od M. S. Wojsk. zakładów szkolnych i zatrudniających inwalidów wojennych, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej objęło również Wytwórnię mechaniczno-stolarską dla inwalidów wojennych w Warszawie, przy ul. Pawiej № 77. Wytwórnia ta jednak dla szkolenia inwalidów służyć nie może ze względu przedewszystkiem na swe drobne stosunkowo rozmiary (zatrudnia około 40 pracowników), przy których koszty administracyjne i nauki nieproporcjonalnie są wysokie. Ponieważ Wytwórnia mieści się w lokalu wynajętym, co uniemożliwia inwestycje, potrzebne do przystosowania wytwórni dla celów szkolenia, ten wzgląd łącznie z poprzednim zdecydowały, że Ministerstwo nie zamierza nadal prowadzić Wytwórni w własnym zakresie i poczyniło już kroki w celu oddania Wytwórni w r. 1924 w dzierżawę.

W roku sprawozdawczym Wytwórnia warszawska pracowała acz przy znikomym kapitale obrotowym, to jednak bez przeszkód nadzwyczajnych, jak to miało miejsce w Piotrkowie, zatem wynik materjałowy będzie stosunkowo lepszy. Bilans Wytwórni warszawskiej, równie jak i Zakładów piotrkowskich jest sporządzany we frankach złotych i będzie podany ze sprawozdaniem z działalności, łącznie z bilansem wspomnianych Zakładów.

Akcja zapomogowo-pożyczkowa.

Do wymienionych działów opieki dołącza się akcja zapomogowo pożyczkowa, ułatwiająca inwalidom wojennym kupno warsztatu pracy, opłatę patentów, eksploatację koncesyj monopolowych, nabycie surowca, oraz łagodzące skutki chorób i śmierci w rodzinach inwalidów wojennych.

Akcję tę prowadzoną jako tymczasową, zastępczą do czasu wprowadzenia w życie kapitalizacji rent inwalidów wojennych, która umożliwi inwalidom wojennym tworzenie przedsiębiorstw i współdzielni na większą skalę.

Na cel powyższy wydano w roku sprawozdawczym 460.000.000 mk.

Ażeby ułatwić inwalidom wojennym podróże w sprawach zaopatrzenia pieniężnego, leczenia, protezowania, pośrednictwa pracy, odbywane na wezwanie władz, utrzymywano schroniska przejściowe w miastach powiatowych, obliczone na 300 miejsc dziennie, które dawały potrzebującym mieszkanie, wraz z utrzymaniem, co zapobiegało wałęsaniu się po ulicy inwalidów, przybywających do miejsc siedziby władz z miejsca stałego swego pobytu.

Na cel powyższy wydano 1.987.431.794 mk.

Prowadzenie schronisk na koszt M-stwa Pracy i Opieki Społ., pod nadzorem Urzędów Wojewódzkich powierzano w niektórych miastach towarzystwom opieki nad inwalidami wojennymi lub organizacjom inwalidzkim, np. w Warszawie: Towarzystwu Przyjaciół Inwalidów Wojennych, we Lwowie: Zjednoczeniu Ekonomicznemu Polskich Inwalidów Wojennych.

Współpraca z towarzystwami opieki i organizacjami inwalidzkiemi stawała się coraz ściślejszą i doprowadziła do tego, że M-stwo postanowiło korzystać z pomocy tych towarzystw i organizacyj również na polu szkolnictwa inwalidzkiego.

Zgodnie z tem w Poznaniu nadzwyczaj żywotne i sprężyste Towarzystwo Pomocy Inwalidom Wojennym i Weteranom współdziałało przy szkoleniu inwalidów wojennych w Warsztatach Państwowych na Wildzie w Poznaniu.

Dzięki wspomnianemu systemowi współdziałania Związku Inwalidów Wojennych z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej doszło do skutku porozumienie, którego mocą Ministerstwo odda Związkowi prowadzenie warsztatów pracu i Domu dla inwalidów wojennych w pałacu w Radzyniu, ofiarowanym przez p. Bronisława Szlubowskiego. Związek zaś postara się o to, by Towarzystwo Weteranów Armji Polskiej w Ameryce pokryło koszty odnowienia i przysposobienia tej olbrzymiej budowli barokowej do celów szkolnictwa inwalidzkiego i opieki zamkniętej nad niezdolnymi do pracy oraz sfinansowało koszty urządzenia projektowanego zakładu. Towarzystwo Weteranów Armji Polskiej w Ameryce złożyło już odpowiednie zobowiązanie i należy przypuszczać, że na wiosnę r. 1924 rozpocznie się przejęcie wspomnianego gmachu i początkowe roboty przygotowawcze.

W związku z tem ściślejszem współdziałaniem Związku Inwalidów Wojennych z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej stało przekazanie Związkowi zarządu kina „Opieka" w Warszawie przy ul. Kredytowej na warunkach osobnej umowy, której mocą Związek ma prawo dysponować 60% czystego zysku wymienionego przedsiębiorstwa, resztą zaś M-stwo na cele inwalidzkie.

Nadto przekazano temu Związkowi 24.000.000 mk., stanowiące 40% czystego zysku Towarzystwa Księgarni Kolejowych „Ruch",

które korzysta z koncesji, będącej własnością M-stwa Pracy i Opieki Społecznej.

Prócz tego Ministerstwo oddało do dyspozycji Związku na biura tegoż Związku lokal w baraku na Pradze, na którego odnowienie i przysposobienie wyasygnowało odpowiednie subsydjum. Zarazem oddano narazie czasowo, do użytku Spółdzielni rymarsko-siodlarskiej inwalidów wojennych w Warszawie lokal na Pradze i warsztaty oraz potrzebne maszyny — z warunkiem szkolenia przez tę spółdzielnię tych inwalidów wojennych, których do niej na naukę skieruje Ministerstwo.

Obok Towarzystwa „Latarnia", o którem już była mowa przy omawianiu szkolenia inwalidów wojennych ociemniałych na szczególną wzmiankę zasługuje T-wo Przyjaciół Inwalidów Wojennych w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej № 74, które oprócz działalności opartej na własnych funduszach, rozdzielało inwalidom wojennym zapomogi i pożyczki oraz pomoc w naturze z sum wyasygnowanych przez M-stwo Pracy i Opieki Społecznej oraz zarządzało Schroniskiem przejściowem dla inwalidów wojennych przy ul. Śliskiej w Warszawie i Schroniskiem dla Weteranów Powstania 63 r. na Pradze przy ul. Florjańskiej № 2. Komitet Opieki nad Inwalidami Wojennymi w Płocku prowadził dzięki subwencji, udzielonej przez M-stwo Pracy i O. S., pracę oświatową w Domu Inwalidów Wojennych w Płocku.

Oprócz kosztów świadczeń na rzecz inwalidów wojennych, które były wykonywane przez wymienione towarzystwa opieki i organizacje inwalidzkie w zastępstwie organów wykonawczych M-stwa Pracy i Opieki Społecznej, udzielone tymże towarzystwom i organizacjom w roku sprawozdawczym ogółem 149.400.000 Mk.

Ogółem na opiekę społeczną i szkolną nad inwalidami wojennymi wyasygnowano — nie licząc sum oddanych do dyspozycji M-stwa Spraw Wojskowych—33.001.787.450 Mk.

III. Opieka zapobiegawcza.

(Zwalczanie chorób społecznych).

Żebractwo i Włóczęgostwo.

W drugiej połowie roku 1923, po zgromadzeniu odpowiednich materjałów, przystąpiono do ponownego opracowania projektu Ustawy o zapobieganiu i zwalczaniu żebractwa i włóczęgostwa, jako Ustawy szczegółowej w wykonaniu art. 2 punktu f) Ustawy z dn. 16 sierpnia 1923 r. o Opiece Społecznej.

Wobec istnienia trzech różnych ustawodawstw obowiązujących na ziemiach Polski, oraz wobec dotychczasowego traktowania tejże sprawy w płaszczyźnie pojęć karnych, jak również z powodu nieustalonej kompetencji władz — rozwiązanie i ujęcie problemu żebractwa i włóczęgostwa natrafiało na poważne trudności.

Naogół kwestją żebractwa i włóczęgostwa zajmowały się w poszczególnych dzielnicach kodeksy karne i rozporządzenia administracyjne, stosujące zresztą do żebraków i włóczęgów przeważnie krótkotrwały areszt, z wyjątkiem b. dzielnicy pruskiej, gdzie istniały specjalne domy pracy przymusowej, co łącznie z całokształtem ustawodawstwa społecznego, stwarzało jak najpomyślniejsze warunki do zapobiegania i zwalczania żebractwa i włóczęgostwa.

Austrjackie ustawy z 1873 i 1885 r. jakkolwiek przewidywały pewne środki prewencyjne i represyjne zbliżone do ustawodawstwa niemieckiego, to jednak na terenie b. Galicji nigdy zastosowane nie zostały.

W b. zaborze rosyjskim żebractwo i włóczęgostwo było karane aresztem, a w pewnych wypadkach włóczędze groziła deportacja, i jakkolwiek kodeks karny z 1903 r. przewidywał domy poprawy dla żebraków i włóczęgów oraz osób, które popełniły przestępstwo wskutek próżniactwa (art. 32 K. K.)—to jednak na terenie b. zaboru rosyjskiego niema do tej pory ani jednego domu poprawy.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, pragnąc wypełnić tę lukę ustawodawstwa, opracowało projekt ustawy o przymusowych domach pracy (vide sprawozdanie z działalności Departamentu Opieki Społecznej. Praca i Opieka Społeczna. Rok III zeszyt II r. 1923), jeszcze w 1920 r. wniosło na Radę Ministrów, jednak wobec unifikacji b. dzielnicy pruskiej i nieuchwalenia przez Sejm Ustawodawczy Ustawy o Opiece Społecznej. Ustawę tę wycofano celem uzupełnienia i uzgodnienia z postanowieniami ustawy o opiece społecznej.

Ostatnio opracowany projekt Ustawy o zapobieganiu i zwalczaniu żebractwa i włóczęgostwa nawiązuje do Ustawy z dn. 16 sierpnia o opiece społecznej i stara się uczynić wymogom współczesnym środkom walki.

Przy opracowywaniu tego projektu wyczerpano całą bogatą literaturę zachodnią oraz wzięto pod uwagę prawodawstwo Anglji, Belgji, Francji, Niemiec, Rumunji i in.

Projekt tej ustawy indywidualizuje żebraka i włóczęgę zapomocą takich instytucyj, jak dom pracy przymusowej i dobrowolnej oraz przytułek i stara się stworzyć warunki uniemożliwiające rozwój plagi żebractwa i włóczęgostwa. Zapobiega przez tworzenie domów pracy dobrowolnej, gdzie każdy, nie mogący być zatrudnionym lub zapośredniczonym do pracy w sposób zwykły, jak np. ułomny, z niepełną zdolnością do pracy, b. więzień i t. p.—może znaleźć pracę za wynagrodzenie;—zwalcza przez umieszczanie w przytułkach żebraków i włóczęgów całkowicie niezdolnych do pracy, starców, kalek i t. p. oraz przez umieszczanie w domach pracy przymusowej — żebraków i włóczęgów zdolnych do

pracy, gdzie przez pracę za wynagrodzeniem, fachowe szkolenie i wpływ moralny stara się z nich uczynić pożytecznych członków społeczeństwa.

Koszta zakładania i prowadzenia przytułków i domów pracy dobrowolnej w/g projektu ponoszą związki komunalne, jedynie, co się tyczy domów pracy przymusowej, projekt przewiduje udział Państwa do wysokości 50%, z tytułu jaki nakłada na Państwo obowiązek wymierzania sprawiedliwości.

Co się tyczy praktycznej działalności w zakresie zwalczania żebractwa i włóczęgostwa, działalność ta mogła pomyślnie się rozwijać tylko w b. dzielnicy pruskiej, ze względu na obowiązujące tam odpowiednie prawodawstwo oraz istniejące domy pracy przymusowej. Domy te były prowadzone przez Starostwo Krajowe, przyczem Skarb Państwa przychodził z pewną pomocą finansową, udzielając Starostwu na prowadzenie zakładów t. zw. dotacji. W innych dzielnicach istniały tylko gdzie niegdzie domy pracy dobrowolnej (t. zw. domy zarobkowe) prowadzone przez związki komunalne. Z zakładów tych na wysokości swego zadania stały domy: w Warszawie, Krakowie i Wilnie. Na prowadzenie domów pracy dobrowolnej — Ministerstwo w r. 1923 wyasygnowało tytułem subsydjów ogółem 40.190.000 Mk. pol. w tem: na Dom Zarobkowy w Warszawie, który zatrudnia 389 osób, asygnowano 30.640.000 Mk., na Dom Zarobkowy w Krakowie — 3.100.000 Mk., we Włocławku — 1.200.000 Mk., w Wilnie — 5.250.000 Mk.

Zwalczanie handlu kobietami i dziećmi.

Zgodnie z konwencjami międzynarodowemi z dn. 18 maja 1904 r. i 4 maja 1910 r. w przedmiocie zwalczania handlu kobietami i dziećmi, ratyfikowanemi przez Rząd polski w dn. 4 września 1919 r. na mocy Traktatu Wersalskiego, — Rzeczpospolita Polska Aktem Przystąpienia z dn. 3 stycznia 1922 r. zobowiązała się do zorganizowania władzy centralnej, któraby stojąc w kontakcie z analogicznemi władzami zagranicą i Sekretarjatem Generalnym Ligi Narodów miała za zadanie ujęcie akcji represyjnej przeciwko proksenetom w Polsce.

W wykonaniu tego zobowiązania Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej opracowało projekt organizacji z zakresu działania pomienionej władzy centralnej oraz instrukcję dla tejże władzy.

Po ostatecznem uzgodnieniu tego projektu na Konferencji Międzyministerjalnej — na zasadzie uchwały Rady Ministrów z dn. 16 marca 1923 r. zostało utworzone „Centralne Biuro dla Międzynarodowego Zwalczania Handlu Kobietami i Dziećmi" przy M-stwie Spraw Wewnętrznych.

Według art. 3 Instrukcji do zakresu działania „Centralnego Biura" należy:

1) ogólny nadzór nad organami policji państwowej w zakresie prowadzenia przez te organa dochodzeń policyjnych w celu ścigania przez nią handlarzy żywym towarem oraz opracowywanie przepisów wykonawczych i Instrukcji dla tychże organów;

2) prowadzenie rejestru handlarzy żywym towarem oraz ich wspólników, sutenerów, stręczycieli do nierządu i t. p. na zasadzie danych, otrzymanych od władz sądowych i organów policyjnych;

3) zbieranie wszelkich informacyj o handlu kobietami i dziećmi, o werbowaniu kobiet w celach nierządu zagranicę i t. p.

W sprawach, dotyczących repatrjacji i emigracji kobiet i dzieci „Biuro Centralne" współdziałało z Urzędem Emigracyjnym. Ścisły kontakt „Biuro Centralne" utrzymuje z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej w sprawie wykonywania nadzoru nad zarobkowem pośrednictwem pracy, w sprawach dotyczących opieki nad kobietami i dziećmi oraz we wszystkich sprawach, dotyczących stosunków „Centralnego Biura" do „Polskiego Komitetu do Walki z Handlem Kobietami i Dziećmi" oraz przy redagowaniu wniosków, raportów lub sprawozdań, przeznaczonych zagranicę.

Według raportu „Centralnego Biura" wykryto w 1923 r. 5 wypadków handlu kobietami, a mianowicie: 1 w Katowicach, 1 w Częstochowie, 1 w woj. lwowskiem i 2 w Warszawie.

Na skutek inicjatywy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej ukonstytuował się w dn. 14 marca 1923 r. „Polski Komitet do Walki z Handlem Kobietami i Dziećmi", który działa na podstawie statutu, zarejestrowanego przez M-stwo Spraw Wewnętrznych. „Polski Komitet" jest instytucją społeczną, której celem jest:

1) zwalczanie handlu kobietami i dziećmi przez usuwanie czynników społecznych, sprzyjających prowadzeniu tego procederu;

2) ochrona kobiet i nieletnich przed niebezpieczeństwem, grożącem im ze strony handlarzy;

3) wyzwolenie kobiet z pod władzy i wpływów handlarzy oraz zaopiekowanie się ich losem;

4) zwalczanie pośrednictwa handlu kobietami i dziećmi;

5) współdziałanie z organami państwowemi i samorządowemi oraz ujednostajnienie akcji instytucyj społecznych;

6) współdziałanie i porozumiewanie się z odpowiedniemi organizacjami społecznemi zagranicą. W tym celu „Polski Komitet" wszedł w ścisły związek z „Międzynarodowem Biurem Walki z Handlem Kobietami i Dziećmi" w Londynie („Bureau International pour la Suppression de la Traite des Femmes et des Enfants");

7) organizowanie instytucyj wychowawczych i opiekuńczych dla osób, wyzwolonych z pod władzy i wpływów handlarzy kobietami i dziećmi.

W wykonaniu punktu 2 Statutu] przedstawił „Polski Komitet" w maju 1923 r. M-stwu Pracy i Opieki Społecznej preliminarz wydatków, związanych z zorganizowaniem „Misyj Kolejowych", do których utworzenia Polska się zobowiązała na mocy przystąpienia do Międzynarodowej Konwencji Genewskiej 30 września 1921 r. w przedmiocie zwalczania handlu kobietami i dziećmi. Art. 7 Konwencji z 30 września 1921 r. opiewa, że rządy państw, podpisujących Konwencję, zobowiązują się do zorganizowania ochrony dla kobiet i dzieci w czasie podróży i do zorganizowania „Misyj Dworcowych". Wobec niemożności otrzymania dodatkowych kredytów na ten cel „Misje" w r. 1923 zorganizowane z braku funduszów nie zostały, i sprawa ta stanie się aktualną dopiero w przyszłym roku budżetowym.

Opracowany przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych wniosek ratyfikacyjny wraz z uzasadnieniem do Konwencji z 30 września 1921 r. aczkolwiek został przyjęty przez Radę Ministrów i wniesiony następnie na Sejm, nie był w 1923 r. ze względów technicznych uchwalony. Należy jednak spodziewać się, że władze ustawodawcze powezmą odpowiednie uchwały na początku roku 1924 i upoważnią Rząd do tej oddawna oczekiwanej ratyfikacji.

Zgodnie z postanowieniami, zawartemi w art. 1 i 2 oraz punktach A, B, C Protokółu Zamknięcia Konwencji Genewskiej z d. 4 maja 1910 roku, nadto—w art. I, II, IV i V Aktu Ostatecznego z dn. 5 czerwca 1921 r. oraz art. II, III, IV i V Konwencji z dn. 30 września 1921 r., Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej wystąpiło do Ministerstwa Sprawiedliwości z inicjatywą w sprawie opracowania noweli karnej w sprawie zwalczania handlu kobietami i dziećmi do 3-ch kodeksów karnych, obowiązujących na ziemiach Polski oraz przesłało tamże wszystkie potrzebne materjały wraz ze swoją opinją, na skutek czego Ministerstwo Sprawiedliwości przystąpiło do opracowania projektu pomienionej noweli karnej. Projekt ten stanie się przedmiotem dyskusji w roku 1924.

Ministerstwo przygotowało również materjały, sprawozdanie i wnioski dla Delegata Rządu polskiego na sesję Komisji Doradczej do Spraw Zwalczania Handlu Kobietami i Dziećmi przy Lidze Narodów (Commission Consultative de la Traite des Femmes et des Enfants), która odbyła się w marcu r. ub.

W roku sprawozdawczym zostały również opracowane zasady angażowania dziewcząt i młodych kobiet do cyrków, kabaretów, kino-teatrów, varieté oraz hall'ów muzycznych; dozór nad kontraktami objęło „Centralne Biuro".

Instytucjom i organizacjom społecznym ochrony kobiet oraz opiekującym się upadłemi kobietami i dziewczętami wyasygnowano tytułem subsydjów ogółem 171.000.000 Mk. W tem na instytucje i zakłady w Warszawie asygnowano 78.190.000 Mk., w woj. kieleckiem — 16.360.000 Mk., w woj. krakowskiem—24.950.000 Mk., w woj. pomorskiem — 11.500.000 Mk., w woj. poznańskiem—13.000.000 Mk., w woj. lubelskiem — 15.000.000 Mk., w woj. łódzkiem—2.000.000 Mk., w ziemi wileńskiej — 10.000.000 Mk. Wysokość subsydjów zależała od liczby posiadanych zakładów i pensjonarjuszek jak również od intensywności i skuteczności akcji, rozwijanej przez poszczególne towarzystwa, instytucje i zakłady.

Należy jednak podkreślić, że akcja opieki nad moralnie upadłemi kobietami i dziewczętami, jak również akcja społeczna przeciwdziałania handlowi kobietami i dziećmi, nie odpowiadały ani istotnym potrzebom, istniejącym w kraju, ani też zobowiązaniom, wynikającym z przystąpienia Polski do Konwencyj Międzynarodowych. Na wymieniony stan rzeczy wpływały przedewszystkiem brak wyrozumienia i zainteresowania społeczeństwa sprawami walki z nierządem w szerokiem znaczeniu tego słowa, — brak ofiarności społecznej, a co za tem idzie — brak funduszów na prowadzenie tej akcji, wreszcie brak odnośnych przepisów prawnych, któreby dały możność czynnikom rządowym odpowiedniej ingerencji. Ostatnia okoliczność da się ewentualnie usunąć w roku przyszłym, ponieważ Ministerstwo, po uzgodnieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości wyżej wymienionej noweli karnej—przystąpi niezwłocznie do opracowania projektów Ustawy o zapobieganiu nierządowi i opiece nad ofiarami tegoż.

Opieka nad b. więźniami i ich rodzinami.

Opiekę nad b. więźniami i ich rodzinami sprawowały Patronaty, jednak działalność ich ze względu na brak odpowiednich statutów nie mogła rozwinąć się pomyślnie. Dopiero w r. 1923 została usunięta jedna z tych przeszkód, a mianowicie na skutek interwencji M-stwa Pracy i Opieki Społecznej zatwierdziło Ministerstwo Sprawiedliwości Statut Patronatu Warszawskiego, zmodyfikowany poprzednio przez Ministerstwo Pracy i O. S. i uzgodniony z Patronatem. Na zasadzie powyższego Statutu Patronat Warszawski rozpoczął na terenie całego Państwa akcję organizowania patronatów lokalnych. Na szerszą skalę akcję tę np. rozpoczęto w woj. poznańskiem, gdzie Wydział Pracy i Opieki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego, łącznie z Patronatem Warszawskim organizuje oddziały patronatów w siedzibach większych więzień.

W ciągu r. 1923 odbyto kilka konferencyj z M-stwem Sprawiedliwości w sprawie opieki nad zwolnionymi więźniami, a to w związku z kompetencją M-stwa Pracy i Opieki Społecznej do tej opieki na mocy art. 2 p. e) ustawy o opiece społecznej z dn. 16 sierpnia 1923 r. W związku z tą ustawą rozpoczęto pracę przygotowawczą w celu opracowania

ustawy szczegółowej o opiece nad uwolnionymi z więzień i rodzinami uwięzionych.

Obecnie udzielana pomoc więźniom po wyjściu z więzienia polega na ułatwianiu otrzymania pracy, na dostarczaniu ubrań, narzędzi pracy, zapomóg na zakup biletów kolejowych do miejsca zamieszkania lub otrzymania pracy. Na akcję opieki nad b. więźniami i ich rodzinami w czasie odbywania kary, Ministerstwo wyasygnowało w r. 1923 patronatom 43.440.000 Mk., w tem na terenie woj. warszawskiego — 1.450.000 Mk., lubelskiego — 1.500.000 Mk., białostockiego — 2.600.000 Mk., wileńskiego — 5.250.000 Mk. oraz na terenie m. Warszawy dla patronatów w Warszawie 32.640.000 Mk.

Opieka nad obywatelami polskimi zagranicą.

Sprawy opieki nad obywatelami polskimi zagranicą załatwiane są w dziale opieki zapobiegawczej, nie ze względów rzeczowych, lecz wyłącznie technicznych.

W celu zapewnienia opieki obywatelom polskim zagranicą Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej wspólnie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w r. 1923 dążyło do zawarcia umów z poszczególnemi państwami. W tym celu na szeregu konferencyj opracowano projekt umowy, opartej na zasadach wzajemności w duchu postanowień, przyjętych w umowie Eisenachskiej z r. 1853 i postanowień konferencji międzynarodowej w Kopenhadze z 1910 r. i Paryskiej z 1912 r. Na zasadzie powyższego projektu zawarto w r. 1923 z Jugosławją konwencję w sprawie opieki nad obywatelami polskimi w Jugosławji i nad obywatelami jugosłowiańskimi w Polsce.

Na tych samych zasadach wszczęto w r. 1923 pertraktacje w sprawie opieki społecznej z Rumunją, Szwajcarją, Austrją i Czechosłowacją. Pertraktacje powyższe z Rumunją i Szwajcarją zostaną w krótkim czasie zakończone z wynikiem dodatnim.

Z państwami, z któremi Polska nie ma zawartej umowy w sprawie opieki społecznej, przy załatwianiu spraw, Ministerstwo traktowało je w myśl postulatów konferencji międzynarodowej w Kopenhadze z r. 1910 i w Paryżu 1912.

Zasadą naczelną jest, że osoby, potrzebujące stałej opieki (jak: opuszczone dzieci, sieroty, inwalidzi, starcy, nieuleczalnie i umysłowo chorzy) nie powinny być pozbawione tej opieki w myśl zwyczajów międzynarodowych, dyktowanych etyką i humanitarnością, jak długo znajdują się w stanie swego upośledzenia. Z zasady tej, w wypadku gdy dana osoba znajduje się zagranicą, wypływa obowiązek opiekowania się nią przez odpowiednie organa państw obcych aż do chwili, gdy zostanie oddaną w ręce władz ojczystych. Ponieważ opieka tego rodzaju połączona jest z kosztami, obciążającemi fundusze publiczne, Państwo zainteresowane może żądać repatrjacji osób wspomnianych.

Na zasadzie powyższych żądań wpłynęło do Ministerstwa 337 wniosków o repatrjację umysłowo chorych obywateli polskich, będących ciężarem dobroczynności publicznej. Po przeprowadzeniu dochodzeń i ustaleniu przynależności zarządzono repatrjację 270 osób, w tem 97 kobiet i 175 mężczyzn, a mianowicie:

z Ameryki . . .	18	kobiet	45	mężczyzn
„ Austrji	19	„	11	„
„ Belgji	5	„	—	„
„ Czechosłowacji .	12	„	15	„
„ Danji.	1	„	—	„
„ Francji	2	„	20	„
„ Kanady	—	„	4	„
„ Niemiec. . . .	35	„	43	„
„ Rosji	3	„	27	„
„ Rumunji . . .	1	„	6	„
„ Szwajcarji . . .	1	„	4	„
„ Włoch	—	„	1	„
Razem . . .	97	kobiet	176	mężczyzn

Natomiast Ministerstwo nie zgodziło się na repatrjację 31 osób, co do których nie stwierdzono ich polskiej przynależności państwowej.

W ciągu ustalania przynależności zmarło 19 osób, wobec czego sprawa ich repatrjacji stała się bezprzedmiotową. Co do 12 osób, które wyzdrowiały i przestały być ciężarem dobroczynności publicznej, zostały cofnięte wnioski o ich repatrjację. Na zasadzie opinji b. Ministerstwa Zdrowia Publicznego Ministerstwo nie zgodziło się na repatrjację dwóch osób, które ze względu na stan ich zdrowia nie były zdolne do podróży.

W porozumieniu z M-stwem Spraw Zagranicznych i Mini-stwem Spraw Wewnętrznybh i Urzędem Emigracyjnym ustalono podział kompetencji i pracy związanej z całokształtem postępowania przy repatrjacji.

W stosunku do państw z któremi Polska niema zawartej umowy w sprawie opieki społecznej, sprawy kosztów leczenia obywateli polskich zagranicą M-stwo regulowało w myśl zasad ogólnych przyjętych w stosunkach międzynarodowych, mianowicie: koszta leczenia nie są pokrywane z funduszów państwowych ani publicznych, — koszta leczenia pokrywają osoby leczone, względnie osoby prawnie zobowiązane. Państwo rzekomej przynależności leczonego stwierdza jego przynależność, stan majątkowy i pośredniczy w ściąganiu kosztów.

W jednym jedynie wypadku M-stwo zgodziło się na pokrywanie kosztów leczenia dwóch obywateli polskich, leczonych na wilka skóry w „Lupusheilstätte" w Wiedniu. W tym celu M stwo, na zasadzie opinji b. Ministerstwa Zdrowia Publicznego, stwierdzającej, że w kraju niema zakładu, w którymby można z dodatnim skutkiem przeprowadzić kurację tych chorych, wyasygnowało ze zgodą M-stwa

Skarbu odpowiednie kredyty dla konsulatu Rzeczypospolitej Polskiej w Wiedniu na pokrywanie kosztów ich kuracji. Ponieważ „Lupusheilstate" jest Towarzystwem humanitarnem i stara się tylko z tych względów o radykalne wyleczenie chorych, nie liczy więc kosztów właściwego leczenia, tylko żąda zwrotu kosztów utrzymania, a że pokrycie rachunków odbyło się w czasie, kiedy kurs korony austrjackiej był najniższy, — koszta powyższe były o wiele niższe od kosztów, któreby ewentualnie wypadły przy kuracji przeprowadzanej w kraju. Gdy w ciągu roku warunki się zmieniły i powstała możność leczenia wilka skóry w szpitalu św. Łazarza w Krakowie, M-stwo Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z b. Ministerstwem Zdrowia Publicznego zarządziło repatrjację chorych, znajdujących się w Wiedniu, których dalsza kuracja odbędzie się w kraju.

Sprawy kosztów leczenia obywateli polskich zagranicą były załatwiane przez M-stwo Pracy i Opieki Społecznej do dnia 15 maja 1923 r. Na zasadzie porozumienia międzyministerjalnego sprawy powyższe przeszły do b. Ministerstwa Zdrowia Publicznego.

IV. Samopomoc społeczna i pomoc doraźna.

Działalność M stwa Pracy i Opieki Społecznej w dziale samopomocy społecznej ze względu na niedostateczną obsadę tego działu oraz na brak odpowiednich kredytów była bardzo szczupła. Z tego więc powodu plan pracy nakreślony w roku ubiegłym mógł być tylko w niewielkiej części zrealizowany, przyczem wypadło zrezygnować z wydania albumu wzorów Domów Ludowych, zorganizowania kursu dla działaczy społeczno-wychowawczych instytucyj robotniczych, udzielania subwencji bibljotekom robotniczym w postaci kompletów książek z dziedziny nauk społecznych i t. p.

Natomiast zwrócono większą uwagę na pracę instrukcyjną, która rozpoczęta została już w roku 1922 przez udzielenie stypendjów kandydatom na kurs dla działaczów społecznych. Akcję tę należy uważać za bardzo ważną wobec braku odpowiednich kierowników instytucyj społeczno-wychowawczych, oraz wobec niedostatecznej znajomości sfer interesowanych z właściwemi metodami pracy w tej dziedzinie. Dyskusja w tej sprawie na Zjeździe Naczelników Wydziałów Wojewódzkich Pracy i Opieki Społecznej, zwołanym przez M-stwo w lutym roku ub., potwierdziła fakty powyższe.

Kursów dla pracowników oświatowych i społecznych, zorganizowanych w Warszawie przez instytucje społeczne, odbyło się dwa: na początku roku ub. i na jesieni. Ze zgłoszonych w r. 1922/23 kandydatów na stypendystów Ministerstwa całkowity kurs w styczniu wysłuchało zaledwie 15-tu. Stypendystami I kursu byli prawie wyłącznie działacze wiejscy. Na kursie jesiennym było tylko 2-ch stypendystów ministerjalnych, gdyż Związki Zawodowe robotnicze, którym zaproponowano przysłanie kandydatów na stypendystów, okazały małe zrozumienie ważności tej sprawy. Naogół więc na obydwóch kursach było 17 stypendystów M-stwa Pracy i Opieki Społecznej. Stypendyści złożyli przyrzeczenie, że po upływie roku nadeślą sprawozdanie ze swej działalności społeczno-wychowawczej do Ministerstwa.

Drugą sprawą z dziedziny instrukcyjnej było udzielenie subwencji Komisji Domów Ludowych Centralnego Związku Kółek Rolniczych na wizytację instytucji przez wykwalifikowanego instruktora. Zadaniem instruktora było zwiedzanie Domów Ludowych, udzielanie ich kierownikom odpowiednich rad i wskazówek oraz wygłaszanie odczytów o znaczeniu tych instytucji. Instruktor zwiedził 7 Domów Ludowych: 1) w Wołominie, 2) w Tłuszczu, 3) we wsi Równem, 4) w Małopolu, 5) w Załubicach, 6) w Ćmielowie i 7) w Szydłowcu.

Przy udzielaniu subwencji poszczególnym instytucjom zwracano przedewszystkiem uwagę na to, czy dana instytucja własnym wysiłkiem i własnemi środkami prowadzi intensywną działalność społeczno-wychowawczą, świadczy to bowiem o jej żywotności i jest najlepszą gwarancją dalszego rozwoju. Decydującym w tej sprawie był również wzgląd na teren działalności instytucji, zwracającej się do Ministerstwa z prośbą o subwencję. To też uwzględniano przedewszystkiem podania instytucyj powołanych do życia na kresach Państwa, a których zadaniem jest utrwalanie kultury polskiej w miejscowościach z ludnością niejednolitą pod względem narodowościowym, jak również podania instytucyj działających w środowiskach robotniczych. Jednocześnie popierano instytucje, które działalnością swą obejmowały całe Państwo.

Dla bibljotek robotniczych w Domach Ludowych, Klubach, Związkach zawodowych i t. p. opracowano katalog dzieł z zakresu kompetencji Ministerstwa. Wydanie jednak tego katalogu oraz udzielanie subwencji powyższym instytucjom w postaci kompletów książek wstrzymano ze względu na brak kredytów.

Dotychczasowa działalność w sprawach osiedleńczo-mieszkaniowych została w r. 1923 prawie zupełnie zawieszona, a to z powodu zredukowania fachowca, pracującego w tym dziale. W roku ubiegłym opracowano tylko statut wzorowy dla spółdzielni osiedleńczo-mieszkaniowej, oraz w zastosowywaniu art. 28 dekretu z dnia 16.I 1919 r. o ochronie lokatorów (Dz. P. P. P. № 8 poz. 116), uzgodniono w 12 wypadkach udzielenie zarządom gminnym prawa stosowania specjalnych środków, w celu zapewnienia mieszkań na cele użyteczności publicznej.

Na popieranie akcji samopocy społecznej łącznie z pomocą dla domów ludowych i robotniczych wyasygnowano w roku ubiegłym 99.691.722 mk. Z sumy tej 46.491.722 mk. wyasygnowano na cele społeczno-wychowawcze, 28.000.000 mk. — na cele organizacyjne, 10.000.000 mk. — na cele gospodarcze i 2.700.000 mk. na cele inwestycyjne; resztę otrzymały Urzędy Wojewódzkie do wyliczenia się.

Z poszczególnych instytucyj otrzymały:

Polski Krajowy Komitet organizacyjny na wystawę międzynarodową spółdzielczą w Gandawie r. b.	23.000.000	mk.
Centralny Związek Kółek Rolniczych na pracę instruktorską	20.000.000	„
Domy Ludowe	7.700.000	„
Towarzystwo Ogrodów Robotniczych w Warszawie . . .	10.000.000	„
Muzeum Kultura Wsi	5.000.000	„
Towarzystwo „Muzeum Społeczne"	3.000.000	„
Uniwersytet Ludowy P. M. S. w Warszawie	2.000.000	„
Związek Robotników Rolnych i Leśnych w Poznaniu . .	1.870.000	„
Stypendja dla słuchaczy kursów pracowników oświatowych i społecznych wyniosły	14.121.722	„

Przeprowadzona w drugiej połowie r. ub. redukcja pracowników spowodowała skasowanie osobnego referatu samopocy społecznej i połączenie go z referatem pomocy doraźnej, do którego włączono również rozległy dział opieki nad repatrjantami, reemigrantami z Niemiec, uchodźcami ze Śląska Cieszyńskiego oraz sprawy dożywienia ludności i nieustawowej pomocy bezrobotnym, wreszcie ze względów personalnych przydzielono dodatkowo sprawy przemysłowo-handlowe Zakładów Przemysłowo-Szkolnych dla inwalidów wojennych. W warunkach podobnych stworzonych przez redukcję pracowników nie może być mowy o mniej lub więcej zadawalającym załatwianiu spraw z zakresu samopocy społecznej.

Pomoc doraźna.

Poszkodowanymi przez klęski żywiołowe byli przeważnie pogorzelcy, których mienie bądź nie było wcale ubezpieczone, bądź też wysokość stawki ubezpieczeniowej nie odpowiadała istotnej wartości straty. Poszkodowani, prawie wyłącznie gospodarze małorolni, pozostawali bez dachu nad głową, pozbawieni wszelkich środków do życia. Sprawę pomocy poszkodowanym przez wypadki żywiołowe Ministerstwo unormowało pismem okólnem z dnia 11/VIII r. ub, № 5925/XI, które ustaliło zasady udzielania tym poszkodowanym pomocy doraźnej w postaci żywienia, pożyczek lub zapomóg bezzwrotnych z całkowitem wykluczeniem pomocy na odbudowę zniszczonych gospodarstw. Co się tyczy akcji pomocy przy odbudowie, która poprzednio była prowadzona za pośrednictwem M-stwa Robót Publicznych, akcja ta musiała w roku ubiegłym ustać zupełnie z powodu braku odpowiednich kredytów w M-stwie Robót Publicznych.

Wydatki na akcję powyższą wyniosły w r. 1923—192.585.000 mk., z czego najwięcej otrzymały: Warszawa—27.250.000 mk. i województwo lwowskie 17.000.000 mk.

Na zapomogi indywidualne, które stanowiły w roku ubiegłym 200.000 do 3.000.000 mk., wyasygnowano 72.635.000 mk., w tem dla pogorzelców 55.435.000 mk., dla poszkodowanych przez huragan i powodzie—17.200.000 mk. Nadto dla rodzin pozostałych po ofiarach katastrofy na kopalni „Reden" wyasygnowano 15.000.000 mk.

Pomoc zdemobilizowanym oficerom i żołnierzom z natury rzeczy znacznie się zmniejszyło wyrażając się w ogólnej sumie 84.460.000 mk.

Największą sumę gdyż 32.000.000 mk. wyasygnowano na ręce Delegata Rządu w Wilnie, gdzie likwidacja stanu wojennego nastąpiła najpóźniej, największą też była ilość zdemobilizowanych, potrzebujących pomocy. Do powiększenia się ilości zdemobilizowanych przyczyniła się również likwidacja oddziałów milicji pasa neutralnego.

Na kursa dla pisarzy gminnych, zorganizowane we Lwowie dla zdemobilizowanych, wyasygnowano 5.000.000 mk. Komitet Pomocy zdemobilizowanym oficerom w Warszawie otrzymał 8.000.000 mk.

Na pomoc doraźną poszkodowanym skutkiem wypadków wojennych i politycznych asygnowane były pewne kwoty do dyspozycji wojewodów. Do tej kategorji osób zaliczano—weteranów powstań narodowych oraz pozostałych po nich, nie posiadających prawa do korzystania z ustawy z dn. 23 marca 1923 r., b. skazańców politycznych z czasów zaborczych, ofiar walk niepodległościowych na kresach z czasów ostatnich, naprzykład ofiar plebiscytu w Warmji i na Mazurach, ofiar walk na pograniczu polsko-litewskiem, wreszcie emigrantów politycznych, korzystających w Polsce z prawa azylu np. Ukraińców. Pomocy dla emigrantów tych udzielano za pośrednictwem odpowiednich instytucyj społecznych w ścisłem porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i Ministerstwem Spraw Wewnętrznych. Względnie najbardziej wydatnie subsydjowano Centralny Komitet Ukraiński w Warszawie na akcję pomocy internowanym Ukraińcom w kaliskiej grupie obozów, w szczególności zaś na akcję pomocy inwalidom wojennym, Ukraińcom, którzy w roku 1920 walczyli po stronie wojsk polskich. Centralnemu Komitetowi Ukraińskiemu asygnowano w 1923 r. 101.500.000 mk. tytułem subsydjum na pomoc doraźną, zakup odzieży oraz urządzenie warsztatów pracy dla Ukraińców-inwalidów, Ukraińskiemu Związkowi Inwa-

lidów Woj. 7.000.000 mk. i T-wu Pomocy Emigrantom z Ukrainy w Toruniu 3.000.000 mk. Należy nadmienić, że ponadto inwalidom-Ukraińcom wydano w roku ubiegłym przyrządów ortopedycznych na ogólną sumę 761.249.000 mk. Za podstawę udzielania opieki i pomocy inwalidom wojennym Ukraińcom służy uchwała Sejmu Ustawodawczego z dn. 4 sierpnia 1922 r.

Z innych subsydjów należy wymienić subsydjum Komitetowi Gruzińskiemu w Warszawie w kwocie 25.000.000 mk. oraz subsydjum Stowarzyszeniu b. więźniów politycznych w kwocie 4.000.000 mk.

Ogółem na pomoc doraźną poszkodowanym skutkiem wypadków wojennych i politycznych (nie licząc kosztów protez dla inwalidów Ukraińców) w roku sprawozdawczym wydatkowano 390.027.172 mk.

Pomoc uchodźcom.

Ruch ludności spowodowany bezpośredniemi i pośredniemi skutkami wojny w roku sprawozdawczym trwał w dalszym ciągu. Wśród napływających do kraju osób znajdował się znaczny odsetek, potrzebujących pomocy z tytułu opieki społecznej. Nadto kontynuowana była opieka nad przybyłymi w latach poprzednich uchodźcami, niezdolnymi do pracy. Jako uchodźcy zaliczani byli: a) byli uchodźcy ze Śląska Górnego i Cieszyńskiego, b) reemigranci z Niemiec, c) wydalani z Niemiec robotnicy polscy, d) repatrjanci z Rosji, e) optanci z Syberji.

B. uchodźcy śląscy zgrupowani są przeważnie na terenie woj. krakowskiego (nb. sprawozdanie nie obejmuje województwa śląskiego jako autonomicznego). W największej zwartej masie zamieszkują oni w obozie barakowym w Oświęcimiu i wydatki na opiekę nad uchodźcami śląskimi szły głównie na to środowisko, w nieznacznej tylko części — na poszczególnych uchodźców, mieszkających oddzielnie.

Ponieważ wszyscy zdolni do pracy b. uchodźcy uzyskali zajęcia zarobkowe, przeto otrzymywali oni tylko mieszkania w barakach (na miejscu pracy niemal wszyscy mieszkań otrzymać nie mogą), z właściwej opieki społecznej korzystali zatem tylko niezdolni do pracy. W roku 1922 pomoc otrzymywało w obozie 218 osób (68 rodzin), w końcu r. 1923 (grudzień) już tylko 94 osoby. Zmniejszenie ilości w tej kategorji uchodźców pochodzi głównie wskutek wyjazdu do gmin przynależności, co Ministerstwo popierało i inspirowało, udzielając pomocy na przejazd i doraźnych zapomóg na zagospodarowanie. Ta zaznaczona tendencja Ministerstwa została spowodowana również postanowionym podziałem obozu barakowego pomiędzy Ministerstwo Spraw Wojskowych, Skarbu i Pracy i Opieki Społecznej, przyczem ilość baraków pozostawionych M. P. i O. S. została znacznie zredukowana w stosunku do pierwotnie zgłoszonych potrzeb. Wykonywanie opieki społecznej nad b. uchodźcami śląskimi—sprawiło, że wojew. krakowskie stoi na pierwszem miejscu pod względem zużycia kredytów z odpowiedniego § budżetu. Mianowicie w r. 1923 asygnowano na ręce wojewody krakowskiego na „Pomoc dla repatrjantów" mk. 1.265.000.000.

Reemigranci z Niemiec najbardziej obciążali województwa zachodnie: poznańskie i pomorskie (nb. woj. śląskiego sprawozdanie niniejsze nie dotyczy). Tak np. na teren województwa poznańskiego przybyło z Niemiec w roku 1923 ogółem 2695 osób, przyczem natężenie powrotu było bardzo zmienne i— rzecz charakterystyczna — odwrotne do pór roku, właściwych dla długich przejazdów: w styczniu przybyło 685 osób, w czerwcu zaś tylko 87 osób.

Napływającym reemigrantom głównie była udzielana pomoc doraźna (żywienie i zasiłki pieniężne), ułatwienia w uzyskiwaniu pracy (odpowiednie stosowanie pośrednictwa i zasiłki na przejazd do miejsc pracy). Poza tem Ministerstwo zasilało finansowo akcję organizacyj społecznych, które podejmowały bardziej zróżniczkowane formy pomocy dla reemigrantów, jak pomoc lekarska, odzieżowa, prawna i t. p. Z tego tytułu Ministerstwo asygnowało: Poznańskiemu Komitetowi Reemigracyjnemu 80.000.000 i Pomorskiemu Towarzystwu Opieki nad Reemigrantami — 20.000.000 mk. Ogółem województwo poznańskie na pomoc dla repatrjantów otrzymało w roku 1923 mk. 1.013.000.000 (drugie z kolei miejsce, co do wysokości sumy), województwo pomorskie mk. 266.000.000.

Trzeba zaznaczyć, że poza powyższą pomocą z kredytów na opiekę społeczną, pomocy dla reemigrantów dotyczą uchwalone w roku sprawozdawczym 2 ustawy: 1) ustawa z dn. 1 maja 1923 r. w przedmiocie udzielania gwarancji Skarbu Państwa do sumy 2 miljardów na ulgowe pożyczki dla reemigrantów z Niemiec drobnych przemysłowców, kupców, rzemieślników, oraz ich organizacyj wytwórczych i handlowych (Dz. U. Rz. P. № 75, poz. 403), 2) ustawa z dn. 4 lipca 1923 r. w przedmiocie udzielania gwarancji Skarbu Państwa do sumy 10 miljardów marek dla pożyczki na budowę domów dla robotników reemigrujących z Niemiec (Dz. U. Rz. P. № 75 poz. 584).

Wydalanie z Niemiec robotników polskich zostało zarządzone w końcu 1923 r., tak, że w obecnem sprawozdaniu szczegółowo o opiece nad tą kategorją uchodźców mówić jeszcze nie można. Sygnalizowano początkowo powrót 18.000 osób, lecz wskutek interwencji dyplomatycznej, według informacji Ministerswa Spraw Zagranicznych, masowe wydalania miały być zaniechane, względnie spodziewać się można było tylko powrotu już wydalonych do czasu wspomnianej interwencji,

których cyfrę obliczano na około 1.500 osób. Do końca 1923 r. przybyło do Polski około 400 osób, wydalonych z Niemiec. Na pomoc dla tej kategorji osób asygnowano zaliczkowo stosowne fundusze do dyspozycji pp. wojewodów pogranicznych, o wysokości wydatków w tym wypadku jeszcze mówić nie można, gdyż jak zaznaczono wyżej, akcja została dopiero zapoczątkowana.

Głównej pomocy repatrjantom z Rosji udziela Urząd Emigracyjny przy M. P. i O. S., zajmując się przewozem ich i utrzymywaniem na etapach i podobnych punktach przejściowych. Z tytułu opieki społecznej zaś dorosłym repatrjantom pomoc udzielana jest tylko w wypadkach zupełnej lub czasowej niezdolności do pracy oraz braku przynależności gminnej i osób prawnie zobowiązanych do pomocy. Tacy repatrjanci byli umieszczani w schroniskach stałych lub przejściowych na koszt Skarbu Państwa. Koszt z tego tytułu wynosił w Warszawie Mk. 155580000 i na prowincji 52.394.000 Mk. W poszczególnych wypadkach udzielano repatrjantom również doraźnych zapomóg indywidualnych, szczególniej na przejazd do miejsc pracy, na zakup podręcznych narzędzi pracy i t. p. Na cel ten wydatkowano 37,176.400 Mk. Pomoc tego rodzaju była udzielana za pośrednictwem władz administracyjnych i w poszczególnych okresach roku wynosiła na jednostkę od 200.000 do 500.000 Mk. i od 1.000.000 do 2.000.000 Mk.

Poza akcją własną Ministerstwo wspomagało odpowiednią akcję społeczną, udzielając poszczególnym instytucjom zapomóg pieniężnych. W roku 1923 otrzymały:

1. Kuchnia w Bydgoszczy na żywienie repatrjantów . . . Mk. 9.000.000
2. Związek Polaków z Kresów Białoruskich w Warszawie . „ 2.000.000
3. Komitet do Spraw Uchodźców z Podola, Wołynia i Kijowszczyzny . . . . . „ 3.000.000
4. Stowarzyszenie Polaków Uchodźców z Kresów Wschodnich w Krakowie . . . . . „ 20.000.000
5. Do rozporządzenia ks. biskupa djecezji Kamienieckiej na rzecz repatrjowanych księży i alumnów . . . . . „ 10.000.000
6. Polskiego Białego Krzyża Uzdrowisko dla repatrj. . . . „ 21.600.000

Optanci z Syberji obciążają głównie wojew. wschodnie, a przedewszystkiem białostockie, gdzie do końca 1923 r. zebrało ich się około 1000 osób na etapie białostockim.

Optanci porzucali swoje gospodarstwa i warsztaty pracy na Syberji i udawali się do Polski pod wpływem kursujących na Syberji pogłosek, iż po przybyciu do Polski otrzymają na kresach wschodnich ziemię darmo. W rzeczywistości spotkał optantów w Polsce zawód, gdyż na darme przydzielenie ziemi liczyć bezwarunkowo nie mogą, pomoc rządowa zaś w zakresie finansowym jest — ze względu na stan odpowiednich kredytów minimalna.

Dzięki zabiegom Ministerstwa i przy pomocy ostatnio wyjednanych zarządzeń Ministerstwa Reform Rolnych istnieje jednak nadzieja, że już przybyli do Polski optanci-rolnicy będą mogli być stopniowo osadzani na roli. Tymczasem optanci korzystają z pomocy żywnościowej na etapach Urzędu Emigracyjnego z tytułu opieki społecznej, zaś w razie potrzeby otrzymują zapomogi przy wyjeździe do miejsc pracy lub przy opuszczaniu na stałe etapu.

Żywienie ludności.

Akcja żywienia ludności, poza bezrobotnymi, polegała na udzielaniu subwencji jadłodajniom, utrzymywanym przez organizacje społeczne. Jadłodajnie takie były po wojnie subsydjowane przez Amerykański Wydział Ratunkowy Misji dla Polski. Wobec jednak likwidacji Wydziału Ministerstwo było zmuszone przejąć z dniem 15 lipca r. ubiegłego częściowe subsydjowanie tych instytucyj, nie mogąc przez zamknięcie kuchni pozbawiać ludności niezamożnej tanich obiadów. Ministerstwo kierowało się zasadą, iż należy przedewszystkiem udzielić pomocy tym instytucjom, z których przeważnie korzystali repatrjanci i reemigranci.

Na podstawie nadsyłanych przez poszczególne organa drugiej instancji danych, stwierdzających potrzebę dalszego istnienia tych kuchen, ilość osób korzystających oraz wysokość potrzebnej pomocy, Ministerstwo udzielało subsydjów w miarę posiadanych kredytów na ten cel przeznaczonych. Ogółem kuchen subsydjowanych przez Ministerstwo było 18, z tego 10 dla inteligencji i 8 kuchen ludowych. Największa ilość kuchen była na kresach, a mianowicie: 3 w Wilnie, 3 w woj. wołyńskiem i 3 w poznańskiem. Na akcję żywienia ludności, poza bezrobotnymi, wyasygnowano 3.231.572.500 mk z poszczególnych województw najwięcej otrzymały: pomorskie 429.837.500 mk., m. Warszawa 790.000.000 mk. i Wilno 587.960.000 mk.

Pomoc bezrobotnym.

Doraźnej pomocy dla bezrobotnych dotyczyła ustawa z dn. 4 listopada 1919 r. (Dz. Ust. № 89, poz. 483), lecz ustawa ta w roku sprawozdawczym nie była już aktualna, gdyż naprzykład maksymalna stawka zapomogi według art. 7 wynosić ma 12 (dwanaście) mkp. Ustawa ta nowelizowana nie była, opracowana zaś w 1922 r. w Ministerstwie Ustawa o zabezpieczaniu na wypadek bezrobocia dopiero 3-go kwietnia 1923 r. została wniesiona do Sejmu, jako projekt rządowy.

W takich warunkach obowiązek pomocy bezrobotnym przeszedł do funkcji opieki społecznej zgodnie zresztą z art. 1 ustawy z dn. 16

sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. Ust. № 92 poz. 726).

Należy zaznaczyć, że taki układ stosunków nie znalazł uznania u zainteresowanych. Szczególniej w większych ośrodkach przemysłowych bezrobotni (właściwie zawodowe organizacje robotnicze) przeciwstawiali, względnie próbowali się przeciwstawić przyjętym przez Ministerstwo formom pomocy, wysuwając postulat pomocy bezpośredniej, a przedewszystkiem ubezpieczenia.

Z uwagi na szczupłość kredytów własnych na odpowiednim §-ie preliminarza budżetowego na rok 1923, oraz licząc się z możnością udziału finansowego samorządów w odpowiedniej akcji i z możliwością wyzyskania ofiarności społecznej, Ministerstwo uznało za jedynie możliwe przyjście z pomocą bezrobotnym w postaci żywienia, traktując głód, jako najgroźniejszy i najcięższy przejaw skutków bezrobocia. Uważając, że drobne przejawy bezrobocia mogą być lokalnie opanowane przy pomocy środków miejscowych, Ministerstwo przewidziało żywienie bezrobotnych w wypadkach kryzysów gospodarczych i tej kwestji dotyczył specjalnie wydany okólnik № 287. W okólniku tym Ministerstwo ciężar organizacji akcji żywienia bezrobotnych nakładało na samorządy przewidując udział Państwa w kosztach akcji w zasadzie max. do 50% rzeczonych wydatków na żywienie, normując jednocześnie warunki korzystania z omawianej pomocy.

Kierując się planem powyższym i powodując się w każdym wypadku względami największej potrzeby na podstawie opinji pp. wojewodów, Ministerstwo asygnowało w r. 1923 na akcję pomocy bezrobotnym ogółem mkp. 153.680.000, przyczem zaznaczyć należy, że gros tej sumy przypada na początek roku, co odpowiada zwiększonej liczbie bezrobotnych podczas miesięcy zimowych i trudniejszym w tym okresie warunkom egzystencji. Miesiące letnie 1923 roku przeszły bez większych zgłoszeń o pomoc na cel omawiany i dopiero jesienią niektórzy z pp. wojewodów zaczęli nadsyłać wnioski o subwencję dla poszczególnych miast na zasilenie przewidywanej akcji dożywiania bezrobotnych.

Zaznaczająca się w tym czasie tendencja maksymalnej oszczędności zmusiła Ministerstwo do zmiany stanowiska, wobec znacznej redukcji preliminowanych w odpowiednim §-fie preliminarza budżetowego kredytów na żywienie ludności, z których Ministerstwo czerpało na zasilanie akcji dożywiania bezrobotnych. Ministerstwo zwróciło się pismem okólnem № 9286/XI z dn. 29/XI 1923 r. do wojewodów o jak najdalej idącą oględność w wnioskach o pomoc państwową, a zarazem o pobudzenie inicjatywy i ofiarności społecznej oraz wyzyskanie osobistego wpływu, by posiadająca dla Państwa duże znaczenie społeczne kwestja przetrwania bezrobotnych przez najcięższy okres zimowy nie spowodowała poważniejszych komplikacyj w życiu publicznem — z jednej strony, z drugiej — by dotknięte bezrobociem rzesze robotników mogły znaleźć pomoc w swem trudnem położeniu.

Poszczególni wojewodowie podjęli omawianą inicjatywę, akcja ta trwa i obecnie, o wynikach mówić jeszcze w szczegółach nie można. Sprawozdania Ministerstwo będzie mogło otrzymać najwcześniej po zakończeniu okresu zimowego 1923/4. W niektórych województwach z dużem prawdopodobieństwem już dzisiaj można jednak przewidywać pomyślny wynik, tak np. w województwie poznańskiem jest żywionych tej zimy 18.000 osób wyłącznie z ofiar miejscowego społeczeństwa i ze środków samorządów miejscowych a bez udziału Skarbu Państwa. W roku 1923 zaś, z asygnowanych na pomoc dla bezrobotnych 153.680.000 mk. najwięcej — gdyż 60.500.000 mk. otrzymało właśnie woj. poznańskie (głównie na pomoc bezrobotnym w Bydgoszczy). Również pomyślnie zapowiada się podobna akcja w woj. łódzkiem, prowadzona przez specjalnie zorganizowany w Łodzi komitet społeczny.

POŚREDNICTWO PRACY

Sprawy organizacyjne i działalność ustawodawcza.

W dziedzinie organizacji sieci państwowego pośrednictwa pracy, stosownie do wymagań oszczędnościowych, przeprowadzono w roku sprawozdawczym znaczną redukcję urzędów, likwidowano te, których działalność wykazała w ostatnim roku najsłabsze rezultaty. Redukcja ta dotknęła przedewszystkiem województwa poznańskie i pomorskie. Ogólna liczba urzędów w woj. poznańskiem w dniu 1 stycznia 1923 r. wynosiła 33, w woj. pomorskiem 19, w dn. 31 grudnia tegoż roku liczba urzędów w woj. poznańskiem stanowiła 15, w woj. pomorskiem — 7; zredukowano zatem w ciągu roku w woj. poznańskiem 18 urzędów, w woj. pomorskiem—12 urzędów p. pr. W b. zaborze rosyjskim zlikwidowano P. U. P. P. w Chełmie i Kutnie, oraz ekspozytury w Pińsku, Kowlu i Zawierciu, zaś P. U. P. P. w Radomsku i Nowogródku przekształcono na ekspozytury.

W dniu 31 grudnia 1923 r. sieć Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy obejmowała 54 urzędy z następującym podziałem na województwa:

1. Warszawa.
2. Woj. Białostockie
Białystok
Grodno
3. Woj. Kieleckie
Kielce
Częstochowa
Sosnowiec
Ostrowiec
Radom.
4. Woj. Krakowskie
Kraków
Oświęcim
Biała-Krakowska
Nowy Sącz.
5. Woj. Lubelskie
Lublin
Siedlce
6. Woj. Lwowskie
Lwów
Jarosław
Drohobycz
Tarnobrzeg.
7. Woj. Łódzkie
Łódź
Piotrków
eksp. Radomsk
Kalisz
8. Woj. Nowogródzkie eksp.
Nowogródek
Baranowicze.
9. Woj. Poleskie
Brześć n/Bugiem
10. Woj. Pomorskie
Toruń eksp.
Chełmża
Brodnica
Grudziądz
Chojnice
Starogard
eksp. Tczew
Kościerzyna
Wejherowo.
11. Woj. Poznańskie
Poznań
Kępno
Ostrów
Krotoszyn
Leszno
Kościan
Środa
Gniezno
Inowrocław
Wągrowiec
Szamotuły
Nowy-Tomyśl
Czarnków
Nakło
Bydgoszcz.
12. Woj. Stanisławowskie
Stanisławów
13. Woj. Tarnopolskie
Tarnopol
14. Woj. Warszawskie
Żyrardów
Ciechanów
eksp. Pułtusk
Włocławek
Płock.
15. Woj. Wołyńskie
Łuck
Równe.
16. Woj. Wileńskie
Wilno.

W zakresie instrukcyjnym szeregiem okólników i pism okólnych uregulowano następujące sprawy: a) zmian w instrukcji ewidencyjnej, zmierzających do większego uproszczenia urzędowania; b) liczbowych danych, dotyczących przyczyn wzrostu i ubytku bezrobocia; c) emigracji do Francji (sprawy techniki zapośredniczeń, przestrzegania istniejących przepisów, planu rekrutacyjnego); d) reemigracji z Niemiec (rejestracji kandydatów przez placówki zagraniczne, zgłaszania wolnych miejsc przez pracodawców polskich); e) zatrudnienia inwalidów wojennych; f) clearingu pracy; g) imigracji obcokrajowców celem objęcia pracy najemnej i h) pośrednictwa pracy dla młodzieży akademickiej (kontakt biur p.p. organizacji młodzieży akademickiej z Państw. Urzędami P. P.). Niektóre z tych spraw wymagały wydania szeregu zarządzeń i wyjaśnień; i tak w sprawie reemigracji z Niemiec wydano 9 pism okólnych, emigracji do Francji 8 pism okólnych, stanu rynku pracy 1 okólnik i 5 pism okólnych.

Dla skoordynowania zarządzeń dotyczących techniki i rekrutacji do Francji współdziałał Wydział z Urzędem Emigracyjnym przy utworzeniu delegatury tego Urzędu w Poznaniu przy Misji Francuskiej do werbowania robotników polskich, oraz powołał i wyinstruował specjalną delegaturę Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Mysłowicach przy tamtejszej stacji rekrutacyjnej tejże Misji Francuskiej.

Przedmiotem wielu konferencyj z zainteresowanemi Ministerstwami oraz wydania szeregu zarządzeń była sprawa imigracji do Polski cudzoziemców, obowiązujący przy wydawaniu opinji przez odnośne władze tryb postępowania, jako zbyt uciążliwy, obarczający przytem władze naczelne Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej nadmierną pracą (500 spraw w ciągu roku), winien był ulec w myśl propozycji Min. Pracy i Op. Społ. znacznemu uproszczeniu. Treścią odnośnych zarządzeń, zaprojektowanych przez M stwo Pracy i Opieki Społecznej, było możliwie szybkie załatwianie spraw wjazdu tych cudzoziemców, którzy dla polskiego przemysłu są niezbędni i nie mogą być zastąpieni przez siły krajowe, przy pozostawieniu badania spraw i opinjowania ze stanowiska rynku pracy organom II i I instancji.

W dziedzinie prawodawstwa z zakresu pośrednictwa pracy, przedewszystkiem wymienić należy opracowywany już poprzednio projekt ustawy o społecznem pośrednictwie pracy, który w roku sprawozdawczym został uzgodniony z opinjami i postulatami poszczególnych związków zawodowych i innych organizacyj społecznych, jak również ze stanowiskiem zainteresowanych Ministerstw, poczem wniesiony został do Sejmu. Podług tego projektu, akcję pośrednictwa pracy — z wyłączeniem zysku materjalnego (jedynie za zwrotem kosztów pośrednictwa) — mają prawo prowadzić wszelkiego rodzaju instytucje i organizacje społeczne, które winny zaprowadzić w tym celu osobną biurowość, mianować odpowiedzialnego kierownika biura pośrednictwa pracy i zgłosić biuro to we właściwym P. U. P. P., którego nadzorowi mają podlegać. Dalej projekt ustala kwalifikacje osobiste, niezbędne dla kierownika i pracowników społecznego biura pośrednictwa pracy, mające gwarantować poszukującym pracy zabezpieczenie od wyzysku; daje ogólne wskazania, jak należy prowadzić biuro i jego księgowość, wreszcie ustala sankcje karne za przekroczenia postanowień ustawy.

Celem uregulowania stanu prawnego i faktycznego pośrednictwa pracy na Górnym Śląsku — Rada Ministrów osobnem rozporządzeniem przekazała Ministrowi Pracy i Opieki Społ. kompetencje b. pruskich ministrów w zakresie pośrednictwa pracy w b. zaborze pruskim — wydane zostały 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej, z których jedno określa terytorjalny zakres działania

P. U. P. P. w województwach poznańskiem i pomorskiem, drugie — rozwija istniejący już przepis o obowiązku dla pracodawców zgłaszania w P. U. P. P. zapotrzebowań dla pracowników i miejsc wolnych.

W wykonaniu odnośnego postanowienia Dekretu o organizacji P. U. P. P. wydane zostało rozporządzenie 4 ministrów, powołujące przy tych urzędach parytetowe komisje doradcze złożone z równej liczby przedstawicieli pracowników i pracodawców z wyboru i mające na celu: opinjowanie w sprawach regulacji rynku pracy i o działalności właściwego P. U. P. P., popularyzowanie tej działalności, inicjowanie środków pomocy P. U. P. P. w ich działalności, współdziałanie pomiędzy temi urzędami a zawodowemi organizacjami pracowników i pracodawców etc., słowem szeroką akcję społeczną, zmierzającą do wzmocnienia i spopularyzowania publicznego pośrednictwa pracy. Nadmienić wypada, że akcję opracowywania powyższego rozporządzenia poprzedziło zwrócenie się Ministerstwa do wszystkich województw z okólnikiem, zalecającym nadesłanie propozycji odnośnie do składu projektowanych komisyj pod względem liczbowym i zawodowym. Otrzymane dane wzięte były pod uwagę przy redagowaniu instrukcji do wzmiankowanego rozporządzenia. Ponieważ działający na terenie województw: poznańskiego i pomorskiego dekret Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej o organizacji publicznych biur pośrednictwa pracy nie przewiduje utworzenia podobnych komisyj parytetowych przy miejscowych P. U. P. P., przeto była konieczność uzupełnienia tego dekretu odnośnym przepisem, co też stanowi treść projektu ustawy, wnoszonej obecnie do Sejmu.

Wobec stałego w ciągu roku ubiegłego spadku marki polskiej, niezbędnem było podwyższenie poprzednio ustalonych opłat, uiszczanych przez pracodawców do P. U. P. P. tytułem zwrotu kosztów kancelaryjnych za dokonane zapośredniczenia do pracy: w początku roku opłata ta została ustalona w kwocie 1.500 mk., następnie podwyższona do 10.000 mk., a w końcu roku—do 100.000 mk., co zostało uskutecznione drogą wydania 3-ch rozporządzeń Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

W dziedzinie zarobkowego pośrednictwa pracy wskazać należy przedewszystkiem Rozporządzenie Rady Ministrów, rozciągające ustawę o zarobkowem pośrednictwie pracy na ziemią Wileńską, oraz projekt ustawy o rozciągnięciu tychże przepisów na górnośląską część woj. śląskiego. Gdy ta ostatnia zostanie uchwalona, wówczas na całym obszarze Rzeczypospolitej działać będą jednolite przepisy o zarobkowem pośrednictwie pracy. Następnie wydane zostało rozporządzenie, wprowadzające niektóre zmiany do poprzednio wydanego rozporządzenia wykonawczego do ustawy o zarob. pośred. pracy, oraz rozporządzenie, ustalające normy opłat, pobieranych przez zarobkowych pośredników pracy za ich czynności. Normy te zgrupowane są w specjalnej tabeli, która wraz z kompletem przepisów obowiązujących zar. pośredników pracy, winna być umieszczona na widocznem miejscu w lokalu każdego zarobkowego biura pośrednictwa pracy.

Liczbowe dane co do działalności Ministerstwa w zakresie udzielania pozwoleń (koncesji) na uprawianie procederu zarobkowego pośrednictwa pracy w roku — są następujące: ogółem rozpatrzono 120 spraw, należących do wzmiankowanego zakresu; udzielono 57 koncesyj: 20-rocznych (w b. zaborze rosyjskim) i 37—bezterminowych (w b. zaborach pruskim i austrjackim); odmówiono koncesji (co pociągnęło za sobą likwidację istniejących już przedsiębiorstw) w 31 wypadkach: 13-u ponieważ właściciele biur nieprawnie trudnili się pośrednictwem pracy i w 18-u za przekroczenia przepisów ustawy o zarob. pośred. pracy. Zatwierdzono 40 osób w charakterze pomocników zar. pośredników pracy. W dniu 1/I 1921 r. istniało w Polsce 70 zarob. biur pośrednictwa pracy koncesjonowanych według przepisów i ustawy o zarobkowem pośrednictwie pracy, z których 57 (80%) pośredniczy służbę domową, 35 (50%) — wyłącznie, 22 (30%) — łącznie z innemi zawodami.

Jak w roku poprzednim, Ministerstwo zwracało baczną uwagę na prowadzenie przez podwładne mu organa energicznej walki z potajemnem pośrednictwem pracy oraz nielegalnem werbowaniem robotników polskich do pracy zagranicę. Tak np. na terenie m. st. Warszawy sądy ukarały 12 potajemnych pośredników pracy wykrytych przez P. U. P. P., w Łodzi—6 takich pośredników. Na skutek starań Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej—Ministerstwo Sprawiedliwości zaleciło sądom rozpatrywać sprawy o zatrudnienie się potajemnem pośrednictwem pracy w trybie przyśpieszonym.

W bliskim związku z pośrednictwem pracy pozostawała działalność Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, dotycząca projektu ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia. Krótki zarys historyczny tej sprawy przedstawia się jak następuje: ustawa tymczasowa z dn. 4/XI 19 r. o doraźnej pomocy dla bezrobotnych zawiera w zakresie przyznawania świadczeń bezrobotnych i kontroli nad uprawnieniami liczne braki, które spowodowały, że począwszy od 1 maja 1920 r. ustawa ta stosowana w praktyce nie była. Skutkiem tego Rząd miał znaczne trudności w udzielaniu pomocy dla bezrobotnych: stosowane przezeń środki zapobiegawcze i łagodzące klęskę bezrobocia—w formie robót publicznych i dożywiania bezrobotnych—okazywały się w wielu wypadkach nie wystarczające, zwłaszcza w okresach znaczniejszego wzrostu bezrobocia, jak np. zimą 1921 — 22 r. wywołanego czasową stabilizacją marki, lub

w mies. styczniu i lutym 1923 r. Okoliczności te skłoniły Rząd do wystąpienia z projektem ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia, przewidującym obarczenie kosztami akcji pomocy dla bezrobotnych nietylko Skarbu Państwa, lecz i wszystkich zainteresowanych czynników, mającym na celu usunięcia wszelkich braków ustawy z dn. 4/XI 19 r., które w znacznym stopniu przyczyniły się do zdepopularyzowania wzmiankowanej ustawy wśród szerokich kół społeczeństwa.

Główne zasady projektu rządowego ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia wniesionego do Sejmu w kwietniu r. ub., są następujące: a) obowiązkowi zabezpieczenia podlegać mają robotnicy zatrudniani w zakładach i przedsiębiorstwach przemysłowych, górniczych, rzemieślniczych, handlowych, komunikacyjnych etc. zatrudniających powyżej 5 robotników, korzystać z zasiłków mogą bezrobotni, o ile należeli do powyższej kategorji osób przynajmniej przez 20 tygodni w ciągu ostatniego $1^1/_2$ roku przed zgłoszeniem się o zasiłek i jeżeli pozostają bez pracy nie na skutek choroby, inwalidztwa, strajku, lokautu lub okoliczności powodujących w myśl obowiązujących ustaw, natychmiastowe wydalenie z pracy; b) obowiązek płacenia składek obciąża w równej mierze robotników i pracodawców; poza tem obciążane są dopłatami do funduszu zabezpieczenia: samorządy — w wysokości $^1/_5$ wszystkich kosztów akcji świadczeniowej w danej miejscowości, oraz Skarb Państwa—w wysokości $^2/_3$ ogólnej sumy składek robotników na terenie Rzeczypospolitej; c) wysokość składek oblicza się w normach procentowych od ustalanych przez Ministra Pracy i Op. Społ. przeciętnych zarobków robotników niewykwalifikowanych; początkowo składka robotnika stanowić ma 1% tego zarobku, łączna zaś przeciętna wkładka 4 wymienionych czynników na każdego zabezpieczonego robotnika wyniesie 3,3% wzmiankowanego zarobku przeciętnego; d) wysokość świadczeń zabezpieczeniowych dla pozbawionych pracy stanowi, zależnie od ich stanu rodzinnego, 24—40% tegoż zarobku przeciętnego: e) obowiązek opłacania składek dotyczy robotników wyżej wyszczególnionych kategorji oraz ich pracodawców — na całym terenie Rzeczypospolitej: natomiast zasiłki są wypłacane bezrobotnym tylko w miejscowościach lub w przemysłach wyznaczanych przez Radę Ministrów.

Sejmowa Komisja Ochrony Pracy latem r. ub. poczyniła w powyższym projekcie zmiany, z których główne są następujące: a) zamiast systemu, wskazanego wyżej pod p. e) —zarówno obowiązek opłacania składek, jak i prawo do pobierania świadczeń są powszechne, t. j. istnieją na całym terenie Rzeczypospolitej i nie zależą od uchwał Rady Ministów; b) dla przeprowadzenia akcji zabezpieczeniowej tworzy się przy M-stwie Pracy i Op. Społ. specjalny fundusz zabezpieczeniowy na wypadek bezrobocia, jako osobę prawną, organizację samodzielną, niezależną od władzy państwowej; na czele funduszu stoi Zarząd Główny, pozostający pod kierownictwem Ministra Pracy i Opieki Społecznej i składający się z przedstawicieli: władz państwowych, robotników, pracodawców i samorządu; c) normy zasiłków zostały podwyższone, zależnie od stanu rodzinnego, do 30—60% zarobków, obliczonych według skali kas chorych; d) udział finansowy robotników wynosi trzecią część udziału pracodawców w funduszu zabezpieczeniowym.

Rada Ministrów dn. 17/VII r. ub. przyjęła główne tezy projektu komisji sejmowej, zastrzegając zgłoszenie poprawek, które następnie zostały sformułowane przez M-stwo Pracy i Opieki Społecznej, w części swej finansowej uzyskały aprobatę Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów (12/XII r. ub.), a następnie w formie wniosku zostały przedłożone Radzie Ministrów. Poprawki te polegały na podtrzymaniu pierwotnego wniosku Ministerstwa Pracy i Op. Społ. w sprawie systemu obliczania składek, oraz dotyczyły kwestji: udziału finansowego poszczególnych czynników w funduszu zabezpieczeniowym, obniżenia procentowej skali świadczeń i uproszczenia organizacji funduszu i instytucji odwoławczej.

W zakresie pośrednictwa pracy dla inwalidów wojennych Ministerstwo w roku sprawozdawczym poczyniło szereg kroków, mających na celu uprzystępnienie inwalidom wojennym korzystania z przywilejów, ustanowionych art. 53—55 ustawy inwalidzkiej. Przedewszystkiem więc wymienić należy zapadłą w dn. 7/III 23 r. na wniosek Ministra Pracy i Op. Społ. uchwałę Rady Ministrów, zlecającą: 1) ustalenie pierwszeństwa dla inwalidów wojennych przy obsadzaniu stanowisk niższych kategorji w urzędach państwowych i 2) zatrzymywanie w miarę możności inwalidów wojennych na służbie przy redukcji personelu w urzędach państwowych. Z inicjatywy M-stwa Pracy i Op. Społ., Ministerstwo Spraw Wojskowych wydało zarządzenia o ustaleniu pierwszeństwa dla inwalidów wojennych przy obsadzaniu stanowisk w zakładach wojskowych, przyczem znalazł tu zastosowanie również i przepis art. 55 ustawy inwalidzkiej o obowiązku zatrudnienia na każdych 50 robotników przynajmniej 1 inwalidy ciężko poszkodowanego; analogiczne zarządzenia zostały wydane przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu w stosunku do zakładów, podległych władzom górniczym. Z M-stwem Kolei Żelaznych ustalony został tryb postępowania w sprawie zatrudniania inwalidów wojennych w służbie kolejowej: ze względu na bezpieczeństwo publiczne ustalono, że inwalidzi nie mogą być zatrudniani na stanowiskach, wymagających dużej sprawności fizycznej (przeważnie w dziale ruchu), oraz, że inwalidzi ciężko poszkodowani wogóle nie będą przyjmowani do służby kolejowej, zato ustalony został cały szereg sta-

nowisk lub zajęć w służbie kolejowej biletерów, stróżów, lampiarzy etc.), które nadają się nawet do wyłącznego obsadzania inwalidami lżej poszkodowanymi. Wobec utworzenia w Niepołomicach (pod Krakowem) specjalnych kursów straży leśnej dla inwalidów wojennych, Ministerstwo Pracy i Op. Społecznej prowadzi z M-stwem Rolnictwa i Dóbr Państwowych pertraktacje o uregulowanie sprawy obsadzania inwalidami stanowisk gajowych w lasach państwowych.

Wydane zostały w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych zarządzenia dotyczące przyjmowania inwalidów wojennych na stanowiska w urzędach samorządowych, oraz w porozumieniu z zainteresowanemi ministerstwami—ustalony został wykaz zakładów i przedsiębiorstw prywatnych, subwencjonowanych i koncesjonowanych przez Państwo, obowiązanych, w myśl art. 54 ustawy inwalidzkiej, do przyznawania inwalidom wojennym pierwszeństwa przy obsadzaniu stanowisk i posad. Wreszcie wskazać wypada na wydany w porozumieniu z M-stwem Spraw Wewnętrznych okólnik, regulujący sposób wymierzania i ściągania grzywien administr., ustanowionych art. 55 ustawy inwalidzkiej za nieprzestrzeganie przez pracodawców obowiązku zatrudniania ciężko poszkodowanych inwalidów wojennych, wypływającego z wymogów art. 55 tejże ustawy.

Rynek pracy.

Przed zapoznaniem się z wynikami działalności państwowego pośrednictwa pracy w roku sprawozdawczym należy w ogólnych zarysach zbadać stan bezrobocia w Polsce, na którego tle Urzędy Pośrednictwa Pracy rozwijały swoją akcję. Podane niżej ogólne liczby bezrobotnych, znajdujących się na terenach działalności poszczególnych urzędów, są przybliżone, gdyż urzędy te, nie mając żadnych uprawnień do zbierania ścisłych dat statystycznych, skazane są na czerpanie informacji z różnych źródeł: od pracodawców, od związków zawodowych, samorządów i inspektorów pracy.

Brak podstaw prawnych dla zbierania danych o stanie zatrudnienia bezrobocia oraz dokonywanie przeglądu rynku pracy na rozległych nieraz terenach zmusza urzędy do korzystania z przybliżonego materjału liczbowego, dotyczącego bezrobocia. Jakkolwiek niżej przytoczone ogólne liczby bezrobotnych nie mają charakteru ściśle statystycznego, są jednakże wystarczającemi zarówno dla ujęcia zmian, zachodzących na rynku pracy, jak również dla przedsiębrania zarządzeń celem regulowania tego rynku i racjonalnego zwalczania bezrobocia.

Najwyższym stanem bezrobocia w Polsce pod względem ilościowym był maj 1919 r., liczba pozbawionych pracy sięgała wówczas 354.222 osób. Najniższą liczbę bezrobotnych w okresie pięcioletnim zanotowano w dniu 1-ym listopada 1920 r.: 40.330 osób.

W roku sprawozdawczym najwyższe bezrobocie było notowane w dniu 1-go kwietnia — 121.000 osób, najniższe w dniu 1-go października 52.000 osób. Naogół bezrobocie w porównaniu z drugą połową roku 1922 nie wykazało wahań ani w stronę znacznego zmniejszenia, ani też dużego wzrostu.

Ogólna przybliżona liczba bezrobotnych w poszczególnych miesiącach 1923 r. (od dn. 1 lutego w woj. śląskiem) przedstawia się jak następuje (ścisłość do tysiąca):

na 1 stycznia . .	75.000	(bez woj. śląskiego)
„ 1 lutego . . .	83.000	(łącznie z woj. śląsk.)
„ 1 marca . . .	109.000	„ „ „
„ 1 kwietnia .	121.000	„ „ „
„ 1 maja . . .	113.000	„ „ „
„ 1 czerwca . .	94 000	„ „ „
„ 1 lipca	76.000	„ „ „
„ 1 sierpnia . .	65.000	„ „ „
„ 1 września. .	57 000	„ „ „
„ 1 październ.	52.000	„ „ „
„ 1 listopada .	55.000	„ „ „
„ 1 grudnia . .	62.000	„ „ „
„ 1 stycz.—24 r.	68.000	„ „ „

Z liczby 68.000 bezrobotnych w dniu 1-ym stycznia 1924 r. przypadało (ścisłość do tysiąca).

a) na zawodowców:			
górników . .	około	3.300	4,8%
metalowców. .	„	5.000	7,4%
włókienników	„	4.000	5,9%
budowlanych	„	6.600	9,1%
innych zawod. łącznie z prac. umysłow. . .	„	11.400	16,7%
		30.300	43,9
b) na niewykwalifik.	około	26.400	39,5%
c) na robot. rolnych	„	11.300	16,6%
		68.000	100%

W poszczególnych województwach bezrobocie w końcu roku 1923 przedstawiało się jak następuje (ścisłość w setkach):

Warszawa — 6.700, woj. warszawskie — 4,500, woj. łódzkie — 14.000, woj. kieleckie — 6.400, woj. lubelskie — 1.800, woj. białostockie — 2.700, woj. krakowskie — 4 100, woj. stanisławowskie — 1.500, woj. tarnopolskie — 1.000, woj. lwowskie—9.700, woj. wołyńskie—1.900, woj. poleskie — 200, ziemia wileńska — 2.600, woj. poznańskie — 4.400, woj. pomorskie — 2.100, woj. śląskie — 4.300. Razem 67.900.

Z miast przemysłowych największem bezrobociem dotknięte były następujące (w kolejności od maximum, ścisłość w setkach):

Łódź — 8.000, Warszawa — 6.700, Lwów — 4.300, Kalisz — 3.000, Piotrków — 3.000, Drohobycz — 2.700, Jarosław — 2.700, Wilno — 2.600.

Przeciętnie na każdy P. U. P. P. wypada w ciągu roku 2485 zapośredniczeń, co w sto-

sunku do lat ubiegłych jest pewnem zmniejszeniem; na powyższe wpływa wprowadzenie opłat (w postaci zwrotu kosztów kancelaryjnych) za dokonane pośrednictwo.

Podaż pracy, popyt na pracę i zapośredniczenia w P. U. P. P.

Podane poniżej liczby obejmują tylko miejscową działalność P. U. P. P. bez zapośredniczeń dokonanych drogą clearingową i bez pośrednictwa pracy dla inwalidów wojennych.

Remanent poszukujących pracy, pozostałych w ewidencji P. U. P. P. z ostatniego dnia grudnia 1922 r. wynosił 17.029, a nowe zgłoszenia w ciągu roku sprawozdawczego stanowiły 279.337 osób. W ten sposób ogólna liczba zgłoszeń w ciągu roku dosięgła 296.366 osób.

Poniższe tablice wykazują ogólną ilość poszukujących pracy w ewidencji P. U. P. P., ilość wolnych miejsc oraz ilość miejscowych zapośredniczeń w roku 1923.

a) w podziale miesięcznym:

Miesiące	Poszukujący pracy	Wolne miejsca	Miejscowe zapośredniczenie
Remanent z dn. 31/XII—22 r.	17,029	6,051	—
w styczniu	28,359	14,514	10,935
„ lutym	23,695	11,777	7,984
„ marcu	26,660	16,562	11,696
„ kwietniu	28,768	20,864	12,850
„ maju	25,315	17,476	10,658
„ czerwcu	22,302	16,482	9,554
„ lipcu	22,283	15,753	9,517
„ sierpniu	23,547	15,401	9,496
„ wrześniu	19,776	16,606	8,952
„ październiku	22,685	16,894	10,381
„ listopadzie	20,703	11,942	9,156
„ grudniu	15,244	7,377	6,771
Razem	296,366	187,691	117,950

b) w podziale terytorjalnym za cały 1923 r.

	Poszukujący pracy		Wolne miejsca		Miejscowe zapośredniczenia	
	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.
m. Warszawa	23,057	8,642	16,053	8,020	9,240	3,378
woj. Warszawskie	13,200	2,549	4,434	1,745	2,287	611
„ Łódzkie	15,594	6,987	2,241	4,564	1,669	3,796
„ Kieleckie	25,671	5,091	16,765	4,657	11,756	2,658
„ Lubelskie	6,571	1,496	6,761	1,298	2,782	529
„ Białostockie	1,909	791	2,816	995	708	298
„ Krakowskie	14,649	2,479	4,935	1,356	1,365	380
„ Stanisławowskie	5,612	911	9,988	1,134	4,025	512
„ Tarnopolskie	2,203	2,172	185	61	41	13
„ Lwowskie	15,418	5,195	2,439	2,779	1,328	699
„ Nowogródzkie	1,351	353	1,118	394	690	230
„ Wołyńskie	3,700	1,089	4,689	1,297	812	366
„ Poleskie	892	221	1,015	115	228	54
„ Poznańskie	43,254	14,543	25,293	15,971	21,080	11,886
„ Pomorskie	25,339	6,332	21,867	7,853	15,993	6,950
„ Śląskie	21,632	9,652	7,048	4,667	6,147	3,516
Ziemia Wileńska	5,603	2,208	2,405	713	1,116	298
Razem	225,655	70,711	130,052	57,639	81,276	26,674
	296,366		187,691		117,950	

c) w podziale na grupy zawodowe.

	Poszukujący pracy		Wolne miejsca		Zapośredniczono	
	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.	Męż.	Kob.
Górniczo-hutnicza	16,541	90	5,333	78	3,435	72
Metalowa	14,968	41	5,742	12	3,798	7
Włókiennicza	834	247	132	111	81	69
Budowlana	11,569	154	7,704	99	4838	81
Drzewna	6,061	159	7,846	98	3,640	75
Skórzana	1,239	14	462	7	256	7
Pozostałe grupy zawodowe	3,544	1,151	1,115	858	647	463
Robotnicy niewykwalifikowani	96,192	14,313	64,649	7,667	44,652	6,475
Służba domowa	5,076	26,314	3,492	27,352	2,323	16,509
Robotnicy rolni	44,272	19,841	16,872	17,145	11,102	8,804
„ komunikacji	1,231	41	810	17	649	17
Umysłowo pracujący	14,698	5,292	9,135	2,210	2,741	790
Młodociani	9,430	3,054	6,760	1,985	5,162	1,256
Razem	225,655	70,711	130,052	57,639	83,325	34,625
	296,366		187,691		117,950	

Robotnicy niewykwalifikowani stanowią najliczniejszą grupę wśród poszukujących pracy: 37,35% ogółu poszukujących pracy w P. U. P. P.

Po niewykwalifikowanych najliczniej korzystali z zasług P. U. P. P. robotnicy rolni, stanowiący 21,6% ogółu zarejestrowanych. Trzecią z kolei kategorję poszukujących pracy w P. U. P. P. stanowi służba domowa — 10,6%. Następnie idą kategorje: pracujących umysłowo 6,7%, robotnicy grupy górniczo-hutniczej — 5,6%, metalowej — 5%, młodociani—5%, młodociani 4,2%, robotnicy budowlani—3,9% i t. d.

Zgłoszenia wolnych miejsc rozkładają się w ciągu roku dość równomiernie w poszczególnych miesiącach, pewne odchylenie wzwyż wykazuje kwiecień (roboty rolne, budowlane, drogowe), spadek natomiast następuje w listopadzie (jednakowa ilość zgłoszeń z lutym) i w grudniu—skutkiem przerwania robót rolnych i budowlanych.

Pod względem ilości zgłaszanych wolnych miejsc stoi na pierwszem miejscu województwo poznańskie wykazujące 21,9% ogółu wolnych miejsc, następnie województwo pomorskie 15,8%, m. st. Warszawa — 12,9%, kieleckie — 11,4%, śląskie — 6,6% i stanisławowskie 6%.

Najmniejszą liczbę miejsc wolnych zanotowały P. U. P. P. w województwach tarnopolskiem i poleskiem (okręgi nieuprzemysłowione).

Należy zauważyć, że jeżeli w ogólnej liczbie poszukujących pracy udział kobiet stanowił 23,9%, to odsetek wolnych miejsc dla kobiet wyraża się w wysokości 30,7%.

Zapotrzebowania pracodawców na robotników zawodowo-wykwalifikowanych stanowią nieznaczną część ogółu zgłoszeń. Jeżeli do zgłoszeń na robotników niewykwalifikowanych (38,5%), rolnych (18,1%) i służbę domową (16,4%) dodamy umysłowo pracujących (6%) oraz młodocianych (4,6%), to przypadnie na zapotrzebowanie na robotników wykwalifikowanych 16,4%.

Znaczniejsze zapotrzebowania na kobiety w stosunku do zapotrzebowań na mężczyzn były w działach służby domowej (88,7% zapotrzebowań w tym dziale) rolnych (50,4%).

Liczba zapośredniczonych na miejscu pracowników wynosiła 117950, wśród których było mężczyzn 81276, kobiet 36674. Faktycznie liczba dokonanychprzez P. U. P. P. na miejscu zapośredniczeń była większa, gdyż liczba 117950 obejmuje tylko te zapośredniczenia, o których dokonaniu P. U. P. P. zostały powiadomione.

Ponieważ liczba kandydatów, wysłanych do pracodawców przez P. U. P. P. znacznie przewyższała liczbę stwierdzonych zapotrzebowań, przeto nie ulega wątpliwości, że z pośród liczby 24824 kandydatów, stanowiącej różnicę pomiędzy 212.515 a 187.691, część z nich również otrzymała pracę przez P. U. P. P.

Najniższa z całego roku miesięczna liczba miejscowych zapośredniczeń przypada w roku sprawozdawczym, jak i w roku ubiegłym, na grudzień (7984 osób—6,7%). Przyczyną jest tu okres zimowy: przerwanie robót polnych, budowlanych i drogowych. Największą liczbę miejscowych zapośredniczeń daje kwiecień

12850 osób—10,9%, co znów odpowiada sezonowi rozpoczęcia tychże robót.

Najwięcej zapośredniczeń wykazują P. U. P. P. województwa poznańskiego: 32,966 — 27,9%, pomorskiego 22,943—19,5%, kieleckiego 14,414—12,2%, m. st. Warszawy 13,118 — 11,1%, śląskiego 9,663 — 8,2% i łódzkiego 5.965 — 5,1%, razem P. U. P. P. tych województw dokonały 84,0% ogółu zapośredniczeń.

Najmniejsze rezultaty działalności w sensie dokonanych zapośredniczeń wykazały P. U. P. P. województw tarnopolskiego i poleskiego.

Według grup zawodowych najwięcej wolnych miejsc obsadzono w dziale robotników niewykwalifikowanych 43,3% ogółu obsadzonych wolnych miejsc. Następnie większe ilości obsadzeń wolnych miejsc przypadają na robotników rolnych — 16,9%, służbę domową—16%, młodocianych — 5,4%, robotników budowlanych—4,2%, rob. metalowych—3,2%, umysłowo pracujących—3,0%, grupę górniczo-hutniczą—3%.

Stosunek popytu i podaży w poszczególnych miesiącach 1922 roku przedstawia poniższa tablica:

Miesiąc	Ilość poszukujących pracy w ciągu m-ca. z włączeniem remanentu z poprzedniego m-ca	Ilość zgłoszonych wolnych miejsc w ciągu m-ca	Przypada poszukujących pracy na 1 wolne miejsce.
Styczeń . . .	45,388	20,565	2,20
Luty	50,705	18,361	2,76
Marzec	60,728	24,471	2,48
Kwiecień . .	66,508	29,580	2,25
Maj	62,806	28,799	2,18
Czerwiec . . .	57,456	29,554	1,94
Lipiec	50,826	28,616	1,78
Sierpień . . .	48,123	27,630	1,74
Wrzesień . .	43,454	27,217	1,60
Październik .	46,128	29,319	1,57
Listopad . . .	40,719	23,110	1,76
Grudzień . .	35,253	16,616	2,12

Najpomyślniej kształtowały się zatem stosunki w październiku (tak samo w r. 1922), kiedy średnio na każde wolne miejsce przypadało tylko 1,57 zarejestrowanych (w r. 1922 przypadało 1,1); najgorzej było w lutym (również tak samo jak w roku 1922), kiedy na każde wolne miejsce przypadało średnio 2,76 zarejestrowanych kandydatów (w roku 1922 średnio 2,80).

Stosunek popytu i podaży według grup zawodowych w r. 1923 unaocznia poniższe zestawienie:

Grupy zawodowe	Ilość poszukujących pracy	Ilość wolnych miejsc	Przypada poszukujących pracy na wolne miejsce
Górniczo-hutnicza	16,631	5,411	3,07
metalowa	15,009	5,754	2,61
włókiennicza . . .	1,081	243	4,45
budowlana	11,723	7,803	1,50
drzewna	6,220	7,944	0,78
skórzana	1,253	469	2,67
pozostałe grupy przemysłowe . .	4,695	1,973	2,38
robotnicy niewykwalifikowani .	110,505	72,316	1,53
służba domowa .	31,390	30,844	1,02
robotnicy rolni . .	64,113	34,017	1,88
robotnicy komunikacyjni	1,272	827	1,54
pracujący umysł..	19,990	11,345	1,76
młodociani	12,484	8,745	1,43
Razem . .	296,366	187,691	1,58

Popyt na pracę przewyższał jej podaż jedynie w grupie przemysłu drzewnego (tak samo, jak w roku 1922), wskutek dużego zapotrzebowania ludzi do wyrobu drzewa w lasach, głównie na kresach wschodnich. W grupie służby domowej popyt był prawie równy podaży. W innych grupach stosunek ten zmieniał się na niekorzyść podaży, najgorzej zaś kształtował się w grupach: włókienniczej, górniczo hutniczej, skórzanej, metalowej, robotników rolnych i umysłowo pracujących.

Stosunek liczby poszukujących pracy w P. U. P. P. do liczby miejscowo zamieszczonych przez te urzędy oraz stosunek liczby zgłoszonych wolnych miejsc do liczby lokalnie obsadzonych przez P. U. P. P. wolnych miejsc przedstawia się jak poniżej:

Grupy przemysłowe	Liczba poszukujących pracy	Liczby umieszczeń w swoim zawodzie	Procentowy stosunek umieszczeń	Ilość zgłoszonych wolnych miejsc	Ilość obsadzonych wolnych miejsc w danym zawodzie	Procentowy stosunek obsadzonych wolnych miejsc
Górnictwo-hutnictwo . .	16,631	3,636	21,9	5,411	3,507	64,8
Przemysł metalowy. . .	15,009	4,674	31,1	5,754	3,805	66,1
Włókienniczy	1,081	170	15,7	243	150	61,7
Przemysł budowlany . .	11,723	5,096	43,5	7,803	4,919	63,0
„ drzewny . . .	6,220	3,851	61,9	7,944	3,715	46,8
„ skórzany . . .	1,253	392	31,3	469	263	56,1
Inne przemysły	4,695	1,405	29,9	1,973	1,111	56,3
Robotnicy niewykwalifik.	110,505	50,146	45,4	72,316	51,127	70,7
Służba domowa	31,390	17,864	56,9	30,844	18,832	61,1
Robotnicy rolni	64,113	19,688	30,7	34,017	19,906	58,5
„ komunikac. .	1,272	499	39,2	827	666	80,5
Pracownicy umysłowi . .	19,990	3,728	18,6	11,345	3,531	31,1
„ młodociani .	12,484	6,801	54,5	8,745	6,418	73,4
Ogółem	296,366	117,950	39,80	187,691	117,950	62,84

Poszczególne liczby w rubrykach II i V powyższego zestawienia różnią się pomiędzy sobą w grupach: rob. niewykwalifikowanych rolnych, służby domowej i komunikacji, obsadzono bowiem w rzeczywistości więcej miejsc, niż było na nie odpowiednich kandydatów, należących do tych zawodów. Są to jednak rodzaje pracy, nie wymagające dużych kwalifikacji, dlatego też robotnicy innych zawodów mogli się podjąć tych prac.

Najmniejszy stosunek umieszczeń (18,6%) i jednocześnie obsadzeń wolnych miejsc (31,3%) wykazuje grupa „pracownicy umysłowi".

Ogółem w ciągu roku sprawozdawczego P. U. P. P. zapośredniczyły 168.981 pracowników wszelkich kategoryj. Z tej liczby zapośredniczono: na miejscowym rynku pracy — 117.950 osób, zapomocą clearingu krajowego i zagranicę państwa—47.447, inwalidów wojennych 3.584.

Clearing pracy.

Clearing pracy, którego zasady zostały wyjaśnione szczegółowo w numerach poprzednich „Pracy i Opieki Społecznej", w roku ubiegłym uległ dalszej, stopniowej reorganizacji w kierunku zarówno rozszerzenia zakresu działania, jak ujednostajnienia trybu postępowania P. U. P. P. przy wykonywaniu zgłoszeń clearingowych. Mianowicie akcją clearingową objęte zostały zgłoszenia inwalidów wojennych, reemigrantów powracających do kraju, oraz częściowo internowanych obcokrajowców, których w związku z likwidacją obozów należało rozmieścić do pracy w kraju.

Tym sposobem działalność clearingu stopniowo rozszerzyła się niemal na wszystkie dziedziny pośrednictwa pracy i prawie wszystkie kategorje poszukujących pracy, a więc z jednej strony na robotników rolnych, ziemnych, leśnych, niewykwalifikowanych, przemysłowych i t. p., a z drugiej strony na pracowników umysłowych i służbę domową.

W clearingu brały udział wszystkie P. U. P. P. na terenie Rzeczypospolitej z wyjątkiem Śląska, gdyż tamtejsze komunalne biura pośrednictwa pracy dopiero przy końcu roku zostały dostatecznie przygotowane do czynnej roli w clearingu ogólnopaństwowym.

P. U. P. P. pozostawiona została szeroka samodzielność przy wykonywaniu wszelkich zapotrzebowań krajowych, natomiast clearing zagraniczny, oraz zapośredniczanie do pracy reemigrantów, pozostających jeszcze zagranicą, a częściowo także umieszczanie do pracy w kraju internowanych obcokrajowców, zwalnianych z obozów, scentralizowane było nadal w Departamencie Opieki Społecznej.

Zawdzięczając clearingowi pracy, P. U. P. P., nie przestając być samodzielnemi jednostkami dla celów pośrednictwa każdy na swoim terenie, równocześnie stały się zwartą siecią biur działających wspólnie i wzajemnie się dopełniających pod względem zarówno zapotrzebowań na pracę, jak i zgłoszeń pracowników.

Organem informacyjnym clearingu pozostawały w dalszym ciągu komunikaty clearingowe, zawierające oprócz zapotrzebowań nowozgłaszanych przez P. U. P. P. także skorowidze zawodowe zapotrzebowań dawniejszych, jeszcze aktualnych, które odpowiadały stanowi kartotek clearingowych w każdym P. U. P. P. Tym sposobem P. U. P. P. miały możność łatwego pod względem technicznym wykorzystywania zapotrzebowań nietylko nowych, lecz także i dawniejszych.

Urzędy Wojewódzkie i P. U. P. P. nadsyłały do Centrali clearingu pracy perjodycznie i ad hoc obszerny materjał informacyjny

o stanie rynku pracy, oraz o liczbie poszukujących pracy, chętnych na wyjazd do innych okolic kraju, ewentualnie zagranicę.

Centrala na zasadzie tych materjałów mogła opracowywać plany rekrutacyjne większych partyj robotników do pracy w kraju i zagranicą, zgodnie z istotnym stanem tegoż rynku.

Ogromną przeszkodą dla normalnego rozwoju clearingu był trwający nadal kryzys mieszkaniowy, uniemożliwiający robotnikom zagospodarowanie się w tych okolicach, dokąd zostali skierowani do pracy. Wobec braku mieszkań, robotnicy, jadąc do pracy gdziekolwiek, zmuszeni byli na prowadzenie dwóch gospodarstw, co przy dosyć niskiem wynagrodzeniu niezawsze im się opłacało. Dlatego też z clearingu korzystali zazwyczaj robotnicy samotni, natomiast pozostali traktowali pracę otrzymaną przez clearing, z konieczności rzeczy, jako chwilowy ratunek, a nie pracę stałą, którą chętnie porzucali, gdy tylko mieli możność powrotu do rodzin.

Głównie z tego powodu, oraz z powodu niskiego wynagrodzenia, zaofiarowywanego przez krajowych pracodawców, clearing pracy przejawiał swą działalność głównie w dziedzinie zapotrzebowań zagranicznych, gdyż z jednej strony warunki płacy były wyższe, a z drugiej strony robotnicy zawsze mieli nadzieję po jakimś czasie sprowadzić rodziny.

Pomimo usiłowań Ministerstwa celem udostępnienia jak najszerszym masom korzystania z clearingu krajowego, liczba wyjeżdżających robotników zagranicę w ciągu roku okazała się kilka razy większą od liczby robotników skierowanych drogą clearingową na zapotrzebowania wewnątrz kraju.

Ruch w clearingu w roku sprawozdawczym przedstawiał się jak następuje:

Miesiące 1924 r.	Skierowano osób ogółem	% liczby rocznej	Na zgłoszenia krajowe osób	% liczby rocznej	Na zgłoszenia zagraniczne osób	% liczby rocznej	W poszczególnych miesiącach skierowania stanowiły	
							na krajowe %	na zagraniczne %
Styczeń	4529	9,55	2027	24,17	2502	6,41	44,75	55,25
Luty	2372	5,00	463	5,52	1909	4,89	19,93	80,07
Marzec	4905	10,34	286	3,40	4619	11,82	5,83	94,17
Kwiecień . . .	4857	10,23	1157	13,79	3700	9,47	23,82	76,18
Maj	3718	7,83	739	8,81	2979	7,63	19,87	80,13
Czerwiec. . . .	7099	14,96	360	4,29	6739	17,25	5,07	94,93
Lipiec.	3363	7,09	463	5,54	2900	7,42	13,76	86,24
Sierpień	3291	6,93	566	6,75	2725	6,98	17,19	82 81
Wrzesień . . .	4165	8,78	491	5,86	3674	9,41	11,78	88 22
Październik . .	4266	8,99	555	6,62	3711	9,50	13,00	87,00
Listopad. . . .	2849	6,00	731	8,60	2118	5,42	25,65	74,85
Grudzień . . .	2033	4,30	549	6,55	1484	3,80	27,00	73,00
Ogółem . . .	47447	100,00	8387	100,00	3960	100,00	17,67	82,33

Jak wynika z powyższych tablic statystycznych, P. U. P. P. w ciągu roku dokonały 47447 skierowań clearingowych, z czego 8387 osób wymieniły między sobą na zapotrzebowania krajowe i 39060 osób skierowały na zapotrzebowania zagraniczne.

W porównaniu z rokiem poprzednim zauważyć się daje znaczne zwiększenie działalności, gdyż liczba skierowań okazała się wyższą ogólnie o 140%, w szczególności na zapotrzebowania krajowe wyższą o 34%, na zagraniczne wyższą o 42%.

Najwięcej skierowań na zapotrzebowania clearingowe wewnątrz kraju dokonały P. U. P. P. na terenie woj. pomorskiego, gdyż 18,88% liczby ogólnej. Z kolei P. U. P. P. na terenie woj. kieleckiego — 18,31% i poznańskiego—13,48%.

Skierowania te dotyczyły głównie robotników leśnych, oraz niewykwalifikowanych, których żądały P. U. P. P. z pow. wschodnich, a więc Siedlce, Łuck i Białystok.

Z poszczególnych P. U. P. P. najwięcej skierowań dokonał P. U. P. P. Łódź, — gdyż 796 osób, co w stosunku do liczby ogólnej skierowań clearingowych krajowych stanowi 9,4%. Z kolei większą liczbę skierowań wykazały: P. U. P. P. Warszawa 469 osób, Ostrowiec 463, Lublin 534, Lwów 412, Częstochowa 386 i Kielce 311.

W clearingu zagranicznym najwięcej skierowań dokonały PUPP na terenie woj. poznańskiego, gdyż 17,65% ogólnej liczby skierowań zagranicznych. Z kolei: P. U. P. P. na terenie woj. łódzkiego — 16,99%, warszawskiego z Warszawą 17,87% (sama Warszawa 1674 osoby, co stanowi 4,29% ogółu).

Pod względem liczby skierowań na cle-

P. U. P. P. na terenie województwa	Skierowano osób ogółem	% liczby rocznej	Na zgłoszenia krajowe osób	% liczby rocznej	Na zgłoszenia zagraniczne osób	% liczby rocznej	Stosunek wzajemny Skierowano w kraju	Stosunek wzajemny Skierowano zagranicę
Warszawa	2143	4.52	469	5.59	1674	4.29	21.88	78.12
w woj. warszawskiem .	5828	12.28	524	6.25	5304	13.58	8.99	91.01
„ łódzkiem . . .	7624	16.07	986	11.76	6638	16.99	12.93	87.07
„ kieleckiem . .	4586	9.67	1536	18.31	3050	7.81	33.49	66.51
„ lubelskiem . .	1237	2.61	717	8.55	520	1.33	57.96	42.04
„ białostockiem .	97	0.20	54	0.64	43	0.11	55.87	44.13
„ krakowskiem .	4803	10.12	278	3.31	4525	11.58	5.78	94.22
„ tarnopolskiem .	2326	4.90	113	1.35	2213	5.67	4.85	95.15
„ lwowskiem . .	3740	7.90	525	6.26	3215	8.23	14.03	85.97
„ nowogródzkiem	76	0.16	75	0.89	1	0.002	98.68	1.32
„ wołyńskiem . .	59	0.12	59	0.70	—	—	100.0	—
„ poleskiem . .	71	0.15	71	0.84	—	—	100.0	—
„ poznańskiem .	8024	16.91	1131	13.48	6893	17.65	14.09	85.91
„ pomorskiem . .	3298	6.95	1582	18.88	1716	4.39	47.96	52.04
„ śląskiem . . .	2546	5.36	61	0.73	2485	6.36	2.39	97.61
ziemi wileńskiej . . .	78	0.16	75	0.90	3	0.01	96.15	3.85
w woj. stanisławowsk. .	911	1.92	131	1.56	780	2.00	14.37	85.63
Ogółem . .	47447	100.00	8387	100.00	39060	100.00	17.67	82.33

aring zagraniczny wyróżniają się P. U. P. P.: Ciechanów — 2222 osoby, Kalisz—4623 osoby, Tarnopol — 2075 osób, Jarosław—2132 osoby. Przeważnie kierowały one robotników rolnych do Francji.

Oprócz zapotrzebowań na robotników rolnych, górniczych i przemysłowych do Francji, P. U. P. P. kierowały także robotników rolnych do Austrji (P. U. P. P. we Lwowie i Oświęcimiu około 150 osób) do Danji (P. U. P. P. Kraków około 100 osób), do Szwajcarji (P. U. P. P. Częstochowa i Ostrowiec około 50 osób) oraz robotników leśnych do Rumunji (P. U. P. P. Stanisławów i Lwów około 250 osób).

W zestawieniach powyższych nie są uwzględnione skierowania na zapotrzebowania zagraniczne imienne, które otrzymywali robotnicy bezpośrednio od pracodawców zagranicznych, lecz tylko skierowania na zapotrzebowania zgłaszane do Ministerstwa przez Misję Francuską, bądź pracodawców zagranicznych, na większe partje robotników.

REDAKTOR SEWERYN HORSZOWSKI

1924. 16.VIII. № 25439.

Str.

Okólniki Ministra Pracy i Opieki Społecznej (spis) . . 177

Okólniki Głównego Inspektora Pracy 178

Wyjaśnienia i Opinje Departamentu Ubezpieczeń Społecznych 185

Okólniki o Opiece Społecznej i Pośrednictwie Pracy . 187

Część nieurzędowa:

Sprawy Emigracyjne 205

Działalność Inspekcji Pracy w r. 1922 206

Sprawozdanie z działalności Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w r. 1923 245—301

Departament Administracyjny 245

Departament Ochrony Pracy 247

Administracja Inspekcji Pracy 260

Departament Ubezpieczeń Społecznych 262

Departament Opieki Społecznej 269

Pośrednictwo Pracy 291

Page

Circulaires du Ministre du Travail et de l'Assistance Sociale (index) 177

Circulaires de l'Inspecteur du Travail en Chef . . . 178

Commentaires et Avis du Département des Assurances Sociales relatifs à la loi sur l'assurance-maladie . 185

Circulaires sur l'Assistance Sociale et le Placement . 187

Partie non officielle:

Questions d'Emigration 205

Activité de l'Inspection du Travail en 1922 206

Rapport du Ministère du Travail et de l'Assistance Sociale pour l'année 1923 . 245—301

Département d'Administration 245

Département de la Protection du Travail 247

Administration de l'Inspection du Travail 260

Département des Assurances Sociales 262

Département de l'Assistance Sociale 269

Placement des Travailleurs 291